

ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด

โดย

นางสาวสรัญญา เตรีตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด

โดย

นางสาวสร้อยญา เตรีตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

SENSORY EXPERIENCE IN SOCIAL LIFE OF BLIND PEOPLE

BY

MISS SARANYA TARAT

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS IN SOCIAL RESEARCH
FACULTY OF SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2016
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวสร้อยญา เตรรัตน์

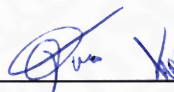
เรื่อง

ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม

เมื่อ วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

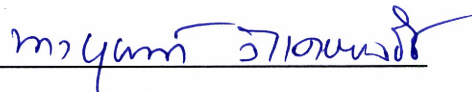
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทนี เจริญศรี)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ตันจุนต์ย)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ดร.บุษบงก์ วิเศษพลชัย)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ อุณโณ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด
ชื่อผู้เขียน	นางสาวสรัญญา เตรีรัตน์
ชื่อปริญญา	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ต้นธูวณิชย์
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตาเป็นคำถามวิจัยหลักของงานวิจัย และใช้แนวคิดสังคมวิทยาผัสสะเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์และการทำกิจกรรมร่วมกับผู้พิการทางสายตาที่ปัจจุบันประกอบอาชีพในองค์กรของรัฐ เอกชน หรือประกอบอาชีพส่วนตัว จำนวน 15 คน จากการศึกษาพบว่า ผู้พิการทางสายตาฝึกฝนผัสสะต่าง ๆ หมายรวมถึง เสียง สัมผัส และกลิ่น จนกระทั่งเกิดความชำนาญและมีความละเอียดในการรับรู้ ทำความเข้าใจ และเรียนรู้โลกทางสังคม การเรียนรู้ผ่านผัสสะนำไปสู่การสร้างเทคนิคการใช้ผัสสะ การให้ความหมายต่อสิ่งรอบตัว และสร้างประสบการณ์ทางผัสสะที่เปรียบเสมือนคลังความรู้ในการดำเนินชีวิต

นอกจากนี้ งานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า โลกทางสังคมประกอบด้วยโลกของคนตาดีและโลกของคนตาบอดที่ปะทะและซ้อนทับกัน การฝึกฝนผัสสะในการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตามีใช่เพียงการเอาตัวรอดในโลกทางสังคมเท่านั้น แต่ในทุกกิจกรรมเต็มไปด้วยต่อรองกับภาพเหมารวมในเชิงลบที่สังคมสร้างให้แก่ผู้พิการทางสายตา ดังนั้น ผัสสะและเรื่อร่างของผู้พิการทางสายตาจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้พิการทางสายตาและความสำคัญของผัสสะต่าง ๆ ในการเรียนรู้โลกทางสังคม

คำสำคัญ: ผัสสะ, ประสบการณ์ทางผัสสะ, คนตาบอด, สังคมวิทยาผัสสะ

Thesis Title	SENSORY EXPERIENCE IN SOCIAL LIFE OF BLIND PEOPLE
Author	Miss Saranya Tarat
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Social Research Faculty of Sociology and Anthropology Thammasat University
Thesis Advisor	Assistant Professor Nalinee Tantuvanit, Ph.D.
Academic Years	2016

ABSTRACT

The research aims to study senses and sensory experiences in social life of the blind by using sociology of the senses as a conceptual framework. The instruments of the research which have been used extensively are narrative interviews and participant observations with 15 blind people who work for government organization, private organization and self-employed business. The study analyses practices of combined senses of sound, touch, taste, and smell. The blind's sensory experiences are created, developed, and refined in concurrence with their being in the social world. These sensory experiences and techniques are, in turn, be accumulated as their stock of knowledge and shape the social world.

The study also argues that living in the social world, the blind have to confront and impose with those who have "good eye", they endeavor to eliminate the stereotypes of the blind. Sensory experiences and sensory techniques are, then, used to present their survival skills and abilities. Senses and body of the blind are social space where they develop their social world.

Keywords: senses, sensory experience, blind people, sociology of senses

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ตันธวนิตย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่สละเวลาชี้แนะแนวทาง ให้คำปรึกษา และคำแนะนำในการปรับแก้ข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาของทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นรูปเป็นร่างและเสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี และขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทน์ เจริญศรี ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.บุษบงก์ วิเศษพลชัย กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยตระหนักถึงความเอาใจใส่และความทุ่มเทของอาจารย์ทุกท่าน จึงขอกราบขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณผู้พาเข้าสนามที่สละเวลาช่วยติดต่อประสานงานและอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ในการเก็บข้อมูลทุกครั้ง และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่สละเวลาและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีทั้งในการสัมภาษณ์และเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้าไปเรียนรู้ชีวิต นำมาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นอกจากความร่วมมือที่มีให้ ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้พาเข้าสนามและผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจและเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัยมากพอที่จะยอมทำกิจกรรมต่าง ๆ บอกเล่าเรื่องราวชีวิต รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาทุกท่าน ที่ให้ความรู้ ความช่วยเหลือ และคำแนะนำตลอดการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ท้ายที่สุด ขอขอบคุณครอบครัวที่คอยแรงสนับสนุนสำคัญทั้งทางด้านการเงินและจิตใจ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้

นางสาวสร้อยญา เตรรัตน์

สารบัญ

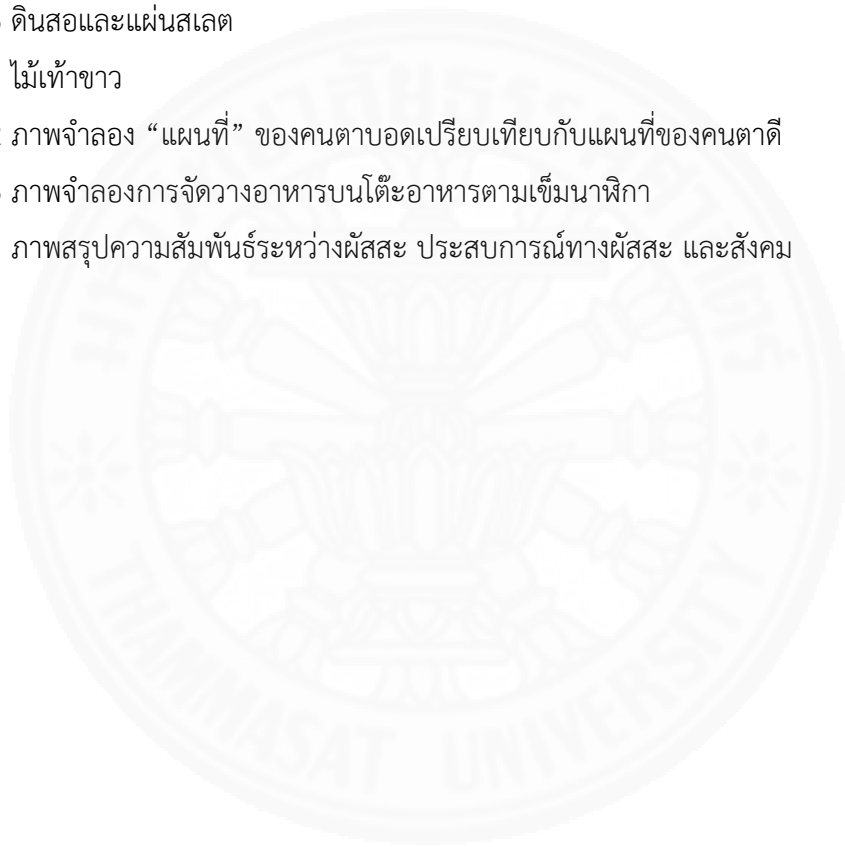
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญภาพ	(7)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษาและคำถามวิจัย	6
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	7
2.1 คนตาบอดในงานวิจัย	7
2.2 แนวคิดสังคมวิทยาผู้สละ	13
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	29
3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	29
3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	33
3.3 การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล	34
3.4 เนื้อหาของวิทยานิพนธ์โดยสังเขป	36

บทที่ 4 ผัสสะ กับ การเรียนรู้	38
4.1 เส้นทางชีวิตของคนตาบอด	38
4.2 คนตาบอดเรียนรู้ชีวิต	51
4.2.1 บ้านและครอบครัว: พื้นที่แรกของการเรียนรู้	52
4.2.2 สถาบันการศึกษา: พื้นที่แห่งความรู้ทางวิชาการและทักษะชีวิต	55
4.3 พื้นที่ทางสังคมกับการเรียนรู้ผัสสะ	68
บทที่ 5 ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตประจำวัน	71
5.1 การแต่งกายและการดูแลตนเอง	72
5.1.1 การแยกแยะและการจัดการสิ่งของ	73
5.1.2 ผัสสะกับการเลือกซื้อสินค้า	77
5.1.3 การแต่งกาย: เรือนร่างกับสังคม	81
5.1.4 การดูแลตนเอง: กลิ่นกับความหมาย	84
5.2 การเดินทาง	88
5.2.1 ผัสสะกับการเรียนรู้สถานที่	89
5.2.2 การสร้าง “แผนที่” และการเดินทาง	91
5.2.3 ร่วมเดินทางกับคนตาบอด	97
5.3 การรับประทานอาหาร	103
5.3.1 เรื่องของอาหารและการกิน	104
5.3.2 เรื่องบนโต๊ะอาหารและมารยาทบนโต๊ะอาหาร	118
5.3.3 เพื่อนร่วมโต๊ะอาหาร	112
บทที่ 6 ผัสสะ กับ การสร้างโลกทางสังคม	117
6.1 ภาษาและผัสสะ: การท้าทายและการสนทนา	118
6.1.1 ภาษาในการสื่อสารและการสนทนาในกลุ่มคนตาบอด	119

6.1.2 เสียงและการสัมผัส: ผัสสะในการทักทาย	121
6.1.3 ผัสสะกับการจดจำผู้คน	124
6.2 ผัสสะกับโลกทางสังคม	128
6.2.1 การประเมินและการตัดสินผู้คน	129
6.2.2 เสียงและท่าทาง: การรับรู้และการแสดงอารมณ์ของคนตาบอด	132
6.2.3 การกระทำทางสังคม: พฤติกรรมกับความรู้สึกในเชิงลบของคนตาบอด	136
6.3 การรับรู้ผ่านผัสสะและการต่อรองกับโลกทางสังคม	138
บทที่ 7 ผัสสะ กับ การเรียนรู้	140
7.1 การใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด	140
7.2 ผัสสะของคนตาบอดกับแนวคิดสังคมวิทยาผัสสะและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	143
7.2.1 ผัสสะในฐานะสิ่งสร้างทางสังคม	144
7.2.2 บทบาทของผัสสะในการรับรู้และการสร้างตัวตน	145
7.2.3 ประสบการณ์ทางผัสสะและการให้ความหมายทางสังคม	146
7.2.4 ผัสสะเรียนรู้โลกและสร้างโลกทางสังคม	146
7.2.5 วิธีวิทยาการศึกษาผัสสะ	148
7.3 ผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะ และสังคม	149
รายการอ้างอิง	151
ภาคผนวก	156
ประวัติผู้เขียน	160

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 รูปสัญลักษณ์ทางออก	2
1.2 รูปสัญลักษณ์ห้องน้ำ	2
4.1 อักษรเบรลล์ตัวเลขและพยัญชนะภาษาอังกฤษ	58
4.2 ตัวอย่างการเขียนอักษรเบรลล์	58
4.3 ดินสอและแผ่นสเลต	59
5.1 ไม้เท้าขาว	89
5.2 ภาพจำลอง “แผนที่” ของคนตาบอดเปรียบเทียบกับแผนที่ของคนตาดี	92
5.3 ภาพจำลองการจัดวางอาหารบนโต๊ะอาหารตามเข็มนาฬิกา	109
7.1 ภาพสรุปความสัมพันธ์ระหว่างผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะ และสังคม	150

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

1.1.1 ความสำคัญของผัสสะ

ประสาทสัมผัสหรือผัสสะทั้ง 5 อันได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส จัดเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของแหล่งที่มาในการรับรู้และเรียนรู้โลก ที่นำมาสู่การสร้างชุดความเข้าใจและประสบการณ์ของผู้คนในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ ชุดความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านผัสสะ ได้ก่อรูปขึ้นจากกระบวนการทางสังคมที่หล่อหลอมการใช้ผัสสะและกำหนดความหมายให้แก่การรับรู้ผ่านผัสสะ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามแต่ละวัฒนธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่า ผัสสะเป็นสิ่งสร้างทางสังคม ดังนั้น ผัสสะจึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการศึกษาสังคม และทำความเข้าใจชีวิตของผู้คน (Pink, 2009)

แม้ว่าผัสสะทั้ง 5 จะเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการดำเนินชีวิต แต่ทุกผัสสะไม่ได้ถูกวางอยู่ในระนาบเดียวกัน ผัสสะทางด้านการมองเห็นถูกทำให้เป็นผัสสะที่มีอำนาจสูงที่สุดในการเรียนรู้โลก และเป็นผัสสะหลักที่ใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน จนอาจทำให้ผัสสะอื่น ๆ ถูกลดความสำคัญลง (Sociology Thoughts, 2012 และ Harrison, 2002) การสถาปนาให้การมองเห็นเป็นผัสสะที่อยู่สูงกว่าผัสสะอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นผ่านสิ่งปลูกสร้าง ถนน อาคาร และสถานที่ ที่มีรูปแบบการสื่อสารผ่านรูปภาพหรือสัญลักษณ์ เช่น ป้ายทางออก ห้องน้ำชายและหญิง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อาศัยการมองเห็นในการตีความเพื่อทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมทางสังคม นอกจากนี้ ตา ยังมีหน้าที่เฉพาะทางสังคมในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม กล่าวคือ การสื่อสารของมนุษย์เกิดขึ้นผ่านการจ้องมองซึ่งกันและกัน และสิ้นสุดลงเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งละสายตาออกไป (Park and Burgess, 1921)

ภาพที่ 1.1 รูปสัญลักษณ์ทางออก. จาก http://img.tarad.com/shop/northprogress/img-lib/spd_20090616154146_b.jpg

ภาพที่ 1.2 รูปสัญลักษณ์ห้องน้ำ. จาก <http://images.gofreedownload.net/men-women-bathroom-clip-art-4986.jpg>

การให้ความสำคัญกับการมองเห็นในสังคมสมัยใหม่ นำมาสู่การจัดการสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของการใช้ตาเป็นสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนบนพื้นที่ทางสังคม ตัวอย่างเช่น ทางเดินเท้า ที่มีการวางแผนผังหรือการจัดวางทางเดินที่ไม่สม่ำเสมอ พื้นทางเดินที่ขรุขระไม่ราบเรียบ การประดับหรือต่อเติมสิ่งปลูกสร้างที่ห้อยย้อยหรือยื่นออกมาจากอาคาร บ้านเรือน รวมถึงรถจักรยานยนต์ที่ขับขึ้นและจอดอยู่บนทางเดินเท้า ลักษณะของทางเดินเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อผู้คนในสังคมที่เดินทางบนทางเดินเท้า โดยเฉพาะผู้พิการทางสายตาที่ยากจะคาดเดาส่งกีดขวางที่อยู่บริเวณด้านหน้าและด้านบนศีรษะ แม้ว่าในภายหลังภาครัฐจะมีการจัดวางแผ่นเบรลล์บล็อก (braille block) เพื่อเป็นสัญลักษณ์นำทางให้แก่ผู้พิการทางสายตา แต่ดูเหมือนว่าแผ่นนำทางเหล่านี้กลับไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้พิการทางสายตาเท่าที่ควร เนื่องด้วยผู้พิการทางสายตาบางคนอาจไม่เข้าใจความหมายของสัญลักษณ์บนแผ่นเบรลล์บล็อก และแผ่นเบรลล์บล็อกเหล่านี้ไม่มีการจัดวางอย่างต่อเนื่องตลอดทางเดิน มีเพียงบางช่วงและขาดตอนระหว่างทาง เป็นต้น

นอกจากพื้นที่สาธารณะแล้ว พื้นที่แห่งการเรียนรู้ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับการมองเห็นเป็นอย่างมาก เนื่องจาก การเรียนรู้ของผู้คนอ้างอิงกับหลักฐานและข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถพิสูจน์ ยืนยัน และมองเห็นได้ สืบเนื่องจากชุดความคิดที่ว่า ตา เป็นช่องทางในการเข้าถึงความจริงที่ดีที่สุด ด้วยเหตุนี้ การเรียนการสอนภายในห้องเรียนจึงมีตำราและหนังสือเป็นสื่อกลางและแหล่งที่มาของความรู้ แหล่งข้อมูลเหล่านี้ประกอบไปด้วยตัวอักษรและรูปภาพ การเรียนการสอนในห้องเรียนนิยมใช้รูปภาพเป็นสื่อร่วมกับคำอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนเช่นนี้ให้โอกาสเพียง ตา เป็นช่องทางในการเรียนรู้ อีกหนึ่งพื้นที่ของความรู้ที่ให้อำนาจกับการมองเห็น คือ พิพิธภัณฑสถาน เมื่อเข้าไปในพิพิธภัณฑสถานมักพบเห็นสิ่งของและโบราณวัตถุจำนวนมากถูกจัดเรียงวางอยู่ภายในตู้กระจกใส ที่ผู้คนสามารถชื่นชมวัตถุต่าง ๆ ผ่านสายตา และทำความรู้จักวัตถุเหล่านั้นผ่านชุดคำบรรยายที่อยู่ในรูปตัวอักษร เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าชุดความรู้ทางสังคมแล้วแต่ให้อำนาจกับการเรียนรู้ผ่านการจ้องมองเป็นสำคัญ ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้และรับรู้ของผู้พิการทางสายตาที่พวกเขาไม่สามารถสร้างจินตนาการและการเรียนรู้ผ่านการมองเห็น และการให้อำนาจกับการมองเห็นทำให้ผู้วิจัยเกิดข้อสงสัยว่า หากสังคมสร้างขึ้นจากมุมมองของคนตาดีเพื่อคนตาดีที่ยึดเอาผัสสะทางการมองเห็นเป็นผัสสะหลักในการดำเนินชีวิต จึงนำมาสู่ความสนใจที่จะศึกษาผู้พิการทางสายตา

1.1.2 ผู้พิการทางสายตาในสังคมไทย

การสถาปนาให้ตาเป็นผัสสะสำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิตประจำวัน ชักชวนให้ผู้วิจัยเกิดความสงสัยและความสนใจในรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตาที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้คนในสังคมที่อาศัยการมองเห็นเป็นผัสสะสำคัญ

ปัจจุบันจำนวนผู้พิการทางสายตาในประเทศไทย มีทั้งสิ้น 185,862 คน¹ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560) ซึ่งผู้พิการทางสายตาหรือบุคคลที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ตาเห็นเลือนราง (Low Vision) คือ กลุ่มคนที่สูญเสียการมองเห็นไม่รุนแรง ยังสามารถอ่านหนังสือทั่วไปได้โดยตัวอักษรจะมีขนาดใหญ่กว่าปกติและจำเป็นต้องใช้เครื่องขยายตัวอักษรในการอ่าน หรือกลุ่มคนที่มีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา และ 2. ตาบอด (Blindness) คือ กลุ่มคนที่ความบกพร่องทางการมองเห็นหรือสูญเสียการมองเห็นจนไม่สามารถใช้สายตาในการทำกิจกรรมประจำวันได้ โดยคนกลุ่มนี้จะมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา (ราชกิจจานุเบกษา, 2552) ทั้งนี้ผู้ที่มีสายตาเลือนราง เมื่อระยะเวลาผ่านไปอาจสูญเสียการมองเห็นเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งถูกจัดเป็นผู้พิการทางสายตาแบบตาบอดได้

แม้ว่าผู้พิการทางสายตาทั้ง 2 ประเภทจะถูกจัดเป็นผู้พิการหรือผู้บกพร่องทางการมองเห็นเหมือนกันตามกฎหมาย แต่ผู้วิจัยพบว่า ผู้พิการทางสายตาแบบเลือนรางและตาบอด สนิทมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากมองอย่างผิวเผินจากภายนอก ผู้ที่มีสายตาเลือนรางจะมีบุคลิกภายนอกที่อาจแยกไม่ออกจากคนตาดี เนื่องจาก พวกเขาสามารถมองเห็นได้เล็กน้อย ทำให้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของพวกเขายังคงพยายามใช้ตาในการทำกิจกรรมและจัดการกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเพื่อให้ตนเองใช้ชีวิตคล้ายกับคนตาดี เช่น ในการเดินทาง พวกเขาจะไม่ใช้ไม้เท้าขวานำทาง แต่อาศัยการสังเกตความแตกต่างของสีเสื้อของผู้คนในการเรียนรู้สภาพของถนน เช่น ทางเลี้ยว ทางต่างระดับ และอาศัยการสังเกตและจดจำสัญลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ หรือป้ายที่มีขนาดใหญ่เป็นสิ่งที่บ่งบอกสถานที่ นอกจากนี้ผู้ที่มีสายตาเลือนรางบางคนมีความสามารถในการจับชี้

¹ จำนวนผู้พิการทางสายตานี้ เป็นตัวเลขที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมคนพิการทั่วประเทศที่ดำเนินการจดทะเบียนคนพิการ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2537 ถึงวันที่ 30 เมษายน 2560

รถจักรยานยนต์ได้ ด้วยเหตุนี้บุคลิกและลักษณะการใช้ชีวิตของผู้ที่มีสายตาเลือนรางที่มีความคล้ายกับคนตาดีเป็นอย่างมาก ทำให้คิดว่าพวกเขามองเห็นได้แบบคนตาดี ซึ่งลักษณะของผู้ที่มีสายตาเลือนรางแตกต่างจากกลุ่มคนที่ตาบอดสนิท ที่สามารถมองเห็นได้เพียงแคแสงหรืออาจไม่สามารถมองเห็นได้เลย การมองไม่เห็นทำให้พวกเขาจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ข้างกายที่กลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้พิการทางสายตา คือ ไม้เท้าขาว และบางคนอาจสวมแว่นตาดำ นอกจากนี้ผู้พิการทางสายตาในกลุ่มนี้ยังมีบุคลิกที่เห็นได้ชัด เช่น การสายสิริชะไปมาเพื่อฟังเสียงที่อยู่รอบตัว เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยความแตกต่างของการดำเนินชีวิตและความสามารถในการมองเห็น ทำให้ผู้วิจัยสนใจชีวิตของผู้พิการทางสายตาแบบตาบอดสนิทที่มองไม่เห็นแต่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่อาศัยการมองเห็นเป็นผัสสะหลัก

สังคมสมัยใหม่ที่ตั้งอยู่บนฐานของการมองเห็นเป็นสิ่งสำคัญ ส่งผลต่อความคิดของคนตาดีที่มีมุมมองว่าการมองไม่เห็นจะเป็นอุปสรรคในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และผู้พิการทางสายตาในความคิดของผู้คนในสังคม คือ กลุ่มคนที่เต็มไปด้วยความน่าสงสาร มีชีวิตที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก ทุกข์ทรมาน ไร้ความสามารถ ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นอยู่เสมอและเป็นภาระของสังคม ชุดความคิดเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากสังคมที่ให้ความสำคัญกับการมองเห็นและชุดความคิดในเชิงลบที่มีต่อผู้พิการทางสายตายังคงถูกตรึงอยู่ความคิดของผู้คนที่ใช้มองผู้พิการทางสายตา (นฤมล ไชยจันทร์, 2547; วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์, 2541)

“คนทั่วไปอาจจะคิดว่าคนตาบอดมีชีวิตขมขื่น รอให้คนมาช่วยเหลือ จริง ๆ แล้วไม่เลย เราดูแลตัวเองได้ ใช้ชีวิตเองได้ กินข้าว เดินทาง มีงานทำหาเลี้ยงตนเองได้ทำอะไรได้เหมือนคนตาดี ... แต่คนตาบอดมักถูกนำเสนอในรูปแบบที่น่าสงสาร สะเทือนใจ แต่ไม่ค่อยไขว่คว้าศักยภาพของคนตาบอด”

Blind Taste (20 กรกฎาคม 2557).

ชุดความคิดทางสังคมที่มีต่อผู้พิการทางสายตาเช่นนี้ แตกต่างไปจากความเป็นจริง เนื่องจากผู้พิการทางสายตามิได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง และไม่ได้รอคอยความช่วยเหลือจากสังคม เห็นได้จากผู้พิการทางสายตาที่เดินทางบนท้องถนน สั่งอาหาร เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์ และทำกิจกรรมในชีวิตด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างไปจากภาพที่สังคมสร้างให้แก่พวกเขาจากมุมมองของคนตาดีที่อาศัยการมองเห็นเป็นผัสสะหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของคนตาบอด ว่าพวกเขาเดินทาง, เลือกลี้อผ้า และทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างไร และสนใจที่จะหาคำตอบข้อสงสัยเหล่านี้ อีกทั้งการที่พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของผัสสะอื่น ๆ ที่มีบทบาทใน

การเรียนรู้และประกอบสร้างประสบการณ์ทางสังคม ที่นอกเหนือจากผัสสะทางด้านการมองเห็น และการมองเห็นอาจมีผัสสะหลักเพียงผัสสะเดียวในการดำเนินชีวิต

การศึกษาและการทำความเข้าใจชีวิตของผู้พิการทางสายตาที่มีอยู่ในสังคมไทย โดยงานศึกษาส่วนใหญ่ในทุกช่วงสมัยจะมุ่งเน้นไปที่การฟื้นฟูสมรรถภาพ การอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือคนพิการทางสายตาในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นความพยายามชี้ให้เห็นถึงปัญหาของผู้พิการทางสายตา และข้อจำกัดทางสังคมที่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตา แต่ในช่วงระยะเวลาประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา ความสนใจทางการศึกษาเกี่ยวกับผู้พิการทางสายตาเริ่มหันมานำเสนอและถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ ความพยายามสร้างอัตลักษณ์และตัวตนของผู้พิการทางสายตาที่ตระหนักถึงคุณค่าและศักยภาพของตนเอง เพื่อหลุดพ้นจากภาพเหมารวมในเชิงลบที่สังคมยึดเยียดให้พวกเขา

จากงานศึกษาเกี่ยวกับผู้พิการทางสายตาที่ได้กล่าวไปข้างต้น แม้วางานศึกษาดังกล่าวจะมีการกล่าวถึงการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตาคู่บ้าง แต่ด้วยจุดมุ่งเน้นของงานศึกษาแต่ละชิ้นที่จะนำเสนอมุมมองต่อผู้พิการทางสายตาในด้านต่าง ๆ ทำให้งานศึกษามีได้เน้นรายละเอียดของกิจกรรมในการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและทำความเข้าใจชีวิตผู้พิการทางสายตา โดยมุ่งเน้นไปที่การใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ผัสสะเป็นช่องทางในการเข้าสู่โลกของผู้พิการทางสายตา เพื่อให้เห็นถึงการประกอบสร้างประสบการณ์ที่นำไปสู่การทำความเข้าใจโลกของพวกเขา และหาคำตอบว่าหากคนตาดีใช้สายตาในการเรียนรู้ความเป็นไปของโลกใบนี้และใช้ชีวิตผ่านเลนส์สายตาในวัฒนธรรมแห่งการมองเห็น แล้วผู้ที่ไม่สามารถมองเห็นหรือไม่สามารถใช้ประสาทสัมผัสนี้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ พวกเขาดำเนินชีวิตอยู่ภายในสังคมอย่างไร การใช้ผัสสะเข้ามามีส่วนสำคัญในการประกอบสร้างความรู้และประสบการณ์ในดำเนินชีวิตอย่างไร

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถึงความสำคัญของผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คน ที่ทำหน้าที่ในการรับรู้ เรียนรู้ทางสังคม และเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลในการทำความเข้าใจโลกภายนอก รวมถึงข้อจำกัดของงานศึกษาเกี่ยวกับผู้พิการทางสายตา จึงเป็นที่มาในการศึกษาครั้งนี้ที่มุ่งสนใจการใช้ประสาทสัมผัสของผู้พิการทางสายตาในการดำเนินชีวิตประจำวัน ว่าพวกเขาดำเนินชีวิตผ่านผัสสะอย่างไรภายใต้สังคมที่ตั้งอยู่ฐานคิดแบบการมองเห็นเป็นสำคัญ ผัสสะนี้เข้ามามีบทบาทในการรับรู้และเรียนรู้โลกทางสังคมอย่างไร เพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับคนตาดีและสังคมที่สร้างจากคนตาดีเพื่อคนตาดีได้ โดยงานวิจัยชิ้นนี้อาศัยผัสสะเป็นตัวกลางสำคัญในการเข้าสู่โลกของผู้พิการทางสายตา ทั้งนี้เพื่อให้คนตาดีได้เข้าใจชีวิตของผู้พิการทางสายตา และความเข้าใจนี้อาจนำไปสู่การสร้างทัศนคติในเชิงบวกแก่พวกเขา

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษาการใช้ผ้าสละและประสบการณ์ทางผ้าสละของผู้พิการทางสายตาในการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.2.1 คำถามวิจัย

คำถามหลักของการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้พิการทางสายตาใช้ผ้าสละและประสบการณ์ทางผ้าสละอย่างไรในการใช้ชีวิตประจำวัน ที่นำมาสู่การทำความเข้าใจโลกและการจัดการสถานการณ์ต่าง ๆ

ทั้งนี้เพื่อให้ตอบคำถามหลักของการศึกษาข้างต้นได้ ผู้วิจัยมีคำถามย่อยเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตาและการใช้ผ้าสละ ซึ่งแต่ละข้อคำถามต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนี้

- (1) ผ้าสละเข้ามามีส่วนในการประกอบสร้างชุดความรู้และประสบการณ์ของพวกเขาอย่างไร
- (2) พวกเขาดำเนินชีวิตประจำวันผ่านผ้าสละอย่างไร
- (3) พวกเขาให้ความหมายแก่ประสบการณ์ทางผ้าสละอย่างไร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของผ้าสละในมิติทางสังคม ที่นอกเหนือจากประสาทสัมผัสด้านการมองเห็น

1.3.2 ทำให้คนตาดีเปิดใจและเข้าใจการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตามากยิ่งขึ้น นำมาสู่การสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้พิการทางสายตา

1.3.3 ความเข้าใจในประเด็นนี้อาจนำไปสู่การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่าง ๆ ในสังคม โดยคำนึงถึงผู้พิการทางสายตาในฐานะสมาชิกของสังคม

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

2.1 คนตาบอดในงานวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการทางสายตามีไม่มากนัก งานศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาผู้พิการในภาพรวมที่มีได้แยกประเภทหรือลักษณะความพิการ ซึ่งดูคล้ายจะเป็นการมองผู้พิการทุกประเภทว่าพวกเขามีวิถีการดำเนินชีวิตที่เหมือนกัน และกำลังเผชิญกับปัญหาในลักษณะเดียวกัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้พิการแต่ละประเภทน่าจะมีประสบการณ์ชีวิตและเผชิญกับปัญหาในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน เนื่องด้วยเงื่อนไขและลักษณะของความแตกต่างทางสรีระและอวัยวะทางกายซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตามจากการทบทวนวรรณกรรม สืบค้นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการทางสายตา ผู้วิจัยได้แบ่งงานศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1.1 งานที่เน้นสิทธิประโยชน์และความต้องการของผู้พิการทางสายตา เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพ อำนวยความสะดวก และช่วยเหลือผู้พิการทางสายตาให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น งานศึกษาเกี่ยวกับผู้พิการทางสายตาในสังคมไทยมักเกี่ยวข้องกับประเด็นนี้ งานศึกษากลุ่มนี้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดและอุปสรรคทางสังคมของพวกเขาในการดำเนินชีวิตภายใต้สังคมที่สร้างสิ่งต่างๆมาเพื่อคนที่ไม่มองเห็นได้ รวมถึงชี้ให้เห็นถึงความต้องการของพวกเขาด้านต่าง ๆ ที่ช่วยทำให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตได้สะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น

งานศึกษา เรื่อง “ศึกษาทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระในกลุ่มผู้ใหญ่ที่พิการทางการมองเห็น” ของ สามารถ รัตนสาคร (2545) ศึกษาทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระของผู้พิการทางการมองเห็น รวมถึงปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการมีวิถีชีวิตที่อิสระ เพื่อนำมาสร้างโปรแกรมการฝึกทักษะต่างๆให้ผู้พิการทางสายตาสามารถใช้ชีวิตด้วยตนเองได้อย่างอิสระ อีกทั้งการเตรียมทักษะทางด้านอาชีพเพื่อให้ผู้พิการทางสายตามีทักษะในการทำงานและสร้างงานให้แก่ตนเอง จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การที่ผู้พิการทางสายตาจะมีวิถีชีวิตอิสระโดยไม่ต้องพึ่งพิงผู้อื่นนั้น พวกเขาจำเป็นต้องมีทักษะการเคลื่อนไหวที่ดี มีทักษะทางสังคมในการสื่อสารและเข้ากับผู้อื่น ทั้งนี้ความคิด ทศนคติของคนในสังคม และระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ ยังเป็นอุปสรรคแก่ผู้พิการทางสายตาในการมีวิถีชีวิตอิสระ

สำหรับอุปสรรคในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้พิการทางสายตานั้น มิได้มีเพียงแค่ระบบขนส่งสาธารณะเท่านั้น งานศึกษา เรื่อง “การสื่อสารของผลิตภัณฑ์สำหรับผู้พิการทาง

สายตา” ของ แจคเกอร์สัน เมอร์คาเตอร์ (2548) ที่ศึกษาปัญหาการสื่อสารของผู้พิการทางสายตาในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ชี้ให้เห็นว่า ผู้พิการทางสายตามีปัญหาในการเลือกซื้อและเลือกใช้สินค้าอุปโภคบริโภคในหลากหลายด้าน เช่น ไม่ทราบส่วนประกอบของสินค้าซึ่งในผลิตภัณฑ์นั้นอาจมีส่วนประกอบที่ก่อให้เกิดอาการแพ้ ไม่ทราบวันหมดอายุ ไม่ทราบราคา ไม่ทราบว่าผลิตภัณฑ์ประเภทนั้นวางขายอยู่ส่วนใดของร้านค้า อีกทั้งสินค้าบางประเภทมีรูปร่างคล้ายคลึงกันทำให้แยกไม่ออกว่าขวดใดคือสบู่ แชมพู หรือเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทไหน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ผู้พิการทางสายตาดังกล่าวจึงอยากให้มีการติดอักษรเบรลล์ที่สินค้าเพื่อบอกรายละเอียดต่าง ๆ หรือจัดทำพนักงานที่ให้รายละเอียดและแนะนำสินค้าเหล่านี้ได้ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่พวกเขาในการเลือกซื้อสินค้า

นอกจากปัญหาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะแล้ว เมื่อพิจารณาในประเด็นทางการศึกษาสำหรับผู้พิการทางสายตา พบว่า ผู้พิการทางสายตาดังกล่าวขาดโอกาสและสื่อการเรียนการสอน จากงานศึกษา เรื่อง “Visually Handicapped in Bombay State” ของ R.T. Vyas (1989) สำรวจปัญหาทางการศึกษาของผู้พิการทางสายตา พบว่า การศึกษาสำหรับผู้พิการทางสายตาดังกล่าวหนังสือที่เป็นอักษรเบรลล์ ทำให้ในการเรียนต้องพึ่งพาคนตาดีเข้ามาช่วยอ่านบทเรียนให้ฟัง นอกจากนี้การศึกษาสำหรับผู้พิการทางสายตาดังกล่าวยังมีต้นทุนสูง เนื่องจากพวกเขาต่างจากนักเรียนตาดีที่สามารถดูแลตัวเองได้ แต่พวกเขาต้องอาศัยพี่เลี้ยงหรือคนอ่านหนังสือให้ฟัง ทำให้สถาบันและองค์กรต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ทำให้รายได้ของทางสถาบันเหล่านี้มาจากการบริจาคของคนในสังคม ภาครัฐและการขายของประดิษฐ์ที่เป็นงานฝีมือของนักเรียนในสถาบันนั้น ยังไม่เพียงพอสำหรับการบริหารงานของสถาบัน

สำหรับยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าและการใช้อินเทอร์เน็ตเนตนำมาซึ่งแหล่งข้อมูลความรู้ที่สำคัญ ทำให้ผู้คนมีความต้องการที่จะใช้คอมพิวเตอร์เพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารบนโลกออนไลน์ ผู้พิการทางสายตาก็เช่นกัน เห็นได้จากงานศึกษา ของ อัจฉรา สุวรรณาคินทร์ (2546) เรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการจำเป็นในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของคนพิการทางการมองเห็นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” ศึกษาพฤติกรรม ความต้องการ และความจำเป็น รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงระบบเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ตของผู้พิการทางสายตา พบว่า คอมพิวเตอร์มีความจำเป็นต่อผู้พิการทางสายตาอยู่มากน้อยในการค้นหาข้อมูลต่าง ๆ แต่การใช้คอมพิวเตอร์สำหรับพวกเขานั้นยังมีอุปสรรคในหลากหลายด้าน ทั้งด้านทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ รูปแบบการนำเสนอข้อมูลผ่านจอคอมพิวเตอร์ เนื่องด้วยไม่มีโปรแกรมสังเคราะห์เสียงภาษาไทยร่วมกับโปรแกรมอ่านจอภาพ ทำให้เป็นอุปสรรคในการรับข้อมูลของผู้พิการทางสายตา ด้วยเหตุนี้งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการชี้ให้ภาครัฐและเอกชนเล็งเห็นถึงความสำคัญ และส่งเสริมให้ผู้พิการทางสายตามีโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อให้พวกเขา

เขาได้มีโอกาสแสดงความสามารถและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นการเปิดโลกทัศน์ของพวกเขาให้กว้างขึ้น

จากตัวอย่างงานศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินชีวิตในสังคมของผู้พิการทางสายตานั้น มีอุปสรรคและข้อจำกัดมากมายภายใต้สังคมที่สร้างมาเพื่อคนตาดี และสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญทางการมองเห็นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในฐานะแหล่งที่มาของการรับรู้ ยิ่งไปกว่านั้น งานศึกษาในกลุ่มนี้ยังชี้ให้เห็นถึง ทักษะคติของสังคมที่ละเอียด ไม่ใส่ใจ และเบียดขับผู้พิการทางสายตา ทำให้เกิดความรู้สึกแตกต่างและขาดโอกาสการเข้าถึงข้อมูลและสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ทั้งนี้หากสังคมตระหนักและเข้าใจการใช้ชีวิตที่ปราศจากการมองเห็นของกลุ่มผู้พิการทางสายตา อาจนำไปสู่การปรับปรุงและสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางสังคมที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของพวกเขามากขึ้น เพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกับผู้คนในสังคม ทั้งนี้สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งที่พวกเขาพึงได้รับในฐานะของสมาชิกสังคม

2.1.2 งานที่เน้นศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับความพิการทางสายตา มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของผู้คนในสังคมมีต่อผู้พิการประเภทต่าง ๆ และมุมมองของผู้พิการที่มีต่อตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงชุดความคิดของผู้คนและผู้พิการที่มีต่อความพิการ ตัวอย่างเช่น

งานศึกษา เรื่อง “Studies of Attitude toward the Handicapped: The Need for a New Direction” ของ Barbara M. Altman (1981) ชี้ให้เห็นถึง ทัศนคติและปฏิกิริยาตอบสนองของผู้คนที่มีต่อคนพิการที่ตั้งอยู่บนฐานของภาพเหมารวมในเชิงลบ เช่น ผู้พิการเป็นผู้ที่เต็มไปด้วยความโศกเศร้า ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ชีวิตเต็มไปด้วยความน่าสงสาร เป็นต้น ชุดความคิดเหล่านี้ทำให้ผู้พิการประเภทต่าง ๆ ถูกกลบขบทาบทในสังคม ถูกจำกัดพฤติกรรมและโอกาสทางสังคม อีกทั้งพวกเขายังถูกเลือกปฏิบัติจากสังคมเป็นเสมือนพลเมืองชั้นรองของสังคม ภาพเหมารวมในเชิงลบและการตีตรา นำมาสู่การตอบสนองและปฏิบัติต่อผู้พิการในลักษณะเฉพาะกลุ่ม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ การออกนโยบายสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ ในแง่หนึ่งอาจมองว่าเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการ แต่อีกด้านหนึ่งการกระทำเช่นนี้ยังเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงความแตกต่างและความด้อยกว่าของคนพิการ

จากการสร้างภาพเหมารวมและปฏิกิริยาตอบสนองในเชิงลบแก่ผู้พิการ ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้พิการในเชิงลบ เห็นได้จากงานศึกษา ของ Sara Green et al. (2005) พบว่า เมื่อผู้พิการถูกตีตราทำให้พวกเขาถูกแบ่งแยก (Separation) การรู้สึกว่าการแบ่งแยกนั้นจะเห็นได้จากปฏิกิริยา (Reaction) ของผู้คนที่พบเห็นคนพิการ ซึ่งปฏิกิริยาของคนทั่วไปนั้นไม่เพียงแต่สร้างและตอกย้ำความแตกต่าง แต่เป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์ของผู้พิการด้วย เช่น การพูดจาตู่ถูก การกลั่นแกล้ง ล้อเลียน รวมถึงการเพิกเฉยต่อคนพิการ นอกจากนี้ ยังทำให้พวกเขาสูญเสียสถานะทางสังคม เช่น ไม่มีงานทำ ไม่มีที่น่าเชื่อถือ เป็นต้น อีกทั้งความพิการยังเป็นอุปสรรคในการสร้าง

และสานสัมพันธ์แบบคู่รัก เนื่องจาก ทุกคนอยากมีแฟนที่รูปร่างหน้าตาสมบูรณ์แบบ ไม่มีใครอยากออกเดทกับคนพิการ

การที่คนพิการถูกแบ่งแยก ถูกกีดกันออกจากโลกทางสังคม และถูกทำให้กลายเป็นคนชายขอบในทางสังคมทำให้พวกเขา รู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่า แต่การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) และการเข้าถึงข้อมูลทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้คนที่มีความพิการรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น และเครือข่ายสังคมออนไลน์ให้ชีวิตใหม่แก่พวกเขา เนื่องจาก การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) เป็นหนึ่งช่องทางที่ทำให้คนพิการสามารถเอาชนะข้อจำกัดการมีส่วนร่วมในสังคมได้ อีกทั้งยังทำให้พวกเขาสามารถสร้างและธำรงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนในโลกความจริง รวมถึง เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) เป็นช่องทางในการค้นหาเพื่อนที่มีความพิการเหมือนกัน (Viluckiene, 2014)

จากงานศึกษาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ภาพเหมารวมที่สังคมสร้างให้แก่ความพิการ ทำให้คนในสังคมและผู้พิการเองมีทัศนคติต่อผู้พิการและความพิการในเชิงลบ โดยภาพเหมารวมและทัศนคติในเชิงลบเช่นนี้ ยังคงถูกผลิตซ้ำและดำรงอยู่ในสังคมทุกยุคทุกสมัย ซึ่งการถูกตีตราเช่นนี้ได้สร้างประสบการณ์ชีวิตที่เจ็บปวดให้แก่พวกเขา อย่างไรก็ตาม พวกเขายังคงพยายามต่อสู้และเผชิญหน้า เพื่อจัดการภาพเหมารวมในเชิงลบเหล่านั้น ด้วยการเปลี่ยนความคิดและสร้างความมั่นใจให้แก่ตนเอง จากมุมมองของผู้พิการที่มองไม่เห็นคุณค่าและศักยภาพของตนเอง มาสู่การมองตนเองและการตระหนักถึงความสามารถของผู้พิการ นำมาสู่จุดเน้นของงานศึกษาเกี่ยวกับผู้พิการทางสายตาที่เปลี่ยนไป

2.1.3 งานที่เน้นถ่ายทอดประสบการณ์การสู้ชีวิตของผู้พิการทางสายตา พยายามนำเสนอประสบการณ์การดำเนินชีวิตที่เต็มไปด้วยการต่อสู้กับความยากลำบากในสังคมของผู้พิการทางสายตา ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและการมองตัวเองของผู้พิการทางสายตาที่หลุดไปจากภาพเหมารวมที่สังคมหยิบยื่นให้พวกเขา ตัวอย่างเช่น

งานเขียน เรื่อง “สู้ชีวิต” ของ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ (2541) “การต่อสู้กับชีวิตในโลกมืด” (2541) และ “แสงสว่างในโลกมืด” (2547) ของ นฤมล ไชยจันทร์ งานทั้ง 3 ชิ้น บอกเล่าชีวิตของผู้พิการทางสายตาจากมุมมองและคำบอกเล่าของผู้พิการทางสายตาเอง งานเขียนเหล่านี้เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของพวกเขาที่เต็มไปด้วยความยากลำบากที่ถาโถมเข้ามาในทุกช่วงของชีวิต เนื่องด้วยสังคมเต็มไปด้วยทัศนคติในเชิงลบต่อผู้พิการทางสายตา ทำให้ชีวิตของพวกเขาต้องเผชิญหน้ากับอุปสรรค การขาดโอกาสทางสังคม ถูกเอารัดเอาเปรียบ กลั่นแกล้ง และดูถูกจากผู้คนรอบข้าง แต่พวกเขามีได้ยอมแพ้ ยังคงเดินหน้าต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยเล็งเห็นว่าตนเองมีได้เป็นอย่างไรที่สังคมสร้างไว้ พวกเขา มีความสามารถ ช่วยเหลือตนเองได้ ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหรือรอคอยความช่วยเหลือ และสามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง แม้ว่าการดำเนินชีวิตประจำวันอาจมีความ

ลำบากอยู่บ้าง ด้วยข้อจำกัดบางประการในสังคม โดยเฉพาะด้านการประกอบอาชีพ การเป็นผู้พิการ ทำให้พวกเขาขาดโอกาสในการทำงาน แม้ว่าจะมีความสามารถ แต่นายจ้างไม่รับเข้าทำงาน เนื่องจากสังคมไม่เปิดโอกาสให้กับผู้พิการทางสายตาได้พิสูจน์ตนเอง อย่างไรก็ตาม พวกเขาก็ไม่ย่อท้อไม่เอาดาบที่มองไม่เห็นมาเป็นข้ออ้าง พวกเขายังคงเดินหน้าต่อไปจนกระทั่งประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและหน้าที่การงาน ณ ขณะทำงานเขียนชิ้นนี้ถูกเขียนขึ้น วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ประกอบอาชีพเป็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนฤมล ไชยจันทร์ นักร้องอาชีพที่เดินสายทั่วทั้งในและนอกประเทศ

งานศึกษา เรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์แห่งตัวตนของคนพิการ” ของ จิตติมา เจือไทย (2551) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างตัวตนของผู้พิการทางสายตา (เทคโนโลยีแห่งตัวตน) และกระบวนการสร้างสรรค์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจร่วมกับผู้คนที่อยู่รอบข้าง พบว่า ผู้พิการตกอยู่ภายใต้สังคมที่สร้างชุดความคิดในเชิงลบให้แก่พวกเขา ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่มีทัศนคติและปฏิบัติต่อพวกเขาในเชิงลบ ในช่วงชีวิตหนึ่งของผู้พิการทางสายตาถูกครอบงำทางความคิด และมองตนเองในแบบที่สังคมสร้างให้ ว่าเป็นกลุ่มคนที่น่าสงสาร รู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่า เมื่อมองไม่เห็นชีวิตก็พังทลายลงไปด้วย พวกเขาไม่รู้ว่าจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไร จะดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างไร จนกระทั่งพวกเขาเริ่มปรับตัวและยอมรับรูปแบบชีวิตที่เปลี่ยนไป แม้ว่าจะมองไม่เห็นแต่ทักษะความสามารถไม่ได้หายไปด้วย พวกเขาสามารถฝึกฝนตนเองได้ และพยายามก้าวออกมาจากความพิการที่สังคมสร้างขึ้นด้วยการออกมาทำงาน หาเลี้ยงตนเอง นอกจากช่วยเหลือตนเองแล้ว พวกเขาได้ยื่นมือให้ความช่วยเหลือผู้พิการด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นการให้กำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจ การลุกขึ้นมาช่วยตนเองและช่วยเหลือคนอื่นทำให้พวกเขาเริ่มมองตนเองใหม่เป็นการมองตัวเองในแง่บวก พวกเขาไม่ได้เป็นกลุ่มคนที่น่าสงสารและรอคอยความช่วยเหลือ แต่พวกเขาสามารถดูแลตนเองได้และให้ความช่วยเหลือคนอื่นได้ ผลการศึกษาของ จิตติมา เจือไทย (2551) นั้นสอดคล้องกับงานศึกษา ของ จุฑารัตน์ อภิวัฒน์ธนกุล (2546)

ในงานศึกษา เรื่อง “หญิงตาบอด: วิถีชีวิต การสร้างพลังอำนาจ และกระบวนการต่อสู้เพื่อพัฒนาโอกาสทางสังคม” ของ จุฑารัตน์ อภิวัฒน์ธนกุล (2546) มุ่งศึกษาวิถีการดำรงชีวิต กระบวนการต่อสู้เพื่อพัฒนาโอกาสทางสังคม การสร้างพลังอำนาจและเพศสภาพในชีวิตของผู้หญิงตาบอดในสังคมไทย พบว่า หญิงพิการทางสายตาในชนชั้นล่างมีชีวิตเต็มไปด้วยความยากลำบาก เดบิตมาในสังคมและครอบครัวที่มองว่า พวกเขาไร้ความสามารถ ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ จึงเก็บพวกเขาไว้ในบ้าน ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือและพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ แต่พวกเขาไม่มองตนเองเช่นนั้น พวกเขาต้องการเอาชนะตนเองและตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง มุมมองที่มีต่อตนเองเช่นนี้ทำให้พวกเขาตัดสินใจเลือกที่จะก้าวออกจากบ้านมาสู่สังคม และประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเอง ยืนหยัดด้วยลำแข้งของตนเอง เพื่อไม่ให้เป็นการละทิ้งของครอบครัวและสังคม นอกจากนี้ในด้าน

การมีครอบครัว (คนรัก สามี ภรรยา) ก็มิได้ต่างไปจากคนตาดีมีทั้งสมหวังและล้มเหลว สำหรับบทบาทความเป็นแม่ พวกเขาสามารถทำได้ตามความคาดหวังของสังคมได้ดีด้อยไปกว่าแม่ตาดี

งานศึกษาในกลุ่มนี้ ชี้ให้เห็นว่า ภาพเหมารวมที่สังคมมีต่อผู้พิการทางสายตา นั้น เป็นเพียงสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น การเปลี่ยนประเด็นหันมาศึกษาความพิการจากประสบการณ์ของผู้พิการทางสายตาเอง ทำให้เห็นว่าพวกเขามีได้แตกต่างไปจากคนตาดี และมีได้ไร้ทักษะความสามารถ อีกทั้งพวกเขาสามารถการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองแม้ว่าจะไม่สามารถมองเห็น อย่างไรก็ตาม การดำเนินชีวิตภายใต้สังคมที่สร้างขึ้นราวกับมองไม่เห็นผู้พิการทางสายตาที่อาศัยอยู่ร่วมกับผู้คนในสังคม ทำให้ชีวิตของพวกเขาเต็มไปด้วยการต่อสู้กับความยากลำบากและอุปสรรคต่าง ๆ และการที่พวกเขาตระหนักถึงคุณค่าและศักยภาพของตนเอง ทำให้พวกเขาเริ่มพยายามจะสื่อสารกับสังคม เพื่อลบภาพเหมารวมเกี่ยวกับความพิการที่สังคมหยิбыื่นและผลิตซ้ำให้แก่พวกเขา

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการทางสายตา จะเห็นได้ว่า งานศึกษาในช่วงหลังเริ่มหลุดไปจากภาพเหมารวมในเชิงลบของผู้พิการทางสายตา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการก้าวเข้าสู่ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน และการที่สังคมเริ่มตระหนักถึงสิทธิของผู้พิการ จึงเริ่มเปิดโอกาสให้ผู้พิการทางสายตาได้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคม ได้แสดงศักยภาพของพวกเขา เปิดโอกาสการทำงาน การประกวดหรือการแสดงความสามารถด้านต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้อาจเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ผู้คนบางกลุ่มในสังคมเริ่มเห็นถึงภาพของผู้พิการที่แตกต่างจากเดิม และเริ่มตระหนักว่าชุดความคิดเกี่ยวกับผู้พิการนั้นเป็นสิ่งสร้างทางสังคม จึงหันมานำเสนอวิถีชีวิตของผู้พิการทางสายตาผ่านมุมมองของพวกเขาเอง เพื่อลบภาพเหมารวมในเชิงลบต่าง ๆ แก่ผู้พิการ ควบคู่ไปกับงานศึกษาเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพและสิทธิของผู้พิการ เพื่อให้พวกเขาได้รับสิทธิความเท่าเทียมและความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีงานศึกษาเกี่ยวกับผู้พิการทางสายตาในช่วงหลัง จะหันมานำเสนอและถ่ายทอดชีวิตของผู้พิการทางสายตา แต่งานศึกษาเหล่านั้นมิได้ทำให้คนตาดีเกิดความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิตของพวกเขามากนัก เนื่องจาก งานศึกษาเหล่านี้เพียงชี้ให้เราเห็นถึงอุปสรรคในการดำเนินชีวิตสังคม การที่สังคมสร้างสิ่งต่าง ๆ โดยไม่ได้คำนึงถึงผู้พิการทางสายตามากนัก และความพยายามที่จะสร้างชุดความคิดเกี่ยวกับคนพิการในแบบที่ต่างออกไปจากความเชื่อที่สังคมสร้างให้แก่คนพิการ จึงมิได้สะท้อนให้เห็นถึงรายละเอียดในการรับรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ทำให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ กล่าวคือ งานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นมิได้ชี้ให้เห็นถึงการประกอบสร้างความรู้หรือการเรียนรู้ทางสังคมของผู้พิการทางสายตา ว่าพวกเขามีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างไร ภายใต้สังคมที่ใช้การมองเห็นเป็นผัสสะหลักในการเรียนรู้และรับรู้ทางสังคม เพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกับผู้คนในสังคมได้

จากข้อจำกัดของงานศึกษาเกี่ยวกับผู้พิการทางสายตาที่ได้กล่าวไปนั้น จึงเป็นที่มาในการศึกษาครั้งนี้ที่ต้องการนำเสนอรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ไม่อาศัยการมองเห็น ว่าผู้พิการทางสายตาที่ปราศจากผัสสะทางการมองเห็น แต่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในโลกทางสังคมที่ใช้การมองเห็นเป็นผัสสะสำคัญในการรับรู้ทางสังคมแล้ว พวกเขาใช้ประสาทสัมผัสอย่างไรในการเรียนรู้ทางสังคมและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะทำหน้าที่ในการรับรู้และเรียนรู้สิ่งที่พวกเขาเผชิญในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตประจำวัน แล้วนำมาสู่การรวบรวมเป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกับผู้คนในสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่างานชิ้นนี้จะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้พิการทางสายตา ที่ทำให้คนตาดีได้ตระหนักและเข้าใจวิถีชีวิตของผู้พิการทางสายตามากขึ้น แล้วนำไปสู่การวางแผนและจัดวางสิ่งต่าง ๆ ในสังคม โดยคำนึงถึงผู้พิการทางสายตาในฐานะสมาชิกของสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน อีกทั้งเพื่อชี้ให้เห็นว่าคนเรามีประสาทสัมผัสอื่น ๆ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต การใช้การมองเห็นเป็นหลักอาจทำให้เราละเลยกับรายละเอียดหรือมองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผิน ซึ่งอาจทำให้ความสวยงามของสิ่งนั้นลดลง และให้ความสำคัญกับผัสสะอื่น ๆ อาจทำให้เราใส่ใจในรายละเอียดรอบข้างมากยิ่งขึ้น

2.2 แนวคิดสังคมวิทยาผัสสะ (The Sociology of the Senses)

ศาสตร์หลายแขนงให้ความสนใจในการศึกษาผัสสะ และอธิบายผัสสะไปในทิศทางที่แตกต่างกัน ศาสตร์ทางด้านประสาทวิทยาและจิตวิทยา มองผัสสะในฐานะกระบวนการรับรู้ของร่างกายที่ทำงานอย่างอัตโนมัติ เมื่อมีสิ่งกระตุ้นภายนอกมากระตุ้น ในขณะที่ทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา อธิบายผัสสะในฐานะที่เป็นสิ่งสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม การอธิบายผัสสะในมิติทางสังคมนำมาสู่การศึกษาผัสสะ โดยใช้ผัสสะเป็นเครื่องมือในการศึกษาและทำความเข้าใจโลกทางสังคมของผู้คน การเคลื่อนไปของการศึกษาผัสสะของแต่ละศาสตร์ทำให้เกิดชุดคำอธิบายและมุมมองเกี่ยวกับผัสสะแตกต่างกันออกไป

2.2.1 พัฒนาการแนวคิดว่าด้วยผัสสะ (senses)

ผัสสะในทางจิตวิทยาถูกจัดเป็นเรื่องของสามัญสำนึกที่ร่างกายกระทำโดยอัตโนมัติเมื่อมีสิ่งเร้าภายนอกมากระตุ้น การรับรู้นี้จะถูกส่งต่อไปยังสมองเพื่อสั่งการการจัดการกับสิ่งนั้น ๆ ดังนั้น ผัสสะจึงเป็นความสามารถพื้นฐานทางร่างกายของสิ่งมีชีวิตและเป็นกระบวนการนำมาซึ่งการรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยประสาทสัมผัสหรือผัสสะพื้นฐานในการรับรู้ของมนุษย์นั้น ประกอบไปด้วย การมองเห็น การได้ยิน การลิ้มรส การได้กลิ่น และการสัมผัส อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทาง

มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา จะเห็นด้วยว่าผัสสะทั้ง 5 เป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการรับรู้และดำเนินชีวิตของมนุษย์ แต่การอธิบายหรือมุมมองที่มีต่อผัสสะนั้นแตกต่างกันออกไป

มานุษยวิทยาและสังคมวิทยามองผัสสะในฐานะสิ่งสร้างทางสังคม โดยวางผัสสะในมิติทางสังคม และตั้งคำถามเกี่ยวกับกระบวนการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่านผัสสะ ว่าเพราะเหตุใดเราจึงรู้ว่าสิ่งที่เรสัมผัสคืออะไร เรารู้ได้อย่างไรว่าสิ่งนั้นคืออะไร และผู้คนที่ความหมายมันอย่างไร อะไรที่ทำให้เราละบุงกลิ่นหรือสิ่งที่เรสัมผัสได้ และความทรงจำก่อรูปการรับรู้ทางผัสสะอย่างไร เช่น ความรู้สึกไม่ชอบบางกลิ่น เพราะมีประสบการณ์ที่เลวร้ายกับกลิ่นนั้น เป็นต้น การศึกษาผัสสะทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาพยายามชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ได้รับรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่านผัสสะและการสร้างประสบการณ์ ความรู้สึกสัมผัสแบบที่มันเป็นตามความจริง แต่การรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวนั้น เกิดจากกระบวนการให้ความหมายทางสังคมและวัฒนธรรม (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) เช่น การตีความกาแฟในตอนเช้า เราไม่เพียงแต่ตีความคำบรรยายรสชาติของกาแฟและรับคาเฟอีนเข้าสู่ร่างกาย แต่ในความรู้สึกนึกคิดเราให้ความหมายกับรสชาติของกาแฟ จัดประเภท ประเมินรสชาติ และหาความแตกต่างของรสกาแฟที่ตนเองกำลังดื่มและเคยดื่ม นอกจากนี้ กลิ่นหอมของกาแฟ ไม่ใช่เพียงแค่มลทินที่สูดดมเข้าสู่ภายในร่างกายแต่กลิ่นทำให้เรารู้สึกถึงความผ่อนคลาย เป็นต้น ดังนั้น ผัสสะและการรับรู้ผ่านผัสสะจึงเป็นสิ่งสร้างทางสังคมและเป็นประเด็นทางสังคมศาสตร์ มิใช่เพียงแค่ทางจิตวิทยาและกระบวนการรับรู้เท่านั้น

2.2.1.1 มานุษยวิทยาผัสสะ

ความสนใจศึกษาผัสสะ ในฐานะที่เป็นสิ่งสร้างทางสังคม การตระหนักถึงผัสสะในมิติทางวัฒนธรรม เริ่มต้นขึ้นในสาขามานุษยวิทยาโดย David Howes ใน *The Varieties of Sensory Experience* (1991) ศึกษาการจัดลำดับความสำคัญของผัสสะ ซึ่งอธิบายว่า ในวัฒนธรรมตะวันตก การมองเห็นถูกทำให้เป็นผัสสะที่อยู่เหนือกว่าผัสสะอื่น ๆ และผัสสะที่มาควบคู่กัน คือ การได้ยิน การสถาปนาให้การมองเห็นเป็นผัสสะหลักในการรับรู้โลก และเป็นผัสสะของผู้มีอารยธรรม ทำให้การมองเห็นเป็นผัสสะที่มีอำนาจมากที่สุด แล้วผลักให้ผัสสะอื่น ๆ ถูกลดบทบาทลงและการใช้ผัสสะอื่น ๆ เช่น การสัมผัส ลิ้มรส และดมกลิ่น ของกลุ่มคนต่าง ๆ กลายเป็นผัสสะของพวกเขาป่าเถื่อนและล้าหลังเหมือนสัตว์ ด้วยเหตุนี้ Howes จึงพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผัสสะอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการมองเห็น เช่น การศึกษาบทบาทของกลิ่นซึ่งเขาพบว่า ในสังคมชนเผ่าที่ไม่ใช่คนผิวขาวนั้นมีประสบการณ์เกี่ยวกับผัสสะด้านกลิ่นเป็นอย่างมาก (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) กลิ่นเข้ามามีบทบาททางสังคมในแต่ละสังคมวัฒนธรรม ผ่านการให้คุณค่าและการนิยามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์กับโลกทางสังคม (Classen, Howes and Synnott, 1994) เพราะในความเป็นจริงผู้คนในสังคมต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ใช้ชีวิตด้วยผัสสะที่แตกต่างกัน และให้ความหมายแก่

การรับรู้ผ่านผัสสะที่แตกต่างกัน (Benedict, 1935) เช่น การใช้กลิ่น เพื่อป้องกันถึงอาณาเขตของพื้นที่ ใช้กลิ่นเพื่อป้องกันถึงสถานะทางสังคม เป็นต้น

2.2.1.2 สังคมวิทยาผัสสะ

ในขณะที่มานุษยวิทยาผัสสะเติบโตเต็มที่ สังคมวิทยาผัสสะอยู่ในระยะเริ่มแรก ซึ่งเติบโตมาภายใต้ฐานคิดว่าผัสสะเป็นสิ่งสร้างทางสังคม ทำให้มุมมองที่มีต่อผัสสะของสังคมวิทยาผัสสะจึงไม่แตกต่างจากมานุษยวิทยาผัสสะมากนัก สังคมวิทยาผัสสะพยายามเชื่อมโยงร่างกายความรู้สึกนึกคิด และวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน เพื่อชี้ให้เห็นว่า การตอบสนองทางผัสสะ ว่ามิใช่ปฏิกิริยาตอบสนองอย่างอัตโนมัติทางร่างกายต่อสิ่งเร้าภายนอกส่งผ่านไปยังสมองในการประมวล แต่เป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมในการสร้างความหมายที่ก่อให้เกิดความเข้าใจต่อการรับรู้ผ่านผัสสะ แล้วนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ กล่าวคือ กระบวนการทางสังคมเข้ามามีส่วนในการกำหนดและหล่อหลอมประสบการณ์ทางผัสสะ ดังนั้น การใช้ผัสสะ จึงเป็นสิ่งสร้างทางสังคมที่มีกระบวนการที่ซับซ้อน และนำมาสู่การสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับผัสสะ (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012)

สำหรับสังคมวิทยาผัสสะมีรากฐานอยู่ในทฤษฎีทางสังคมวิทยาคลาสสิกของ Georg Simmel, George Herbert Mead, Howard Becker, Erving Goffman และ John Dewey ที่เน้นความสำคัญของการใช้ผัสสะในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม และพยายามชี้ให้เห็นว่า ผัสสะ เป็นกระบวนการตีความมากกว่าปฏิกิริยาตอบโต้ตามธรรมชาติหรือการถูกกระทำจากแรงกระตุ้นภายนอก Simmel มองผัสสะในฐานะสื่อกลางที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถรับรู้อารมณ์และทำความเข้าใจตัวตนของผู้คนได้ (Park & Burgess, 1921; Synnott, 1993) ซึ่ง Mead กล่าวว่า ตัวตนเป็นรูปแบบของความรู้สึกนึกคิดและการสื่อสารที่ฝังเข้าไปอยู่ในตัวบุคคลในการรับรู้ทางร่างกาย ซึ่งผัสสะเข้ามาช่วยในการรับรู้และสะสมสิ่งที่ตนเองรับรู้มาใช้ในการสร้างตัวตน ดังนั้น ตัวตน จึงเกิดจากประสบการณ์ทางผัสสะผ่านการปฏิสัมพันธ์ การสะท้อนความรู้สึกสัมผัสที่รับรู้ และการทำความเข้าใจแก่การให้ความหมายกับประสบการณ์ (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012)

ผัสสะทั้ง 5 จัดเป็นรูปแบบของการรับรู้ และเป็นแหล่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับโลกภายนอก ที่ทำผู้คนเกิดความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว แล้วนำมาสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ อย่างไรก็ตาม การรับรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่านประสาทสัมผัสนั้น มิใช่การรับรู้ตามความเป็นจริงหรือการรับรู้สิ่งนั้นตามที่มันปรากฏอยู่ แต่เกิดจากการใส่รหัสความหมายทางสังคมที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทำให้เรารับรู้และเข้าใจบางสิ่ง และสามารถแยกแยะประเภทของประสบการณ์ทางผัสสะ ที่เรียกว่า “island of meaning” เป็นการสร้างความหมายให้แก่ประสบการณ์ทางผัสสะ ผ่านการเปลี่ยนการรับรู้ผ่านผัสสะนั้น ๆ ให้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีนัยยะสำคัญ (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) ด้วยการ

สร้างคำศัพท์และใส่ความหมายให้กับสิ่งนั้น เช่น สิ่งของที่มี 4 ขา ด้านบนของขาทั้ง 4 ปิดด้วยวัสดุไม้หรือเบา และด้านหลังยกสูงขึ้นสำหรับพิง สังคมสร้างคำศัพท์เรียกมันว่าเก้าอี้ และใส่ความหมายและหน้าที่ไว้ให้กับสิ่งนี้ว่าใช้สำหรับนั่ง เป็นต้น ดังนั้น ผัสสะจึงเป็นสื่อกลางที่อยู่ระหว่างความสัมพันธ์ของความหมายและรูปธรรม ตัวตนและสังคม ความรู้สึกนึกคิดและร่างกาย โดยการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ปรากฏขึ้นระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้น (modes) และการใส่รหัส (codes) ที่เราให้ความหมายและตีความกับการตระหนักรู้ทางผัสสะได้ตรงกันและสามารถสื่อสารกับผู้คนในสังคมได้อย่างเข้าใจ ทั้งนี้การให้ความหมายนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามแต่ละสังคมและวัฒนธรรม (Laplantine, 2015; Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012)

แม้ว่าความหมายของการรับรู้ผ่านผัสสะจะเป็นสิ่งสร้างทางสังคม แต่ผู้คนในสังคมทำราวกับเป็นเรื่องธรรมชาติ เนื่องจาก สมาชิกในสังคมถูกขัดเกลาทางสังคมวัฒนธรรมว่าด้วยสัญญา ที่ทำให้สามารถทำความเข้าใจ และมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ไปตามความหมายที่สังคมสร้างขึ้น ตัวอย่างเช่น เรารับรู้ว่ น้ำอุ่นคล้ายกับน้ำส้ม และน้ำอุ่นแตกต่างจากไวน์ แม้ว่าเมื่อลิ้มรสชาติน้ำอุ่นกับไวน์จะมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย แต่การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทำให้เรารับรู้ว่ ไวน์มีรสชาติเหมือนวิสกี้มากกว่าน้ำอุ่น เป็นต้น (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) จากการสร้างความหมายเพื่อใช้ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ผ่านผัสสะ ทำให้ผู้คนสามารถจัดกลุ่ม และแบ่งแยกแยะสิ่งที่ห้อมล้อมตัวเราไว้ ซึ่งการกระทำเช่นนี้มนุษย์มิได้ทำมันในฐานะปัจเจก แต่ทำในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมและวัฒนธรรม ที่ยึดถือความคิดที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การเลือกรับประทานอาหารเป็นเรื่องของปัจเจก แต่รสชาติความอร่อยนั้นเป็นสิ่งที่ถูกบ่มเพาะจากการเข้าเป็นสมาชิกของสังคม ดังนั้น ประสาทสัมผัสทั้ง 5 จึงเป็นรากฐานสำคัญของการแสดงออกทางวัฒนธรรม และการกระทำของปัจเจกสะท้อนให้เห็นถึงความคิดร่วมทางสังคม (Kelvin E.Y. Low, 2012)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผัสสะทั้ง 5 จะเป็นสื่อกลางที่ใช้ในการเรียนรู้โลกภายนอกตัวเรา แต่ผัสสะทั้ง 5 มิได้มีความสำคัญทางสังคมที่เท่ากัน กล่าวคือ มีการจัดลำดับความสำคัญของผัสสะ โดยการมองเห็น (sight) ถูกทำให้เป็นประสาทสัมผัสหลักและสำคัญที่สุดที่ใช้ในการรับรู้ เรียนรู้ สร้างประสบการณ์ และทำความเข้าใจโลก (Kelvin E.Y. Low, 2012)

ความสำคัญของการมองเห็นในการเรียนรู้โลกนอกตัวเรา เห็นได้ชัดเจนจากการผลิตสื่อเพื่อการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ แผนที่ สิ่งเหล่านี้มักใช้การมองเห็นเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้และตีความ เมื่อมีการคิดค้นคอมพิวเตอร์หรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ขึ้นที่มีทั้งภาพและเสียงในการนำเสนอข้อมูล ทำให้ประสาทสัมผัสที่ใช้ในการเรียนรู้ยังเป็นการมองเห็น แต่มีการใช้การได้ยินมาประกอบด้วย ด้วยเหตุนี้ทำให้ประสาทสัมผัสทางด้านกลิ่น รสชาติ และการสัมผัสถูกให้ความสำคัญน้อยลง (Sociology Thoughts, 2012) บทบาทการทำงานของผัสสะทางการมองเห็น (sight) เป็น

ผัสสะที่เปิดเผยทั้งความจริงภายนอก และความจริงภายในเกี่ยวกับธรรมชาติของสิ่งที่เรามองเห็น กล่าวคือ ผัสสะเป็นการเชื่อมโยงสิ่งที่เรามองเห็นกับความเข้าใจของตัวเราที่มีต่อสิ่งนั้น โดยการเห็น (seeing) เป็นการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นวัตถุ (material) กับสิ่งที่ไม่ได้เป็นวัตถุ (immaterial) และเชื่อมโยงความรู้สึกนึกคิด กับ ร่างกาย เช่น เมื่อพูดว่ามองเห็นบางสิ่ง นั้นหมายความว่า เรากำลังมองเห็นบางอย่าง โดยการมองเห็น คือ การรับรู้และเข้าใจสัญลักษณ์ว่าสิ่งนั้นคืออะไร (DeNora, 2014)

นอกจากนี้ ในแต่ละวันมนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับภาพที่มองเห็นมากมาย การใช้ทักษะการมองเห็นทำให้เรานำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่เคยมองเห็นมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการดำรงชีวิต อยู่บนโลกใบนี้ เช่น กิจกรรมในชีวิตประจำวันของผู้คนมีบริบทที่แตกต่างกัน เราอาศัยการมองเห็น เป็นองค์ประกอบในการคิด ตีความ ประเมินสถานการณ์ และแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญ เป็นต้น

ภาพหรือสิ่งที่ปัจเจกมองเห็นนั้น มีสถานะเหมือนภาษาที่เป็นตัวแทนของความจริง ซึ่งภาพเหล่านี้เข้าสู่ร่างกายของเราผ่านมองเห็น แล้วสะสมอยู่ในประสบการณ์ทางผัสสะ ซึ่งภาพที่ฝังอยู่ข้างในร่างกายนั้น จะเชื่อมโยงกับผัสสะทุกอย่างของเรา ทั้งการมองเห็น ความรู้สึกที่มีต่อมัน กลิ่นของมัน และเสียงของมัน ผ่านสิ่งที่เรามองเห็น เช่น เมื่อเราเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับอาหารเมนูหนึ่ง เรามีภาพอาหารชนิดนั้นอยู่ในประสบการณ์ของเรา เมื่อเราเห็นอาหารชนิดนั้นอีก ภาพนั้นจะกระตุ้นประสบการณ์ทำให้เรานึกถึงรสชาติ เนื้อสัมผัส กลิ่น และความรู้สึกที่มีต่ออาหารชนิดนั้น เป็นต้น

2.2.1.3 วิธีวิทยาการศึกษาผัสสะ

การศึกษาผัสสะในทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาที่พยายามอธิบาย ผัสสะและชี้ให้เห็นถึงบทบาทและกระบวนการสร้างผัสสะทางสังคม ได้เคลื่อนมาสู่การเสนอวิธีวิทยาในการศึกษาผัสสะ คือ Sensory Ethnography ที่เสนอการศึกษาผัสสะที่ต่างไปจากการศึกษาผัสสะแบบแยกส่วน จากเดิมที่ศึกษาโดยแยกผัสสะต่าง ๆ ออกจากกันเพื่อชี้ให้เห็นถึงบทบาทและการประกอบสร้างความหมายผัสสะในแต่ละสังคมวัฒนธรรม มาเป็นการศึกษาผัสสะทั้ง 5 ที่ทำงานร่วมกัน เนื่องจากการทำความเข้าใจและสร้างประสบการณ์ทางผัสสะเกิดขึ้นจากการใช้ผัสสะต่าง ๆ ร่วมกัน ไม่ใช่เกิดขึ้นจากผัสสะใดผัสสะหนึ่ง และให้ความสำคัญกับประสบการณ์ทางผัสสะที่หลากหลาย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการใช้ชีวิตของผู้คน นอกจากนี้ยังมองผัสสะในฐานะสื่อกลางของที่นำมาซึ่งประสบการณ์และการสร้างความรู้ (M. Smith, 2007) ดังนั้น การศึกษาผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะจะเป็นช่องทางที่สามารถทำให้เข้าใจประสบการณ์ ค่านิยม และโลกทางสังคมของผู้คนได้

งานศึกษาผัสสะในลักษณะนี้จะไม่แยกผัสสะออกจากกัน และไม่ให้ความสำคัญกับผัสสะทางการมองเห็นในฐานะผัสสะที่อยู่สูงกว่าผัสสะอื่น ๆ และเสนอว่า การมองเห็น

เป็นการลดทอนสภาพแวดล้อมให้กลายเป็นวัตถุที่ถูกจัดเก็บเป็นภาพตัวแทนอยู่ในความรู้สึกนึกคิด แต่ในความเป็นจริงการรับรู้และการจัดเก็บประสบการณ์จำเป็นต้องอาศัยผัสสะต่าง ๆ ประกอบกัน (Pink, 2009) เพราะมนุษย์ไม่สามารถทำความเข้าใจสิ่งที่มองเห็นได้อย่างเป็ยอิสระ โดยแยกออกจาก การได้ยิน การสัมผัส กลิ่น และการลิ้มรส (M. Smith, 2007) กล่าวคือ เราเข้าใจสิ่งที่ตาเห็นได้โดยอาศัยการมองเห็นเชื่อมกับผัสสะอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น จึงไม่มีผัสสะใดเป็นผัสสะหลักในการรับรู้และสร้างประสบการณ์ เช่น การรับรู้ความเป็นบ้าน เราไม่ได้ใช้เพียงแค่การมองเห็นเท่านั้น แต่อาศัยการรับรู้ผ่านกลิ่นที่คุ้นเคย การสัมผัสบรรยากาศที่อบอุ่น ในการประเมินความเป็นบ้านด้วย เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความสนใจในการศึกษาผัสสะขยายไปยังศาสตร์ต่าง ๆ ที่ในแต่ละศาสตร์ล้วนแล้วแต่มีวิธีการศึกษาและชุดคำอธิบายผัสสะที่แตกต่างกัน เพื่อขยายองค์ความรู้ว่าด้วยผัสสะ ในทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาที่มุ่งเน้นการอธิบายผัสสะในฐานะสิ่งสร้างทางสังคม ดังนั้น เมื่อประสบการณ์ทางผัสสะเกิดขึ้นจากการประกอบสร้างทางสังคมนั้นอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาการใช้ผัสสะของผู้คนสะท้อนให้เห็นถึงความหมาย ค่านิยม วัฒนธรรม และการใช้ชีวิตของผู้คนในแต่ละสังคมได้ ด้วยเหตุนี้งานวิจัยชิ้นนี้จึงใช้แนวคิดสังคมวิทยาผัสสะในการศึกษาสังคมและชีวิตของผู้พิการทางสายตาผ่านผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2.2.2 บทบาทของผัสสะทางสังคม

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นเกี่ยวกับแนวคิดว่าด้วยผัสสะทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ในส่วนนี้จะชี้ให้เห็นถึงบทบาททางสังคมของผัสสะต่าง ๆ ที่ถูกให้ความหมายทางสังคม แล้วผู้คนรับเอาชุดความหมายเหล่านั้นมาใช้ในการจัดการตัวตนและสิ่งที่อยู่แวดล้อมตัวเรา ทั้งนี้ในที่นี้จะขอแยกอธิบายตามแต่ละผัสสะเพื่อให้เห็นถึงบทบาทของผัสสะและการประกอบสร้างความหมายทางสังคมที่ถูกฝังอยู่ในผัสสะ

2.2.2.1 กลิ่นกับวัฒนธรรม

Classen, Howes and Synnott (1994) ในหนังสือ เรื่อง “Aroma” พูดถึงบทบาททางสังคมของ กลิ่น ในแต่ละสังคมวัฒนธรรม เพื่อชี้ให้เห็นว่าการรับรู้กลิ่นไม่ใช่เพียงแค่ปรากฏการณ์ทางจิตวิทยาและชีววิทยา แต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม เนื่องด้วยกลิ่นไม่เพียงกระตุ้นการตอบสนองทางอารมณ์เท่านั้น แต่กลิ่นยังเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกลิ่นด้วย กล่าวคือ กลิ่นไม่ใช่เพียงแต่กลิ่นที่ออกมาจากวัตถุ แต่กลิ่นถูกนำไปเชื่อมโยงกับเหตุการณ์บางอย่าง เช่น กลิ่นดอกไม้สามารถย้ำเตือนถึงความเศร้า เพราะเป็นกลิ่นดอกไม้ที่นำไปวางไว้หน้าหลุมศพของคนที่รักเป็นประจำ เป็นต้น ในที่นี้กลิ่นดอกไม้จึงไม่ใช่เพียงแต่กลิ่นที่ออกมาจากดอกไม้เท่านั้น แต่กลิ่นถูกนำไปเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ และเมื่อไหร่ที่ได้กลิ่นดอกไม้ชนิดนั้น เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกลิ่นจะถูกดึงกลับมา

นอกจากนี้ กลิ่นยังมีบทบาทในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อใช้ระบุผู้คนรอบข้าง เช่น การใช้กลิ่นในการนิยามสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากผู้คนจะมีกลิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำให้เราสามารถระบุ ลูก พ่อ แม่ คู่สมรส เป็นต้น กลิ่น เป็นองค์ประกอบสำคัญในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่เพียงแต่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของบุคคล แต่ยังมีความเฉพาะของสถานที่ หรืออาจกล่าวได้ว่ากลิ่นจะทำให้เราสามารถรับรู้สภาพแวดล้อม เช่น ยิมเนเซียม จะมีกลิ่นของน้ำมัน และเหงื่อ , ตลาดจะมีกลิ่นของสิ่งของที่วางขายอยู่ที่นั่น และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะมีกลิ่นของเครื่องหอม ธูป และของถวายที่ถูกเผา เป็นต้น (Classen, Howes and Synnott, 1994; Herzfeld, 2001; Banes and Lepecki, 2007)

กลิ่นไม่เพียงแต่ความทรงจำที่เกี่ยวกับเหตุการณ์และผู้คน แต่กลิ่นยังถูกให้ความหมายและคุณค่าทางสังคมที่นำมาสู่การจัดการและการแบ่งกลุ่มคนในสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นโดยใช้กลิ่น การแบ่งที่ชัดเจนที่สุด คือ คนจนและคนรวย ความหอมนับว่าเป็นกลิ่นของคนรวย เนื่องด้วยพวกเขาสามารถที่จะจัดการกับกลิ่นได้ โดยใช้ น้ำหอมและเครื่องหอม รวมถึงบ้านมีการระบายอากาศอย่างดี ทำความสะอาด และทำให้มีกลิ่นหอมโดยทาส ในทางตรงกันข้ามกลิ่นเน่าเหม็นถือเป็นกลิ่นของคนจน เพราะบ้านเต็มไปด้วยสิ่งสกปรกที่ส่งกลิ่นเหม็น รวมถึงกลิ่นที่ติดตัวผู้คนมาจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน เช่น กลิ่นจากดินหรือสัตว์ เป็นต้น ดังนั้น กลิ่นจึงไม่ใช่แค่เรื่องทางธรรมชาติ แต่เป็นสัญลักษณ์ทางสังคม การที่กลิ่นหอมเป็นสัญลักษณ์ของคนรวย ไม่ใช่เพียงเพราะพวกเขาใช้น้ำหอม แต่เป็นเพราะพวกเขามีสถานะสูงในสังคม ในขณะที่คนจนถูกจัดประเภทเป็นความเน่าเหม็นสกปรก ไม่ใช่เพราะกลิ่นที่มาจากเงื่อนไขในการดำเนินชีวิต แต่เป็นเพราะพวกเขาถูกทำให้มีสถานะที่ด้อยทางสังคม นอกจากกลิ่นจะถูกให้คุณค่าในการแบ่งชนชั้น ยังถูกใช้ในการแบ่งเพศโดยผู้ชายจะมีกลิ่นของความเป็นชาย เช่น กลิ่นเหงื่อ กลิ่นของโรงยิม ในขณะที่ผู้หญิงจะถูกให้ความหมายว่าเป็นเพศที่มีกลิ่นหอมหวาน มีความบริสุทธิ์น่าดึงดูดในช่วงวัยรุ่น แต่เมื่อเข้าสู่วัยชราผู้หญิงจะถูกเชื่อมโยงกับกลิ่นที่เลวร้าย น่ากลัว เหมือนกลิ่นของแพะ (Classen, Howes and Synnott, 1994; Synnott, 1993) รวมถึงกลิ่นถูกใช้เพื่อบ่งบอกถึงอันตราย เช่น กลิ่นของสารเสพติด เป็นสัญญาณที่บ่งบอกว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลอันตราย (บุษบงก์ วิเศษพลชัย, 2558)

กลิ่น ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการอาหาร กล่าวคือ กลิ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดประเภทอาหารในหลากหลายวัฒนธรรม โดยกลิ่นของอาหารแต่ละชนิดจะเป็นตัวระบุว่าอาหารประเภทนั้นทานได้หรือไม่ ควรที่จะนำไปปรุงอาหารอย่างไร และเหมาะที่จะนำไปปรุงกับวัตถุดิบใดบ้าง ซึ่งการจัดระเบียบอาหารนั้นจะแตกต่างกันไปตามการให้คุณค่าและนิยามของแต่ละวัฒนธรรม เช่น ในหมู่เกาะBororo เชื่อว่า อาหารที่ปลอดภัยจะเป็นอาหารที่มีกลิ่นอ่อนหรือกลิ่นหวาน เช่น ข้าว ข้าวโพด ในขณะที่เนื้อสัตว์ต่าง ๆ มีกลิ่นเน่าเหม็น จึงเป็นอาหารที่อันตรายต่อสุขภาพ ดังนั้นก่อนทานเนื้อสัตว์จะต้องผ่านการต้มจนกระทั่งกลิ่นหายไป หรือใน

วัฒนธรรมของชาวColombian กลิ่นของอาหารจะเป็นตัวตัดสินว่าอาหารประเภทนั้นจะถูกปรุงอย่างไร เช่น ปลาตุ๋นที่มีกลิ่นเหม็นคาวของเลือด จะต้องนำไปรมควันเพื่อกำจัดกลิ่น ก่อนที่จะนำไปต้ม แล้วนำมารับประทาน ส่วนเนื้อสัตว์อื่น ๆ และผัก จัดเป็นอาหารที่ไม่มีกลิ่นรุนแรงมากนักสามารถนำมาต้มได้ในทันที สำหรับอาหารที่ผ่านการปิ้งและทอด ถูกจัดเป็นอาหารที่ต้องหลีกเลี่ยง เนื่องจากเชื่อว่าอาหารที่ผ่านกระบวนการปรุงเช่นนี้ จะมีกลิ่นที่กระตุ้นความต้องการทางเพศ อีกทั้งยังเชื่อว่าเนื้อสัตว์คือตัวแทนกลิ่นของเพศชาย และปลาถูกเข้าใจว่าเป็นกลิ่นของเพศหญิง ดังนั้น เนื้อจึงไม่สามารถนำมาปรุงอาหารและทานร่วมกับปลาได้ เพราะถือว่าเป็นการคบชู้ รวมถึงในบางสังคมได้กำหนดวัฒนธรรมการรับประทานอาหารที่ทานได้ตามชนชั้น เป็นต้น จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากลิ่นที่มีความสำคัญกับการปรุงอาหาร โดยในแต่ละสังคมวัฒนธรรมมีการใส่รหัสความหมายเกี่ยวกับอาหาร ซึ่งสมาชิกของแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้และระมัดระวังในการปรุงอาหาร (Classen, Howes and Synnott, 1994)

ในแต่ละวัฒนธรรมกลิ่นไม่เพียงถูกดึงเข้ามาใช้ในการทำความเข้าใจโลกและสิ่งแวดล้อมรอบตัว แต่กลิ่นยังถูกใส่รหัสความหมายในบริบททางพิธีกรรม กล่าวคือ ในพิธีกรรมจะรวมกลิ่นและสัญลักษณ์ของกลิ่นมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม กลิ่นถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการตกแต่งความสวยงามของพิธีกรรม โดยมีความเชื่อว่าความสวยงามนั้นมีอำนาจในการดึงดูดและร้องขอจากพระเจ้า เช่น กลิ่นดอกไม้และเครื่องหอมในพิธีศพ จึงไม่ได้ใช้เพียงกลบกลิ่นศพเท่านั้น แต่กลิ่นหอมจะพาวิญญาณของคนตายไปสู่โลกวิญญาณ ในขณะที่เดียวกันกลิ่นเหม็นถูกนำมาใช้เพื่อขับไล่ขจัดและป้องกันวิญญาณชั่วร้าย รวมถึงบุคคลที่ไม่ต้องการให้อยู่ในสถานการณ่นั้น (Classen, Howes and Synnott, 1994)

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่ากลิ่นมีบทบาทสำคัญในทุกพื้นที่ของสังคม เช่น การแบ่งกลุ่มคน การปรุงอาหาร การบำบัดรักษา เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นหากมองลึกลงไปในความหมาย จะพบอำนาจที่แฝงอยู่ในการสร้างความหมายผ่านกลิ่นเพื่อกดทับและผลักดันบางกลุ่มให้อยู่ในสถานะที่เป็นชายขอบ รหัสความหมายของกลิ่นก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างสังคมชนชั้น กลุ่มชาติพันธุ์และเพศ ซึ่งสะท้อนให้การถึงการรับรู้และการทำงานของผัสสะในมิติทางวัฒนธรรมที่ร่วมกันสร้างและให้ความหมายแก่การรับรู้ทางผัสสะต่าง ๆ ดังนั้น การรับรู้ของผัสสะจึงเป็นสิ่งสร้างทางสังคม ที่ถูกฝังอยู่ในการกระทำในชีวิตประจำวันของผู้คน นอกจากนี้ บรรทัดฐานทางสังคมมีผลต่อการทำงานของผัสสะ Classen (1997) พบว่า ผู้หญิงและผู้ชายมีประสบการณ์ทางผัสสะที่แตกต่างกัน เนื่องจากความคาดหวังทางบรรทัดฐานและค่านิยมทางเพศที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการรับรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ความรู้สึกสัมผัสที่แตกต่างกัน เช่น ผู้ชายถูกสนับสนุนให้เป็นผู้มองและผู้หญิงกลายเป็นวัตถุแห่งการจ้องมองของผู้ชาย รวมถึงความคาดหวังเรื่องกลิ่นที่แตกต่างกัน

2.2.2.2 การมองเห็นและการได้ยินกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ผัสสะที่จำเป็นในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคมคงไม่พ้นการมองเห็นและการได้ยิน สำหรับ Georg Simmel (อ้างถึงใน Weinstein and Weinstein, 1984) ให้ความสำคัญกับผัสสะในฐานะที่เป็นสิ่งจำเป็นที่เชื่อมโยงมนุษย์กับสังคม โดยเฉพาะผัสสะด้านการมองเห็นและการได้ยิน ที่ถูกใช้เป็นตัวกลางในการรับรู้และทำความเข้าใจผู้คน แต่การมองเห็นมีประโยชน์ในการทำความเข้าใจผู้คนมากกว่าการได้ยินว่าอีกฝ่ายกำลังพูดอะไร เพราะการกระทำสามารถบ่งบอกสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่าคำพูด ดังนั้น การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมองเห็นซึ่งกันและกันหรือการมองเข้าไปในตาของอีกฝ่ายหนึ่ง และมนุษย์เข้าใจความหมายในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นผ่านประสาทสัมผัส เมื่อผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กันการมองเห็นซึ่งกันและกันนั้น ทำให้เกิดกระบวนการกลายเป็นสัญลักษณ์ (Symbolization) ทันที ดังนั้น สำหรับ Simmel ตา จึงมีหน้าที่เฉพาะทางสังคมวิทยา มนุษย์ใช้ประสาทสัมผัส โดยเฉพาะการมองเห็นในการตีความหมายกิริยาท่าทาง สีหน้าของอีกฝ่าย ในขณะที่เดียวกับการปฏิสัมพันธ์จะจบสิ้นลงเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเมินหน้าหรือเบนสายตาไปทางอื่น นอกจากนี้ การติดต่อสื่อสารกับผู้คนในสังคมตาถูกใช้ในการประเมินคู่สนทนาแล้ว ยังใช้ในการตีความสัญลักษณ์ในสถานการณ์นั้น ๆ เช่น กลิ่นและควันซึ่งเป็นสัญญาณที่บ่งบอกไฟไหม้ ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ไม่ต้องอาศัยเสียงแต่อาศัยการมองเห็นและการตีความ ด้วยเหตุนี้ สัญญะจึงมีบทบาทสำคัญในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านการรับรู้ด้วยตาและการตีความหมายของสัญญาณ (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) ดังนั้น การมองเห็น จึงเป็นตัวกลางในการสื่อสาร ตาถูกนำมาใช้ในการประเมินและรับรู้อารมณ์ความรู้สึก และการมองเห็นมิใช่เพียงแค่ทางผ่านที่มนุษย์ใช้ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในสถานการณ์นั้น ๆ แต่มันมีความหมายที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในสถานการณ์นั้นด้วย (Synnott, 1993; Weinstein and Weinstein, 1984)

สำหรับ Goffman การมองเห็นในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคมและปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม นำมาสู่การนำเสนอตัวตนที่นอกเหนือจากคำพูด เนื่องจาก การมองเห็นนำมาซึ่งการสร้างภาพประทับของตนเอง เพื่อใช้ในการนำเสนอตัวตนและตีความปฏิกิริยาที่คนอื่นมีต่อเรา แล้วนำมาใช้ในการประเมินการสวมบทบาทของเราในสถานการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ ภายในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคมผัสสะที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการมองเห็น คือ การได้ยิน เพื่อรับรู้คำพูดของคู่สนทนาแล้วนำมาสู่การแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ในทิศทางที่สอดคล้องกัน (Weinstein and Weinstein, 1984)

นอกจากการมองเห็นจะถูกให้ความสำคัญและมีบทบาทในการสื่อสารแล้ว อีกหนึ่งบทบาททางสังคมที่สำคัญของ ตา คือ เป็นตัวกลางในการเรียนรู้โลกและสภาพแวดล้อมทางสังคม ในสังคมสมัยใหม่เป็นยุคของการจ้องมอง ชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยภาพตั้งแต่ตื่นเช้าจนกระทั่งเข้านอน เกือบทุกกิจกรรมในชีวิตต่างจำเป็นต้องอาศัยการมองเห็นในการทำความเข้าใจและจัดการ

กับสิ่งต่าง ๆ เนื่องจาก การมองเห็นเป็นผัสสะที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด น่าเชื่อถือ และสามารถรับรู้ได้ในระยะไกล ทำให้การมองเห็นเป็นช่องทางที่นำไปสู่ความรู้ความจริงมากกว่าการได้ยิน การเรียนรู้พื้นที่และสภาพแวดล้อมถูกรอบงำโดยอำนาจของการมองเห็นและนำเสนอออกมาในรูปแบบที่สามารถมองเห็นได้ สะท้อนผ่านเครื่องมือในการเรียนรู้ เช่น การสร้างแผนที่ หนังสือ กล้องถ่ายรูป กล้องจุลทรรศน์ กล้องโทรทัศน์ เป็นต้น เครื่องมือเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้การมองเห็นนำไปสู่ความรู้ความจริงและการพิสูจน์ความจริงด้วยภาพ “Sight sees the truth” (Banes and Lepecki, 2007; Jacobson, 1998; Synnott, 1993)

สำหรับการได้ยิน นอกจากเป็นผัสสะที่ใช้ในการสื่อสาร ทำความเข้าใจ ความรู้ความจริง และเป็นช่องทางของการเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมและการรับรู้ระเบียบวินัยแล้ว (Feld and Basso, 1996; Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) เสียง ยังมีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้คนในบางสังคมวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ชาวปาปัวนิวกินี เสียงเป็นสิ่งสำคัญในการใช้ชีวิตในป่า เพราะ ในป่าการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นเรื่องยาก อีกทั้งผู้คนสามารถซ่อนตัวจากการมองเห็นได้ แต่ไม่สามารถซ่อนเสียงได้ ด้วยเหตุนี้ทำให้พวกเขาใช้การได้ยินเพื่อเรียนรู้ จัดการกับพื้นที่และการทำกิจกรรมในป่า เช่น การล่าด้วยเสียง นอกจากนี้สำหรับชาว Kaluli สร้างประสบการณ์ เรียนรู้สถานที่ และสภาพแวดล้อมผ่านเสียงในรูปแบบของคำบอกเล่า ตำนาน ที่อธิบายการเกิดขึ้นของสถานที่และที่มาของชื่อสถานที่ในสังคม (Feld and Basso, 1996) สำหรับชาว Songhay เสียงต่าง ๆ ในพิธีกรรมแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ เช่น เสียงร้องเพลง เครื่องดนตรีและสวดมนต์ ถูกนำมาใช้ในการรักษาความเจ็บป่วย เชื่อมโยงกับวิญญาณและย่ำเตือนถึงบรรพบุรุษ เสียงของคาถาและกลองถูกใช้เพื่อป้องกันทหารจากหอก อาวุธในยามศึกสงครามและป้องกันผู้คนจากอุบัติเหตุ เป็นต้น (Feld 1982; Stoller 1989)

จากที่ได้กล่าวมา การมองเห็นและการได้ยินมีบทบาทและถูกให้ความสำคัญที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม การสถาปนาการมองเห็นเป็นผัสสะหลักในการเรียนรู้โลกเกิดขึ้นมาพร้อมกับชุดความคิดแบบวิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยมแบบตะวันตกที่เน้นย้ำการสังเกตและหลักฐานเชิงประจักษ์ จึงทำให้การมองเห็นเป็นผัสสะที่มีอำนาจและตำแหน่งสูงกว่าผัสสะอื่น ๆ แต่ในบางสังคมอาจให้ความสำคัญกับผัสสะอื่น ๆ ในการเรียนรู้สภาพแวดล้อม นอกจากนี้การให้ความสำคัญกับการมองเห็นในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเป็นการมองข้ามปากและเสียงที่ถูกใช้ในการสื่อสารและทำความเข้าใจผู้คนในสังคมเช่นกัน

2.2.2.3 การสัมผัสกับการเรียนรู้โลกทางสังคม

การสัมผัส (touch) ถูกจัดอันดับว่าผัสสะที่ต่ำที่สุดสำหรับนักปรัชญาชาวตะวันตก แต่ในขณะเดียวกันการสัมผัสถูกจัดเป็นผัสสะพื้นฐานในการเรียนรู้และแหล่งที่มาของความรู้ที่ผู้คนมิได้ให้ความสำคัญและมักเป็นผัสสะที่ถูกผลักออกไปจากความรู้สึกนึกคิด แต่ในบางครั้ง

การสัมผัสเป็นการเรียนรู้เบื้องต้นของมนุษย์ที่มีข้อจำกัด เนื่องจากในบางครั้งเราไม่สามารถถ่ายทอดสิ่งที่เราสัมผัสได้อย่างตรงไปตรงมาผ่านภาษา แต่การสัมผัส (touch) จะถูกนำมาใช้เพื่อให้เรารับรู้บางสิ่ง ในสถานการณ์การเรียนรู้ที่หายาก ไม่เคยมีใครพูดถึง หรือเป็นเรื่องที่ไม่มีการอบรมสั่งสอนมาก่อนหน้า เช่น ผู้หญิงสามารถค้นพบ Clitoris ซึ่งเป็นอวัยวะที่ไม่มีการขัดเกลาหรือสอนในห้องเรียน แต่การรับรู้และเรียนรู้อวัยวะส่วนนี้เกิดจากการสัมผัสที่ทำให้เกิดความรู้ทางสัญลักษณ์ว่า Clitoris เป็นส่วนหนึ่งของอวัยวะเพศของผู้หญิง ผู้หญิงค้นพบความต้องการของ Clitoris ก่อนที่จะรู้ว่ามันคืออะไรและเรียกว่าอะไร การรับรู้ Clitoris ยังสะท้อนให้เห็นมิติทางอำนาจในการจัดการวาทกรรมทางเพศที่ต้องอดกลั้น การควบคุม และการปลักเรื่องความต้องการทางเพศให้เป็นเรื่องส่วนตัวที่อยู่ในพื้นที่ส่วนตัว ดังนั้น การรับรู้ทางสัญลักษณ์และสัมผัสจะได้เป็นกลาง (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) นอกจากนี้ การสัมผัสมีบทบาทในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมรอบตัว เนื่องจาก การสัมผัสผ่านผิวหนังเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการค้นหา รับรู้ และชื่นชมธรรมชาติสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยเฉพาะการสัมผัสจากมือที่ทำให้รับรู้ความจริงถึงรูปแบบ ขนาด น้ำหนัก และเนื้อสัมผัสของสิ่งนั้น ด้วยเหตุนี้สถานที่ต่าง ๆ จึงมีการสร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดความรู้สึกดึงดูดใจผ่านการสัมผัส เช่น การสร้างบ้านและการจัดการพื้นที่ภายในบ้าน เน้นให้เกิดความรู้สึกสบาย ความอบอุ่น เป็นต้น (Classen, 2005; Herzfeld, 2001)

นอกจากการสัมผัสจะเป็นแหล่งที่มาของความรู้แล้ว ยังเป็นผัสสะสำคัญในการสื่อสารแบบอวัจนภาษา การปฏิสังสรรค์และการทำกิจกรรมทางสังคมแล้วแต่ใช้การสัมผัส เนื่องจาก การสัมผัสเต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกที่บอวลอยู่ภายใน เช่น อ้อมกอดของแม่ไม่ใช่เพียงแค่อวัยวะและผิวหนังของร่างกายสัมผัสกัน แต่การสัมผัสนั้นเต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกของความรัก ความอบอุ่น ความหวังใย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การสัมผัสมีกฎทางสังคมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ สังคมมีการกำหนดสิทธิในการสัมผัสและการถูกสัมผัสว่าใครสามารถสัมผัสใครได้ สัมผัสอย่างไร และในสถานที่ใด เช่น พ่อและแม่สามารถสัมผัสลูกชายและลูกสาวได้ ญาติพี่น้องเพศตรงข้ามสามารถสัมผัสเนื้อตัวกันได้ในตอนเด็ก และการสัมผัสจะลดลงเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น หมอสามารถสัมผัสคนไข้ได้ในทุกส่วนของร่างกายเมื่ออยู่ในพื้นที่ของโรงพยาบาลภายใต้เงื่อนไขของการรักษา คนแปลกหน้าบนท้องถนนไม่สามารถสัมผัสเนื้อตัวกันได้แต่เมื่อบังเอิญสัมผัสจำเป็นที่จะต้องแสดงคำขอโทษ เพื่อแสดงความไม่ตั้งใจ เป็นต้น (Classen, 2005; Synnott, 1993)

ประสบการณ์การสัมผัสของผู้คนมีความแตกต่างกันตามเพศ ทำให้ผู้หญิงและผู้ชายมีการสัมผัสและถูกสัมผัสในลักษณะที่แตกต่างกัน จุดเริ่มต้นของความแตกต่างนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่ในวัยเด็กที่พ่อแม่จะสัมผัสลูกชายและลูกสาวในลักษณะที่แตกต่างกัน และขัดเกลาการใช้ผัสสะในทิศทางที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น เด็กผู้ชายจะถูกสัมผัสน้อยกว่าเด็กผู้หญิง การสัมผัสเด็กผู้ชายจะ

เป็นไปในลักษณะที่รุนแรงและให้รู้จักดูแลจัดการตนเอง ในขณะที่เด็กผู้หญิงจะถูกดูแลและสัมผัสแบบประคบประหงม ซึ่งรูปแบบการขัดเกลาเช่นนี้ยังคงดำเนินไปในพื้นที่ของโรงเรียนที่ปฏิบัติต่อเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงในลักษณะที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ในการลงโทษและกิจกรรมกีฬา การลงโทษเด็กผู้ชายจะมีลักษณะที่รุนแรงทางกายภาพ เช่น การตี การวิ่งรอบสนาม ในขณะที่เด็กผู้หญิงจะถูกลงโทษทางด้านจิตใจ เช่น การตักเตือน การลงโทษด้วยคำพูด เช่นเดียวกันในทางกีฬาเด็กผู้ชายจะสามารถเล่นกีฬาที่มีความรุนแรงและสัมผัสกันทางร่างกาย เช่น รักบี้ ที่ใช้ร่างกาย แขน และความแข็งแรงเป็นอาวุธ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นข้อห้ามสำหรับผู้หญิงที่ถูกสร้างว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ และถูกควบคุมการแสดงออกพฤติกรรมที่รุนแรงและก้าวร้าว การปลูกฝังและขัดเกลาการสัมผัสได้สร้างประสบการณ์สัมผัสและการสัมผัสที่แตกต่างกันระหว่างชายและหญิง ที่ผู้ชายจะไม่นิยมการแสดงออกทางอารมณ์และการใช้สัมผัสทางด้านการสัมผัสในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ผู้ชายจะหลีกเลี่ยงรูปแบบการทักทายผ่านการกอดหรือการสัมผัสเนื้อตัวร่างกาย และใช้การตบหลังเบา ๆ เป็นการทักทาย เนื่องจากการสัมผัสของผู้ชายถูกนำมาใช้ในการจัดประเภทคนรักร่วมเพศ เป็นต้น ในขณะที่ผู้หญิงจะถูกเชื่อมโยงกับการสัมผัส ความนุ่มนวล ความละเอียดประณีต และอารมณ์ความรู้สึก เช่น การทำงานบ้าน การดูแลครอบครัว งานฝีมือ เป็นต้น (Classen, 2005; Howes 2005; Synnott, 1993)

บทบาททางสังคมของการสัมผัส ไม่เพียงเป็นแหล่งที่มาของความรู้และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แต่ยังมีบทบาทในการบำบัดรักษาโรค เช่น มือของพระเจ้าที่ดึงผู้คนขึ้นจากความตาย อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงออกทางสังคม เช่น การจูบที่กษัตริย์ แสดงถึงความเคารพและจงรักภักดี เป็นต้น ดังนั้น การสัมผัสมีบทบาทที่สำคัญทางวัฒนธรรมที่สังคมส่วนใหญ่มิได้ตระหนักถึง การสัมผัสเป็นแหล่งที่มาของความรู้และเป็นสื่อกลางในการสื่อสารที่สามารถรับรู้อารมณ์ความรู้สึกโดยไม่ต้องอาศัยคำพูดใด ๆ แต่ถูกทำให้เห็นเรื่องปกติและเป็นเรื่องของสามัญสำนึกที่ผู้คนมิได้ใส่ใจในการสัมผัสเท่ากับการมองเห็น นอกจากนี้ การสัมผัสยังสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจและการควบคุมทางเพศที่สร้างความแตกต่างระหว่างเพศหญิง เพศชาย และเพศที่สาม และการกำหนดความคาดหวังทางสังคม และค่านิยมทางเพศ

2.2.2.4 การลิ้มรสกับวัฒนธรรม

ผัสสะและความรู้สึกสัมผัสเป็นกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคม วัฒนธรรม และเป็นการแสดงออกทางสังคมวัฒนธรรม การลิ้มรส (taste) แม้ว่าอาจดูเป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างผู้ชิมกับสิ่งที่ลิ้มลอง แต่แท้จริงแล้วการลิ้มรสเป็นประสบการณ์ทางสังคมที่ถูกกำกับโดยกฎเกณฑ์ทางสังคมว่าด้วยความปลอดภัยของอาหาร รสชาติของอาหาร และวิธีการรับประทานอาหาร เช่น การดื่มไวน์อาจดูเหมือนเป็นเรื่องส่วนบุคคล แต่ในความเป็นจริงการลิ้มรสไวน์นั้นเป็นประสบการณ์ทางสังคม เนื่องจากรสนิยมและความชอบในรสชาติอาหารนั้นเป็นเรื่องของวัฒนธรรม

กล่าวคือ กระบวนการทางสังคมเป็นตัวหล่อหลอมความพึงพอใจในรสชาติหรือรสนิยมของผู้คน เราจึงเห็นได้ว่าอาหารของแต่ละวัฒนธรรมที่เอกลักษณ์ของรสชาติและพิธีปฏิบัติในการรับประทานอาหารที่สะท้อนมิติทางสังคม (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012)

สำหรับชาว Songhay ในหนังสือ เรื่อง “The Taste of Ethnographic Things: The Senses in Anthropology” (1989) อาหารและรสชาติของอาหารแสดงถึงความเป็นเจ้าบ้านที่ดี ความสัมพันธ์ทางสังคมและอารมณ์ความรู้สึก เมื่อมีแขกมาเยือนพวกเขาจะปรุงซอสที่ดีที่สุดเพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือน แม้ว่าอาหารจานหลักนั้นจะเป็นเมนูเดิม แต่ซอสจะต้องมีรสชาติที่ดีและเปลี่ยนไปในแต่ละวัน การได้ลิ้มรสชาติซอสที่ไม่อร่อยของแขกผู้มาเยือน สร้างความอับอายให้แก่เจ้าบ้าน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของชาว Songhay ที่จะถ่ายทอดสูตรอาหารและสูตรของซอสจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัวและชาว Songhay ด้วยกัน การที่สมาชิกในครอบครัวไม่ได้รับการเรียนรู้กระบวนการทำอาหาร สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงลบของสมาชิกในครอบครัวและการแบ่งแยกทางชาติพันธุ์ อีกทั้งการปรุงซอสที่มีรสชาติแยให้แก่แขกผู้มาเยือน ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความไม่พอใจของผู้ที่ถูกแบ่งแยกจากการเป็นสมาชิกของสังคม

ดังนั้น ในทางสังคมการลิ้มรสจึงไม่ใช่เพียงแค่การรับประทานอาหารเท่านั้น แต่การลิ้มรสเต็มไปด้วยความหมายและเป็นกิจกรรมที่แสดงวัฒนธรรมของการรับประทานอาหารที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางสังคม การเรียนรู้วิธีการรับประทานอาหารและการลิ้มรสเกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างประสบการณ์ของการลิ้มรสที่ผูกโยงผู้คนเข้าในสังคมและชุดความสัมพันธ์ การขัดเกลาการลิ้มรส การปรุงอาหาร และประสบการณ์ทางผัสสะนำมาสู่การประเมินและตัดสินอาหารที่ลิ้มรส อีกทั้ง การลิ้มรสยังเป็นตัวกระตุ้นให้ถึงประสบการณ์ที่เต็มไปด้วยอาหารรสชาติที่เคยลิ้มลอง อารมณ์ความรู้สึก สถานที่ และผู้คน

จากที่ได้กล่าวมาถึงบทบาททางสังคมของผัสสะทั้ง 5 จะเห็นได้ว่า ผัสสะเป็นทั้งเครื่องมือและทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตทางสังคม และทุกผัสสะล้วนมีความสำคัญและถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ซึ่งในแต่ละสังคมวัฒนธรรมอาจให้ความสำคัญและความหมายกับผัสสะแต่ละประเภทแตกต่างกันที่อาจนำมาสู่รูปแบบการเรียนรู้และการมองสังคมที่แตกต่างกัน แต่สามารถดำเนินชีวิตและเรียนรู้โลกทางสังคมได้เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการแยกศึกษาผัสสะออกเป็นส่วน ๆ นั้น อาจทำให้เราเห็นถึงบทบาทของผัสสะต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน แต่ในการดำเนินชีวิตประจำวันขณะที่เรากำลังทำกิจกรรม จำเป็นที่ต้องอาศัยผัสสะที่หลากหลายในการรับรู้และทำความเข้าใจกิจกรรมนั้น เช่น ความสะอาดและความสกปรก เราไม่สามารถใช้เพียงแค่ผัสสะใดผัสสะหนึ่งในการตัดสิน แต่เราใช้ผัสสะต่าง ๆ ประกอบกันในการประเมินความสะอาด

เช่น การซักเสื้อผ้า ไม่เพียงแต่ผ้าที่ดูไร้คราบหรือร่องรอยตกค้างที่ถูกนำมาประเมินความสะอาด แต่ยังอาศัยกลิ่นที่ปราศจากความอับเป็นตัวตัดสินความสะอาด เป็นต้น

2.2.3 ตัวอย่างการศึกษาผัสสะในฐานะองค์ประธาน (Subject) และวัตถุของการศึกษา (Object)

ผัสสะเป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในการศึกษาผัสสะทางสังคม กล่าวคือ การศึกษาใช้ผัสสะเป็นช่องทางในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิต เนื่องจาก ผัสสะเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่มีได้แข็งที่ตายตัว แต่ผัสสะเป็นสื่อกลางที่นำมาซึ่งการสร้างความรู้ การตีความความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสถานการณ์ การจัดการสถานการณ์และนำมาสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ (Pink, 2001) ในขณะเดียวกันเราศึกษาผัสสะในฐานะสิ่งที่ถูกกระทำ ถูกให้ความหมาย ถูกให้คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม และประสบการณ์ทางผัสสะที่ถูกดึงและนำทางการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งนี้การใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะ จะบอกเล่าความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่เบื้องหลังการแสดงออกทางผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้เราสามารถเรียนรู้และเข้าใจโลกทางสังคมของผู้คนได้ และสะท้อนให้เห็นถึงการให้คุณค่า ค่านิยม วัฒนธรรมทางสังคมที่ฝังอยู่เบื้องหลังประสบการณ์ทางร่างกายเหล่านี้ที่ถูกแสดงออกผ่านการกระทำของผู้คน (Pink, 2009)

การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ อาศัยผัสสะต่าง ๆ ในการตีความและการประเมินสถานการณ์ วัตถุสิ่งของ และผู้คน ซึ่งชุดความหมายเหล่านั้นเกิดขึ้นจากการประกอบสร้างทางสังคมที่ผู้คนเรียนรู้ผ่านผัสสะ เช่น เมื่อเราเปิดตา เราจะรับรู้สิ่งที่เรามองเห็น เราเรียนรู้คำเรียกและความหมายของสิ่งนั้นเพื่อทำความเข้าใจและจดจำ แล้วนำมาสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ เมื่อเราพบเห็นสิ่งนั้นอีกครั้ง การมองเห็นจะดึงประสบการณ์ที่เคยมีมาใช้ในการตีความให้ความหมายจัดประเภทและนำมาซึ่งการจัดการกับสิ่งนั้น ในที่นี้จะเห็นได้ว่า ผัสสะและการให้ความหมายกับประสบการณ์ จะทำงานประสานและเชื่อมโยงกันในการกระทำและสะท้อนกลับของการกระทำ ทำให้การทำความเข้าใจประสบการณ์ทางผัสสะ เป็นกระบวนการเชื่อมโยงการกระทำของผัสสะ สัญลักษณ์และความหมาย โดยปัจเจกจะทำการตีความเพื่อเข้าใจสิ่งที่ตนเองรับรู้ผ่านผัสสะ แล้วนำมาสู่การใช้ผัสสะ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการที่ผัสสะทำงานเพื่อทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น เมื่อเราดมกลิ่น จมูกจะเริ่มทำงานเพื่อทำความเข้าใจว่ากลิ่นที่เราได้รับนั้น คือกลิ่นอะไร หรือ เป็นตัวบ่งชี้อะไร เช่น เมื่อเราสู่วากลิ่นนั้นเป็นกลิ่นของแก๊ส เมื่อเดินตามกลิ่นไปพบควัน ควันก็เป็นตัวบ่งชี้ว่าเกิดไฟไหม้ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการใช้ผัสสะ นำมาสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) ตัวอย่างเช่น ในงานศึกษา Smell, Odor and Somatic work ของ Waskul and Vannini (2008) โดยในงานชิ้นนี้ มองว่า การดมกลิ่นนั้นเป็นการกระทำ และกลิ่นนั้นเป็นสัญลักษณ์ การทำงานของผัสสะด้านการดมกลิ่นนั้นเป็นการทำงานเพื่อทำความเข้าใจ

สัญลักษณ์ของกลิ่นนั้น ๆ การที่จะสามารถเข้าใจหรือตีความสัญลักษณ์ของกลิ่นได้นั้น จะต้องอาศัยประสบการณ์การรับรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ของกลิ่นที่สั่งสมมาในชีวิตประจำวัน เช่น การรู้ว่าใครเป็นใครนั้นสามารถแยกแยะได้จากกลิ่น เนื่องจากผู้คนมักมีกลิ่นเฉพาะตัวที่มาจากการทำงานประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นกลิ่นแป้ง, ครีม, กลิ่นบุหรี เป็นต้น ซึ่งการที่คนเราจะแยกแยะกลิ่นของบุคคลได้นั้น เราจะต้องอาศัยการมีประสบการณ์ร่วมกับบุคคลนั้น ๆ ผ่านการดำเนินชีวิตร่วมกันเป็นระยะเวลาหนึ่ง ทำให้เกิดความทรงจำเกี่ยวกับกลิ่นของบุคคลนั้น หรืออาจกล่าวได้ว่า ความทรงจำเกี่ยวกับบุคคลนั้น อาจมาจากกลิ่นที่แทรกซึมอยู่ในบรรยากาศของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นต้น

2.2.3.1 ตัวอย่างการศึกษาผัสสะในฐานะSubject และ Object

การใช้ผัสสะในการเทศกาคือมีไวน์ ไม่เพียงชี้ให้เห็นถึงความเป็นสังคมของผัสสะ แต่ยังแสดงให้เห็นถึงแง่มุมของลักษณะทางพิธีกรรมที่ผัสสะทำงานเป็นทั้ง subject และ object ของการแสดงออกในชีวิตประจำวัน พิธีกรรมเป็นการแสดงออกทางสังคมที่เชื่อมโยงกับการแสดงออกทางสุนิยม เนื่องจากในเทศกามีการกำหนดบท (script) กฎเกณฑ์ การนิยามบทบาท ความคาดหวังที่มีต่อบทบาท และการกำหนดพฤติกรรม ตามแนวคิด Dramaturgy ของ Goffman สำหรับเทศกาลไวน์ ผัสสะมีบทบาทสำคัญในการอธิบายรสชาติของไวน์ วิธีการลิ้มรสเป็นการกระทำที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมการดื่มไวน์ แต่ในการอธิบายรสชาติของไวน์นั้นเป็นการตั้งเอาประสบการณ์ที่เราเคยลิ้มรสไวน์ในอดีต มาใช้อธิบายว่าสิ่งที่เราดื่มว่ามีลักษณะอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างกับประสบการณ์ที่เราเคยมีหรือไม่ รสชาติดีหรือไม่ คำถามเหล่านี้ล้วนแล้วแต่อาศัยประสบการณ์ทางผัสสะที่ตนเองเคยเรียนรู้มาในการหาคำตอบ (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012)

งานศึกษาเกี่ยวกับประสาทสัมผัสทางการมองเห็นในบริบทของการปีนเขาของ Katrin Lund (2005) เสนอว่า ตา ไม่เพียงแต่ใช้สังเกตสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นการสะท้อนประสบการณ์อีกด้วย การศึกษาของเขา พบว่า ในขณะที่ร่างกายนั่งอยู่ราวกับว่าร่างกายกำลังพักผ่อนและหยุดเคลื่อนไหว แต่ในความเป็นจริงผัสสะยังคงทำงานเพื่อรับรู้สิ่งที่อยู่รอบตัวเราอยู่ตลอดเวลา เช่น ในขณะที่นักปีนเขานั่งอยู่นั้น พวกเขายังคงมองหาเส้นทางในการปีนเขา โดยอาศัยการมองสีของพื้นที่ที่แตกต่างกัน เชื่อมโยงภาพที่ตนมองเห็นเข้ากับชุดความทรงจำที่ตนเองมีเกี่ยวกับประสบการณ์ปีนเขาหรืออาจสร้างชุดประสบการณ์ใหม่ เพื่อหาช่องทางใหม่ในการปีนเขาต่อไปยังจุดหมาย เป็นต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการทำงานของผัสสะทางการมองเห็น การมองเห็นเป็นการกระทำ และสิ่งที่เรามองเห็นเป็นสัญลักษณ์ ผัสสะการมองเห็นจะระบุและนิยามสิ่งต่าง ๆ ที่เรามองเห็น เป็นการประสานเชื่อมโยงการมองกับภาพหรือสิ่งที่เห็นเข้าด้วยกันกับประสบการณ์ทางผัสสะที่มี แล้วนำมาสู่การสร้างประสบการณ์ชุดใหม่ (somatic experience) ของเรา

ในการศึกษาผัสสะ มนุษย์เป็นทั้ง subject และ object ของประสบการณ์ทางผัสสะ เราเรียนรู้ สะท้อน และถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจโลก ผัสสะไม่

เพียงสร้างอารมณ์และความรู้สึกของเรา แต่ยังไม่บอกถึงสิ่งที่ล้อมรอบตัวเรา การทำงานของผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะ ไม่เพียงแต่ย้ำเตือนเราเกี่ยวกับเวลา ผู้คน และสถานที่ผ่านเอกลักษณ์หรือความเฉพาะของสิ่งนั้น ๆ แต่ยังเล่าเหตุการณ์หรือประสบการณ์ของในอดีตที่ผู้คนดึงนำมาใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งที่ตนกำลังเผชิญในชีวิตประจำวัน เช่น กลิ่นของดอกไม้ ทำให้เรานึกถึงเหตุการณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นในอดีต (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผัสสะในแง่หนึ่งคือสิ่งที่ถูกระทำทางสังคมผ่านการให้ความหมายและการสร้างคุณค่าทางสังคม แต่ในอีกด้านผัสสะเองก็เป็นผู้กระทำทางสังคมที่มีส่วนในการให้ความหมาย สร้างประสบการณ์ทางผัสสะที่แตกต่างออกไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ และทำความเข้าใจโลกทางสังคม

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ผัสสะเป็นผู้กระทำในการรับรู้และสร้างประสบการณ์ ในขณะที่เดียวกันประสบการณ์ผัสสะถูกนำมาใช้สร้างความหมายและกำหนดการใช้ผัสสะในการทำความเข้าใจและทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นกัน อีกทั้งผัสสะยังเป็นสื่อกลางในการบอกเล่าและแสดงออกทางสังคมวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันผัสสะเองก็ถูกประเมินคุณค่าและให้ความหมาย ดังนั้น ผัสสะจึงเป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกระทำทางสังคม

จากแนวคิดมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาว่าด้วยผัสสะ จะเห็นได้ว่า ในการดำเนินชีวิตประจำวันเราต้องอาศัยผัสสะต่าง ๆ ในการเรียนรู้และตีความ เพื่อทำความเข้าใจสิ่งนั้นตามที่สังคมสร้างและยึดถือร่วมกัน แล้วนำมาสู่การสะสมประสบการณ์ทางผัสสะและประสบการณ์ทางสังคมในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคม ดังนั้น ในงานศึกษา เรื่อง “ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด” นี้ จะใช้ผัสสะเป็นเส้นทางเข้าสู่โลกทางสังคมของผู้พิการทางสายตา อีกทั้งยังใช้แนวคิดสังคมวิทยาผัสสะ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้โดยวางผัสสะในฐานะของสิ่งที่มีส่วนช่วยในการประกอบสร้างความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต มิใช่เพียงแค่สิ่งที่ถูกให้ความหมายอย่างตายตัวทางสังคม อีกทั้งในการศึกษานี้จะไม่แยกผัสสะของเป็นส่วน ๆ แต่จะศึกษาการใช้ผัสสะ บทบาทของผัสสะ และประสบการณ์ทางผัสสะต่าง ๆ ของผู้พิการทางสายตา (การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส) ที่ต่างร่วมกันสร้างประสบการณ์และเรียนรู้โลกทางสังคมที่จะนำมาสู่การจัดการสถานการณ์และทำความเข้าใจโลก เพื่อตอบคำถามการใช้ชีวิตของผู้พิการทางสายตาในสังคมและทำความเข้าใจชีวิตของพวกเขาภายใต้สังคมสมัยใหม่ที่มีความสำคัญกับการมองเห็น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษา เรื่อง “ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางร่างกายของผู้พิการทางสายตากับการใช้ชีวิตประจำวัน ที่นำมาสู่การทำความเข้าใจโลกและการจัดการสถานการณ์ทางสังคม การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งอาศัยการสัมภาษณ์แบบเล่าเรื่อง (narrative interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) และวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประสาทสัมผัสของผู้พิการทางสายตาในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดสังคมวิทยาผัสสะในวิเคราะห์การใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสในมิติทางสังคม เพื่อให้เห็นถึงการเรียนรู้และการประกอบสร้างความรู้ทางสังคมของผู้พิการทางสายตาผ่านประสาทสัมผัสหรือผัสสะ

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ช่วงแรกของการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องด้วยผู้วิจัยและผู้พิการทางสายตาที่ให้ข้อมูลนั้น ไม่รู้จักกันมาก่อน ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการทำความรู้จัก สร้างความคุ้นเคย และความไว้วางใจซึ่งกันและกันก่อน การสนทนาในครั้งแรกของการพบกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล จะเน้นไปที่การแนะนำตัว บอกวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการพูดคุยเกี่ยวกับชีวิตและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล เมื่อทำความรู้จักและเข้าใจในการศึกษาครั้งนี้จึงเริ่มการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์จะใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง กล่าวคือ เป็นชุดคำถามปลายเปิดที่ผู้วิจัยได้มีการกำหนดข้อคำถามเอาไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ และเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เล่าประสบการณ์การดำเนินชีวิตโดยมุ่งเน้นไปที่การใช้ผัสสะ ซึ่งผู้วิจัยคาดว่า การสัมภาษณ์ในลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจการใช้ชีวิตของพวกเขาในเบื้องต้น ทั้งนี้ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยยังใช้วิธีการสังเกตการณ์ระหว่างสัมภาษณ์เพื่อดูบุคลิก ลักษณะท่าทาง เป็นต้น โดยลักษณะคำถามนั้นมีตัวอย่างดังต่อไปนี้

- (1) คำถามเกี่ยวกับการใช้ประสาทสัมผัสในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น
 - ในการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ใช้วิธีใดในการจดจำเส้นทาง สถานที่ และรับรู้ ว่าถึงจุดหมายปลายทาง ให้ผู้ให้ข้อมูลบรรยายการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ

- การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เช่น สถานที่ ผู้คน มีวิธีการเรียนรู้อย่างไร กลิ่น การสัมผัส เสียง เข้ามามีบทบาทอย่างไร
- ผัสสะใดที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่ละผัสสะมีบทบาทหรือทำหน้าที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
- การแยกแยะของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น กระเป๋า รองเท้า เสื้อผ้า สบู่ มีวิธีการอย่างไร

(2) คำถามเกี่ยวกับการใช้ประสาทสัมผัสในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น

- เวลาว่างหรือวันหยุด มีการทำกิจกรรมอะไรกับใครบ้าง และชอบไปที่ใด
- บุคคลรอบข้างมีส่วนช่วยสนับสนุนในการทำกิจกรรมประจำวัน การดำเนินชีวิตด้านใดบ้างและอย่างไร เช่น การเลือกเสื้อผ้า การตัดสินใจเลือกทำงาน การเรียน เป็นต้น
- จัดจำคู่สนทนา บุคคลรอบข้างได้อย่างไร
- รับรู้อารมณ์ของคู่สนทนา และจัดการกับสถานการณ์อย่างไร รวมถึงการแสดงออกของตัวผู้พิการทางสายตาเองเพื่อให้การพูดคุยนั้นราบรื่น
- พฤติกรรมหรือการกระทำแบบใดที่คนในสังคมทำต่อผู้พิการทางสายตา แล้วเกิดความประทับใจและพฤติกรรมแบบใดที่ไม่ชอบ

การสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตา มีข้อจำกัดในการได้มาซึ่งข้อมูล เนื่องด้วยข้อมูลต่าง ๆ เป็นเรื่องที่มีข้อมูลกระทำอยู่เป็นประจำจนเกิดความคุ้นเคย จึงเป็นเรื่องยากที่จะอธิบายได้ในทันที จำเป็นที่จะต้องอาศัยระยะเวลาการทบทวนเรียบเรียง และถ่ายทอดประสบการณ์ของพวกเขาผ่านการอธิบายด้วยคำพูด อีกทั้งยังมีข้อจำกัดของภาษาที่ใช้ในการอธิบาย เนื่องจาก การถ่ายทอดความรู้สึกและการรับรู้ผ่านผัสสะออกมาอย่างตรงตัวเป็นคำพูดเป็นเรื่องยาก ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยใช้จึงเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบอื่น ๆ ประกอบกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดมากยิ่งขึ้น

ภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ในเบื้องต้น จนกระทั่งผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลเกิดความคุ้นเคยกันมากขึ้น ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ควบคู่กับการสังเกตการณ์พฤติกรรมผ่านการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันร่วมกับผู้พิการทางสายตา เช่น การไปเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ ด้วยกัน การเดินเลือกซื้อของในห้างสรรพสินค้า ร้านค้า และตลาดด้วยกัน การรับประทานอาหารร่วมกัน การดูการแข่งขันและฝึกซ้อมกีฬาด้วยกัน การเข้าร่วมโครงการอบรมทักษะของผู้พิการทางสายตาร่วมกัน เป็นต้น วิธีการเก็บข้อมูลนี้เป็นการใช้ชีวิตช่วงหนึ่งร่วมกับผู้ให้ข้อมูล การทำกิจกรรม

ร่วมกับผู้พิการทางสายตา ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงการใชัพัสสะของพวกเขาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ละเอียดมากยิ่งขึ้นกว่าการสัมภาษณ์ ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และในระหว่างการทำกิจกรรมผู้วิจัยสามารถสอบถามเมื่อเกิดข้อสงสัยในการใช้ชีวิตของพวกเขาได้ทันที อีกทั้งยังทำให้เห็นถึงการจัดการเมื่อต้องเผชิญหน้าสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้พิการทางสายตากับผู้คนในสังคม รวมถึงปฏิริยาของผู้พิการทางสายตาและคนรอบข้างที่มีต่อกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้กิจกรรมการทดลองควบคู่กับการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ โดยการนำสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สบู่ แชมพู ผัก ผลไม้ ขนม เสียงต่าง ๆ เป็นต้น มาให้ผู้พิการทางสายตาได้ทดลองฟัง ตมกลิ่น สัมผัสและลิ้มรส เพื่อให้เห็นถึงการใชัพาสาหสัมพันธ์ในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ เหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการศึกษานี้ เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านเวลา ระยะทาง และเพศของผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถใช้ชีวิตและทำกิจกรรมร่วมกับผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงใช้การทดลองเพื่อเติมเต็มข้อมูลบางส่วนที่อาจตกหล่นไปจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ และหัวใจหลักของการเก็บข้อมูลด้วยวิธีนี้ คือ ผู้วิจัยคาดว่าวิธีการศึกษานี้จะสามารถดึงประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่เชื่อมโยงกับสิ่งนั้นได้ เช่น การได้ยินเสียงบางเสียงทำให้นักถึงบางคนบางสถานการณ์ และบางสถานที่ที่พวกเขาเคยมีประสบการณ์ เป็นต้น

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตและการทำงานของประสาทสัมผัสของผู้พิการทางสายตา ดังนั้น เพื่อให้ผู้วิจัยเข้าถึงประสบการณ์ทางความรู้สึกสัมผัสที่นอกเหนือจากการมองเห็น ผู้วิจัยจึงพาตนเองเข้าไปอยู่ในบริบทที่ไม่สามารถใชัพัสสะด้านการมองเห็นได้ โดยการเข้าร่วมนิทรรศการ Dialogue in the dark การรับประทานอาหารในห้องมืด Dine in the dark และการเข้าร่วมอบรม Echolocation ซึ่งเป็นการจำลองสถานการณ์การใช้ชีวิต ทักษะและผัสสะแบบคนตาบอด เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สารสัมผัสอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การมองเห็นจากการทดลองด้วยตนเอง

นิทรรศการ Dialogue in the dark เป็นการจำลองโลกของผู้พิการทางสายตาในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ตลาด สวนสาธารณะ ห้องถนน การเดินทาง เป็นต้น ก่อนเข้าไปด้านในผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนจะได้รับไม้เท้าขาว และเดินต่อแถวตอนลึกเข้าไปด้านในของห้องที่มีตมสนิท โดยมีคนนำทางเป็นผู้พิการทางสายตา ในการเดินสำรวจพื้นที่ภายในนิทรรศการจะเป็นการเดินทางลัดเลาะไปยังห้องต่าง ๆ โดยอาศัยการสัมผัส มือหนึ่งถือไม้เท้าขาวเพื่อสำรวจพื้นที่ด้านหน้าว่าเป็นพื้นที่เรียบ ขรุขระ เป็นขั้นบันได หรือมีสิ่งกีดขวางหรือไม่ อีกมือหนึ่งจะลูบไล่ไปตามกำแพงเพื่อรู้ทิศทางในการเดินว่าเลี้ยวซ้ายหรือเลี้ยวขวา รวมถึงการเดินตามเสียงพูดของผู้นำทาง ในช่วงเวลาที่แรก ๆ ของการเดินทางเข้าไปภายในห้องมืดค่อนข้างยากลำบาก เนื่องด้วยผู้วิจัยคุ้นเคยกับการใช้ตาเป็นเครื่องนำทางเมื่อเดินไประยะเวลาหนึ่งเมื่อผัสสะด้านการมองเห็นไม่สามารถใช้ในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมได้

ผัสสะอื่น ๆ จะถูกดึงนำมาใช้เพื่อเรียนรู้สภาพแวดล้อม และให้ความสำคัญกับการรับรู้ผ่านผัสสะต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น เช่น สามารถเดาทิศทางของเสียงของผู้นำทางว่ามาจากทิศทางใดได้ การรับรู้ว่าเป็นตลาดผ่านเสียงของพ่อค้าแม่ขาย ความรู้สึกที่สัมผัสถึงความชื้นและแฉะของพื้น และการสัมผัสสิ่งของที่ทำให้รู้สินค้าในร้านนั้น ๆ เป็นต้น

ร้านอาหารในท้องมืด Dine in the dark เป็นร้านอาหารเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการได้ลองรับประทานอาหารในท้องมืดที่ผู้รับประทานอาหารไม่ทราบว่าตนเองจะได้รับประทานอาหารชนิดใด เมื่อเริ่มต้นเข้าไปในบริเวณห้องอาหารผัสสะด้านการมองเห็นจะถูกตัดออกไป ทำให้ผัสสะอื่น ๆ ถูกตระหนักมากยิ่งขึ้น โดยการเข้าไปด้านในจะมีพนักงานซึ่งเป็นผู้พิการทางสายตาเป็นผู้นำทางไปยังโต๊ะที่จองไว้ เมื่อมาถึงโต๊ะพนักงานจะพาไปยังบริเวณเก้าอี้ แล้วให้ผู้วิจัยสัมผัสเก้าอี้จากพนักงานไปยังบริเวณเบาะที่นั่ง เพื่อหาตำแหน่งที่จะนั่งลง หลังจากนั้นพนักงานจะแนะนำการจัดวางสิ่งของบนโต๊ะอาหาร ตั้งแต่จาน ช้อน ส้อม มีด แก้วน้ำ เขี่ยก้นน้ำ ผ้าเช็ดมือ ผ้าเช็ดปาก และอาหารทานเล่น โดยการอธิบายจะเริ่มจากสิ่งที่อยู่ด้านหน้าของผู้วิจัย คือ จาน และใช้จานตรงหน้าเป็นหลักสำคัญในการบอกตำแหน่งของอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ด้านบนของจาน เป็นอาหารทานเล่น ด้านบนทางขวาของจาน เป็นแก้วน้ำ เป็นต้น เมื่ออาหารมาเสิร์ฟด้านหน้าของผู้วิจัย ซึ่งไม่สามารถรับรู้ได้ว่าสิ่งที่ตนเองกำลังจะรับประทานคืออะไร หน้าตาเป็นแบบไหน เป็นของที่เรารู้จัก ชอบหรือไม่ชอบหรือไม่ คำถามเหล่านี้หาคำตอบได้เพียงวิธีเดียว คือ การลิ้มรส เท่านั้น การรับประทานอาหารโดยมองไม่เห็นหน้าตาของอาหารนั้นค่อนข้างยากสำหรับผู้วิจัย เนื่องจากเราไม่สามารถทราบได้ว่าสิ่งที่เรากำลังรับประทานมีอะไรบ้าง และอาหารในจานนั้น ๆ อยู่ทิศทางใด ทำให้ในระหว่างรับประทานจะมีอาหารหกออกจากช้อนและจาน เนื่องจากสถานที่นี้จะเป็นการจำลองการรับประทานอาหารแบบผู้พิการทางสายตา ที่ไม่เพียงแต่อาศัยการลิ้มรสเท่านั้น แต่ยังคงอาศัยการสัมผัสและการจดจำตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ที่วางเรียงรายอยู่บนโต๊ะอาหาร เพื่อให้สามารถหยิบนำมาใช้ได้ถูกต้องด้วยตนเอง

โครงการ Echolocation เป็นการอบรมการใช้เสียงสะท้อน เพื่อรับรู้สภาพแวดล้อม วัตถุ และสิ่งกีดขวางในการเดินทางแก่ผู้พิการทางสายตาร่วมกับการใช้ไม้เท้าขาว เนื่องจากในบางสถานที่อาจไม่สามารถใช้ไม้เท้าในการสำรวจพื้นที่ได้ เสียงสะท้อนจะเข้ามาช่วยในการรับรู้สภาพแวดล้อมและระบุวัตถุต่าง ๆ รอบตัว การใช้เสียงสะท้อนนี้เป็นแนวคิดที่คิดค้นมาเพื่อช่วยทหารของสหรัฐอเมริกาที่ไปออกรบในสงครามโลกแล้วได้รับบาดเจ็บและสูญเสียการมองเห็น ซึ่งเป็นเทคนิคเดียวกับค้างคาวและโลมาที่ใช้ในการล่าเหยื่อ เทคนิคนี้ คือ การให้ผู้พิการทางสายตาเดาะลิ้นออกไปด้านหน้า แล้วฟังเสียงที่สะท้อนกลับมา ซึ่งเสียงที่สะท้อนกลับมาจะบอกความแตกต่างของสภาพแวดล้อมหรือสิ่งเสียงเคลื่อนไปกระทบ ซึ่งการเดาะลิ้นเป็นทักษะที่ผู้พิการทางสายตาบางคนใช้ในการเรียนรู้สิ่งกีดขวางอยู่แล้ว แต่การอบรมนี้จะฝึกให้พวกเขาตั้งประโยชน์ที่ได้จากเสียงสะท้อนที่มากกว่าการรับรู้สิ่งกีดขวาง เพราะเสียงสะท้อนสามารถบ่งบอกลักษณะของพื้นที่ ระยะห่าง และวัตถุ

ได้ การเข้าร่วมอบรมครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้การและฝึกฝนทักษะดังกล่าวไปพร้อมกับผู้พิการทางสายตา แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ยากลำบาก เนื่องจากผู้วิจัยหรือคนตาดีถูกฝึกมาให้ใช้ตามากกว่าหูในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้เสียงสะท้อนได้เพียงการรับรู้สิ่งกีดขวางเท่านั้น แต่สำหรับคนตาบอดที่มีทักษะการใช้หูที่ละเอียดมากกว่าผู้วิจัย พวกเขาสามารถใช้เสียงสะท้อนในการระบุลักษณะของพื้นที่และวัตถุ เช่น พื้นที่ความโล่ง พื้นที่ภายในอาคาร พื้นที่ของห้องที่เต็มไปด้วยเสา ลักษณะของเสาสี่เหลี่ยม เสาทรงกลม เสาปูน เสาไม้ รวมถึงระยะห่างใกล้ ไกล และของวัตถุ เป็นต้น

จากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จำลองการใช้ชีวิตแบบผู้พิการทางสายตา แสดงให้เห็นถึงผัสสะในการดำเนินชีวิตของผู้คนมีมากกว่าการมองเห็น การทำกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยเริ่มเกิดความเข้าใจในการใช้ผัสสะ และการใช้ชีวิตที่มองไม่เห็นได้ในเบื้องต้น อีกทั้งยังเป็นการสำรวจและตระหนักถึงการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางความรู้สึกสัมผัสของตัวเอง ซึ่งกระตุ้นให้เกิดประเด็นคำถามเกี่ยวกับการใช้ประสาทสัมผัสของผู้พิการทางสายตาเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการยืนยันว่าพวกเขาสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ทักษะต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากการฝึกฝนและความมุ่งมั่นที่ต้องการจะช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้พิการทางสายตาแบบบอดสนิท จำนวน 15 คน มีระยะเวลาและสาเหตุของการสูญเสียการมองเห็นที่แตกต่างกัน บางคนสูญเสียการมองเห็นโดยกำเนิด บางคนสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่ในวัยเด็ก และบางคนสูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงาน ซึ่งมีสาเหตุมาจากจอประสาทตาเสื่อม อุบัติเหตุ เป็นต้น โดยกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้เป็นผู้พิการทางสายตาที่ส่วนหนึ่งจบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นพนักงานขององค์กรรัฐหรือเอกชน หรือประกอบอาชีพส่วนตัว ด้วยเงื่อนไขทางด้านอาชีพทำให้พวกเขามีวิถีชีวิตที่ต้องเดินทาง พบปะผู้คนมากมายในสังคม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้คนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงการใช้อาชีพสัมผัส ได้แก่ การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัสในการดำเนินชีวิตประจำวันทีนอกเหนือจากการใช้การมองเห็น

เหตุผลของการเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้พิการทางสายตาแบบบอดสนิทและอยู่ในวัยทำงานมีดังนี้

(1) ผู้วิจัยคาดว่าการศึกษาที่ไม่สามารถใช้ผัสสะทางการมองเห็นได้นั้น จะทำให้เห็นถึงการใช้อาชีพด้านการได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัสทีนอกเหนือจากการมองเห็นในการดำเนินชีวิต เนื่องจาก ผู้พิการทางสายตากลุ่มนี้แตกต่างจากกลุ่มผู้ที่มีสายตาเลือนรางที่ยังคงอาศัย

การมองเห็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้บทบาทของผัสสะในการดำเนินชีวิตไม่แตกต่างจากคนตาดีมากนัก

(2) ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงความสามารถของผู้พิการทางสายตาในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เนื่องจาก คนตาดีในสังคมอาจยังมีข้อสงสัยและทัศนคติในเชิงลบกับความสามารถและการใช้ชีวิตผู้พิการทางสายตา ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการที่จะนำเสนอศักยภาพของผู้พิการทางสายตาและวิถีการดำเนินชีวิตในรูปแบบของผู้พิการทางสายตาที่อาจแตกต่างไปจากคนตาดี

(3) การมีตำแหน่งหน้าที่การงานและอาชีพ เปิดโอกาสให้ผู้พิการทางสายตาได้นำเสนอตัวตน การสร้างภาพประทับใจ รักษาภาพลักษณ์ รวมถึงการเรียนรู้ที่จะปรับตัวอยู่กับคนรอบข้าง การจัดการกับสถานการณ์ และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้คนในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะให้เห็นถึงกระบวนการสร้างตัวตนของพวกเขา

(4) คนกลุ่มนี้มีอิสระในการดำเนินชีวิตและจำเป็นต้องพึ่งพาตนเองทั้งในการดำเนินชีวิตและการทำงานเพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคม ทำให้การจัดการตนเองและประสบการณ์ชีวิตของพวกเขาเป็นเรื่องที่น่าสนใจและอาจเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้คนในสังคม

อย่างไรก็ตาม การศึกษาชีวิตของผู้พิการทางสายตานั้น นอกจากการเก็บข้อมูลจากผู้พิการทางสายตาแล้ว ผู้วิจัยอาศัยการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์บุคคลใกล้ชิดกับผู้พิการทางสายตา เช่น ครูในโรงเรียนสอนคนตาบอด สมาชิกในครอบครัว ผู้ฝึกสอนกีฬา เจ้าหน้าที่อบรมวิชา O&M เป็นต้น เนื่องด้วยการใช้ประสาทสัมผัสเป็นเรื่องที่ทำเป็นประจำทุกวัน จนอาจกลายเป็นความเคยชินที่ผู้พิการทางสายตาเองอาจไม่ได้ตระหนักถึง อาจส่งผลให้ตกบางประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ นอกจากนี้การใช้ชีวิตร่วมกับผู้พิการทางสายตามาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อาจทำให้มีมุมมองเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของผู้พิการทางสายตาผ่านคำบอกเล่าจากบุคคลรอบข้าง และประเด็นเกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดความรู้และทักษะต่าง ๆ ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากบุคคลใกล้ชิด ทำให้ได้มาซึ่งรายละเอียดและเป็นการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประสาทสัมผัสของผู้พิการทางสายตา

3.3 การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล

การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล แรกเริ่มผู้วิจัยพูดคุยและแลกเปลี่ยนประเด็นการทำวิจัยครั้งนี้กับบุคคลหนึ่ง ซึ่งรู้จักและมีเครือข่ายของผู้พิการทางสายตาจำนวนหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้วิจัยเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ได้ (gatekeeper) โดยผู้พาเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้มีประสบการณ์การใช้ชีวิตและทำกิจกรรมร่วมกับผู้พิการทางสายตามาก่อนตั้งแต่ในสมัยเรียนระดับอุดมศึกษาและยังคงติดต่อกันอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่น ในระดับปริญญาตรีมีอาศัยอยู่ร่วมห้องกับผู้พิการทางสายตา มีส่วนในการร่วมก่อตั้งชมรมเกี่ยวกับผู้พิการของมหาวิทยาลัย และมีประสบการณ์ทำงานในห้องศูนย์บริการ

นักศึกษาพิการ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงและได้ทำความรู้จักผู้พิการทางสายตา ทั้งนี้การเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เนื่องด้วยผู้พิการทางสายตาบางคนมีลักษณะนิสัยที่ค่อนข้างเก็บตัวและป้องกันตนเอง ดังนั้น การมี gatekeeper เป็นบุคคลที่พวกเขารู้จักมาก่อน มีส่วนช่วยให้ผู้พิการทางสายตาเกิดความไว้วางใจ เปิดใจที่จะให้สัมภาษณ์ เล่าประสบการณ์ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการทำวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ก่อนเดินทางไปพบผู้ให้ข้อมูลในครั้งแรก gatekeeper จะให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล เช่น ชื่อ อาชีพ ลักษณะนิสัย เป็นต้น เพื่อให้ผู้วิจัยได้ทำความรู้จักผู้ให้ข้อมูลและมีส่วนช่วยในการเตรียมประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้กลุ่มแรกมาจากคำแนะนำของ gatekeeper กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สองมาจากการแนะนำแบบปากต่อปากของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลติดต่อและแนะนำผู้วิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ และให้ช่องทางติดต่อบุคคลนั้นแก่ผู้วิจัย การขยายกลุ่มตัวอย่างผ่านคำแนะนำของผู้พิการทางสายตาเอง ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ส่วนใหญ่รู้จักและมีความสนิทสนมกัน การที่กรณีศึกษาแต่ละท่านรู้จักกันทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและประสบการณ์ร่วมของผู้พิการทางสายตา และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สามมาจากการพบเห็นบนโลกออนไลน์ กล่าวคือผู้วิจัยพบเห็นผู้ให้ข้อมูลจากคลิปวิดีโอบนโลกออนไลน์ จึงทำการเดินทางไปพบผู้ให้ข้อมูลเพื่อทำการขอสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลช่วงแรก ๆ จะใช้วิธีการติดต่อผู้ให้ข้อมูลผ่านทางโทรศัพท์เพื่อนัดหมายวัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ก่อนเดินทางไปสัมภาษณ์ โดยส่วนใหญ่การนัดหมายจะเป็นช่วงเย็นของวันธรรมดา วันเสาร์และวันอาทิตย์ เนื่องจากเงื่อนไขของการทำงาน สถานที่นัดหมายจะเป็นสถานที่ใกล้ที่ทำงานหรือที่พักอาศัยของผู้ให้ข้อมูล เช่น ห้างสรรพสินค้า ที่ทำงาน ร้านอาหาร และบริเวณที่พักอาศัยของผู้ให้ข้อมูล สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่พักอาศัยอยู่ในศูนย์ฝึกอาชีพ ผู้วิจัยได้ทำการออกหนังสือจากทางคณะฯ เพื่อขอเข้าไปสัมภาษณ์ แรกเริ่มเมื่อพบผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ชี้แจงและบอกถึงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้และขออนุญาตบันทึกเทปการสัมภาษณ์ แม้ว่าจะเป็นการพบกันครั้งแรกระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล แต่ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลแต่ละท่านยินดีและเปิดใจที่จะเล่าประสบการณ์ชีวิต ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความไว้วางใจ gatekeeper และผู้ให้ข้อมูลท่านอื่น ๆ ที่แนะนำมา ทั้งนี้ในการพบกันครั้งแรกของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มแรกที่มีความสนิทสนมกับ gatekeeper เป็นการส่วนตัวมาก่อนหน้า ด้วยความไว้วางใจในตัว gatekeeper ทำให้ในการพบกันครั้งแรกผู้ให้ข้อมูลกล้าที่จะตอบคำถามและพูดคุยกับผู้วิจัยอย่างไม่มีความเขินอาย สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สองที่มาจากคำแนะนำของผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มแรก ผู้วิจัยทราบภายหลังว่าก่อนมาสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่หนึ่งโทรติดต่อและบอกเล่าถึง gatekeeper และผู้วิจัยไว้เบื้องต้นแล้ว ทำให้การพบกันครั้งแรกกับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สองนั้นอาจมีความเขินอายอยู่บ้าง แต่ไม่พบอุปสรรคใด ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสำหรับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่

สามแม้ว่าจะไม่เคยรู้จักกับผู้วิจัยมาก่อนแต่ด้วยความใจดีและความต้องการถ่ายทอดชีวิต เพื่อให้ผู้คนในสังคมเข้าใจผู้พิการทางสายตามากขึ้น พวกเขายินดีที่จะให้สัมภาษณ์และบอกเล่าประสบการณ์ชีวิต รวมถึงทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้วิจัย สำหรับผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้จะไม่เล่าถึงเรื่องราวชีวิตให้ฟังมากนักในการพูดคุยกันครั้งแรก ต้องใช้ระยะเวลาในการทำความรู้จักและเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยครั้งนี้สักระยะหนึ่ง จึงจะทำให้พวกเขาเล่าเรื่องราวการใช้ชีวิตแก่ผู้วิจัยแบบละเอียด

3.4 เนื้อหาของวิทยานิพนธ์โดยสังเขป

ชื่อของผู้ให้ข้อมูลในวิทยานิพนธ์นี้เป็นชื่อสมมติ เพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวและป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้ให้ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะของผู้พิการทางสายตาในการใช้ชีวิตประจำวัน ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งสิ้น 4 บท ดังนี้

บทที่ 4 การเรียนรู้ของคนตาบอดผ่านผัสสะ ในบทนี้จะนำเสนอภูมิหลังชีวิตของผู้ให้ข้อมูล การเรียนรู้ผัสสะและฝึกฝนการใช้ผัสสะของผู้พิการทางสายตา ที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการขัดเกลาการใช้ผัสสะผ่านสถาบันทางสังคม ในบทนี้จะชี้ให้เห็นผัสสะของผู้พิการทางสายตาถูกกระทำ ถูกสร้าง และถูกให้ความหมายทางสังคม ที่ผู้พิการทางสายตาจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงการประกอบสร้างและการเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้พิการทางสายตาสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

บทที่ 5 ผัสสะกับการใช้ชีวิตประจำวัน ในบทนี้จะนำเสนอการใช้ผัสสะ และบทบาทของผัสสะในการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตา ผ่านกิจกรรมพื้นฐานของบุคคล เช่น การแต่งกาย การเดินทาง และการรับประทานอาหาร ที่สะท้อนให้เห็นการใช้ผัสสะเพื่อเรียนรู้และรับรู้สภาพแวดล้อม แล้วนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ ในทางกลับกันประสบการณ์ทางผัสสะเองก็สร้างผัสสะและกำหนดการใช้ผัสสะในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้คนในสังคมได้เข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันในรูปแบบของผู้พิการทางสายตา

บทที่ 6 ผัสสะกับการสร้างโลกทางสังคม ในบทนี้จะนำเสนอผัสสะในฐานะสื่อกลางของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นการใช้ผัสสะในการสื่อสาร รับรู้อารมณ์ และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงการนำเอาประสบการณ์ทางผัสสะมาใช้ในการจัดการสถานการณ์ ประเมินผู้คน และการแสดงการกระทำทางสังคมของผู้พิการทางสายตา นอกจากนี้ยังบอกเล่าถึงประสบการณ์ทางสังคมที่ผู้คนในสังคมมีต่อผู้พิการทางสายตาที่ก่อให้เกิดความรู้สึกในเชิงลบแก่พวกเขา

บทที่ 7 ผัสสะกับการใช้ชีวิตของคนตาบอด ในบทนี้จะนำเสนอบทสรุปของการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางสายตาเพื่อตอบคำถามวิจัยว่า ผู้พิการทางสายตาใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะอย่างไรในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าคำตอบของคำถามวิจัยนี้

จะสามารถทำให้ผู้คนในสังคมได้เข้าใจชีวิตของผู้พิการทางสายตามากยิ่งขึ้น และนำผลการศึกษาใน
ครั้งนี้มาสนทนากับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมา

บทที่ 4

ผัสสะ กับ การเรียนรู้

ตั้งแต่บทนี้เป็นต้นไปผู้วิจัยขอใช้ คำว่า “คนตาบอด” เมื่อพูดถึง “ผู้พิการทางสายตา” เพื่อให้การเล่าประสบการณ์ชีวิตของพวกเขาเป็นคำที่ทุกคนใช้กันทั่วไป คนตาบอด ถูกแบ่งออกเป็น คนตาบอดสนิท และตาบอดเลือนราง จากการพูดคุยเบื้องต้นกับคนตาบอดทั้ง 2 กลุ่ม ทำให้เห็นว่าคุณลักษณะความแตกต่างทางการมองเห็นนี้ ส่งผลต่อการใช้ผัสสะและรูปแบบในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งความสนใจไปที่กลุ่มคนตาบอดแบบบอดสนิท เพื่อศึกษาการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด

คนตาบอดมีวิถีชีวิตที่หลากหลายแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของความบกพร่องทางสายตา (สายตาเลือนราง หรือบอดสนิท) การได้รับและเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและทางสังคม ความแตกต่างเหล่านี้นำมาสู่เส้นทางชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้พวกเขาต่างมีประสบการณ์ชีวิต การปรับตัว และรายละเอียดของการใช้ผัสสะที่แตกต่างกันไป งานวิจัยชิ้นนี้เป็นเพียงการถ่ายทอดชีวิตของคนตาบอดบางกลุ่ม และส่วนเสี้ยวในการดำเนินชีวิตของพวกเขาให้ผู้อ่านได้เข้าใจคนตาบอดในสังคมมากยิ่งขึ้น

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเส้นทางชีวิตของคนตาบอดผ่านการบอกเล่าประสบการณ์ชีวิตสาเหตุของการสูญเสียการมองเห็น และภูมิหลังชีวิตของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน ที่นำมาสู่การเริ่มต้นเรียนรู้ผัสสะ และการฝึกฝนการใช้ผัสสะของคนตาบอดที่ถูกถ่ายทอดและขัดเกลาผ่านสถาบันทางสังคม เพื่อให้เห็นกระบวนการก่อรูปของการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด รวมถึงการเรียนรู้ผ่านผัสสะเพื่อสร้างและฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นและทำให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ซึ่งในบทนี้จะมองผัสสะในลักษณะที่เป็นผู้ถูกระงับจากกระบวนการทางสังคมที่สร้างและการขัดเกลาการใช้ผัสสะในการทำกิจกรรมทางสังคม

4.1 เส้นทางชีวิตของคนตาบอด

เส้นทางชีวิตของคนตาบอดที่ให้ข้อมูลในครั้งนี้ บางส่วนเดินทางออกจากบ้านเข้าสู่กรุงเทพฯ หรือจังหวัดอื่น ๆ เพื่อแสวงหาโอกาสในชีวิตทั้งโอกาสทางการศึกษาและอาชีพในอนาคต ด้วยเหตุนี้ ทำให้พวกเขาต้องแยกจากครอบครัวและเรียนรู้การใช้ชีวิตด้วยตนเอง ตั้งแต่พวกเขาเริ่มเข้าสู่วัยเรียน เนื่องด้วยโรงเรียนสอนคนตาบอดในประเทศไทยมิได้มีให้เลือกหลากหลายเหมือนโรงเรียนของคนตาดี โดยส่วนใหญ่ภายในแต่ละภูมิภาคจะมีโรงเรียนสำหรับคนตาบอดเพียง 1-2 แห่ง

เท่านั้น เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ, เชียงใหม่, ลำปาง, นครราชสีมา, ขอนแก่น, นครศรีธรรมราช เป็นต้น ภายหลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนสอนคนตาบอดเป็นช่วงเวลาแห่งการตัดสินใจเลือกเส้นทางชีวิตของพวกเขา บางคนเข้าสู่รั้วของมหาวิทยาลัยและคว้าโอกาสทางการงานในกรุงเทพฯ บางคนเข้าสู่ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด และบางคนตัดสินใจเดินทางกลับไปทำงานที่บ้านเกิด การตัดสินใจในแต่ละช่วงเวลาได้ขีดเส้นทางชีวิต กำหนดตำแหน่งแห่งที่และพื้นที่ในการดำเนินชีวิตให้แก่คนตาบอด

คนตาบอดในการศึกษาคั้งนี้ มีภูมิลำเนาเป็นคนต่างจังหวัด ที่บางส่วนเดินทางเข้ามากรุงเทพฯ เพื่อแสวงหาโอกาสให้แก่ตนเอง โดยมีครอบครัวให้การสนับสนุนทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจ แม้ว่าสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอาจมิได้คล่องตัวมากนัก แต่ครอบครัวตระหนักถึงอนาคตและโอกาสทางสังคมจึงส่งเสริมให้ลูกได้รับโอกาสทางการศึกษา โดยคาดหวังว่าการศึกษาคั้งนี้จะเป็นใบเบิกทางให้พวกเขาสามารถดูแลตนเองได้เมื่อเติบโตขึ้น นอกจากนี้คนตาบอดในการศึกษาคั้งนี้มีทั้งที่เป็นคนตาบอดแต่กำเนิด เริ่มสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่ในวัยเด็กช่วงประถมศึกษา และสูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงาน การสูญเสียการมองเห็นมีสาเหตุที่หลากหลาย เช่น ตาบอดโดยกำเนิด พันธุกรรม จอประสาทตาเสื่อม มะเร็งที่ตา อุบัติเหตุ เป็นต้น โดยบางสาเหตุก่อให้เกิดการสูญเสียการมองเห็นโดยเริ่มจากค่อย ๆ มองเห็นไม่ชัด มองเห็นแบบเลือนราง และมองไม่เห็นในท้ายที่สุด การถูกจัดว่าเป็น“คนตาบอดสนิท” ตามกฎหมายนั้น สำหรับคนตาบอดบางคนอาจมองไม่เห็นเลยหรืออาจไม่มีลูกตาแล้ว แต่สำหรับบางคนยังสามารถมองเห็นแสงได้บ้าง หรือมองเห็นในที่มืดได้บ้างเล็กน้อยแต่เป็นเพียงเงากลาง ๆ เท่านั้น

บุคลิกและลักษณะของคนตาบอดที่เห็นได้เด่นชัด คือ การใช้ไม้เท้าขาว เป็นของคู่กาย และถือเป็นสัญลักษณ์สากลของคนตาบอดที่พวกเขาจะถือหรือพกติดตัวเอาไว้ และอีกสิ่งหนึ่งคือ แว่นดำดำ ซึ่งผู้ที่สวมใส่แว่นดำดำนั้น จะเป็นผู้ที่ไม่มีลูกตา แต่หากเป็นคนที่ยังมีลูกตาจะไม่ได้นิยมใส่แว่นดำดำ สำหรับบุคคลที่ยังมีลูกตา ลูกตาของคนตาบอดอาจแตกต่างกันไป เช่น บางคนตาใส จึงทำให้คนทั่วไปในสังคมคิดว่าเป็นคนตาดี หรือบางคนลูกตาจะมีจุดหรือฝ้าขาวที่บริเวณตาดำ เป็นต้น

สำหรับคนตาบอดซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในคั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยผู้วิจัยใช้นามสมมติเพื่อป้องกันความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล และในที่นี้ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามช่วงเวลาของการสูญเสียการมองเห็น เนื่องจาก ระยะเวลาของการกลายเป็นคนตาบอด อาจส่งผลต่อบุคลิกภาพภายนอก จินตนาการ ประสบการณ์ในการรับรู้ และความละเอียดในการใช้ผัสสะ จากเกณฑ์ระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็นสามารถแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิด หรือ ผู้ที่เข้าข่ายว่าเป็นผู้บกพร่องทางการมองเห็นตามกฎหมายตั้งแต่กำเนิด

พีดัน ชายอายุ 33 ปี ยังไม่มีครอบครัว มีรูปร่างสูงและผอม ผิวสองสี ผมหยักศก ยาวถึงกลางหลัง สวมใส่เสื้อและกางเกงกีฬาฟาร์มสีเทาที่ดูเข้าชุดกัน เมื่อได้พูดคุยพีดันเป็นคนอารมณ์ดี ยิ้มแย้ม ใจดี พูดเก่ง ปัจจุบันกำลังศึกษาในระดับปริญญาเอกที่ต่างประเทศโดยทุนของภาครัฐที่มีสัญญาจะต้องกลับมาทำงานในองค์กรของรัฐ ในระหว่างที่พีดันเรียนอยู่ที่ต่างประเทศอาศัยอยู่ห้องพักกับเพื่อนที่ได้รับทุนไปเรียนด้วยกัน ช่วงที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และพูดคุยกับพีดันเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ที่พีดันเดินทางกลับมาประเทศไทยเพื่อมาประชุมและเยี่ยมญาติที่ต่างจังหวัด ผู้วิจัยจึงเดินทางไปสัมภาษณ์พีดันที่บ้านของญาติในจังหวัดชลบุรี ลักษณะของบ้านเป็นบ้านทาวนโฮม 3 ชั้น ซึ่งผู้วิจัยนั่งคุยกับพีดันบนเสื่อบริเวณหน้าบ้าน พีดันเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกร พีดันสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่วัยเด็ก ทางครอบครัวจึงพาเข้ามาเรียนที่โรงเรียนสอนคนตาบอดในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำตั้งแต่ในช่วงประถมศึกษา เมื่อถึงช่วงประถมศึกษาตอนปลายทางโรงเรียนสอนคนตาบอดฯ จะส่งนักเรียนไปเรียนในโรงเรียนร่วมเพื่อให้ได้เรียนและใช้ชีวิตร่วมกับเพื่อนตาดี เมื่อเรียนจบในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พีดันตัดสินใจเข้าเรียนในคณะครุศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง และเรียนจบปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยรัฐแห่งเดียวกัน แม้ว่าจะเรียนจบแล้ว แต่พีดันก็ยังคงใช้ชีวิตและทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ ด้วยตนเอง จะกลับไปเยี่ยมบ้านบ้างเป็นครั้งคราว

พีด้า ชายอายุ 31 ปี ยังไม่มีครอบครัว มีรูปร่างสูงประมาณ 168 ซม. และผอม มีผิวสีน้ำผึ้ง ตัดผมสั้นแบบทรง ทรง สวมใส่เสื้อเชิ้ตผ้าไทยแขนสั้นสีชมพูซึ่งเป็นเสื้อยูนิฟอร์มของทางโรงเรียน กางเกงสแล็คสีดำขาว และรองเท้าหนัง พีด้าเป็นคนอารมณ์ดี สนุกสนาน และมักเล่นมุขกับผู้วิจัยระหว่างการสัมภาษณ์ ปัจจุบันพีด้าเป็นคุณครูสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพักอาศัยอยู่ในหอพักครูของทางโรงเรียน ลักษณะของที่พักจะเป็นอาคาร 4 ชั้น อยู่ถัดจากอาคารเรียนและใกล้บริเวณสนามเด็กเล่นของทางโรงเรียน ลักษณะภายในของหอพักคล้ายกับอาคารอื่น ๆ ที่การเดินทางไปในแต่ละชั้นใช้การเดินขึ้นบันได และภายในชั้นจะถูกแบ่งออกเป็นห้องพักสำหรับพักอาศัยหนึ่งคน พีด้ามีภูมิลำเนาเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม พีด้าจัดเป็นผู้บกพร่องทางการมองเห็นตามกฎหมายเนื่องจากเกิดมาพร้อมสายตาทึบมองเห็นแบบเลือนรางมากและสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่วัยเด็ก ตอนนี้สามารถมองเห็นเพียงแค่แสงได้บ้างเล็กน้อยมีลักษณะเป็นเงาราง ๆ แต่จะต้องเป็นแสงในที่ค่อนข้างมืด เนื่องจากพีด้าแพ้แสงแดดหรือแสงจ้า พีด้าเข้าเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดในจังหวัดนครราชสีมา แล้วย้ายไปเรียนในโรงเรียนร่วมแห่งเดียวกับพีดัน ทั้ง 2 คนจึงสนิทสนมกัน เมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาพีด้าตัดสินใจเข้าศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ของมหาวิทยาลัยของรัฐแห่ง

หนึ่งด้วยระบบเอ็นทรานซ์ ภายหลังจากจบการศึกษาระดับปริญญาตรี พี่ต้าเดินทางกลับบ้านเกิดและหางานทำ แต่ด้วยงานที่ได้รับทำให้ไม่ได้กลับไปอยู่กับครอบครัว เพราะตำแหน่งงานที่ได้รับในตอนแรกเป็นเจ้าหน้าที่บริการเทคโนโลยีของห้องสมุดในโรงเรียนสอนคนตาบอดที่ตนเองเรียนในสมัยเด็ก และปัจจุบันเปลี่ยนตำแหน่งมาเป็นคุณครูสอนภาษาอังกฤษ นอกจากนี้พี่ต้ามีความสนใจทางด้านดนตรีเป็นอย่างมาก ความสนใจนี้ไม่เพียงเพื่อความสนุกสนาน และความเพลิดเพลินให้แก่ตนเองและเพื่อน ๆ เท่านั้น แต่ในช่วงเรียนมหาวิทยาลัยพี่ต้าเคยเป็นนักดนตรีประจำร้านเหล้าแถวมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นที่มาของรายได้อีกทางหนึ่งในระหว่างเรียน

พีบอล ชายอายุ 30 ปี ยังไม่มีครอบครัว มีรูปร่างสูงใหญ่แต่ดูคล่องแคล่ว ผิวสีน้ำตาล คัดผมสั้นทรงทรง สวมใส่เสื้อเชิ้ตแขนยาวสีเข้มพับแขนเสื้อขึ้นมาบริเวณข้อศอกแต่ไม่ผูกไท กางเกงสแล็คสีดำ รองเท้าหนัง และสพายกระเป๋าคาดลำตัว พีบอลเป็นคนยิ้มแย้ม พูดเก่ง มีอารมณ์ขัน และมีความเป็นกันเอง ปัจจุบันพีบอลเป็นผู้ช่วยวิจัยในการเขียนโปรแกรมเกี่ยวกับหนังสือเสียงสำหรับคนตาบอดในสังกัดของหน่วยงานแห่งหนึ่ง และอาศัยอยู่หอพักเอกชนตามลำพังไม่ไกลจากที่ทำงานมากนัก จากที่พักใช้เวลาเดินทางไปยังสถานที่ทำงานประมาณ 30 นาที หอพักของพีบอลอยู่ในย่านชุมชนที่ด้านหน้าเป็นตลาด และด้านหลังเต็มไปด้วยอาคารหอพักจำนวนมากเรียงต่อกัน พีบอลเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมและรับจ้างทั่วไป พีบอลจัดเป็นผู้บกพร่องทางการมองเห็นตั้งแต่กำเนิด เมื่อถึงช่วงวัยอายุเข้าเรียนทางครอบครัวตัดสินใจพาพีบอลเดินทางเข้ามาเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพซึ่งเป็นโรงเรียนประจำที่สามารถกลับบ้านได้แค่ในช่วงปิดภาคเรียนเท่านั้น ทำให้พีบอลต้องห่างจากบ้านตั้งแต่ช่วงประถมศึกษา ในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้นพีบอลเป็นหนึ่งในนักเรียนตาบอดที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนร่วม เพื่อให้นักเรียนตาบอดได้เรียนรู้การเรียนและการใช้ชีวิตร่วมกับคนตาดี แต่ยังคงพักอาศัยอยู่ที่โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพเช่นเดิม เมื่อถึงช่วงมัธยมศึกษาตอนปลายที่จะมีการเลือกสายการเรียน เช่น วิทยาศาสตร์-คณิต-อังกฤษ เป็นต้น การเลือกเรียนของคนตาบอดค่อนข้างจำกัด เนื่องด้วยทางเลือกของคนตาบอดมีเพียงสายศิลป์คำนวณเท่านั้น ไม่สามารถเรียนสายวิทยาศาสตร์-คณิตได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีคนตาบอดในประเทศไทยเรียนสายวิทยาศาสตร์ไม่มากนัก และการเรียนวิทยาศาสตร์ต้องใช้สายตาค่อนข้างมาก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงบันดาลใจให้พีบอลตัดสินใจเรียนในสายวิทยาศาสตร์-คณิต และเป็นคนรุ่นแรก ๆ ที่ได้เรียนในสายวิทยาศาสตร์ หลังจากจบระดับมัธยมศึกษาเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา เป็นช่วงเวลาของการตัดสินใจเส้นทางชีวิตที่ค่อนข้างสำคัญว่าจะเลือกเรียนต่อในศาสตร์และคณะใด เนื่องจากเด็กที่เรียนเก่งในโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพช่วงนั้นมีค่านิยมว่าต้องเรียนนิติศาสตร์ ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่เลือกเรียนในคณะนิติศาสตร์ แต่ด้วยความเสียดายความรู้ที่เรียนสายวิทยาศาสตร์มาและคิดว่าการเรียนเกี่ยวกับด้าน IT น่าจะเป็นเรื่องสนุก พีบอลจึงตัดสินใจเลือกเรียนคณะวิทยาศาสตร์ทางด้านคอมพิวเตอร์ในมหาวิทยาลัยรัฐแห่งหนึ่ง ในช่วงเรียนมหาวิทยาลัยพีบอลพักอาศัยอยู่ในหอพัก

นักศึกษามหาวิทยาลัย และระหว่างเรียนปริญญาตรีที่บอลลทำงานที่ร้านอาหารในห้องมืด (Dine in the dark) ควบคู่ไปด้วย นอกจากด้านการเรียนแล้วฟ็บบอลยังเป็นนักกีฬาฟุตบอลมีตำแหน่งเป็นกองหลัง ซึ่งได้เดินทางไปแข่งขันฟุตบอลยังต่างประเทศ และได้รับเหรียญทองกลับมา นอกจากกีฬาฟุตบอลแล้ว ยังเป็นนักว่ายน้ำเยาวชนชิงแชมป์โลก

ฟ็บบอล ชายอายุ 27 ปี ยังไม่มีครอบครัว สูงประมาณ 168 ซม. มีหุ่นแบบนักกีฬาร่างกายบึกบึน ผิวคล้ำ ผมหยักศกสั้น ฟุดออกเสียงทองแดง การแต่งกายของฟ็บบอลในวันทำงานจะสวมใส่เสื้อเชิ้ตสีแตกต่างกันออกไปในแต่ละครั้งที่พบกัน สวมกางเกงสแล็คสีดำ และรองเท้าหนัง แต่หากเป็นวันหยุดฟ็บบอลจะสวมใส่เสื้อยืดหรือเสื้อกีฬา กางเกงขาสั้นยาวประมาณเข่า และรองเท้าแตะ ฟ็บบอลเป็นคนที่มีน้ำเสียงค่อนข้างจริงจังและชัดเจน แต่เมื่อพูดถึงความสนุกสนานน้ำเสียงในการเล่าเรื่องจะเปลี่ยนไปเป็นน้ำเสียงที่มีความสนุกสนาน ไม่ราบเรียบเป็นโทนเดียว อีกทั้งฟ็บบอลยังเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือคนสำคัญแก่ผู้วิจัยในการแนะนำผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ รวมถึงข้อมูลการอบรมเกี่ยวกับคนตาบอดอีกด้วย ปัจจุบันฟ็บบอลเป็นพนักงานฝ่ายกฎหมายผู้พิการในองค์กรของรัฐ และอาศัยอยู่อพาร์ทเมนท์ตามลำพังในเขตกรุงเทพฯ ที่ห่างจากที่ทำงานประมาณ 30 นาทีโดยการนั่งรถโดยสารสาธารณะ ซึ่งอพาร์ทเมนท์ที่ฟ็บบอลอาศัยอยู่นั้นเป็นย่านชุมชน มีบ้านคน อพาร์ทเมนท์ และร้านขายของและอาหารตลอดทาง อพาร์ทเมนท์ของฟ็บบอลแยกตึกและทางเข้าออกชายและหญิง และมีคนตาบอดพักอาศัยอยู่จำนวนหนึ่ง เพราะในระหว่างที่รอฟ็บบอลอยู่บริเวณใต้อพาร์ทเมนท์ผู้วิจัยมักพบเห็นคนตาบอดเดินเข้ามาในอพาร์ทเมนท์อยู่บ่อยครั้ง ฟ็บบอลเป็นคนภาคใต้และตาบอดแต่กำเนิด ทางครอบครัวส่งฟ็บบอลเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และย้ายไปเรียนโรงเรียนร่วมกับคนตาบอดในช่วงมัธยมศึกษา เมื่อเรียนจบในระดับมัธยมศึกษาฟ็บบอลจึงตัดสินใจเข้าเรียนต่อทางด้านกฎหมายในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง การตัดสินใจครั้งนี้ทำให้เกิดการเดินทางอีกครั้งและย้ายเข้ามาอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยที่มีเพื่อนร่วมห้องเป็นคนตาบอด ภายหลังจากเรียนจบมหาวิทยาลัย ฟ็บบอลได้รับการชักชวนเข้ามาทำงานทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับคนพิการ และตอนนี้กำลังเข้าเรียนต่อปริญญาโทในมหาวิทยาลัยเดียวกันกับปริญญาตรี โอกาสที่ได้รับทางด้านการทำงานทำให้เขาต้องพักอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ตามลำพัง และต้องลงพื้นที่ไปประชุมต่างจังหวัดอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ฟ็บบอลต้องเดินทางอยู่เป็นประจำ และพบปะผู้คนมากมาย นอกจากนี้ฟ็บบอลยังชื่นชอบการเล่นกีฬาหลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น ยูโด โกบอล ฟุตซอล จนติดเป็นนักกีฬาฟุตซอลทีมชาติ ซึ่งเป็นนักกีฬาเป็นชุดแรกที่ได้ไปแข่งในระดับอาเซียนและพาราเกมส์

ไม้ ชายอายุ 25 ปี ยังไม่ได้แต่งงาน รูปร่างเล็กและอวบ ผิวสีน้ำตาล ผมสั้นแบบทรง ทรง สวมใส่เสื้อยืด กางเกงขาสั้นยาวประมาณเข่าสีเข้ม และรองเท้าแตะ ลักษณะนิสัยอาจเป็นคนชวนคุยไม่เก่ง ขี้อาย และไม่มีอารมณ์ขันมากนัก แต่เป็นนักเล่าเรื่องและอธิบายเรื่องราวที่ติดคนหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อพูดถึงการปลูกต้นไม้และการเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันไม้ทำสวนยางและอาศัยอยู่กับพ่อแม่ใน

บ้านเดี่ยว 2 ชั้น ด้านนอกของตัวบ้านเต็มไปด้วยต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ที่ส่วนหนึ่งไม่เป็นคนปลูกและดูแลด้วยตนเอง ภูมิทัศน์ของไม้เป็นคนภาคใต้ มีพี่น้อง 2 คน ครอบครัวมีอาชีพทำสวนยางเช่นกัน ไม้ถูกจัดว่าเป็นคนตาบอดตามกฎหมาย เนื่องจากเกิดมามีสายตาเลือนรางและสูญเสียการมองเห็นอย่างรวดเร็วตั้งแต่ในวัยเด็ก เขาเข้าเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดในจังหวัดสุราษฎร์ธานีแห่งเดียวกับพี่ปิ่นทำให้ทั้ง 2 คนได้รู้จักกัน การเรียนของไม้ไม่ติดนักทางครอบครัวจึงคิดเห็นว่าออกมาทำงานน่าจะ เป็นทางเลือกที่ดีกว่า ด้วยเหตุนี้ทำให้เขาต้องลาออกจากโรงเรียนตั้งแต่ยังไม่จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แล้วออกมาเรียนรู้การทำสวนยางกับครอบครัว จากการพูดคุยกับแม่ของไม้ผู้วิจัยสังเกตว่า ทางครอบครัวไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษามากนัก เพราะครอบครัวไม่เห็นเส้นทางที่ชัดเจนว่าเรียนจบแล้วจะไปประกอบอาชีพอะไรจึงอยากให้ไม้มาเรียนรู้การทำสวนยางเป็นอาชีพในภาคหน้า โดยทางครอบครัวแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งให้ไม้ในการทำสวนยาง ปลูกต้นไม้ และเลี้ยงสัตว์ การตัดสินใจมาทำสวนยางทำให้ไม้หันมาสนใจเกี่ยวกับทางด้านต้นไม้ เขามักหาข้อมูลและความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอทั้งจากการสอบถามผู้รู้และการลองผิดลองถูกด้วยตนเองในการปลูกต้นไม้ประเภทต่าง ๆ ทั้งปักชำ ต่อกิ่ง เพาะต้นกล้า เป็นต้น นอกจากนี้ไม้ยังเลี้ยงสัตว์เพื่อขาย เช่น ไก่ เป็ด หมู เป็นต้น ด้วยเหตุนี้บริเวณรอบบ้านของไม้ จึงเต็มไปด้วยต้นไม้หลากหลายประเภททั้งไม้ดอก พืชสวนครัว สมุนไพร และมีพื้นที่ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ

พี่ไหม หญิงอายุ 31 ปี โสด มีรูปร่างเล็กและผอมบาง ผิวคล้ำ มีผมยาวที่ถูกมัดรวบติดเป็นหางม้าอยู่เสมอ สวมใส่เสื้อคอจีนสีขาว และกางเกงผ้าสีเข้มขาวซึ่งเป็นชุดยูนิฟอร์มของทางศูนย์ฝึกอาชีพ คนตาบอดฯ พี่ไหมเป็นคนที่ดูพูดน้อย ช้าช้าในการพบกันครั้งแรก แต่เมื่อได้พูดคุยกันไปหลายครั้ง พบว่าพี่ไหมเป็นคนที่ค่อนข้างพูดเก่ง ชัดถ้อยชัดคำ และเป็นคนมีอารมณ์ขัน ปัจจุบันพี่ไหมเป็นหมอนวดแผนไทยของศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดหญิง และพักอาศัยอยู่ในศูนย์ฯ พี่ไหมเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรม พี่ไหมสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิด ในช่วงวัยเข้าเรียนทางครอบครัวส่งพี่ไหมเข้าเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอด และเมื่อจบระดับมัธยมศึกษาพี่ไหมตัดสินใจเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาคณะศิลปศาสตร์ของมหาวิทยาลัยรัฐแห่งหนึ่ง แต่ด้วยอุปสรรคในการเรียนทำให้เธอตัดสินใจลาออกและเปลี่ยนเส้นทางชีวิตเข้าเรียนทางสายอาชีพที่ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดหญิง เพื่อให้ได้ทักษะอาชีพและนำวิชาความรู้ที่ได้มาใช้ประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเอง เวลาว่างจากการนัดผู้วิจัยมักพบเห็นพี่ไหมถือถุงพลาสติกใสที่ด้านในมีไหมพรมสีต่าง ๆ และเข็มถักผ้าบรรจุอยู่ภายในถุงเดินไปนั่งถักไหมพรมที่โต๊ะม้าหินใต้ต้นไม้หรือโต๊ะประจำของตนภายในอาคาร งานฝีมือที่พี่ไหมทำ เช่น การถักไหมพรม ร้อยลูกปัด เมื่อทำเสร็จครูผู้สอนจะช่วยเก็บรายละเอียดและนำไปวางขายภายในศูนย์ฝึกอาชีพ

หวาน หญิงอายุ 25 ปี โสด สูงประมาณ 155 ซม.และมีรูปร่างอวบ ผมยวมักรวบ ดึงด้วยหนังยางและใส่ที่คาดผม สวมใส่เสื้อคอจีนสีขาวและกางเกงผ้าขายาวซึ่งเป็นชุดยูนิฟอร์มของ ทางศูนย์ฝึกอาชีพฯ เธอเป็นคนอารมณ์ดี มักเห็นเธอยิ้ม และพูดคุยกับเพื่อน ๆ อยู่ตลอด ครั้งแรกที่ได้ พูดคุยกับหวาน เธอดูเป็นคนค่อนข้างขี้อาย พูดซ้ำ ๆ เนิบ ๆ เสียงหวานใส และดูเป็นสาวหวาน แต่ เมื่อพบปะกันหลายครั้งจนเริ่มเกิดความสนิทสนมกันมากขึ้น ความเขินอายในบทสนทนาเริ่มค่อย ๆ หายไป กลายเป็นคนช่างพูด และกล้าร้องเพลงให้ผู้วิจัยฟัง ปัจจุบันหวานเป็นหมอนวดแผนไทยของ ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดหญิง และเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดแห่งหนึ่ง เธอพักอาศัยอยู่ใน ศูนย์ฯ เช่นเดียวกับพีไหม หวานเป็นคนภาคกลาง เธอสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิด หลังเรียนจบ มัธยมศึกษาที่โรงเรียนสอนคนตาบอด เธอเข้ามาเรียนวิชาชีพที่ศูนย์ฝึกอาชีพแห่งนี้ควบคู่ไปกับการเรียน มหาวิทยาลัยเปิดแห่งหนึ่ง เนื่องจาก เธออยากมีงานทำมากกว่าอยู่บ้านเฉย ๆ นอกจากการนวดแล้ว เธอยังชื่นชอบการร้องเพลง เวลาว่างหลังจากการนวดเธอจะชอบร้องเพลง จนในบางครั้งอาจทำให้ เพื่อนเกิดความรำคาญ ซึ่งแนวเพลงที่เธอชอบร้อง คือ แนวลูกกรุง เธอเคยเข้าประกวดร้องเพลงและ ได้รับรางวัลจากเวทีมาแล้ว

โดนัท หญิงอายุ 28 ปี รูปร่างสูงใหญ่ ผิวคล้ำ ผมหักศกยาวประบ่าแต่สามารถ รวบเป็นหางม้าได้ สวมใส่ชุดยูนิฟอร์มของทางศูนย์ฝึกอาชีพฯ เช่นเดียวกับพีไหมและหวาน เธอเป็น คนสนุกสนาน พูดคุยกับเพื่อนอยู่ตลอด โดนัทเป็นคนที่ไม่แสดงความเป็นกันเองตั้งแต่การคุยกันครั้งแรก เธอไม่เพียงกล้าตอบคำถามของผู้วิจัย แต่เธอมักถามคำถามให้ผู้วิจัยตอบด้วย ปัจจุบันเธอเป็นหมอนวดแผนไทยของศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดหญิงและพักอาศัยอยู่ภายในศูนย์ฯ โดนัทเป็นคนภาคกลาง และอาศัยอยู่กับยายก่อนที่จะเข้ามาอยู่ที่ศูนย์ฝึกอาชีพ เธอจัดเป็นคนตาบอดตามกฎหมายตั้งแต่ กำเนิด สำหรับโดนัทเข้ามาอยู่ในศูนย์ฝึกอาชีพเป็นการเข้ามาเพื่อเรียนรู้ทักษะทางด้านวิชาชีพ แต่ ในความเป็นจริงเธอบอกกับผู้วิจัยว่า เธอไม่ได้ชอบการนวด หรืองานฝีมือ แต่เธอชอบดนตรีไทยและ อยากเป็นนักดนตรี การเข้ามาที่ศูนย์ฝึกอาชีพฯ ทำให้เธอได้เรียนและเล่นดนตรีอย่างที่เธอชื่นชอบ ในตอนนี้เธอสามารถเล่นซอและเป่าขลุ่ยได้ และในระหว่างเรียนวิชาชีพที่ศูนย์ฝึกอาชีพฯ โดนัทยัง เรียนระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยเปิดแห่งเดียวกับหวานเช่นกัน จากที่ได้รู้จักและพูดคุยกับโดนัท มา ผู้วิจัยสังเกตว่าเธอเป็นคนเดียวในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ทำงานฝีมือ เช่น ถักนิตติ้ง โครเช เป็นต้น แต่ มักเห็นเธอนั่งพูดคุยกับเพื่อน ๆ ในระหว่างรอประกาศเรียกไปนวด

เกรซ หญิงอายุ 25 ปี รูปร่างสูงและผอมบาง ผิวค่อนข้างขาว ทำผมสีทองตรงยาว ที่มักถูกมัดรวบดึงเป็นหางม้าเอาไว้ด้านหลัง และสวมใส่ชุดยูนิฟอร์มของทางศูนย์ฝึกอาชีพฯ เช่นเดียวกับพีไหม หวาน และโดนัท เธอเป็นคนที่ไม่พูดเสียงเบาแต่ชัดเจนชัดเจน มีจังหวะการพูด ค่อนข้างช้าและลากเสียงยาวในคำสุดท้ายของประโยค ในครั้งแรกที่พูดคุยกันด้วยความเขินอายและ เกร็ง ทำให้การสัมภาษณ์เป็นไปในลักษณะถามคำตอบคำ แต่เมื่อการสนทนาและสัมภาษณ์ผ่านไป

ประมาณ 30 นาที ทำที่เงินอายุเริ่มหายไป เธอเริ่มชวนผู้วิจัยพูดคุย ถามคำถามและเริ่มเล่าเรื่องราวของตนเองมากขึ้น ปัจจุบันเธอเป็นหมอนวดแผนไทยของศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดหญิงและพักอาศัยอยู่ภายในศูนย์ฯ เกรซเป็นคนภาคเหนือ ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรม เธอสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่เกิด ภายหลังจากเรียนจบระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนสอนคนตาบอดที่ภาคเหนือ เธอเข้ามาอาศัยอยู่ที่ศูนย์ฝึกอาชีพเพื่อมาเรียนวิชาชีพและเก็บเกี่ยวประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อไปประกอบวิชาชีพ สำหรับเกรซมีความสนใจในการร้องเพลงเช่นเดียวกับหวาน แต่แนวเพลงที่เธอชื่นชอบ คือ ลูกทุ่ง ซึ่งเธอเคยประกวดร้องเพลงมาก่อน

พี่ไหม หวาน โดนัท เกรซ ปัจจุบันประกอบอาชีพนวดในสังกัดของศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดหญิงแห่งหนึ่ง ศูนย์ฝึกอาชีพฯ นี้เป็นโรงเรียนสอนและฝึกอาชีพให้แก่ผู้หญิงตาบอดมีลักษณะเป็นเหมือนโรงเรียนประจำ ที่ให้ผู้เข้าฝึกอาชีพกินนอนอยู่ในเขตของศูนย์ฝึกอาชีพ ภายในศูนย์ฝึกอาชีพ จะแบ่งพื้นที่ออกเป็น บริเวณห้องนวด โรงอาหาร ดิกรเรียน และที่พัก ซึ่งอาคารที่พักด้านล่างจะเป็นโถงและบริเวณพักผ่อนระหว่างรอเรียกนวด ส่วนด้านบนจะเป็นห้องพักย่อย ๆ หนึ่งห้องสามารถพักอาศัยได้ 4 คน และเป็นห้องน้ำรวม แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ที่สร้างมาเพื่อคนตาบอด แต่การออกแบบโครงสร้างอาคารและการตกแต่งภายในมิได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับคนตาบอด สำหรับการเข้าออกจากศูนย์ฝึกนั้นจะสามารถเดินทางออกไปข้างนอกได้ แต่ต้องขออนุญาตจากทางศูนย์ก่อน และสามารถเดินทางกลับบ้านได้ปีละ 1 ครั้งเท่านั้น สำหรับผู้ที่เข้ารับการฝึกที่ศูนย์ฝึกอาชีพ จะต้องมียุ 15 ปีขึ้นไป สามารถดูแลตนเองได้ และสามารถเรียนรู้วิชาชีพด้านต่าง ๆ ได้ เช่น การนวด การเย็บปักผ้า เป็นต้น นอกจากนี้ทางศูนย์ฯ จะผลักดันให้เรียนในระดับอุดมศึกษาควบคู่ไปกับการเรียนวิชาชีพด้วย

บุคลิกภายนอกของผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ จะมีลักษณะหันศีรษะไปมาในระหว่างสนทนาเพื่อฟังเสียงที่อยู่รอบตัว ผู้วิจัยสังเกตว่า ในการสนทนาบางครั้งพวกเขาจะหันหูคุย เนื่องจากสำหรับคนตาบอดหูเป็นอวัยวะสำคัญในการสนทนา พวกเขาจะหันหูไปตามทิศทางของเสียง จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่เมื่อสนทนากับคนตาบอดแล้วพวกเขาจะหันข้างคุยกับคู่สนทนา ทั้งนี้บุคลิกภาพเหล่านี้จะถูกขัดเกลามาให้มีรูปแบบการสนทนาแบบคนตาดี เพื่อฝึกให้พวกเขาใช้หูในการฟังเสียงเพื่อค้นหาตำแหน่งของคู่สนทนา เมื่อทราบตำแหน่งก็จะหันหน้าตรงไปยังทิศทางที่คู่สนทนาหันหน้ามานอกจากนี้บุคลิกที่เห็นได้ชัดเจนจากการพูดคุยกับคนตาบอดในกลุ่มนี้ คือ การหัวเราะ พวกเขาจะมีลักษณะการหัวเราะพร้อมกับเงยหน้า อีกทั้งพวกเขามักชอบเลียนเสียงหรือดัดเสียงในการสนทนา เพื่อให้บรรยากาศในการสนทนาเกิดความสนุกสนาน

(2) ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยเด็ก หรือ ผู้ที่เกิดมาสามารถมองเห็นได้ปกติ แล้วสูญเสียการมองเห็นไปในช่วงวัยเด็ก

พีบิก ชายอายุ 30 ปี โสต มีรูปร่างผอมและสูง ผิวขาวเหลือง ผมสั้นแบบรองทรง สวมใส่เสื้อสีโพลี กางเกงยีนส์ รองเท้าผ้าใบ และสวมใส่แว่นตาอยู่ตลอดเวลา บุคลิกภายนอกค่อนข้างเคร่งขรึม แต่เมื่อได้พูดคุย พบว่า พีบิกเป็นคนมีอารมณ์ขัน ปัจจุบันเป็นคุณครูโรงเรียนสอนเด็กพิการซ้ำซ้อนแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพฯ อาศัยอยู่หอพักบริเวณใกล้ ๆ โรงเรียนสามารถเดินทางไปทำงานได้ ซึ่งทุกครั้งที่ในการสัมภาษณ์พีบิกใช้โรงเรียนที่ตนสอนเป็นจุดนัดพบ ทำให้ผู้วิจัยไม่เคยไปหอพักของพีบิก ทราบเพียงแต่ว่าหอพักอยู่ภายในซอยเดียวกันกับโรงเรียนสามารถเดินมาได้โดยใช้เวลาไม่เกิน 5 นาที พีบิกเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง พีบิกสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่วัยเด็กตอนอายุประมาณ 12-13ปี เนื่องจากตรวจพบมะเร็งที่ตาและไม่สามารถรักษาได้ เมื่อเข้าสู่วัยเรียนพีบิกเข้ารับการการศึกษาที่โรงเรียนสอนคนตาบอดในจังหวัดนครราชสีมาแห่งเดียวกับพีตันและพีต้า จนกระทั่งในช่วงประถมศึกษาตอนปลายได้เข้าเรียนในโรงเรียนร่วมแต่ยังคงพักอาศัยอยู่ที่โรงเรียนสอนคนตาบอดฯ เมื่อเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา พีบิกตัดสินใจเข้าเรียนในคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยรัฐแห่งหนึ่งซึ่งเป็นแห่งเดียวกับพีป็น ในช่วงที่เรียนมหาวิทยาลัยนั้น ในระหว่างเรียนพักอาศัยอยู่หอพักในมหาวิทยาลัยร่วมกับเพื่อนร่วมห้องตาดีที่จะคอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ บ้าง ในช่วงเวลาว่างพีบิกเป็นคนชอบฟังหนังสือเสียง เช่น หนังสือนิยาย และหนังสือเกี่ยวกับภาวะผู้นำ เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพตนเอง นอกจากหนังสือด้านภาวะผู้นำจะช่วยพีบิกในการพัฒนาตนเองแล้ว เขายังนำมาใช้สอนเพื่อพัฒนาเด็กในโรงเรียนด้วยความสนใจในการพัฒนาเด็กเกิดขึ้นเมื่อมาทำงานที่บิกพบว่า เด็กส่วนใหญ่ไม่มีความมั่นใจในตนเอง และมักยอมแพ้เมื่อเกิดปัญหา จึงจำเป็นต้องการผลักดันให้นักเรียนคนตาบอดหรือผู้พิการกล้าที่จะพูดกล้าต่อรอง และดึงศักยภาพของตนเองออกมา

อู๊ด ชายอายุ 23 ปี โสต มีรูปร่างไม่สูง และเป็นคนอวบ ผิวค่อนข้างคล้ำ ผมสั้นแบบรองทรง สวมใส่เสื้อกีฬาผ้าร่มแขนสั้น กางเกงขาสั้นประมาณเข่า สวมใส่รองเท้าแตะ และสะพายย่ามหรือเป้สะพายหลัง อู๊ดเป็นคนสนุกสนาน หัวเราะและยิ้มง่าย มีจังหวะการพูดที่สุภาพ พูดจาด้วยน้ำเสียงที่มั่นคง ปัจจุบันกำลังจะเดินทางไปเรียนต่อระดับปริญญาโทในประเทศแถบยุโรป ซึ่งในระหว่างรอเดินทางไปเรียนต่อต่างประเทศ อู๊ดรับสอนพิเศษภาษาอังกฤษ และอาศัยอยู่กับญาติในกรุงเทพฯ บ้าง พักอยู่หอพักบริเวณรอบมหาวิทยาลัยกับเพื่อนบ้าง และเดินทางกลับบ้านที่ต่างจังหวัด บ้าง ซึ่งบ้านของญาติอู๊ดในกรุงเทพฯ มีลักษณะคล้ายตึกแถว ด้านล่างเปิดเป็นร้านซักรีด ด้านบนสุดของบ้านจะเป็นชั้นตากผ้าไว้สำหรับตากผ้า อู๊ดเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบครัวมีฐานะปานกลาง ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เขาเกิดมามีความสามารถในการมองเห็นเหมือนคนตาดี แต่เมื่อเข้าวัยประถมศึกษาเขาเริ่มสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่ในวัยเด็ก เนื่องจาก พังทรวงพันธุกรรม จน

ปัจจุบันสามารถมองเห็นได้เพียงแสงเป็นเงาราง ๆ เท่านั้น เมื่อมองไม่เห็นทางครอบครัวจึงพาผู้ดูแลเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ กับญาติ เพื่อรอเข้าเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพฯ ตั้งแต่ในช่วงวัยประถม เมื่อถึงช่วงมัธยมศึกษาได้เข้าเรียนในโรงเรียนร่วมกับคนตาดีและเลือกเรียนในสายวิทย์-คณิต เช่นเดียวกับพี่บอล หลังจากจบชั้นมัธยมศึกษาเขาเข้าเรียนในคณะรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยรัฐแห่งหนึ่ง โดยอาศัยอยู่หอพักภายในมหาวิทยาลัยที่มีเพื่อนร่วมห้องเป็นคนตาดี ผู้ดูแลเรียนจบภายในระยะเวลา 4 ปีพร้อมเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ด้วยความฝันอยากเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเขาจึงหาแหล่งทุนเพื่อไปเรียนต่อในระดับปริญญาโท ในช่วงเรียนปริญญาตรีเขาเข้าร่วมทำกิจกรรมอาสา ไปเข้าร่วมโครงการนักศึกษาแลกเปลี่ยนยังต่างประเทศ เพื่อเพิ่มเติมความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ในเวลารว่าง ผู้ดูแลชอบอ่านฟังหนังสือเสียง โดยหนังสือที่เขาชอบฟัง เป็นประเภทนิยายจีนที่สอดแทรกปรัชญาชีวิต เช่น ดาบมังกรหยก สามก๊ก เป็นต้น

พี่โต้ง ชายวัย 33 ปี แต่งงานกับหญิงตาดีและมีบุตร 1 คน เป็นคนสูงและผอม สีผิวขาวเหลือง ผมสั้นแบบรองทรง สวมใส่เสื้อยืดหรือเสื้อกีฬาและกางเกงกีฬา รองเท้าแตะ และสวมใส่แว่นดำตลอดเวลา พี่โต้งเป็นคนใจดี มีอารมณ์ขัน พูดจาติดตลก หัวเราะง่าย ชอบเล่นมุขทำให้การสัมภาษณ์และการสนทนาไม่ตึงเครียด และเป็นที่รู้จักในกลุ่มน้อง ๆ ตาบอดที่เป็นคนภาคใต้ นอกจากนี้ยังเป็นหนึ่งในผู้ที่มีความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยในการแนะนำและให้ช่องทางติดต่อผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ ปัจจุบันประกอบอาชีพค้าขาย บ้านของพี่โต้งเป็นตึกแถว 2 ชั้นอาศัยอยู่กับภรรยาและลูก ด้านล่างส่วนหน้าจะเปิดเป็นร้านขายของชำ ด้านในของชั้นล่างจะถูกแบ่งออกเป็นสัดส่วนแต่ไม่มีประตูหรือกำแพงกั้นเป็นห้อง ๆ ด้านหนึ่งจะเป็นห้องรับแขก และด้านหลังสุดจะเป็นห้องครัวและโต๊ะอาหาร บริเวณตรงกลางจะเป็นบริเวณโล่งให้ลูกสามารถวิ่งเล่นได้ ชั้น 2 จะเป็นห้องนอนของครอบครัว พี่โต้งเป็นคนภาคใต้ ครอบครัวรับราชการท้องถิ่น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวค่อนข้างดี พี่โต้งเกิดมาและใช้ชีวิตแบบคนตาดี แต่การประสบอุบัติเหตุทำให้เขาสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่ในวัยเด็กช่วงประถมศึกษา ทางครอบครัวพยายามหาวิธีการรักษาในแบบต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นการมองเห็นแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ พี่โต้งเข้าเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดในจังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งเป็นโรงเรียนประจำ เมื่อถึงช่วงมัธยมศึกษาได้ย้ายไปเรียนโรงเรียนร่วมเพื่อให้ได้เรียนร่วมกับคนตาดี แต่ยังคงกลับมาพักอาศัยอยู่ที่โรงเรียนสอนคนตาบอด เมื่อเรียนจบระดับมัธยมศึกษาพี่โต้งเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาทางด้านสื่อสารมวลชนของมหาวิทยาลัยรัฐแห่งหนึ่ง ในระหว่างเรียนนั้นพักอยู่หอพักในช่องทางมหาวิทยาลัยที่มีเพื่อนร่วมห้องเป็นคนตาดี ซึ่งเพื่อนร่วมห้อง คือ ผู้พาเข้าสนามของผู้วิจัย (gatekeeper) ภายหลังจากเรียนจบระดับปริญญาตรีพี่โต้งยังคงใช้ชีวิตอยู่แถวมหาวิทยาลัย โดยพักอาศัยอยู่คอนโดที่ทางครอบครัวซื้อไว้ให้ เมื่อถึงเวลาด้วยปัญหาบางประการทำให้พี่โต้งตัดสินใจเดินทางกลับบ้านที่ภาคใต้ เวลาผ่านไปไม่นานมากนักพี่โต้งแต่งงานและย้ายออกมาอยู่กับภรรยาตามลำพัง ซึ่งบ้านของพี่โต้งก็มีได้ไกลจากบ้านของพ่อแม่มากนักสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้ พี่โต้งมีความ

สนใจในด้าน IT และเทคโนโลยีเป็นผู้ให้ข้อมูลและให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น ลงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ติดตั้งโครงข่ายระบบอินเทอร์เน็ต ให้แก่เพื่อนและคนรู้จัก ซึ่งนับเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่นำมาซึ่งรายได้ของครอบครัว

ป้ามะลิ หญิงสูงวัยอายุ 60 ปี โสด มีส่วนสูงประมาณ 155 ซม. มีรูปร่างอวบ ผิวค่อนข้างคล้ำและตกราะ ผมสีดอกเลายาวถูกรวบเป็นมวยด้านหลัง แต่งกายด้วยเสื้อยืดสีขาว นุ่งผ้าถุงแล้วทับด้วยผ้ากันเปื้อนที่ด้านหน้ามีกระเป๋าสำหรับใส่ธนบัตรและเหรียญสำหรับทอนเงินลูกค้า และสวมใส่รองเท้าแตะ ป้ามะลิเป็นคนใจดี ยิ้มแย้มตลอด ดูเป็นคนซื่อ ๆ พูดจาตรง ๆ ไม่อ้อมค้อม ปัจจุบันเปิดร้านก๋วยเตี๋ยวยู่งต่างจังหวัดในภาคกลาง และอาศัยอยู่ในบ้านปูนซีเมนต์หลังเล็ก ๆ กับน้องชายที่ป่วยเป็นโรคทางสมองและหลาน ซึ่งบ้านหลังนี้เป็นทั้งที่พักอาศัยและร้านก๋วยเตี๋ยวกว่าคือ ครึ่งหนึ่งของตัวบ้านด้านหน้าเปิดเป็นร้านขายก๋วยเตี๋ยวก่อน และโต๊ะเก้าอี้สำหรับบริการลูกค้า อีกครึ่งหนึ่งของด้านหลังของบ้านเป็นส่วนของที่พักอาศัย และพื้นที่ล้างจาน สำหรับบ้านของป้ามะลิอยู่ริมถนนใหญ่ แต่มีซอยานที่มีคนพลุกพล่านทำให้มีบ้านใกล้เคียงมากนัก และไม่ใช้พื้นที่ท่องเที่ยวหรือใกล้สถานที่สำคัญของจังหวัด จึงค่อนข้างเงียบสงบ ลูกค้าของร้านส่วนใหญ่จึงเป็นคนชาวจังหวัดที่ขับรถผ่านไปผ่านมาบริเวณนั้น ป้ามะลิเป็นคนภาคกลาง และสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่ในวัยเด็ก ซึ่งมีสาเหตุมาจากการติดเชื้อที่ตาแล้วไม่ได้รับการรักษาที่ถูกวิธีภายในช่วงเวลาจนทำให้ตาบอด ป้ามะลิเติบโตมาในครอบครัวค้าขายอาหาร ทำให้ได้เรียนรู้วิชาการทำอาหารมาจากการเป็นลูกมือของแม่ และกลายเป็นความรู้ในการประกอบอาชีพของป้ามะลิจนถึงทุกวันนี้ ในร้านก๋วยเตี๋ยwp้ามะลิทำทุกอย่างด้วยตนเอง ตั้งแต่ซื้อวัตถุดิบ เตรียมร้าน ปรงก๋วยเตี๋ยw เก็บเงิน ล้างจาน แต่เมื่ออายุมากขึ้นการเดินทางไปซื้อวัตถุดิบที่ตลาดด้วยตนเองแบบตอนสาว ๆ ก็ไม่ค่อยสะดวกนัก จึงใช้บริการมอเตอร์ไซค์รับจ้างแถวบ้านไปเลือกซื้อและนำมาส่งให้ที่ร้าน แต่กิจกรรมอื่น ๆ ป้ามะลียังคงทำด้วยตนเอง ไม่มีลูกจ้าง ด้วยอาชีพที่ต้องขายอาหารทุกวันและมีน้องชายที่ต้องดูแลทำให้ป้ามะลิไม่ค่อยได้เดินทางไปเที่ยวที่ไหนมากนัก นอกจากเดินทางไปทำบุญที่วัดไม่ไกลจากบ้านมากนัก

คนตาบอดในกลุ่มนี้เคยใช้การมองเห็นในการทำกิจกรรมและมีประสบการณ์ทางการมองเห็นในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ รวมถึงมีประสบการณ์ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบคนตาดี ทำให้พวกเขามีบุคลิกภายนอกที่คล้ายกับคนตาดี เช่น ในการพูดคุยจะหันหน้าเข้าหาคู่สนทนา ไม่หันด้านข้างแบบคนตาบอดในกลุ่มแรก และการที่พวกเขาเคยมองเห็นสภาพแวดล้อมและสิ่งต่าง ๆ มาก่อน ทำให้พวกเขาอยากรู้สภาพแวดล้อมและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา และสามารถจินตนาการสิ่งต่าง ๆ ได้ผ่านคำอธิบายมากกว่าคนตาบอดในกลุ่มแรก เช่น พวกเขา มักจะถามว่าเสียงตรงนั้นคือเสียงอะไร สิ่งนั้นมีลักษณะอย่างไร เมื่อผู้วิจัยอธิบายสิ่งนั้น ๆ เขามักตอบกลับมาว่า “พอจะนึกออก มันน่าจะคล้าย ๆ กับสิ่งนี้ใช่ไหม” หรือมักพูดว่า “พอจะจินตนาการได้ เพราะเคยเห็นมาก่อนเลยรู้ว่าเป็นอย่างไร” เป็นต้น

(3) ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยผู้ใหญ่ หรือ ผู้ที่เกิดมาสามารถมองเห็นได้แล้ว สูญเสียการมองเห็นไปในช่วงวัยของการทำงาน

ป้าผิง หญิงอายุ 50 ปี แต่งงานและอาศัยอยู่กับสามีตาดี มีรูปร่างสูงและท้วม ผิวคล้ำ ผมสั้นและเริ่มมีผมสีเทาแซมดำ สวมใส่เสื้อยืดสีเข้มและผ้าถุง ป้าผิงดูเป็นคนใจดี ใจเย็น และเป็นคนมีน้ำใจ ป้าผิงให้การต้อนรับเป็นอย่างดีเมื่อผู้วิจัยติดต่อและเดินทางไปขอสัมภาษณ์ที่บ้าน ปัจจุบันป้าผิงและสามีทำสวนอยู่ที่ภาคใต้ บ้านของป้าผิงเป็นบ้านปูนซีเมนต์ชั้นเดียวยกสูงจากพื้น และสร้างขึ้นในบริเวณสวนผลไม้ของเธอ แต่เดิมป้าผิงเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ย้ายมาทำสวนที่ภาคใต้ สวนของป้าผิงมีพืชผลมากมายทั้งผลไม้ กาแฟ ต้นยาง เป็นต้น ป้าผิงเล่าว่าสูญเสียการมองเห็น เนื่องจากประสบอุบัติเหตุในช่วงอายุประมาณ 40 ปี ช่วงแรกที่ทราบว่าตนเองตาบอด ป้ารู้สึกเสียใจเป็นอย่างมาก กินไม่ได้นอนไม่หลับ คิดแต่ว่าชีวิตข้างหน้าจะอย่างไร อยากให้เป็นเพียงแค่ความฝัน แต่ด้วยกำลังใจจากสามีและตนเองทำให้ป้าผิงต้องลุกขึ้นมาต่อสู้กับชีวิต เริ่มเรียนรู้การใช้ชีวิตแบบคนตาบอด และสามีของป้าผิงก็พยายามปรับตัวให้อยู่ร่วมกันได้ ในปัจจุบันป้าผิงเองก็สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตแบบคนตาบอดได้ แม้ว่าบางอย่างอาจจะมึนตึ๊ง ๆ ชัด ๆ อยู่บ้าง แต่ก็สามารถทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่างได้ด้วยตนเองเหมือนตอนมองเห็น เช่น ทำสวน ทำอาหาร งานบ้าน เป็นต้น อีกทั้งมีสามีคอยช่วยสนับสนุน และแบ่งเบาภาระบางประการ เนื่องจากป้าผิงสูญเสียการมองเห็นในภายหลัง และไม่ได้เข้ารับการฝึกฝนทักษะการใช้ชีวิต ทำให้การเรียนรู้การดำเนินชีวิตแบบคนตาบอดเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ตนเองเคยมีควบคู่กับการลองผิดลองถูกด้วยตนเอง และอาศัยความช่วยเหลือจากสามี

พี่เบงค์ ชายอายุ 32 ปี แต่งงานกับหญิงสาวตาดีและมีบุตร 1 คน รูปร่างสูงประมาณ 168 ซม. และผอม ผิวคล้ำ ผมสั้นแบบทรงทรง แต่งกายด้วยเสื้อยืดและกางเกงผ้าขาสั้นประมาณเข้าสีเข้ม พี่เบงค์เป็นคนพูดจาฉะฉาน ไม่เงินอาย และยังมีน้ำเสียงเศร้าเมื่อพูดถึงความพลิกผันของชีวิตที่สูญเสียการมองเห็น ปัจจุบันพี่เบงค์ เรียนรู้ฝึกฝนทักษะอาชีพและพักอาศัยอยู่ในศูนย์ฝึกอาชีพชายตาบอดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้พี่เบงค์ต้องอยู่ห่างจากภรรยาตาดีและลูก แต่ก็ได้ตัดสินใจแยกทางกัน พี่เบงค์สูญเสียการมองเห็นด้วยสาเหตุจอบประสาทตาเสื่อม ก่อนการสูญเสียการมองเห็นพี่เบงค์ประกอบอาชีพเป็นพนักงานของธนาคารแห่งหนึ่ง แต่งานและอาศัยอยู่กับหญิงสาวตาดีและมีบุตร 1 คน จนกระทั่งเมื่ออายุ 27 ปี พี่เบงค์เริ่มสังเกตความผิดปกติของตาที่มีอาการมองเห็นไม่ชัด แต่ตนเองคิดว่าคงตาแห้ง เพราะอาชีพที่ตนต้องทำงานเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ตลอดเวลา เมื่อเวลาผ่านไปอาการมองเห็นไม่ชัดเริ่มรุนแรงมากขึ้น จึงตัดสินใจไปพบแพทย์และแพทย์วินิจฉัยว่าจอบประสาทตาเสื่อม ซึ่งสามารถรักษาเพื่อยับยั้งและชะลอการเสื่อมของจอบประสาทตาได้ด้วยการยิงเลเซอร์นั้นมีโอกาสหาย 50% เขาตัดสินใจลองเสี่ยงรักษาแม้ว่าครอบครัวจะคัดค้านก็ตาม ภายหลังจากการรักษาผลที่ออกมา คือ เขาสูญเสียการมองเห็น การเปลี่ยนจากคนที่มองเห็นมาเป็นคน

มองไม่เห็นทำให้พี่แบงค์ไม่สามารถยอมรับสภาพของตนเองได้ กินไม่ได้ นอนไม่หลับ และพยายามฆ่าตัวตายอยู่หลายครั้ง จนกระทั่งพบคนรู้จักแนะนำให้เข้ามาที่ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การตัดสินใจเข้ามาที่ศูนย์ฝึกอาชีพฯ ทำให้เขาได้พูดคุยกับเพื่อนและครูที่ทำให้เขารู้สึกมีกำลังใจที่จะมีชีวิตต่อเพิ่มมากขึ้นและมีสภาพจิตใจดีขึ้นแม้ว่าจะยังไม่เต็มร้อยก็ตาม อีกทั้งเขายังได้ฝึกทักษะการใช้ชีวิตแบบคนตาบอดและเรียนรู้ทักษะอาชีพ สำหรับทักษะอาชีพที่เขาสนใจคือ การวาดและด้าน IT อีกทั้งยังมีความตั้งใจจะเรียนต่อปริญญาโททางด้าน IT เนื่องด้วยเขาพอจะมีพื้นฐานความรู้ในด้านนี้เป็นทุนเดิม จึงคิดว่าจะสามารถต่อยอดความรู้ด้านนี้ได้

คนตาบอดในกลุ่มนี้จะมีบุคลิกเช่นเดียวกับคนตาดี เนื่องจากมีประสบการณ์การใช้ชีวิตแบบคนตาดีมากกว่าแบบคนตาบอด แต่การสูญเสียการมองเห็นในภายหลังทำให้ความละเอียดในการใช้ผัสสะที่นอกเหนือจากการมองเห็นมีน้อย และมีความกลัวในการเรียนรู้ที่จะทำกิจกรรมมากกว่าคนตาบอดใน 2 กลุ่มแรก ซึ่งมีสาเหตุมาจากพวกเขาคุ้นเคยกับการใช้ชีวิตด้วยตา ทำให้ความละเอียดในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่านเสียงและการสัมผัสเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก โดยเฉพาะการอ่านอักษรเบรลล์ที่จำเป็นต้องอาศัยความละเอียดของการสัมผัสจุดต่าง ๆ นอกจากนี้การที่เคยมองเห็นมาเป็นระยะเวลานาน ทำให้การมองไม่เห็นเป็นอุปสรรค และก่อให้เกิดความกลัวในการทำกิจกรรมช่วงแรก ๆ เช่น การเดินทาง การทำอาหาร ทั้งนี้การใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นทักษะที่ต้องอาศัยเวลาและการฝึกฝน หากเรียนรู้ ฝึกฝน และใช้ผัสสะนั้นบ่อย ๆ อาจทำให้สามารถใช้ผัสสะได้ละเอียดมากยิ่งขึ้นและสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น คือ ความแตกต่างระหว่างผู้ที่ตาบอดตั้งแต่เด็กและผู้ตาบอดในวัยทำงาน คือ อารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกลายเป็นคนตาบอด กล่าวคือ ผู้ที่ตาบอดโดยกำเนิดและตาบอดตั้งแต่ในวัยเด็ก เมื่อพูดถึงสาเหตุของการสูญเสียการมองเห็น พวกเขาจะเล่าเหมือนเป็นเรื่องราวธรรมดาในชีวิตที่ไม่ได้มีความรู้สึกโศกเศร้า แต่เล่าถึงความสนุกสนานในวัยเด็ก และการปรับตัวใช้ชีวิตแบบคนตาบอดก็มีใช้ปัญหามากนัก ในขณะที่ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นเมื่อในภายหลัง การพูดถึงการกลายเป็นคนตาบอดดูจะเป็นปมสะท้อนใจของชีวิต จากที่เคยใช้ชีวิตแบบคนตาดีมาเป็นระยะเวลานาน การที่ต้องสูญเสียการมองเห็นทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนชีวิตกำลังพังทลาย ไม่สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ การเล่าถึงการสูญเสียการมองเห็นในช่วงแรก ๆ เต็มไปด้วยความโศกเศร้า คิดอยากฆ่าตัวตายและพยายามฆ่าตัวตาย แม้ว่าทุกวันนี้จะผ่านมาเป็นระยะเวลาหลายปีและสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แต่พวกเขาก็ยังคงมีความรู้สึกเสียใจกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของชีวิต

จากข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน จะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้เส้นทางชีวิตที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยการสูญเสียการมองเห็นและครอบครัวเป็นเงื่อนไขสำหรับการกำหนดเส้นทางชีวิตของพวกเขา แม้ว่าพวกเขาเป็นคนต่างจังหวัดที่บางส่วนเดินทางเข้า

มาในกรุงเทพฯ เพื่อแสวงหาโอกาสด้านการศึกษาและการทำงาน บางส่วนสร้างอาชีพในจังหวัดบ้านเกิดของตนเอง และมีช่วงเวลาในการสูญเสียการมองเห็นที่แตกต่างกัน อีกทั้งเงื่อนไขของอาชีพที่มีลักษณะเป็นงานประจำทำให้ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลไม่แตกต่างกันมากนัก และวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละคนอยู่ในพื้นที่ที่ไม่แตกต่างกันมากในแต่ละวัน แต่สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความคล้ายคลึงกัน คือ พวกเขามีประสบการณ์การเรียนรู้ เทคนิค และทักษะในการดำเนินชีวิตแบบคนตาบอด (O&M) ผ่านสถาบันทางสังคม (ครอบครัว, โรงเรียนสอนคนตาบอด) นอกจากนี้ช่วงอายุของพวกเขาอยู่ในช่วงวัยแห่งการทำงาน และประกอบอาชีพที่อาจหลุดไปจากภาพที่คนตาดีมีต่อผู้พิการทางสายตา เช่น เจ้าของกิจการ นักกฎหมาย ครู เป็นต้น อาชีพเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความสามารถและศักยภาพที่หลากหลายของคนตาบอด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้วิจัยจะแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม แต่ผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้นี้ส่วนใหญ่เกิดจากการแนะนำของคนตาบอดด้วยกัน ทำให้พวกเขาส่วนหนึ่งรู้จักกันอยู่ก่อนแล้ว บ้างเป็นเพื่อน พี่น้องร่วมสถาบันการศึกษา หรือเป็นกลุ่มเพื่อนกันมาก่อนหน้า ทำให้การวิจัยครั้งนี้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนตาบอด เช่น พี่ต๋นและพี่ต้า และพี่โต้ง พี่ปิ่น และไม้ที่รู้จักกันตั้งแต่สมัยเรียนอยู่โรงเรียนสอนคนตาบอด และยังคงติดต่อให้ความช่วยเหลือกันจนถึงทุกวันนี้แม้ว่าต่างคนต่างแยกย้ายกันไปมีเส้นทางชีวิตของตนเองก็ตาม

เมื่อทำความรู้จักกับผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้นี้แล้ว ส่วนต่อไปของบทนี้จะพูดถึงการใช้ผัสสะทักษะการใช้ชีวิต และรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนตาบอดเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผ่านสถาบันต่าง ๆ ที่ช่วยทำให้พวกเขาสามารถประกอบสร้างการใช้ผัสสะและทักษะที่สามารถช่วยเหลือตนเองในการดำเนินชีวิตได้ โดยสถาบันต่าง ๆ ไม่เพียงสอนการใช้ผัสสะ แต่ยังขัดเกลาให้พวกเขาเรียนรู้การใช้ชีวิตบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคาดหวังทางสังคมเพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองและอยู่ร่วมกับผู้คนในสังคมได้

4.2 คนตาบอดเรียนรู้ชีวิต

การทำความเข้าใจการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด ผู้วิจัยจะเริ่มต้นจากการพูดถึงการสร้างผัสสะทางสังคม และการเรียนรู้ผัสสะในการใช้ชีวิตทางสังคมของคนตาบอดเพื่อให้เห็นถึงเงื่อนไขของการประกอบสร้างผัสสะของคนตาบอดที่ต้องดำเนินชีวิตในสังคมที่อาศัยการมองเห็นเป็นหลัก โดยการใช้ผัสสะนั้นเกิดขึ้นจากพื้นที่ในครอบครัวและห้องเรียนที่สอนทักษะการใช้ชีวิต และจำลองพื้นที่ทางสังคมด้านต่าง ๆ เพื่อให้พวกเขาได้ฝึกฝนทักษะการใช้ชีวิตจนกระทั่งสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด ซึ่งบทเรียนจากห้องเรียนเหล่านั้นจะถูกนำมาปรับและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน นอกจากนี้จะเรียนรู้การใช้ชีวิตแบบคนตาบอดเองแล้ว

พวกเขาจะต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับคนตาดีในการแสดงการกระทำที่เหมาะสมกับสถานที่และกาลเทศะภายใต้บรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมชุดเดียวกับคนตาดี การเรียนรู้สภาพแวดล้อมบุคคลรอบข้าง และการเรียนรู้โลกแบบคนตาบอดนั้น ผัสสะต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะการสัมผัสและการได้ยิน ซึ่งจัดเป็นผัสสะพื้นฐานในการเรียนรู้ของพวกเขา

การเรียนรู้ การใช้ผัสสะ การแยกแยะ การทำความเข้าใจ และการสร้างประสบการณ์ต่อสิ่งต่าง ๆ ของคนตาบอดเกิดขึ้นจากการขัดเกลาทางสังคมบนพื้นที่และสถาบันต่าง ๆ ที่มีส่วนในการก่อรูป จินตนาการ ความเข้าใจ และประสบการณ์ผ่านเสียงและการสัมผัสเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ควรเกิดขึ้นตั้งแต่ในวัยเด็กผ่านการสัมผัสและการอธิบายจากสมาชิกในครอบครัว เพื่อกระตุ้นการรับรู้ผ่านผัสสะ และการเรียนรู้ เช่น ในระหว่างการอาบน้ำให้ลูกตาบอด พ่อแม่ตาดีไม่เพียงแต่อาบน้ำเท่านั้น พวกเขาสามารถอธิบายสิ่งที่กำลังทำว่าพ่อแม่สัมผัสและดูไปตามลำตัว พร้อมกับอธิบายว่าเป็นการอาบน้ำ การนำสิ่งของต่าง ๆ มาให้สัมผัสแล้วบอกว่าเป็นอะไร เป็นต้น เพื่อกระตุ้นการรับรู้และการใช้ผัสสะให้แก่เด็กตาบอดได้เรียนรู้และสร้างประสบการณ์ทางผัสสะขึ้น เมื่อเติบโตประสบการณ์ทางผัสสะเหล่านี้จะถูกดึงมาใช้ เพื่ออธิบายและจัดการสถานการณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต

4.2.1 บ้านและครอบครัว: พื้นที่แรกของการเรียนรู้การใช้ผัสสะ

บ้านและครอบครัว จัดเป็นพื้นที่แรกในการเริ่มเรียนรู้โลกทางสังคมของเด็ก ผ่านการอบรม เลี้ยงดู และขัดเกลาชุดความรู้ทางสังคมจากสมาชิกในครอบครัว ซึ่งชุดความรู้ทางสังคมถูกขัดเกลาและฝังเข้าสู่ตัวเด็กผ่านการพูดและแสดงการกระทำเป็นแบบอย่าง ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว และนำความรู้เหล่านี้มาใช้ในการสื่อสารและดำเนินชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคม สำหรับเด็กตาบอดก็เช่นกันบ้านเป็นพื้นที่แห่งการเริ่มต้นเรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้คนในสังคม เช่น คำศัพท์ ความหมายทางสังคม มารยาท บรรทัดฐาน ค่านิยม ความคาดหวังทางสังคม การสนทนากับผู้อื่นและการใช้คำพูด เช่น การสอนคำศัพท์และความหมายของการใช้คำ คำบางคำสามารถใช้พูดกับเพื่อนได้ แต่พูดกับผู้ใหญ่ไม่ได้ การแต่งกายที่พ่อแม่เลือกเสื้อผ้าสวมใส่ในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสถานที่ เป็นต้น รวมถึงการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางสังคม เช่น ห้ามเดินเหยียบธรณีประตูแต่ให้เดินข้าม, การรับประทานอาหาร การสร้างรสชาติของอาหารที่อร่อยที่นำมาสู่ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร เป็นต้น การเรียนรู้เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นในพื้นที่ของครอบครัวเป็นพื้นที่แรก

“ตอนตัวเองเด็ก ๆ เดินจูงมือมากับแม่สองคน ก็ถามแม่มาตลอดทางเลยสถานีไหน เพราะสถานีเล็ก ๆ มันจะไม่มีคนประกาศ อันนี้อันนี้ใช้มี๊ย แล้วก็จะต้องตอนเด็กจำได้หมดเลยว่าผ่านสถานีอะไรบ้างจากกรุงเทพถึงสุรินทร์ บางทีก็ถาม

พ่อว่าอันนี้ คืออะไร เขาขายอะไร...เวลาอยู่บ้านบางทีพ่อก็พาออกไปจับปลา จับ กบ ให้ลองทำดู แต่มองไม่เห็นมันก็จับไม่ได้...ข้าวในกรุงเทพกินไม่ได้เลย ไม่อร่อย มันไม่เหมือนข้าวที่บ้าน มันจะหอม เหนียว เป็นข้าวหอมมะลิจริง ๆ ในกรุงเทพ ข้าวจะร่วน เป็นเหมือนโพม ๆ จะเห็นคนต่างจังหวัดเวลากลับบ้านจะขนข้าว กลับมาเป็นกระสอบ ๆ ไม่ใช่เพราะไม่มีดิงค์ แต่เพราะข้าวในกรุงเทพมันกินไม่ อร่อย”

พีบอล (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

“อยู่ที่บ้านก็กินข้าวเหนียวในกระต๊อบ แต่จะเป็นกระต๊อบใหญ่ไม่เหมือนกับใน กรุงเทพที่กินตามร้าน เวลากินก็จะใช้มือปั้น บีบข้าวเหนียวให้เป็นคำ...ส้มตำ ลาบ ในกรุงเทพก็จะไม่อร่อยเหมือนที่บ้าน วัตถุดิบบางอย่าง ผัก เครื่องไม่ถึง การหุงข้าวเหนียวก็ไม่เหมือนกันที่นี่จะหุงแบบแฉะ ๆ ส้มตำในกรุงเทพ ก็จะเป็น รสชาติแบบคนกรุงเทพ เป็นเหมือนยำ”

พีบิก (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2559).

“เวลาออกไปข้างนอกจะต้องแต่งชุดเรียบร้อย แขนยาวขายาว ถ้าแบบเหนือเข้า ก็ไม่เอาแล้ว ห้ามเหนือเข้า หนูถือเรื่องแบบนี้มาก เป็นผู้หญิงอะแล้วพ่อหนูเขาก็ ไม่ชอบอยู่แล้ว แบบใส่กางเกงขาสั้น แล้วหนูก็ไปข้างนอกกับพ่อ แล้วพ่อก็ไปบอก ป้าว่าไม่ชอบให้ใส่กางเกงขาสั้น ตั้งแต่นั้นมาหนูไม่เคยใส่อีกเลย ... ถ้าใส่กระโปรง ก็ต้องระวังไม่ให้โป๊ ต้องคอยจับ”

หวาน (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559).

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนตาบอดจะเริ่มเรียนรู้ชุดความรู้ทางสังคมผ่านครอบครัวใน พื้นที่ของบ้าน แต่ทักษะการใช้ผัสสะและการใช้ชีวิตของคนตาบอดกลับมิได้ถูกประกอบสร้างขึ้นใน พื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากพวกเขาไม่มีการเรียนรู้ผ่านผัสสะที่แตกต่างไปจากเด็กตาดี ทำให้พ่อแม่และ สมาชิกในครอบครัวไม่รู้วิธีการเลี้ยงลูกและถ่ายทอดความรู้แก่ลูกตาบอด อีกทั้งสมาชิกในครอบครัว บางครอบครัวยังมีชุดความคิดที่มองคนตาบอดในลักษณะที่น่าสงสาร และเก็บคนตาบอดเอาไว้อยู่ ภายในบ้านไม่ปล่อยให้พวกเขาได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองเหมือนเด็กตาดี ด้วยเหตุนี้สำหรับคนตาบอด พื้นที่ของบ้านยังไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้การใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะที่มากเพียงพอจะ นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้

จากการพูดคุยและสัมภาษณ์บุคลากรที่ใกล้ชิดกับคนตาบอดและผู้อบรมวิชา O&M ซึ่งเป็นวิชาที่สอนเกี่ยวกับทักษะการใช้ชีวิตของคนตาบอด พบว่า ครอบครัวชาติที่มีลูกตาบอดส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงวิธีการเลี้ยงดูที่ช่วยกระตุ้นการใช้ผัสสะและสอนการใช้ผัสสะในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แก่ลูกตาบอด เนื่องจากบางครอบครัวมีทัศนคติว่าแค่ลูกเกิดมามองไม่เห็นก็น่าสงสารมากพอแล้ว และความเป็นห่วงลูกที่มากจนเกิดเหตุ จึงเลี้ยงดูลูกตาบอดด้วยการอำนวยความสะดวกและทำสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งความคิดเช่นนี้เป็นการปิดโอกาสการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจากวัยเด็กเป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้และจดจำสิ่งต่าง ๆ การกระตุ้นการใช้ผัสสะตั้งแต่ในวัยเด็กจะทำให้พวกเขา มีทักษะและความละเอียดในการใช้ผัสสะ และเป็นการสร้างคลังประสบการณ์ทางผัสสะให้แก่พวกเขา ดังนั้น สมาชิกในครอบครัวควรเรียนรู้รูปแบบการเลี้ยงดูที่สอดคล้องและเหมาะสมแก่เด็กตาบอด โดยพ่อแม่สามารถเริ่มต้นจากการสื่อสารกับเด็กตาบอดด้วยการอธิบายสิ่งต่าง ๆ เพื่อสร้างจินตนาการและประสบการณ์ทางผัสสะในระหว่างการทำกิจกรรม ตัวอย่างเช่น การอาบน้ำ ในระหว่างอาบน้ำให้ลูก แม่จะบอกว่าตอนนี้กำลังอาบน้ำ เมื่อน้ำสัมผัสโดนตัวลูกอันนี้คือน้ำ อันนี้คือสบู่ ปิบใส่มือจะเกิดฟอง สบู่ไปตามลำตัวให้ทั่ว, การจับอวัยวะ แม่จะสัมผัสที่บริเวณต่าง ๆ ของร่างกาย และอธิบายว่าแม่กำลังจับหัวเขา ตอนนี้ลูกกำลังจับหู, การอ่านนิทานหรือหนังสือในลูกฟัง เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการกระตุ้นการรับรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยแม่ควรที่จะอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กระจาดสีขาว มีหูยาว กระจาดไปมา มีพินคู่หน้าอันใหญ่ไว้กินแครอท พระอาทิตย์มีสีแดงสว่างจ้า เป็นต้น นอกจากนี้ การพาเด็กตาบอดออกไปยังสถานที่ต่าง ๆ กับครอบครัว มีส่วนช่วยในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น การให้พวกเขาได้ลองสัมผัสใบไม้ ดอกไม้ สัมผัสดิน ทราวยที่มีความแข็ง ความนุ่มที่แตกต่างกัน พร้อมการบอกวิธีการจับ เช่น ดอกไม้ สัตว์ ต้องจับเบา ๆ เพื่อไม่ให้ช้ำ ไม่ให้เจ็บ และเมื่อจับเสร็จแล้วต้องไปล้างมือ เป็นต้น การอธิบายลักษณะของเนื้อสัมผัสแต่ละแบบ เช่น พื้นที่เหยียบหรือเดินอยู่ ถ้าเป็นลื่น ๆ นิ่ม ๆ คือ พื้นดินจะต้องเดินอย่างระมัดระวัง เพราะลื่นง่าย เป็นต้น

“จริง ๆ แล้วเด็กตาบอดควรถูกกระตุ้นตั้งแต่ยังเล็ก ๆ พ่อแม่พูดไปสื่อสารกับเขาไป เขาอาจจะยังพูดไม่ได้ แต่มันจะซึมซับเข้าไปในระบบความจำของเขาหมดเลย บอกไปทุกอันว่าเรากำลังทำอะไรให้เขาบ้าง ป้อนข้าว แม่ลูบข้าว แม่กำลังจับเขา หนูอยู่ เพื่อให้เขารู้ว่าเขาประสาทสัมผัสนั้นที่เขารับรู้มันคืออะไร เพื่อไปสร้างประสบการณ์ เพราะเด็กที่มีกรกระตุ้นประสาทสัมผัสดี โตขึ้นมาจะฉลาดมาก แต่คนส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าพิการทำอะไรไปทำอะไรเลย แต่นี่ก็น่าสงสารแล้ว แต่จริง ๆ แล้วควรปล่อยให้เขาออกไปสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ใช้ประสาทสัมผัสอื่น ๆ แทน

ตา ปล่อยให้เขาออกไปเหยียบโคลน เหยียบหญ้า เพื่อให้เขาได้เรียนรู้ ไม่ใช่แต่กลัวลูกจะอันตราย สกปรก มันเป็นการตัดโอกาสเด็ก”

พินุ่น.บุคลากรอบรมทักษะชีวิตคนตาบอดO&M
(สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

ดังนั้น พื้นที่บ้านและความสัมพันธ์ทางครอบครัว ควรเป็นพื้นที่แห่งแรกที่กระตุ้น ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้ลักษณะของสิ่งต่าง ๆ แล้วนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ เริ่มเรียนรู้ สิ่งต่าง ๆ ผ่านการใช้ผัสสะ และเรียนรู้การใช้ผัสสะในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ว่าสิ่งนั้นเรียกว่าอะไร ใช้ทำอะไร และทำอย่างไร เมื่อพวกเขาเติบโตขึ้นประสบการณ์ที่เคยได้ยินและเคยสัมผัส จะถูกนำเอามา ใช้ในทำความเข้าใจสิ่งที่พวกเขาเรียนรู้และจัดการกับสามารถจัดการกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้

ชุดความรู้ที่เกิดขึ้นจากพื้นที่ของบ้านและครอบครัวเป็นความรู้ทางสังคมส่วนหนึ่ง ที่ทำให้คนตาบอดสามารถนำไปใช้ในการใช้ชีวิตทางสังคมของผู้คน แต่ยังไม่สามารถประกอบสร้างการใช้ผัสสะและทักษะในการดำเนินชีวิตแก่คนตาบอดได้มากเท่าที่ควร ความไม่เข้าใจในรูปแบบการเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ แบบคนตาบอด จึงอาจเป็นเรื่องยากสำหรับพ่อแม่ตาดีที่จะอธิบายและถ่ายทอดความรู้ในการดำเนินชีวิตให้ลูกตาบอด เนื่องจากการถ่ายทอดชุดความรู้บางประเภทและทักษะบางอย่างเกิดขึ้นจากการทำให้ดูเป็นแบบอย่าง ซึ่งการเรียนรู้เช่นนั้นไม่สามารถถ่ายทอดสู่คนตาบอดได้ รวมถึงชุดความรู้บางประเภทจำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ เช่น ความรู้ทางวิชาการ ทำให้เกิดสถาบันเฉพาะสำหรับคนตาบอด ที่เข้ามาทำหน้าที่ในการสร้างความรู้ชุดอื่น ๆ ที่สำคัญในการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุนี้ คนตาบอดจึงต้องเดินทางออกจากบ้านไปเรียนรู้ชีวิตในพื้นที่ใหม่ที่เรียกว่า โรงเรียนสอนคนตาบอด และพื้นที่ใหม่นี้มีบทบาทและความสำคัญในการประกอบสร้างและก่อรูปการใช้ผัสสะทางสังคมแก่คนตาบอดอย่างมาก

4.2.2 สถาบันการศึกษา: พื้นที่แห่งความรู้ทางวิชาการและทักษะชีวิต

สถาบันการศึกษา เป็นพื้นที่สำคัญในการเริ่มเรียนรู้การใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด เนื่องจากทุกพื้นที่ล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ ฝึกฝน และทดสอบการใช้ผัสสะในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของพวกเขา รวมถึงเรียนรู้การใช้ชีวิตทางสังคมร่วมกับคนตาดี โดยในที่นี้จะกล่าวถึง สถาบันการศึกษา 3 แห่ง คือ โรงเรียนสอนคนตาบอด มหาวิทยาลัย และศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด

4.2.2.1 โรงเรียนสอนคนตาบอด

โรงเรียนสอนคนตาบอด เป็นพื้นที่ที่สำคัญสำหรับคนตาบอดในการเรียนรู้การใช้ชีวิตที่ต้องช่วยเหลือตนเองอย่างแท้จริง โรงเรียนสอนคนตาบอด เป็นโรงเรียนเฉพาะทางที่มีลักษณะเป็นโรงเรียนประจำที่มีทั้งเด็กหญิงและเด็กชายเรียนร่วมกัน แต่หอพักจะแบ่งแยกตามเพศ

และระดับชั้นเรียน โรงเรียนสอนคนตาบอดมีความแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป คือ ไม่ใช่เพียงแค่พื้นที่ของความรู้ทางวิชาการ แต่ยังเป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ทักษะชีวิต เพื่อให้นักเรียนตาบอดได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะการใช้ชีวิตด้วยตนเองในหลากหลายด้าน ดังนั้น โรงเรียนสอนคนตาบอด เปรียบเสมือนพื้นที่จำลองการใช้ชีวิต เพื่อให้พวกเขาสามารถออกไปดำเนินชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคมได้ โดยการเรียนการสอนภายในโรงเรียนสอนคนตาบอดจะมีทั้งคุณครูตาดีและคุณครูตาบอดที่ถูกอบรมรูปแบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของคนตาบอดเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดชุดความรู้

โครงสร้างอาคารและการตกแต่งภายในของโรงเรียนสอนคนตาบอด มิได้แตกต่างจากอาคารหรือโรงเรียนของคนตาดี เนื่องจากการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนตาบอด ภายใน อาคารแต่ละชั้นจะถูกแบ่งออกเป็นห้องเรียน การเดินขึ้นไปแต่ละชั้นจะอาศัยบันไดเป็นหลักไม่ได้มีลิฟท์อำนวยความสะดวก นอกจากนี้อาคารเรียนแล้วภายในบริเวณของโรงเรียนจะมีอาคารหอพักสำหรับนักเรียนและครูผู้สอน เนื่องจากโรงเรียนสอนคนตาบอดเป็นโรงเรียนประจำหรือโรงเรียนกึ่งนอน ที่นักเรียนทุกคนจะต้องพักอาศัยอยู่ภายในโรงเรียน และสามารถกลับบ้านได้ในวันศุกร์เท่านั้น ซึ่งอาคารหอพักของนักเรียนตาบอดนั้นมีลักษณะคล้ายหอพักของโรงเรียนประจำทั่วไป กล่าวคือ มีลักษณะเป็นห้องกว้างที่เต็มไปด้วยเตียงนอนวางเรียงต่อกันเป็นแถวสำหรับให้นักเรียนนอนร่วมกันโดยแบ่งห้องตามระดับชั้นปีและห้องน้ำจะเป็นห้องน้ำรวม ซึ่งการใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนประจำนักเรียนตาบอดจะต้องช่วยเหลือตนเองตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอนและรับผิดชอบทรัพย์สินของตนเอง

สำหรับรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนสอนคนตาบอดมีความแตกต่างจากโรงเรียนคนตาดี เพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้แบบคนตาบอด กล่าวคือ สำหรับคนตาดีอาจใช้สื่อการเรียนการสอนในแบบรูปภาพที่ต้องอาศัยตาเป็นผู้สัมผัสสำคัญในการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการได้ยิน แต่สำหรับคนตาบอดนั้นจะเน้นการอธิบายและการบรรยายควบคู่ไปกับการใช้สื่อการสอนที่เป็นวัตถุ หรือแบบจำลองจากของจริงมาให้สัมผัสและคลำ เช่น รูปปั้น รูปทรงของสิ่งต่าง ๆ ภาพนูน เพื่อให้เกิดจินตนาการและการเรียนรู้รูปร่าง ลักษณะ ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับการฟังบรรยาย ตัวอย่างเช่น ในห้องเรียนสอน คำว่า Pen ครูจะให้นักเรียนสัมผัสอักษรเบรลล์ว่าสะกดอย่างไร ออกเสียงอย่างไร พร้อมกับนำปากกามาให้จับ เป็นต้น ดังนั้น สำหรับคนตาบอดแล้วการฟังเป็นผู้สัมผัสสำคัญในการสื่อสารและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ แต่หากต้องการเก็บรายละเอียดในการเรียนรู้สิ่งนั้น เพื่อให้เกิดจินตนาการและความเข้าใจที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น พวกเขาจะต้องอาศัยการสัมผัสเข้ามาร่วมในการเรียนรู้ แล้วนำมาสู่การสร้างประสบการณ์ทางสัมผัสกับสิ่งนั้น ๆ ทั้งนี้การเกิดจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการสูญเสียการมองเห็น เนื่องจาก คนตาบอดแต่กำเนิด อาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการจินตนาการ ทำความเข้าใจ และจดจำสิ่งต่าง ๆ นานกว่าคนที่ตาบอดในตอนเด็ก เพราะพวกเขาไม่เคยมองเห็นมาก่อน แต่สำหรับคนที่ตาบอดในวัยเด็กอาจมีประสบการณ์

การมองเห็นมาบ้าง ประสบการณ์เหล่านี้จะถูกนำมาใช้ประกอบจินตนาการ และการเรียนรู้ ทำให้พวกเขาสร้างความเข้าใจที่เร็วกว่าคนตาบอดแต่กำเนิด

“คนตาดีวิธีการสอนก็สื่อสารด้วยภาพด้วยอะไร แต่อย่างนี้บางครั้งคนตาบอดอธิบายด้วยก็คงไม่ได้ แต่ต้องใช้การสัมผัสด้วยมือ คลำเอาวัตถุจริง ๆ มาให้คลำ หรือคลำอักษรเบรลล์”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

“ตอนเรียนครูก็จะเอาพวกสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ตึกตา ที่เป็นแบบจำลองของแต่ละสิ่งหรือเป็นหนังสือที่เป็นภาพนู่น ๆ มาให้ลองจับ ลองคลำว่ามันเป็นยังไง ช่างเป็นแบบนี้ แต่เราก็รู้ว่าของจริงมันคงใหญ่กว่านี้ แต่มันก็ทำให้เราพอเข้าใจว่ารูปร่างมันจะเป็นแบบไหน ... แต่ถ้าเป็นสิ่งที่ซับซ้อนมาก มันยากจริง ๆ เพราะคนตาบอดไม่เคยเห็น เลยไม่รู้จริง ๆ ว่าเมื่อวัตถุนั้นมันจะเป็นอย่างไร”

พีบอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

“ตอนเรียนเวลาครูสอนเราก็จะเข้าใจเร็วกว่าเพื่อนที่ไม่เคยมองเห็น เพราะเราเคยมองเห็นก็รู้ว่า ต้นไม้เป็นยังไง รถไฟเป็นยังไง สามเหลี่ยมเป็นยังไง เพราะ เราเคยมองเห็นมาก่อน แต่ถ้าเป็นสิ่งที่เรารู้จักหลังจากตาบอดแล้ว หรือไม่เคยเห็นมาก่อน เช่น สีที่ออกมาใหม่ ๆ อันนี้ก็ยากเหมือนกัน”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2559).

นอกจากนี้การสัมผัสและเสียงยังเป็นผัสสะสำคัญที่ใช้ในการค้นคว้าหาความรู้ กล่าวคือ ในการสื่อสารทั่วไปคนตาบอดใช้เสียงในการสื่อสารทั้งการพูดและการฟัง เช่นเดียวกับคนตาดี แต่สำหรับภาษาเขียน คนตาบอดจะใช้อักษรเบรลล์เป็นหลัก เห็นได้จากตำราหรือหนังสือที่ใช้ประกอบการสอนจะเป็นหนังสืออักษรเบรลล์ อักษรเบรลล์เป็นอักษรสากลที่เริ่มคิดค้นตอนแรกเป็นภาษาอังกฤษ มีลักษณะเป็นจุดนูน สองแถว แถวละสามจุด โดยตัวอักษรแต่ละตัวก็จะมีจำนวนจุดในแต่ละแถวไม่เท่ากัน เช่น A ในอักษรเบรลล์จะมีจุดนูน ด้านบนสุดในแถวที่ 1 เพียงจุดเดียว, B จะมีจุดนูนด้านบนสองจุดในแถวที่ 1 เป็นต้น ซึ่งในภาษาไทยได้มีการคิดค้นสัญลักษณ์

อักษรเบรลล์ตามพยัญชนะ สระและวรรณยุกต์ของภาษาไทย¹ แต่เนื่องด้วยพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ของไทยมีจำนวนมากกว่ภาษาอังกฤษ จึงทำให้พยัญชนะและสระบางตัวในอักษรเบรลล์ขยายเป็น สี่แฉว แฉวละสามจุด การแยกแยะได้ว่าเป็นอักษรภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ สังเกตได้จากบริบทของประโยค เช่น ตัวอักษรตัวอื่น ๆ ตัวขึ้นต้นของประโยค หากเป็นภาษาอังกฤษจะขึ้นต้นเป็นตัวพิมพ์ใหญ่ เป็นต้น

ภาษาอังกฤษ				
1	2	3	4	5
A	B	C	D	E
6	7	8	9	0
F	G	H	I	J
K	L	M	N	O
P	Q	R	S	T
U	V	W	X	Y
Z				

ภาพที่ 4.1 อักษรเบรลล์ตัวเลขและพยัญชนะภาษาอังกฤษ. จาก

<http://www.slri.or.th/th/applications--research-highlight/2014-02-04-07-43-44.html>

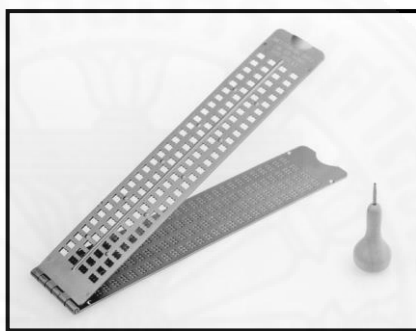
การเรียนรู้และจดจำอักษรเบรลล์ อาศัยความละเอียดในการสัมผัสเป็นอย่างมาก เนื่องด้วย รูปแบบการเขียนอักษรเบรลล์เป็นการนำเอาพยัญชนะมาเรียงต่อกันเป็นแถวยาว และรูปแบบการเขียนในภาษาไทยเป็นการนำเอาพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์มาเรียงต่อกันในบรรทัดเดียว ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการเขียนทั่วไปแบบคนตาดี ทำให้ในการอ่านอักษรเบรลล์จำเป็รต้องอาศัยการสัมผัสอย่างละเอียดเพื่อรับรู้และแยกแยะจุดต่าง ๆ ว่าเป็นสัญลักษณ์ของพยัญชนะตัวใด เช่น “ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด” สามารถเขียนเป็นอักษรเบรลล์ได้ ดังนี้

ภาพที่ 4.2 ตัวอย่างการเขียนอักษรเบรลล์. โดยผู้วิจัย

¹ อักษรเบรลล์พยัญชนะไทย และสระและวรรณยุกต์ สามารถดูเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก

สำหรับการเขียนอักษรเบรลล์จะมีอุปกรณ์ คือ ดินสอที่มีลักษณะคล้าย เข็ม และแผ่นสเลต (slate) โดยจะเขียนโดยใช้ดินสอกดเจาะรูตามแผ่นสเลตด้านหลังของกระดาษ เพื่อให้เกิดรอยรูไปยังกระดาษอีกด้านหนึ่ง เมื่อพลิกกระดาษกลับมาตัวอักษรจะเป็นรอยรูเรียงตามที่ต้องการบันทึก แม้ว่าในปัจจุบัน การเรียนหนังสือจะมีหนังสือเสียง และอาศัยการบันทึกข้อความผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แต่ทางโรงเรียนสอนคนตาบอดก็ยังคงสอนพื้นฐานการอ่านและเขียนอักษรเบรลล์อยู่ เนื่องด้วยอักษรเบรลล์จะทำให้คนตาบอดได้รู้การสะกดคำว่าเขียนอย่างไร อีกทั้งหนังสือเรียนของคนตาบอดส่วนใหญ่โดยเฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จะเป็นตำราและหนังสืออักษรเบรลล์เป็นหลัก เช่น วิชาภาษาอังกฤษ ภาษาไทย สังคม เป็นต้น

ภาพที่ 4.3 ดินสอและแผ่นสเลต. จาก

https://www.google.co.th/search?client=safari&hl=enth&biw=375&bih=559&tbm=isch&sa=1&ei=6UqAWYm4NYH08QXA_obwAg&q=braille+slate&oq=slate+bra&gs_l=mobile-gws-img.1.4.0l2j0i5i30k1j0i8i30k1l2.3747.9257.0.12543.4.4.0.0.0.0.229.873.2-4.4.0....0...1.1.64.mobile-gws-img..0.4.872...0i67k1.bN4PX10-lpg#imgsrc=A40HkgcEh9-FxM

การเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ เช่น กีฬา งานฝีมือ ศิลปะ มีรูปแบบการเรียนการสอนเช่นเดียวกับการเรียนทางด้านวิชาการ คือ ใช้ทั้งเสียงและการสัมผัส เสียงจะเป็นสิ่งที่ใช้ในการอธิบายและฟังขั้นตอนการเคลื่อนตัวร่วมกับการสัมผัสของครูผู้สอนและนักเรียน โดยครูผู้สอนจะจับร่างกายของนักเรียนให้รู้ว่าจะต้องเคลื่อนร่างกายอย่างไร และให้นักเรียนจับร่างกายของครูผู้สอนว่า จะต้องวางร่างกายและเคลื่อนร่างกายอย่างไร ตัวอย่างเช่น การเรียนยูโด ครูผู้สอนจะใช้วิธีการอธิบายว่า จะต้องขยับอวัยวะของร่างกาย มือ แขน ขา เท้า อย่างไร วางลักษณะเท้าอย่างไร เคลื่อนที่ในลักษณะใด เพราะอะไรจึงต้องทำท่าทางเช่นนั้น ทำนั้น ๆ เรียกว่าอะไร และใช้เมื่อต้องการต่อสู้และป้องกันแบบใด เมื่ออธิบายเสร็จจะให้นักเรียนจับครูผู้สอนว่าทำท่าทางอย่างไร เคลื่อนที่ไปอย่างไร เพื่อให้เรียนรู้จังหวะต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมกีฬา นอกจากเสียงจะใช้ในการเรียนรู้กฎกติกาและวิธีการเล่นกีฬาแล้ว เสียงยังนำมาใช้ในการรับรู้ความเคลื่อนไหวของผู้ร่วมเล่นด้วย เช่น การเล่นฟุตบอล นอกจากเสียงของโค้ชที่อยู่ข้างสนาม คอยบอกกลวิธีการเล่น ณ ขณะเวลานั้นแล้ว ยังใช้เสียงในการส่งลูกบอลให้เพื่อนร่วมทีม โดยการเรียกชื่อและขานรับ จะทำให้ทราบถึงตำแหน่งของเพื่อนและทิศทางทางส่งบอลให้เพื่อนได้, การวิ่ง เสียงของผู้ร่วมวิ่งในสนามเป็นสิ่งบ่งบอกทิศทางและใช้ในการหลบหลีกผู้คนไม่ให้วิ่งชนกัน กล่าวคือ การวิ่งในสนามกรณีที่ไม่มีการมีคนตาบอดสามารถวิ่งได้โดยฟังเสียงของกลุ่มคนที่วิ่งอยู่ด้านหน้า ว่าเคลื่อนไปเลี้ยวไปทางซ้ายหรือขวา เพื่อไม่ให้หลุดออกจากสนามวิ่ง แต่ในการวิ่งที่มีไกด์นำวิ่งจะใช้ทั้งเสียงของผู้คนทั่วไปที่กำลังวิ่งรวมถึงเสียงและการสัมผัสเชือกของไกด์พาวิ่งในการเรียนรู้ทิศทางของสนาม กล่าวคือ ในการวิ่งแบบมีไกด์นำจะใช้เชือกในการสื่อสารโดยปลายฝั่งหนึ่งไกด์เป็นคนจับและปลายอีกฝั่งหนึ่งคนตาบอดจะจับไว้ โดยการนำวิ่งไกด์จะวิ่งเอียง ๆ นำหน้าเล็กน้อย เมื่อถึงทางโค้งไกด์จะใช้วิธีการค่อย ๆ ดึงเชือก ซึ่งเป็นการเรียนรู้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นระหว่างคนตาดีและคนตาบอด เพื่อเป็นสัญญาณบ่งบอกว่า เปลี่ยนทิศทางพร้อมกับบอกลักษณะของมุมการเลี้ยว โดยคนตาบอดจะสัมผัสได้ถึงมุมของเชือกที่เปลี่ยนทิศทางไป แล้วทำให้ทราบว่าจะต้องเลี้ยวไปทางซ้ายหรือขวา ส่วนการกระตุกเชือกเป็นสัญญาณบ่งบอกว่า กำลังจะชนเป็นต้น ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญ ในการสอนกีฬานอกเหนือจากการใช้ผัสสะ คือ ความรู้สึก เนื่องจากกีฬาเป็นกิจกรรมที่เกิดอุบัติเหตุและบาดเจ็บได้ง่ายจึงต้องอาศัยความกล้า ดังนั้น ในการเรียนการสอนกีฬา กำลังใจจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้คนตาบอดสามารถทำลายกำแพงความกลัวที่พวกเขามี แล้วกล้าที่จะออกมาทำกิจกรรม

“ส่วนใหญ่เด็กตาบอดก็จะกลัวเป็นเรื่องปกติ พวกเขา也不知道ว่าจะต้องทำอย่างไร ครูก็ต้องคอยกระตุ้น ให้กำลังใจ ทำให้เขารู้สึกว่ามั่นใจปลอดภัย เขาทำดีก็คอยชมจะได้มีกำลังใจทำต่อ คนไหนมีแววกก็จะพาไปแข่ง ออกค่าใช้จ่าย สอนฟรีเลย”

ครูไก่. ครูสอนกีฬาโรงเรียนสอนคนตาบอด (สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2559).

“สมมติก่อนจะวิ่งคนนำ ถ้าวิ่งบอกซ้ายมือจะมีบ่อน้ำอยู่ด้านหน้า ต้องระวังนะแบบนี้ กลัวละ จะเกร็ง ถ้าเขาไม่บอกเราก็จะไม่กลัวเลย วิ่งผ่านสระเขายังไม่กลัวเลยถ้าบอกเราก็เริ่มคิดแล้ว...ไกด์นำสำคัญที่สุดในการวิ่ง เพราะว่าถ้าเขานำ สมมติการนำวิ่งมันมีเชือกเส้นหนึ่งจับกันทั้งสองฝั่ง ถ้าไกด์ชะลอสมมุติต้องเลี้ยว แต่ถ้าไกด์กระตุกเชือก ความหมายคือ ให้เรา

เลี้ยว แต่ถ้าเขากระตุกเชือก เราก็คิดว่าจะชนอะไร เราก็ต้องกระโดดไป ตามเขา แต่ถ้าวิ่งรู้ใจกันแล้ว เวลาเข้าโค้งก็ค่อย ๆ ดิ่งเชือก เพราะมันจะ ต้องค่อย ๆ เลี้ยว เลี้ยวทีเดียวไม่ได้ ไกด์ต้องพูดว่าวิ่งไปข้างหน้าจะเป็น ทางสโลบ ข้ามลูกระนาด”

พีป็น (สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

“อย่างตอนเรียนกีฬา ครูเขาก็จะอธิบายไปว่าต้องยืนขาซ้ายไปข้างหน้า ยกแขนขวาขึ้น เราก็ฟังแล้วก็ทำตาม บางทีมันก็ไม่เข้าใจครูเขาก็จะคอยดู ว่าทำถูกมั๊ย ถ้าไม่ถูกครูก็จะมาจัดท่าทางให้ จับแขน จับมือ จับขา บางที ครูก็จะทำทำให้เราลองจับตัวครูว่าต้องยืนแบบไหน จับแบบไหน ขยับไป แบบไหน”

พีบอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

“เวลาเรียนถักตอนแรก ๆ ครูผู้สอนจะบอกเราโดยใช้วิธีให้เราสัมผัสจับมือ เรารวาง หรือทำให้ดูเป็นตัวอย่างให้เราจับมือครูว่าทำยังไง ถ้าถักไปนาน ๆ เราก็จะรู้ลาย ถักผิดก็จะจับ สัมผัสแล้วรู้ว่ามีความไม่ปกติอยู่ เช่น ตรงริม มันล้วยออก เราก็รู้ว่าผิดต้องเก็บเข้าไป แต่ตอนแรก ๆ ก็อาจจะยังไม่รู้ต้อง ให้ครูผู้สอนช่วยดูลาย แต่ละลายจะมีจุดสังเกต เพราะฉะนั้นถักทิ้งไว้ไปทำ อย่างอื่นแล้วพຽงนี้มาถักต่อได้”

พีไหม (สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559).

จากที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ถึงข้อจำกัดของพื้นที่และครอบครัวในการ ประกอบสร้างการใช้ผ้าสละและทักษะในการใช้ชีวิตของคนตาบอด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในพื้นที่ของ โรงเรียนสอนคนตาบอด เนื่องจาก โรงเรียนสอนคนตาบอดมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้ทาง วิชาการเท่านั้น แต่ยังมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนตาบอดสามารถใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ดังนั้น เมื่อ เข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน นักเรียนตาบอดจะได้รับการอบรมและการสอนทักษะชีวิต ที่เรียกว่า O&M (Orientation and Mobility) เป็นการสอนและฝึกให้คนตาบอดใช้ประสาทสัมผัสและ ประสบการณ์ของพวกเขาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยการฝึกทักษะชีวิต O&M จะสอน ครอบคลุมกิจกรรมทุกด้านในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ตื่นเช้าจนกระทั่งเข้านอน เช่น การเลือก เสื้อผ้า การเดินทาง การใช้ไม้เท้า การซักผ้า การรีดผ้า การล้างจาน การทำอาหารและการ รับประทานอาหาร การป้องกันตัว มารยาททางสังคม เป็นต้น ซึ่งในบทนี้จะพูดถึงเพียงบางกิจกรรม

เท่านั้น ทักษะด้านอื่น ๆ เช่น การรับประทานอาหาร การเลือกเสื้อผ้า การเดินทาง จะกล่าวถึงในบทต่อไป

การฝึกอบรมทักษะชีวิต O&M นอกจากถูกจัดขึ้นในพื้นที่ของโรงเรียนสอนคนตาบอดและศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดแล้ว ยังมีการจัดเปิดอบรมที่วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้คนตาบอดที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดได้เรียนรู้การใช้ผ้าสะและฝึกฝนทักษะชีวิตในการดำเนินชีวิตประจำวัน และครอบครัวของคนตาบอดได้เรียนรู้วิธีการเลี้ยงดูดูแล และอยู่ร่วมกับคนตาบอดได้ โดยในที่นี้จะขอยกตัวอย่างบางกิจกรรมในการฝึกอบรม O&M

O&M เริ่มจากการสำรวจพื้นที่และสภาพแวดล้อม ผ่านการสัมผัส เสียง และกลิ่นเพื่อให้เรียนรู้สถานที่ที่ตนเองกำลังอยู่ว่ามีอะไรอยู่รอบตัวบ้าง และพาเดินสำรวจพื้นที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ว่าประกอบไปด้วยห้องอะไร เดินทางจากห้องพักไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนทำอย่างไร ซึ่งการสอนสำรวจพื้นที่จะทำควบคู่ไปกับการใช้ไม้เท้าขาว โดยจะให้ไม้เท้าขาวนำหน้าคนตาบอด เพื่อสำรวจทางบริเวณด้านหน้าและด้านข้างว่ามีสิ่งกีดขวางหรือไม่ มีทางลงทางขึ้นด้านหน้าหรือไม่ โดยในการเดินจะให้เดินริมด้านใดด้านหนึ่ง ใช้หลังมือแตะไปกับกำแพงหรือแถบด้านนั้น เพื่อให้รู้เส้นทาง ทางเลี้ยวหรือทางแยกของอาคาร ซึ่งเป็นจุดสังเกตสำคัญของการเรียนรู้และจดจำเส้นทาง อีกทั้งวิธีนี้จะทำให้คนตาบอดมีบุคลิกภาพในการเดินที่ดี คือ เดินตรงไม่ส่ายไปมา ในระหว่างทางนอกจากการสัมผัส ยังใช้เสียง และกลิ่นในการสังเกตสภาพแวดล้อมด้วย เทคนิคการเดินและการสำรวจพื้นที่เช่นนี้ คนตาบอดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้สถานที่อื่น ๆ ได้ทุกพื้นที่ โดยการเดินทางของคนตาบอด จะกล่าวโดยละเอียดอีกครั้งในบทต่อไป

“คนตาบอดจะมีมือกับหูไวมาก นั่งแปบเดียวมือไปแตะ ใช้มือแทนตาสำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ใช้มือสัมผัสไปที่นั่นอยู่คืออะไร ข้างหน้า ข้าง ๆ รอบตัว มีอะไรบ้าง เสียงเพลงดังมาจากทางไหน”

พินุ่น.บุคลากรอบรมทักษะชีวิตคนตาบอดO&M.
(สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

การชักผ้าและรีดผ้า เป็นสิ่งที่ใครหลายคนรวมถึงผู้วิจัยเองไม่เคยคิดว่าคนตาบอดจะสามารถทำได้ด้วยตนเอง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ใช้ตาเป็นอย่างมาก และการรีดผ้าเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างอันตราย อาจก่อให้เกิดแผลพุพองได้หากไม่ระมัดระวัง แต่พวกเขาเรียนรู้วิธีการชักผ้าและรีดผ้าจนกระทั่งสามารถทำได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่ในช่วงวัยประถมศึกษา การชักผ้าจะมีทั้งแบบชักเครื่องและชักมือ โดยก่อนชักผ้าพวกเขาเรียนรู้ว่าจะต้องแยกผ้าตามสี ทั้งนี้พวกเขาสามารถจดจำเสื้อผ้าของตนเองได้ว่าเสื้อลักษณะแบบนี้เป็นสีอะไร โดยบางคนอาจใช้การทำสัญลักษณ์ไว้ที่เสื้อผ้า

เพื่อช่วยจดจำสี เช่น เย็บด้ายไว้ที่ปลายเส้น ทำเป็นอักษรเบรลล์ เป็นต้น หรือบางคนอาจใช้วิธีการ ถอดเสื้อผ้าในลักษณะที่แตกต่างกันเป็นการแยกเสื้อผ้า เพื่อให้เกิดความสะดวกในการซัก เช่น เสื้อตัวนี้สีเข้มจะถอดแบบไม่กลับด้าน เสื้อสีอ่อนจะถอดแบบกลับด้านในออกมา เป็นต้น สำหรับการซัก เครื่องอาจมีใช้เรื่องยาก เป็นเพียงการเรียนรู้ช่องเติมผงซักฟอก ปริมาณของผงซักฟอก และปุ่มที่ จำเป็นต้องกด แต่สำหรับการซักมือ คนตาบอดจะเน้นซักให้ทั่วทั้งตัวโดยอาจใช้ระยะเวลาในการขยี้ผ้า ในแต่ละบริเวณนานกว่าคนตาดี เนื่องจากพวกเขา มองไม่เห็นคราบหรือรอยบนเสื้อผ้า และหากคิดว่า บริเวณใดจะเป็นบริเวณที่เปราะเปื้อนง่ายก็จะเน้นขยี้ผ้าที่บริเวณนั้นเป็นพิเศษ ซึ่งความสะดวกสำหรับ คนตาบอดจะถูกประเมินจากกลิ่นของเสื้อผ้าที่มีกลิ่นหอมและไม่เหม็นอับ

การรีดผ้า มีใช้เรื่องยากสำหรับคนตาบอด แต่จะต้องมีสติเพื่อไม่ให้เตารีด โดนมือ วิธีในการรีดผ้าจะเริ่มจากการวางตะเข็บของเสื้อผ้าให้ตรงกับขอบของโต๊ะรีด มือหนึ่งจับ เตารีด อีกมือหนึ่งจับผ้าเพื่อไม่ให้ผ้าขยับ เพราะหากผ้าขยับจะทำให้เกิดรอยยับ เมื่อวางผ้าได้ตำแหน่ง แล้วจะไถเตารีดเลื่อนตามมือไปเรื่อย ๆ จนทั่วทั้งตัว เมื่อมือรู้สึกถึงไอร้อนใกล้มือเป็นสัญญาณเตือนว่า เตารีดอยู่ใกล้มือจะต้องระมัดระวัง สำหรับความเรียบของเสื้อผ้าที่รีดจะใช้มือสัมผัสที่ตัวผ้าโดยตรง เพื่อสำรวจว่ามีรอยยับหรือไม่ ทั้งนี้ ทักษะการซักผ้าและการรีดผ้า เป็นหนึ่งในกิจกรรมที่อยู่ในชีวิต ของผู้คน ทำให้คนตาบอดบางคนที่ไม่เคยเข้าอบรม O&M ก็สามารถทำได้ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการเรียนรู้จากสมาชิกในครอบครัว เช่น กรณีของป้าผิง ไม่เคยเข้าร่วมอบรม O&M มาก่อน แต่ เธออาศัยประสบการณ์ที่เคยรีดผ้า ซักผ้าอยู่เป็นประจำตั้งแต่ยังมองเห็น ทำให้เธอเรียนรู้วิธีการและ จังหวะในการรีดผ้า และสามารถฝึกฝนทักษะนี้ได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

“แยกสีซักเวลาซักผ้าเรารู้ตั้งแต่ตอนซื้อแล้วว่าเสื้อผ้าสีอะไรก็จำ... เสื้อผ้า เลอะบางที่เราไม่รู้ตัว ก็จะเน้นซักให้เท่า ๆ กันทั้งตัว แต่ก่อนใช้ซักเครื่อง ผ้าหมุนบิดที่เป็นไชลาน เพื่อความชัวร์ก็จะบิดให้มันสุด แต่ถ้าฝ้าน้อยก็ซัก มือ แล้วล้างน้ำด้วยมือ 3-4 น้ำ ก็น่าจะสะอาด...รีดก็จับที่ผ้า ยกเตารีดขึ้น ถ้ารีดโต๊ะจะง่าย เราก็จับผ้าไปวางถึงขอบหรือยัง จับตะเข็บให้พอดีกับโต๊ะ ถ้าเอากะดุมมาวางไว้ริมฝั่งหนึ่ง ตะเข็บแรกก็จะพอดีกับขอบโต๊ะอีกฝั่งหนึ่ง”

พีบอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

“ป้าซักเองไม่ได้จ้าง เราก็รู้ว่าส่วนใหญ่สกปรกตรงไหน เราก็ขยี้ตรงนั้น เยอะหน่อย เราารู้ช่วงหน้าท้องจะเลอะ ป้าก็จะขยี้ตรงนี้เยอะหน่อยนึง แต่

ว่าหมดไม่หมดป่าไม่รู้ แต่เราก็พยายามแหละ ชักให้มันเยอะ ๆ ถ้าเกิดเปรอะเยอะ เราก็มองไม่เห็นอาจจะไม่หมด แต่เราก็พยายาม”

ป้ามะลิ. (สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2559).

“รีดผ้าเองพอได้ กระโปรงทรงเอรีดได้ แต่ไม่การันตีความเรียบเวลารีดผ้าแรก ๆ ก็โดนมือบ้าง แต่หลัง ๆ มันเป็นความชินใจ แบบฝึกจนชินแล้ว ก็ารู้สึกว่าอะอีกนิดนึงก็อาจจะโดนละนะ เราจะสัมผัสไอความร้อนได้”

พี่ไหม (สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559).

โรงเรียนสอนคนตาบอด ไม่เพียงแต่สร้างการเรียนรู้การใช้ผัสสะและทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ ให้แก่คนตาบอด แต่โรงเรียนสอนคนตาบอดเป็นพื้นที่ที่ทำให้พวกเขาได้ฝึกฝนการใช้ผัสสะในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดความชำนาญและละเอียดมากเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตภายนอกโรงเรียนร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ เมื่อนักเรียนตาบอดเข้าเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดแล้ว ทางโรงเรียนจะส่งนักเรียนตาบอดเข้าเรียนในโรงเรียนร่วม เพื่อให้ให้นักเรียนตาบอดได้เรียนรู้การใช้ชีวิตทางสังคมร่วมกับคนตาดี เรียนรู้ที่จะพูดคุย เข้าสังคม และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับคนทั่วไปในสังคมซึ่งการสร้างโลกทางสังคมจะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทที่ 6 อีกทั้งการเข้าเรียนในโรงเรียนร่วมยังทำให้พวกเขาได้เรียนรู้วิธีการเรียนการสอนแบบคนตาดี เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมิได้มีการสอนเฉพาะทางสำหรับคนตาบอด แต่เป็นการเรียนร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้น การเรียนการสอนในโรงเรียนสอนคนตาบอดเป็นเสมือนการสอนพื้นฐานความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนตาบอดสามารถนำไปต่อยอดทางการศึกษาเฉพาะทางในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น

สำหรับคนตาบอดแล้ว โรงเรียนสอนคนตาบอด คุณครู และบุคลากรในโรงเรียนฯ ไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานศึกษา และผู้ให้ความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่พักพิงและผู้ให้คำปรึกษาในยามที่ต้องการความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของชีวิต แม้ว่าพวกเขาจะเรียนจบจากโรงเรียนไปใช้ชีวิตอยู่สังคมด้วยตนเอง แต่ความสัมพันธ์และความผูกพันยังคงดำรงอยู่เหมือนเป็นคนในครอบครัว

“จำได้ ๆ เมื่อไม่กี่วันนี้ยังโทรคุยกันอยู่เลย ปีนโทรมาให้จองตัวเครื่องบินให้อยู่เลย...จำได้ตอนเรียนปีนเอาแต่ทำกิจกรรม ตอนสมัครเข้า

มหาวิทยาลัยยังช่วยกันเตรียมเอกสารไปยื่นให้กับทางมหาวิทยาลัยอยู่เลย”

พี่ปุ่นและพี่ปอม. คุณครูโรงเรียนสอนคนตาบอด
(สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559).

ความรู้ทางวิชาการและทักษะชีวิตที่เรียนรู้จากโรงเรียน ถูกทดสอบและนำมาใช้อย่างมากเมื่อพวกเขาเติบโตขึ้น การก้าวออกจากโรงเรียนเข้าสู่โลกแห่งความเป็นจริงที่ต้องดำเนินชีวิตด้วยตนเอง และเมื่อออกจากรั้วของโรงเรียนคนตาบอดบางกลุ่มเดินทางเข้าสู่รั้วของมหาวิทยาลัย บางส่วนเข้าสู่ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด และบางส่วนเดินทางกลับไปประกอบอาชีพส่วนตัวที่บ้านเกิด การตัดสินใจนี้ทำให้เส้นทางชีวิตและประสบการณ์ของผู้คนแตกต่างกันออกไป แต่สิ่งที่เหมือนกัน คือ ทุกคนยังคงนำความรู้จากพื้นที่ของโรงเรียนโดยเฉพาะทักษะ O&M มาปรับใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต

4.2.2.3 มหาวิทยาลัย

พื้นที่ของมหาวิทยาลัยมีความแตกต่างจากชีวิตในโรงเรียนสอนคนตาบอด ทั้งสภาพแวดล้อม คนรอบข้าง และมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงการมีรูปแบบชีวิตที่มีอิสระมากยิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยทำให้คนตาบอดได้เรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับผู้คนที่หลากหลายในสังคมและได้ใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเองมากยิ่งขึ้น ซึ่งคล้ายคลึงกับการใช้ชีวิตทางสังคมจริง ๆ ที่จะไม่มีการให้คำแนะนำ ตักเตือน และคอยดูแลพวกเขาเหมือนในพื้นที่โรงเรียน การช่วยเหลือตนเองจึงเริ่มต้น ตั้งแต่ด้านการเรียน เนื่องด้วยการเรียนในระดับอุดมศึกษามีวิธีการสอนที่แตกต่างออกไปจากโรงเรียนสอนคนตาบอด เพราะมุ่งเน้นการใช้ตาและหูในการเรียนรู้ มิได้สอนตามตำรา หรือหากมีตำราก็ได้เป็นอักษรเบรลล์ การเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นรูปแบบการบรรยาย ที่มาพร้อมกับสื่อการสอนในรูปแบบภาพ เช่น PowerPoint เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการเรียนของพวกเขา หากบางมหาวิทยาลัยมีศูนย์ช่วยเหลือนักศึกษาพิการในด้านการเรียน เช่น การทำหนังสือเสียง การทำหนังสือให้เป็นอักษรเบรลล์ เป็นต้น อาจสามารถช่วยเหลือพวกเขาได้บ้าง แต่แลกมากับระยะเวลาในการทำที่ค่อนข้างนาน ดังนั้น ในการเรียนคนตาบอดจำเป็นที่จะต้องจัดการด้วยตนเอง ทำให้พวกเขาเรียนรู้ที่จะต่อตรงกับรูปแบบการเรียนแบบคนตาดีและหาตัวช่วยในการเรียน นั่นคือ การตั้งใจและอัดเสียงในระหว่างการบรรยาย ใช้โน้ตบุ๊กในการจดบันทึกระหว่างการเรียนเพื่อให้สามารถจดเนื้อหาการบรรยายได้อย่างรวดเร็ว การเข้าไปขอสื่อการสอนจากอาจารย์ รวมถึงการเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อขอความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมชั้นเรียนในการอธิบายรูปภาพ หรือช่วยอ่านหนังสือให้ฟัง เป็นต้น

อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการก้าวเข้าสู่พื้นที่มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถานที่แปลกใหม่ที่พวกเขาต้องเรียนรู้กับสภาพแวดล้อมที่แปลกหู แปลกสัมผัส ในสถานการณ์เช่นนี้พวกเขาจะนำเอาทักษะการสำรวจพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่ตนเองมีออกมาใช้ในการเรียนรู้ จดจำ และปรับตัวให้เข้ากับสถานที่แห่งใหม่ สำหรับการพักอาศัยในช่วงระหว่างเรียน คนตาบอดนิยมพักหอพักนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นหอพักแบบคนตาดีมิได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะแก่พวกเขา แต่ทางมหาวิทยาลัยจะจัดห้องพักและเพื่อนร่วมห้องให้เป็นคนตาดี เพื่อให้ช่วยดูแล ช่วยเหลือ และพึ่งพาอาศัยกันเมื่อคนตาบอดมีความจำเป็น เช่น พาไปเดินสำรวจพื้นที่และสถานที่ภายในมหาวิทยาลัย และห้องเรียน วิธีการเดินทางไปยังสถานที่ภายนอกมหาวิทยาลัย หรือเอกสารต่าง ๆ ที่อยู่ในรูปแบบของภาพ เป็นต้น สำหรับการใช้ชีวิตประจำวันด้านอื่น ๆ เช่น การแต่งกาย การเลือกเสื้อผ้า กิจกรรมเหล่านี้อาจไม่แตกต่างจากชีวิตในโรงเรียนมากนัก

พื้นที่ของมหาวิทยาลัย เปิดโลกการเรียนรู้ที่กว้างยิ่งขึ้นทั้งทางวิชาการและการใช้ชีวิต และเป็นพื้นที่ทดสอบชุดความรู้ในการใช้ผัสสะที่พวกเขาสะสมมา อีกทั้งการออกมาพบเจอและใช้ชีวิตร่วมกับผู้คนที่หลากหลายในสังคม ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้ชีวิตทางสังคมมากยิ่งขึ้น เช่น เรียนรู้ลักษณะนิสัยของคน การเข้าสังคม ความหมายและสัญลักษณ์ทางสังคม และการจัดการกับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่พวกเขาไม่อาจคาดเดาได้เมื่อก้าวเข้าสู่สังคม เช่น การเฝ้าระวังจากการถูกเอาเปรียบ เป็นต้น

4.2.2.4 ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด

ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด มีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากการอยู่โรงเรียนสอนคนตาบอดมากนัก เนื่องจาก มีลักษณะเหมือนโรงเรียนประจำที่ผู้เข้าฝึกอาชีพจะใช้ชีวิตอยู่ในศูนย์ฝึกอาชีพฯ เป็นส่วนใหญ่ การออกมาทำกิจกรรม เช่น ชื้อของใช้ ครอบครัวยุโรปออกไปข้างนอกจะต้องได้รับอนุญาตจากทางศูนย์ และสามารถเดินทางกลับบ้านได้ปีละ 1 ครั้งเท่านั้น โดยช่วงอายุที่ศูนย์ฝึกอาชีพฯ รับเข้าศึกษา คือ อายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอาชีพสามารถดูแลช่วยเหลือตนเองได้ และเติบโตพอที่จะเรียนรู้วิชาชีพ ภายในอาคารถูกออกแบบมาเหมือนอาคารทั่วไปในสังคม มิได้มีการทำสัญลักษณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับคนตาบอด แต่สิ่งที่แตกต่างออกไป คือ ชุดความรู้ทางด้านวิชาชีพที่ถูกแบ่งออกตามเพศอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทความคาดหวังทางสังคม และอาชีพที่ถูกกำหนดและให้ความหมายตามเพศ หรืออาจกล่าวได้ว่าสังคมสร้างและกำหนดความเหมาะสมของการประกอบอาชีพโดยยึดโยงกับเพศ เช่น ศูนย์ฯ ของผู้หญิงที่ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์เป็นศูนย์ฝึกอาชีพเฉพาะสำหรับคนตาบอดหญิงที่สอนวิชาชีพ เช่น นวด งานฝีมือ ร้อยลูกปัด ถักโครเช ถักนิตติ้ง เป็นต้น ในขณะที่ศูนย์ฯ ของผู้ชายจะสอนวิชาชีพ เช่น นวด ช่างไม้ เป็นต้น

สำหรับศูนย์ฝึกอาชีพฯ เป็นอีกพื้นที่ของการเรียนรู้การใช้ผัสสะเป็นอย่างมาก เพราะการนวด การทำงานฝีมือ อาศัยการสัมผัสและเสียงในการเรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ ผัสสะผ่านกิจกรรมใหม่ ๆ ตัวอย่างเช่น การเรียนการสอนนวดแผนไทย เป็นวิชาชีพที่คนตาบอดนิยมเรียนมากที่สุด ครูผู้สอนจะใช้วิธีการให้ผู้เรียนสัมผัส หรือทำเป็นตัวอย่าง อีกทั้งยังมีสื่อการสอน คือ รูปจำลองคนขนาดเท่าตัวจริง โดยหุ่นฝึกเรียนการนวดจะติดแผงไฟขนาดเล็กทั่วทั้งร่างกายให้หุ่นขึ้นตามเส้นเอ็นของร่างกาย เมื่อคนสายตาเลือนราง (low vision) กดลงไปบนเส้นจะเกิดแสงวิ่งไปตามเส้นเอ็น ซึ่งคนกลุ่มนี้สามารถมองตามแสงที่วิ่งไปเพื่อเรียนรู้การกดจุด ว่าแต่ละจุดนั้นจะช่วยผ่อนคลายและกระตุ้นการไหลเวียนเลือดเส้นบริเวณใด สำหรับคนตาบอดสนิทแม้จะมองไม่เห็นแสง แต่สามารถลูบคลำจากบริเวณที่ตนเองกดไปตามเส้นหลอดไฟที่หุ่นขึ้น เพื่อให้รู้ตำแหน่งของเส้นประธานภายในร่างกาย นอกจากนี้เมื่อกดไปบนเส้นที่หุ่นฝึกนวดจะมีเสียงสังเคราะห์ที่อธิบายตำแหน่งของเส้นและรายละเอียดเกี่ยวกับการนวด เช่น นวดอย่างไร กระจุกอยู่ตรงไหน นวดเพื่ออะไร เป็นต้น ภายหลังจากการเรียนรู้เส้นต่าง ๆ ในร่างกายจากการนวดหุ่นแล้ว ขึ้นต่อไปผู้ฝึกอาชีพจะได้ลงนวดคน โดยการจับคู่กับเพื่อนในห้องเรียนแล้วสลับกันนวด หากเรียนครบหลักสูตรและครบจำนวนชั่วโมงเรียนในชั้นนั้น ๆ นักเรียนจะต้องสอบนวดครูผู้สอนก่อน เมื่อผ่านการสอบก็จะได้ออกนวดลูกค้าที่มาใช้บริการจริง ๆ โดยรายได้จากการนวดจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ครึ่งหนึ่งเป็นรายได้ของผู้นวด อีกครึ่งหนึ่งเป็นของทางศูนย์ฯ

ศูนย์ฝึกอาชีพฯ เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการใช้ผัสสะในการประกอบวิชาชีพ ห้องนวดเป็นพื้นที่ที่ทำให้คนตาบอดในศูนย์ฯ ได้พบปะกับผู้คนภายนอก และเป็นพื้นที่ที่เกิดปะทะกันระหว่างการเป็นพื้นที่ปิดของศูนย์ฯ ที่มีลักษณะแบบโรงเรียนประจำ และพื้นที่ของการประกอบอาชีพที่ต้องพบปะและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนมากมายที่มาในรูปแบบของลูกค้า ในพื้นที่แห่งนี้ทำให้พวกเขาต้องดึงเอาชุดความรู้ทางอาชีพมาใช้ พร้อมกันกับการเรียนรู้ที่จะสื่อสารกับผู้คนภายนอก

พื้นที่ของมหาวิทยาลัยและศูนย์ฝึกอาชีพ ทำให้พวกเขาได้พบเจอผู้คนจำนวนมากที่มาจากคนละภูมิภาค สถาบันการศึกษา และครอบครัว ทำให้เกิดการเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคมทั้งตาบอดและตาดี และเกิดเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีทางสังคม ตัวอย่างเช่น คำเรียกสิ่งของรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น หอยจู้บ บางคนเรียกว่า หอยขม, วัฒนธรรมการกิน เช่น เมนูอาหาร วิธีการรับประทาน เป็นต้น รวมถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากพื้นที่ของครอบครัวและโรงเรียนที่มีชุดความสัมพันธ์ในลักษณะให้ความช่วยเหลือเหมือนเพื่อน พี่น้อง และครอบครัว แต่ในพื้นที่มหาวิทยาลัยชุดความสัมพันธ์มีทั้งพี่น้อง เพื่อนสนิท คนรัก คนรู้จักหรือเพื่อน และแบบพึ่งพาอาศัยกันที่ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ คนที่เข้ามาเอาไรด์เอาเปรียบ รวมถึงลักษณะนิสัยและรูปแบบของผู้คนที่เข้ามาในชีวิตที่ทำให้พวกเขาต้องเรียนรู้และระมัดระวังตัว

จากที่ได้กล่าวมา สถาบันทางสังคม เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้โลกของคนตาบอด ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้การใช้ผัสสะในการสร้างชุดความรู้ทางสังคมให้แก่พวกเขา ซึ่งชุดความรู้นี้ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้การใช้ผัสสะและความหมายทางสังคมของสิ่งต่าง ๆ เช่น สิ่งที่เขาสัมผัสเรียกว่า ช้าง และช้างเป็นสัตว์ประจำชาติไทย พวกเขาได้เรียนรู้ความหมายของสี รวมถึงเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้สถาบันทางสังคมแล้ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เปิดพื้นที่ในการเรียนรู้โลกของคนตาบอดให้กว้างมากยิ่งขึ้น จากหนังสืออักษรเบรลล์ที่มีจำนวนและประเภทของหนังสืออยู่อย่างจำกัด เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตทำให้พวกเขาได้เรียนรู้จากหนังสือเสียง และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีโปรแกรม JAWS และโปรแกรมตาทิพย์ สามารถอ่านข้อความบนหน้าจอคอมพิวเตอร์ ทำให้พวกเขาสามารถหาข้อมูลและความรู้เพิ่มเติมในประเด็นที่ตนเองสนใจได้ รวมถึงการใช้ชีวิตในสังคมร่วมกับผู้คนเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ในการเรียนรู้ของคนตาบอดซึ่งจะกล่าวในบทถัดไป

4.3 พื้นที่ทางสังคม กับ การเรียนรู้ผัสสะ

การใช้ผัสสะและทักษะต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของคนตาบอดไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ และไม่ใช่ว่าพรสวรรค์ที่ฟ้าประทานมาให้เพื่อทดแทนตาที่มองไม่เห็น แต่เกิดขึ้นจากการประกอบสร้างการใช้ผัสสะและความรู้ทางสังคม (บรรทัดฐาน ค่านิยม ฯลฯ) ผ่านการขัดเกลาทางสังคมจากสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ของโรงเรียนสอนคนตาบอดที่มีบทบาทอย่างมากในการสร้างชุดความรู้ในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้การสัมผัสสิ่งรอบตัวควรใช้มือในการเรียนรู้และแยกแยะ หากไม่แน่ใจว่าสิ่งนั้นอันตรายหรือไม่อาจใช้ไม้เท้าหรือหลังมือในการสัมผัสเพื่อป้องกันอันตราย รวมถึงระดับของการสัมผัสว่าควรสัมผัสอย่างนุ่มนวลกับบางสิ่ง และบางสิ่งควรจับให้มั่นไม่ให้หลุดมือ เป็นต้น รวมถึงขัดเกลาความหมายของรหัสหรือสัญลักษณ์ทางสังคม ตัวอย่างเช่น คำศัพท์และความหมายของคำศัพท์ ซึ่งการตีความสัญลักษณ์นำมาสู่ความเข้าใจความหมาย และการแสดงการกระทำทางสังคมที่แตกต่างกัน เช่น สิ่งสัมผัส คือ แก้วซึ่งมีไว้นั่ง, การสัมผัสที่บริเวณแขน คือ การทักทาย ซึ่งการสัมผัสสามารถทำให้ได้บางบริเวณของร่างกาย, ความหมายของผ้า ผ่าบางประเภทถูกทำให้เป็นสัญลักษณ์ของเครื่องแต่งกายสำหรับผู้หญิง เช่น ผ้าชีฟองบาง ๆ ผ่าลายลูกไม้ เป็นต้น ผ่าขนหนูที่นุ่มและขนาดใหญ่ ถูกนำมาใช้เพื่อเช็ดตัว แต่ถ้าเป็นผ้าลักษณะเดียวกันแต่มีขนาดเล็กลงมา จะนำมาใช้เช็ดหน้าหรือผม แต่หากเป็นผ้าขนหนูที่แข็งและสาบ จะถูกลดลงมาเป็นผ้าเช็ดโต๊ะหรือเท้าขึ้นอยู่กับขนาดของผ้า เป็นต้น ดังนั้น ผ่าสสะจึงไม่ใช่เพียงเรื่องทางจิตวิทยาหรือประสาทวิทยา แต่ผัสสะเป็นสิ่งสร้างที่ถูกกำหนด ให้คุณค่า และ

ความหมายจากผู้คนในสังคมที่ร่วมกันสร้างรูปแบบและวิถีการใช้ผ้าสละในการทำกิจกรรมทางสังคม เพื่อให้สามารถแยกแยะและทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้

การมองไม่เห็น ทำให้คนตาบอดจำเป็นต้องเรียนรู้การใช้ผ้าสละและฝึกฝนการใช้ผ้าสละ และทักษะต่าง ๆ จนเกิดความชำนาญและแม่นยำ เพื่อให้พวกเขาสามารถรับรู้ เรียนรู้ และทำความเข้าใจโลกของคนตาดีในรูปแบบของตนเองที่อาจแตกต่างไปจากคนตาดีที่อาศัยตาเป็นผัสสะหลักในการเรียนรู้ของสังคมสมัยใหม่ (Benedict, 1935; Kelvin E.Y. Low, 2012; Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) เช่น การประเมินความสะอาดและความสกปรก สำหรับคนตาดีเกิดจากการตัดสินใจผ่านสายตาเป็นหลัก แต่สำหรับคนตาบอด แม้ว่าพวกเขาจะมองไม่เห็นแต่ความสะอาดเป็นสิ่งที่พวกเขาต้องตระหนักและให้ความสำคัญ โดยพวกเขายึดชุดความคิดเกี่ยวกับความสะอาดชุดเดียวกับคนตาดี แต่มีวิธีการประเมินความสะอาดที่แตกต่างออกไป คือ อาศัยการสัมผัสและกลิ่น เช่น ห้องที่สะอาด คือ ห้องที่เมื่อเดินแล้วเท้าไม่สัมผัสถึงเศษหรือผงตามพื้น, เสื้อผ้าที่สะอาด คือ เสื้อผ้าที่มีกลิ่นหอม ไม่มีกลิ่นอับ, ห้องน้ำที่สกปรก คือ ห้องที่เมื่อเดินเข้าไปใกล้แล้วมีกลิ่นยูเรียของปัสสาวะ มีกลิ่นอับลอยออกมา เป็นต้น

การเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด เกิดจากการประสานกันของผัสสะในการรับรู้และเรียนรู้โลกทางสังคม ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจและสร้างประสบการณ์ทางผัสสะต่อสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น ผัสสะจึงเป็นแหล่งที่มาของข้อมูล ซึ่งท้ายที่สุดความรู้และประสบการณ์ทางผัสสะที่พวกเขามีและสะสมมา จะถูกนำมาปรับใช้ในการอธิบายสถานการณ์ทั้งที่เคยเผชิญและไม่เคยเผชิญมาก่อน เพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองและอยู่ร่วมกับผู้คนในสังคมได้นอกจากนี้ การเรียนรู้โลกของคนตาบอดไม่ได้ถูกปิดกั้นอยู่เพียงแคโลกแห่งความเป็นจริง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีการคิดค้นโปรแกรมอ่านหน้าจอ ทำให้คนตาบอดสามารถเข้าถึงโลกออนไลน์ อินเทอร์เน็ต และการใช้คอมพิวเตอร์ได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น และกลายเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการค้นคว้าหาข้อมูล ข่าวสาร รวมถึงโอกาสทางสังคม เช่น ทุนการศึกษา กฎหมายเกี่ยวกับคนพิการ เป็นต้น

ทั้งนี้ ระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็น ส่งผลต่อความแตกต่างในการประกอบสร้างและการฝึกฝนการใช้ผ้าสละและทักษะชีวิตของคนตาบอด กล่าวคือ ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิดและในวัยเด็ก จะได้รับการกระตุ้นการรับรู้และใช้ผ้าสละต่าง ๆ ตั้งแต่ในวัยเด็กผ่านโรงเรียนสอนคนตาบอด และมีระยะเวลาในการเรียนรู้และฝึกฝนการใช้ผ้าสละมาเป็นระยะเวลานาน จนกระทั่งเกิดความชำนาญในการใช้ผ้าสละด้านต่าง ๆ ในการทำกิจกรรม ทำให้คนกลุ่มนี้มีความละเอียดในการใช้ผ้าสละมากกว่าคนที่ตาบอดในช่วงวัยทำงาน ในขณะที่คนที่สูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงานจะมีความละเอียดและความชำนาญในการใช้ผ้าสละที่นอกเหนือจากการมองเห็นน้อย เนื่องจากมากกว่าครึ่งชีวิตของพวกเขาอาศัยตาเป็นผัสสะหลักในการทำกิจกรรม ทำให้ระยะเวลาในการฝึกฝนการใช้

ผัสสะอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการมองเห็นมีไม่มากเท่ากับคนตาบอดใน 2 กลุ่มแรก รวมถึงการสูญเสียการมองเห็นในวัยผู้ใหญ่และเงื่อนไขทางครอบครัวอาจทำให้คนตาบอดในกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้ารับการอบรมทักษะชีวิต O&M ผ่านสถาบันได้ เช่น ในกรณีป่าผึ้ง ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทซึ่งห่างไกลจากศูนย์ฝึกอาชีพฯ และสถานที่อบรมทักษะของคนตาบอด และภาระทางครอบครัวที่ไม่สามารถทิ้งลูกและสามีไปได้ ทำให้การประกอบสร้างชุดความรู้และทักษะในการใช้ผัสสะเกิดขึ้นจากการฝึกฝนด้วยตนเองในพื้นที่ของบ้าน โดยอาศัยประสบการณ์และทักษะที่ตนเองมีอยู่ประกอบการลองผิดลองถูกด้วยตนเองในการใช้ชีวิตแบบคนตาบอด ด้วยเหตุนี้เทคนิคและทักษะในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของป่าผึ้งอาจแตกต่างจากคนตาบอดใน 2 กลุ่ม และคนตาบอดในช่วงวัยผู้ใหญ่ที่เข้ารับการอบรมทักษะชีวิต O&M ตัวอย่างเช่น ป่าผึ้งไม่รู้เทคนิคการเดินทางโดยเอาหลังมือเดินเลาะแนวทางเดินเพื่อให้เดินตรง ไม่ส่ายไปส่ายมา, การจัดวางอาหารตามเข็มนาฬิกา, การเคาะลิ้น เป็นต้น

นอกจากนี้ ช่วงเวลาทางสังคมยังเป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขที่ส่งผลต่อพื้นที่ในการประกอบสร้างผัสสะและทักษะชีวิต โดยช่วงเวลาในที่นี่ หมายถึง ช่วงอายุของคนตาบอดและช่วงเวลาการก่อตั้งโรงเรียนหรือองค์กรเฉพาะสำหรับคนตาบอด เช่น ในกรณีของป่ามะลิ แม้ว่าเธอจะสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่ในวัยเด็ก แต่ช่วงเวลานั้นเป็นการเริ่มก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งแรกของประเทศไทย คือ โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2482 และยังไม่ได้ขยายโรงเรียนไปยังจังหวัดต่าง ๆ การขาดแคลนโรงเรียนสำหรับคนตาบอดทำให้การเรียนรู้การใช้ผัสสะและทักษะชีวิตของป่ามะลิเกิดขึ้นในพื้นที่ของบ้าน การที่ป่ามะลิเคยมองเห็นมาก่อนและเป็นลูกมือของแม่ในการทำงานบ้านและงานครัว ร่วมกับครอบครัวที่เปิดโอกาสให้ป่ามะลิได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองและการอนุญาตให้เธอติดตามไปในการขายของของครอบครัวทำให้เธอเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตและทักษะการค้าขาย ซึ่งกลายเป็นความรู้ที่ใช้ในการประกอบอาชีพของเธอจนถึงทุกวันนี้

แม้ว่าระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็น และเงื่อนไขทางสังคมจะส่งผลต่อการเรียนรู้และการฝึกฝนทักษะในการใช้ชีวิตของคนตาบอด อย่างไรก็ตาม คนตาบอดมิได้ยอมแพ้กับชะตาชีวิต ทุกคนต่างต่อสู้ดิ้นรนและต่อกรกับเงื่อนไขทางโครงสร้างสังคม พัฒนาศักยภาพของตนเองและสร้างการเรียนรู้ทางสังคมเพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตภายใต้สังคมที่ราวกับสร้างจากคนตาดีเพื่อคนตาดีได้

ในท้ายที่สุด การเรียนรู้ของคนตาบอดทำให้ผู้วิจัยตระหนักว่า การทำความเข้าใจโลกสามารถใช้ผัสสะอื่น ๆ ที่ไม่ใช่แค่ตา เพราะมโนภาพไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแค่การมองเห็นเท่านั้น แต่ผัสสะอื่น ๆ มีส่วนช่วยในการเติมเต็มจินตนาการ ดังนั้น แม้ว่าพวกเขาจะมองไม่เห็น แต่ก็ได้หมายความว่าพวกเขาจะไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ทักษะต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการฝึกฝนและปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่บนสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมอง

บทที่ 5

ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตประจำวัน

ในบทนี้จะกล่าวถึง การใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด ซึ่งกิจกรรมที่จะกล่าวถึงในบทนี้ประกอบด้วย การแต่งกายและการดูแลตนเอง การเดินทาง และการรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่ผู้คนในสังคมทำเป็นกิจวัตรที่สะท้อนการใช้ผัสสะที่เข้มข้นและแม่นยำเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้ นอกจากนี้ในบทนี้จะชี้ให้เห็นถึงการใช้ผัสสะในการสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ และประสบการณ์ทางผัสสะเองก็สร้างผัสสะเช่นกัน รวมถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้วิจัยที่เข้าไปเรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับคนตาบอด และทำความรู้จักกับโลกของพวกเขา ที่ทำให้ผู้วิจัยและผู้อ่านกลับมาสำรวจและตั้งคำถามกับการใช้ผัสสะของตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวัน

การใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะของคนตาบอดวางอยู่บนบริบทของพื้นที่และเวลา กล่าวคือ หากเป็นพื้นที่ สถานที่ ผู้คน สิ่งของ และเวลาที่คุ้นเคย การรับรู้ผ่านผัสสะจะถึงประสบการณ์ทางผัสสะมาใช้ในการสร้างผัสสะเพื่อให้ความหมาย จัดประเภท และจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ในขณะนั้น แต่หากสถานการณ์นั้นเต็มไปด้วยพื้นที่ สถานที่ ผู้คน สิ่งของ และเวลาที่ไม่คุ้นเคย ผัสสะ (เสียง สัมผัส กลิ่น และการลิ้มรส) จะเป็นตัวกลางที่ก่อให้เกิดการรับรู้ เรียนรู้ และสร้างประสบการณ์ทางผัสสะชุดใหม่ขึ้น ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ พยายามจะชี้ให้เห็นว่า ผัสสะ และประสบการณ์ผัสสะเป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ทั้ง 2 ต่างสร้างซึ่งกันและกัน ผ่านเงื่อนไขของพื้นที่และช่วงเวลาในชีวิตประจำวัน

จากการเข้าไปคลุกคลี พูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกับคนตาบอด ทำให้เห็นว่า พวกเขาสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง พยายามช่วยเหลือ และพึ่งพาตนเองเท่าที่จะสามารถทำได้ ด้วยการฝึกฝนการใช้ผัสสะและทักษะชีวิตที่เรียนรู้มาจากพื้นที่ของโรงเรียนจนเกิดความแม่นยำและชำนาญ แล้วนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตทางสังคม แต่บางกิจกรรมอาจจำเป็นที่จะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากเพื่ออาศัยอยู่บ้าง ในการให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พวกเขาไม่สามารถรับรู้ได้และเพื่อช่วยยืนยันความมั่นใจ เช่น การค้นหาของ การดูราคา เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้ให้อ่านยากกับการมองเห็นในการรับรู้ การเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับคนตาบอดทำให้พบข้อมูลในบางมิติที่ผู้วิจัยเองคาดไม่ถึง หากไม่ได้ลองมาสัมผัสชีวิตของพวกเขา เช่น มิติการเดินทาง คนตาบอดชอบวิถีชีวิตที่อิสระ การเดินทางจึงไม่ใช่เรื่องลำบาก ไม่ว่าจะเดินทางคนเดียวหรืออาจไปกับกลุ่มเพื่อน, มิติด้านความงาม แม้ว่าพวกเขาเองไม่เห็น แต่ความงามสามารถรับรู้ได้จากความรู้สึกและผัสสะอื่น ๆ เป็นต้น อีกทั้งการเข้ามารู้จักชีวิตคนตาบอดทำให้มุมมองที่มีต่อพวกเขาของผู้วิจัยเปลี่ยนไป และการใช้ชีวิตของพวกเขาทำให้ผู้วิจัย

ย้อนกลับมามองและตั้งคำถามกับการใช้ผัสสะในชีวิตของตนเองมากยิ่งขึ้น บางครั้งสิ่งที่ตาเห็นอาจไม่ได้เล่าความจริงทั้งหมด แต่มือ หู และจมูก อาจช่วยอธิบายความจริงของสิ่งต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นกว่าที่เราเห็น ดังนั้น ในบทนี้จะอธิบายเพื่อบอกเล่าถึงประสบการณ์ชีวิตผ่านกิจวัตรประจำวันของคนตาบอด ที่อาจทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจคนตาบอดมากยิ่งขึ้น

ก่อนการเข้าไปพูดคุย สัมภาษณ์ และมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด ช่วงหนึ่ง ผู้วิจัยพยายามทำความเข้าใจคนตาบอดในเบื้องต้น โดยการนำตัวเองไปอยู่ในบริบทที่ไม่สามารถใช้ตาในการทำกิจกรรมได้ ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม Dialogue in the dark, การรับประทานอาหารในห้องมืด Dine in the dark รวมถึงการสัมภาษณ์กับครุฑาดีที่จัดฝึกอบรมทักษะชีวิต O&M จากการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยเริ่มทำความเข้าใจชีวิตของคนตาบอดว่า เมื่อผัสสะหนึ่งไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่หรือไม่สามารถทำงานได้เลย เราจะตระหนักถึงการรับรู้ผ่านผัสสะอื่น ๆ และใช้ผัสสะเหล่านั้นประกอบกันเพื่อให้สามารถทำกิจกรรมต่อไปได้ เมื่อเราอยู่ในห้องที่มืดจนไม่สามารถมองเห็นสิ่งรอบตัวได้ ความรู้สึกแรกที่แทรกเข้ามา คือ ความรู้สึกอึดอัดที่ตนเองมองไม่เห็น เพราะเราคุ่นชินกับการทำกิจกรรมด้วยตา ความรู้สึกต่อมา คือ ความสับสนไม่รู้จะจัดการกับตนเอง ร่างกาย และสถานการณ์ที่ตนกำลังเผชิญอย่างไร แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปผู้วิจัยได้เริ่มเรียนรู้และจัดการกับสิ่งรอบตัว ผ่านการรับรู้ในรูปแบบอื่นที่นอกจากภาพ เช่น เสียง สัมผัส กลิ่น ดังนั้น การปรับตัวเข้าสู่โลกของคนตาบอดโดยเฉพาะคนที่เคยมองเห็นมาก่อนนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้และฝึกฝนกว่าที่จะสามารถรับรู้รายละเอียดผ่านผัสสะอื่น ๆ ได้อย่างละเอียด

5.1 การแต่งกายและการดูแลตนเอง

การแต่งกายและการดูแลตนเอง เป็นเรื่องทั่วไปของผู้คนในสังคมที่ให้ความสนใจ การเลือกเครื่องแต่งกายและการดูแลตนเองมิใช่เพียงเรื่องส่วนตัว แต่มีเงื่อนไขทางสังคมที่เข้ามาจำกัด การทำกิจกรรมเหล่านี้ ทำให้เรือนร่างกลายเป็นพื้นที่ทางสังคม ด้วยเหตุนี้ผู้คนในสังคมอาจสงสัยกับการแต่งกายของคนตาบอดว่า พวกเขาเลือกเสื้อผ้าอย่างไร พวกเขารับรู้ที่ตนเองแต่งตัวเป็นอย่างไร ด้วยวิธีใด ซึ่งในบทนี้อาจสามารถช่วยคลายความสงสัยเหล่านี้ได้ ก่อนที่จะกล่าวถึงการแต่งกายและการดูแลตนเองของคนตาบอด ผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการพูดถึงการแยกแยะและการจัดการสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายและการดูแลตนเองของคนตาบอดก่อน เพื่อให้คนตาดีได้เรียนรู้รูปแบบความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกเครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์การแต่งกายในโลกของคนตาบอด ที่ทำให้พวกเขาสามารถเลือกซื้อสินค้าที่วางเรียงรายอยู่บนชั้นวางสินค้าภายในร้านค้าหรือห้างสรรพสินค้า

5.1.1 การแยกแยะและการจัดการสิ่งของ

การเรียนรู้และการแยกแยะสิ่งของหรือของใช้แต่ละประเภท คนตาบอดอาศัยทั้งผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะผ่านการสัมผัสและกลิ่นเฉพาะของผลิตภัณฑ์หรือสิ่งของนั้น ๆ เพื่อจดจำลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท เช่น สบู่ แชมพู ครีมนวด/คอนดิชันเนอร์ ครีมหาผิว หากเป็นสิ่งของที่เคยใช้ นั้นหมายความว่าสิ่งนั้นเคยผ่านการสัมผัสมาก่อน พวกเขาจะใช้การสัมผัสรูปร่างของผลิตภัณฑ์ในการแยกแยะสิ่งของ เนื่องจาก บรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท และแต่ละยี่ห้อจะมีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น ขวดของแชมพูโดฟ จะมีรูปทรงแตกต่างจาก เคลียร์ เป็นต้น แต่หากผลิตภัณฑ์นั้น ๆ มีรูปร่างของบรรจุภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน คนตาบอดจะใช้กลิ่นในการแยกประเภทของผลิตภัณฑ์ เช่น กลิ่นของสบู่ จะให้ความหอมแบบน้ำหอม มีกลิ่นดอกไม้หรือผลไม้ แต่กลิ่นของแชมพูมักจะเป็นกลิ่นที่ให้ความรู้สึกสดชื่นและสะอาด ซึ่งการเรียนรู้ผ่านกลิ่นอาจเกิดได้จากการใช้ผลิตภัณฑ์ด้วยตนเองและบุคคลรอบข้าง

ในกรณีที่ผลิตภัณฑ์นั้นเป็นผลิตภัณฑ์และยี่ห้อแปลกใหม่ที่พวกเขาไม่เคยมีประสบการณ์ หรือทดลองใช้มาก่อน พวกเขาจะใช้ผัสสะในการทำความรู้จักกับผลิตภัณฑ์เหล่านั้นเสียก่อน เช่น สบู่ แชมพู คอนดิชันเนอร์ที่ทางโรงแรมเตรียมให้มักถูกบรรจุภัณฑ์ลักษณะเดียวกัน และอาจเป็นยี่ห้อที่ไม่มีขายตามท้องตลาดทำให้ต้องลองสัมผัสเนื้อของผลิตภัณฑ์ สำหรับคอนดิชันเนอร์ อาจไม่ยากมากนักด้วยเนื้อสัมผัสที่ให้ความรู้สึกชื้นและหนืด แต่สบู่และแชมพูนั้นเมื่อสัมผัสกับฝ่ามือต่างให้ความรู้สึกถึงของเหลวคล้ายกัน ด้วยเหตุนี้การทดลองจึงเกิดขึ้น โดยการเทของทั้ง 2 ขวดลงบนฝ่ามือแล้วผสมกับน้ำ หากขวดใดเกิดฟองมากกว่าพวกเขาคาดเดาว่าน่าจะเป็นแชมพู เนื่องจากประสบการณ์ของคนตาบอด หากเป็นสบู่เมื่อเทลงบนฝ่ามือแล้วผสมกับน้ำจะเกิดฟองน้อยกว่าแชมพู ภายหลังจากการทดลองที่ทำให้สามารถแยกผลิตภัณฑ์ได้ พวกเขาจะจดจำตำแหน่งการวางผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน และก่อให้เกิดความสะดวกในการหยิบใช้ผลิตภัณฑ์ในวันรุ่งขึ้น ซึ่งในกรณีนี้หากมีพนักงานของทางโรงแรมมาส่งที่ห้อง คนตาบอดจะใช้วิธีการสอบถามและจดจำตำแหน่งการวางตัวของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ หรือบางคนอาจนำของใช้ส่วนตัวร่วมเดินทางไปด้วย

“ถ้าไปนอนโรงแรม มักใส่ขวดเหมือนกัน ใส่แชมพูกับครีมนวดผม ฝากลม ๆ เหมือนกันก็จนปัญญาเหมือนต้องถามเอาครับ เวลาไปซื้อ สบู่แชมพูใช้สลับกันไปทั่ว เช่น ของเคลียร์ก็จะเป็นขวดสี่เหลี่ยม โดฟฝากลม ๆ แต่ถ้าเป็นครีมนวดฝาก็จะสลับที่กับกัน พวกสบู่ก็ดูที่ฝา ดูที่รายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ลักส์ฝาก็จะกดได้ โขกบุนสสีขวดก็จะคล้าย ๆ แหลม ๆ ข้าง ๆ แต่ถ้าเป็นยี่ห้อไม่เคยใช้ก็จะไม่รู้ต้องถามก่อน ถ้าไม่เคยใช้ ไม่เคยเจอเลยอันนี้ก็จะไม่รู้”

ที่บอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

“ไปโรงแรมขวดมันใช้ลักษณะเดียวกัน แล้วใช้ว่ากลิ่นมันจะแตกต่างกันนะ กลิ่นมันก็เหมือน ๆ กันด้วย นอกจากจะอาศัยการมาเทใส่ฝ่ามือแล้วก็ลองเอาน้ำมาดูว่า ฟองมันหนักแค่ไหน ถ้าฟองเยอะนี่ยาสระผมแน่นอน แต่ถ้ามันไม่เป็นฟองเลย สบู่แน่นอน ก็ต้องทดลอง ... ยากครับยากถ้าขวดมันเหมือนกัน บางทีต้องให้คนดูให้ บางโรงแรมที่มันเป็นที่กวดติตฝ้าผนังแล้วบีบออกมา...ต้องให้คนตาดีมาดูให้ว่า ด้าน ซ้ายขวาเป็นอะไร”

พีป็น (สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2559).

“สมมติไปโรงแรมขวดมันเหมือนกันไปหมดเลย กลิ่นอันนี้แยกไม่ได้เลย เพราะว่าบางโรงแรมไม่ได้ใช้แชมพูที่แบรนด์ทั่ว ๆ ไปที่เราใช้ อย่างของโรงแรมเวลาผมไปเบลล์บอยไปส่งที่ห้อง ผมก็จะให้เบลล์บอยดูให้ว่านี่ขวดอะไร ให้เขาอธิบายให้ฟังก่อน”

พีบีก (สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559).

เมื่อพูดถึงการแต่งกายและการดูแลตนเอง ประกอบไปด้วยสิ่งของและผลิตภัณฑ์จำนวนมากทำให้คนตาบอดต้องจัดการสิ่งของและพื้นที่ของตนเอง ตัวอย่างเช่น ภายในห้องพักที่เต็มไปด้วย เสื้อผ้า ของใช้ภายในห้อง ของใช้ส่วนตัวจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้จะถูกจัดวางตามความเหมาะสม ซึ่งในการจัดวางสิ่งของอาจมีการกำหนดว่าบางสิ่งเหมาะสมจะวางในบริเวณใดและใกล้กับสิ่งใด เช่น ของใช้ในห้องน้ำ จำพวก สบู่ แชมพู คอนดิชันเนอร์ โฟมล้างหน้าจะถูกจัดวางไว้ในบริเวณเดียวกันของห้องน้ำใกล้กับฝักบัว และของใช้สำหรับทำความสะอาดห้องน้ำจำพวกน้ำยาล้างห้องน้ำ แปรงล้างห้องน้ำจะถูกวางรวมไว้ด้านล่างอีกบริเวณของห้องน้ำ และของใช้จำพวกเครื่องหอม แป้งครีม จะถูกวางไว้ในบริเวณใกล้กันและอาจอยู่ด้านบนนอกหรือในห้องน้ำ รวมถึงเสื้อผ้าที่จะถูกจัดวางแบ่งตามหมวดหมู่ของการแต่งกาย เช่น เสื้อผ้าจะแยกเป็นชุดทำงานที่รีดแล้วจะต้องแขวนเพื่อไม่ให้เกิดรอยยับ ชุดสำหรับวันพักผ่อนอาจเป็นการพับหรือแขวนไว้ในตู้ เป็นต้น

“เสื้อผ้าสำหรับพีต้องจัดเพื่อความง่ายในการหยิบ จำไว้เลยว่าชุดทำงานรวนี้ ชุดเล่นไว้รวนี้ตรงนี้”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

สิ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่าการใช้ผัสสะ คือการจดจำตำแหน่งของสิ่งของ เพราะตำแหน่งการวางช่วยอำนวยความสะดวกในค้นหาและการหยิบใช้สิ่งต่าง ๆ ภายในบริเวณห้อง เช่น

การจัดวางเครื่องใช้ในห้องอาบน้ำ จำพวกสบู่ แชมพู ครีมนวด คนตาบอดมักจัดวางสิ่งของด้วยตนเอง และจดจำตำแหน่งการวางสิ่งนั้น ๆ หากมีการขยับหรือเคลื่อนย้ายของใช้ ผู้ร่วมห้องหรือผู้ย้ายจะต้องบอกคนตาบอด เนื่องจากพวกเขาใช้ความรู้สึกเลื่อนมือไปตามตำแหน่งที่พวกเขาวางของเอาไว้ด้วยความเคยชิน หากสิ่งของถูกเปลี่ยนที่จะทำให้เสียเวลาในหาค้นหาและอาจใช้สิ่งของผิดประเภทได้ เช่น จะใช้สบู่ แต่กดออกมาเป็นยาสระผม เป็นต้น ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าห้องของคนตาบอดจะวางสิ่งของเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือหยิบจากที่ใดต้องวางที่เดิมเสมอ แต่พวกเขาจะไม่วางของกีดขวางทางเดิน และต้องจดจำตำแหน่งการวางสิ่งของ เช่น หยิบครีมจากด้านซ้ายของเตียง เมื่อใช้เสร็จสามารถเอามาวางด้านขวามือได้ และต้องจดจำตำแหน่งการวางสิ่งเหล่านั้นว่าวางไว้บริเวณใด เป็นต้น

“เราหยิบของมาไม่จำเป็นต้องวางที่เดิมก็ได้ วางตรงไหนก็ได้ ขอแค่จำให้ได้ว่าวางตรงไหนก็พอ อย่างรองเท้าเวลานวดต้องถอดไว้ข้างหน้า เราก็จะมีมุมของเราว่าจะไปถอดไว้ตรงไหน...บางทีพวกกระเป๋าก็จะห้อยกระดิ่งไว้ หาไม่เจอก็ตบ ๆ เติงเอา ก็จะได้ยินเสียง”

หวาน (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559).

“อย่าคิดว่าห้องคนตาบอดจะเป็นระเบียบเรียบร้อยนะไม่ใช่ ก็ห้องคนปกติทั่วไปมีรกบ้าง แต่ว่าเราอาศัยวางที่เดิม จำได้ว่าเอาวางอะไรไว้ตรงไหน อย่างที่เข้าไปก็วางกระเป๋า ไม่เท้าไว้ใกล้ประตู หรือบางทีก็โยน ๆ ไป แต่จำได้ว่าโยนตรงไหนเวลาหากก็ไปหาคความ ๆ แถว ๆ นั้น”

พี่ต้า (สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2559).

“อย่างตอนเรียนมีเพื่อนร่วมห้อง เราก็ต้องบอกเขาไว้เลยว่าอย่าขยับของเรานะ ถ้าขยับก็ต้องบอกด้วย บางทีเขาใช้สบู่เราหรืออาจจะทำตกแล้วไม่ได้วางที่เดิม พอเรากดใช้อ้าวไม่ใช่สบู่เป็นแชมพู ...จะฝากของเราก็ต้องบอก เพราะเคยเขาเอาแก้วน้ำมาวางบนโต๊ะเรา เราก็ไม่รู้คิดว่าไม่มีอะไรวางอยู่ก็ปัดตกไปเลย”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2559).

การค้นหาสิ่งของของคนตาบอด หากเป็นกรณีของตก คนตาบอดจะอาศัยการฟังระยะทางและทิศทางผ่านเสียงของวัตถุที่กระทบกับพื้นแล้วกลิ้งไป หากเสียงอยู่ใกล้ตัวจะควานหาในทันที แต่หากเสียงห่างออกไปจากตัว พวกเขาจะใช้วิธีฟังเสียงว่าหยุดอยู่บริเวณใด เนื่องจากเสียงสามารถบอกทิศทางและระยะทางได้จากระดับของเสียง ทั้งนี้คนตาบอดอาจมีวิธีการค้นหาสิ่งของที่

แตกต่างกันและวิธีการค้นหาสิ่งของขึ้นอยู่กับวัตถุ เช่น หากของตกแต่ไม่มีเสียงกระทบ จะใช้วิธีความมือจากใกล้ไปไกลตัว หากของตกแล้วมีเสียงเมื่อเสียงกระทบของวัตถุหยุดกระทบ จะคาดคะเนความไกลจากเสียง แล้วจึงเดินไปค้นหาบริเวณนั้น เป็นต้น การหาของด้วยตนเองนั้นอาจไม่ใช่ปัญหา แต่การขอความช่วยเหลือจากคนตาดีในการค้นหานี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างลำบาก เนื่องจาก วิธีการค้นหาสิ่งของสำหรับคนตาดีและคนตาบอดใช้ผัสสะแตกต่างกัน กล่าวคือ คนตาบอดอาศัยการฟังทิศทางการกลิ้งไปของวัตถุ ในขณะที่คนตาดีอาศัยตาในการค้นหาสิ่งของ ทำให้คนตาบอดต้องอธิบายลักษณะสิ่งที่ตนเองต้องการค้นหาในแบบที่คนตาดีเข้าใจ เช่น กระเป๋ามีรูปทรงแบบไหน ลักษณะเป็นอย่างไร สีอะไร เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทำให้คนตาบอดไม่เพียงแค่เรียนรู้และจดจำทรัพย์สินในแบบของตนเองแล้ว ว่าวางอยู่ตำแหน่งใด ผิวสัมผัส รายละเอียดของสิ่งนั้น แต่พวกเขาจะต้องจดจำสีของวัตถุนั้น ๆ ด้วยเพื่อใช้ในการสื่อสารกับคนตาดี

“ถ้าทำของตกก็ควานไปรอบทิศเลย ของตกถ้าตกปุ๊บแล้วเสียงมันยังไม่หยุดกระทบ อันนี้จะจับได้ทันที แต่ถ้าเสียงมันหยุดไปแล้ว เช่น ยาดมตกกลิ้งเจียบ ๆ ไปไหนไม่รู้ ถ้าเหรียญตกยังหาง่ายกว่ายาดมตกอีกนะ ถ้าแบงค์ตกก็รีบร้อยให้เขาไปเลย ตอนเด็ก ๆ นี้จะนอนยึดตัว 180 องศา แล้วค่อยกลิ้งไปเรื่อย ๆ เพื่อหาของให้ได้พื้นที่เยอะที่สุด”

พีบอล (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

“เวลาให้คนตาดีช่วยหาของ เราก็จำรายละเอียดของของแต่ละอย่างถ้าจำสีได้ก็สบายไป แต่ถ้าจำสีไม่ได้ลำบาก ลำบากตรงที่ให้คนปกติหาให้ เขาเห็นสีเงาเขาก็จะสังเกตสีก่อน แต่เราอะถ้ามันเป็นกระเป๋าก็บอกกระเป๋ายาว เราบอกได้แค่รูปร่าง แต่สีลาย รายละเอียดพวกนี้เก็บได้ไม่หมด เราบอกได้แค่ทรงกระบอก ทรงกลม นิ่ม ๆ ได้”

พีไหม (สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2559).

ดังนั้น การเรียนรู้สิ่งของเกิดขึ้นจากการใช้ผัสสะในการสร้างประสบการณ์ทางผัสสะเพื่อทำความรู้จักและจดจำสิ่งที่พวกเขาใช้ ชุดประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้พวกเขาสามารถแยกแยะและบ่งบอกได้ว่าสิ่งที่ตนเองกำลังสัมผัส ได้ยิน ได้กลิ่นอยู่นั้นคืออะไร อีกทั้งการจัดการสิ่งของขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ผัสสะ สิ่งของ และพื้นที่วางสิ่งของที่คนตาบอดอาศัยผัสสะในการรับรู้ เรียนรู้ แยกแยะประเภทสิ่งของ และการเรียนรู้การจัดวางสิ่งของทางสังคมว่าของแต่ละประเภทควรถูกจัดวางอย่างไรตามตำแหน่งแห่งที่ของสิ่งของ เช่น สิ่งของอันตรายไม่ควรวางร่วมกับ

อาหารหรือของใช้อื่น ๆ และการจดจำตำแหน่งการวางสิ่งของที่ทำให้พวกเขาสามารถหยิบใช้สิ่งของต่าง ๆ ได้

5.1.2 ผัสสะกับการเลือกซื้อสินค้า

การจดจำและแยกแยะสิ่งของต่าง ๆ ทำให้คนตาบอดเรียนรู้ลักษณะที่โดดเด่นและสร้างความคุ้นเคยต่อผลิตภัณฑ์และของใช้แต่ละประเภท สิ่งเหล่านี้นำมาสู่การเลือกซื้อสินค้าของคนตาบอดที่อาศัยการสัมผัส กลิ่น และประสบการณ์ทางผัสสะของพวกเขา โดยพวกเขานิยมไปเลือกสินค้าด้วยตนเองมากกว่าให้ผู้อื่นซื้อมาให้ เพราะพวกเขาต้องการสัมผัสและดมกลิ่นผลิตภัณฑ์เหล่านั้นว่าใช้สิ่ง que พวกเขาต้องการหรือไม่ แต่หากมีเพื่อนตาดีเดินทางไปเลือกสินค้าด้วยจะช่วยยืนยันความแน่ใจ และให้ความช่วยเหลือพวกเขาได้ในบางสถานการณ์ เช่น ดูราคา ดูส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ สีของสินค้า เป็นต้น

สำหรับการเลือกซื้อเสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า และเครื่องประดับของคนตาบอด อาศัยการสัมผัสเป็นสำคัญ ความรู้สึกสัมผัสจะช่วยในการทำความรู้จักและประเมินสินค้าเหล่านั้น อีกทั้งประสบการณ์ทางผัสสะที่มีต่อเนื้อผ้าและวัสดุของสินค้าจะถูกนำมาใช้ในการเลือกและตัดสินใจซื้อสินค้า กล่าวคือ คนตาบอดใช้การสัมผัสในการเรียนรู้ลักษณะของสินค้าชิ้นนั้นว่ามีรูปร่างเป็นอย่างไร ความรู้สึกที่มีต่อเนื้อผ้า และวัสดุจะถูกประเมินจากประสบการณ์ที่พวกเขามี เช่น ฝ้ายยีนส์ ใส่แล้วร้อน ไม่สบายตัว, รองเท้าลักษณะนี้ใส่เข้ากับเสื้อผ้าที่มีหรือไม่ เป็นต้น อีกทั้งการเลือกเสื้อผ้าไม่เพียงคำนึงถึงเนื้อสัมผัสที่นุ่มสบาย แต่จะสิ่งเหล่านั้นต้องบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของผู้สวมใส่ด้วย เช่น ชุดกระโปรงลายดอกไม้แสดงถึงการเป็นคนหวานและเรียบร้อย, กางเกงยีนส์ถูกให้ความหมายว่าเป็นคนเท่, การใส่รองเท้าส้นสูง หมายถึง ความมั่นใจ, แต่งตัวสไตล์กีฬา เป็นต้น นอกจากนี้ ราคายังเป็นเงื่อนไขสำคัญในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า

การเลือกซื้อเสื้อผ้าของคนตาบอด ใช้การสัมผัสจับเนื้อผ้าว่าชอบหรือไม่ ใส่สบายหรือไม่ นอกจากเนื้อผ้าแล้วจะต้องสัมผัส ลูบไปตามเสื้อผ้า เพื่อสำรวจรูปทรงและลวดลายของเสื้อผ้าด้วย การสัมผัสจะทำให้เกิดมโนภาพของสินค้านั้น ๆ และเกิดจินตนาการหากเสื้อผ้าเหล่านั้นอยู่บนเรือนร่างของผู้สวมใส่เป็นอย่างไร เมื่อสัมผัสแล้วถูกใจก็ถึงขั้นตอนการลองสวมใส่ที่จะทำให้รับรู้ถึงความนุ่มสบาย และในขั้นนี้อาจต้องอาศัยจินตนาการของผู้พิการทางสายตาเองร่วมกับตาของเพื่อนตาดีและคนขายที่จะช่วยประเมินความสวย หล่อ และดูดี เช่นเดียวกันการเลือกซื้อรองเท้า จะอาศัยการสัมผัสรูปทรง วัสดุของรองเท้า แต่การสัมผัสภายนอกยังไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการลองสวมใส่ว่าภายในของรองเท้าคู่นั้นให้ความรู้สึกสบาย คล่องตัว และพอดีกับเท้าหรือไม่ ทั้งนี้ การสัมผัสทำให้คนตาบอดเกิดจินตนาการว่าเสื้อ กางเกง และรองเท้าที่ซื้อมานั้นเข้ากับสิ่งที่ตนมีอยู่หรือไม่และเมื่ออยู่บนร่างกายของพวกเขาแล้วจะดูดีหรือไม่

สำหรับการเลือกสีของเสื้อผ้าของคนตาบอดขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ความหมายของสี ประโยชน์ใช้สอย ประสบการณ์ทางการมองเห็น จินตนาการของคนตาบอด และบุคลกรอบข้าง กล่าวคือ คนตาบอดไม่ว่าจะสูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยใดก็ตาม พวกเขาได้เรียนรู้ความหมายที่ถูกใส่เข้าไปในแต่ละสี เช่น สีชมพู เป็นสีของผู้หญิง สีของความอ่อนหวาน, สีฟ้า เป็นสีของผู้ชาย สีของความสดใส เป็นต้น นอกจากนี้ระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็นมีส่วนในการเลือกสีของเสื้อผ้า เนื่องจากคนที่เคยมองเห็นมาก่อนจะมีภาพของการสวมใส่เสื้อผ้าแต่ละสีว่า มีสีใดที่ตนเองใส่แล้วดูดี ทำให้ผิวดูขาวขึ้น เป็นต้น สำหรับคนตาบอดแต่กำเนิด แม้ว่าพวกเขาจะไม่เคยมองเห็นสีมาก่อน แต่พวกเขามีจินตนาการ จากการเรียนรู้ความหมายของสีและการประเมินความสวยงามจากสายตาของคนรอบข้างว่า พวกเขาใส่สีอะไรแล้วสวยหรือดูดี นอกจากนี้เงื่อนไขที่กล่าวไปแล้ว อีกหนึ่งเงื่อนไขในการเลือกสีของเสื้อผ้าที่คนตาบอดเองตระหนักถึง คือ ประโยชน์ใช้สอย เนื่องจากพวกเขามองไม่เห็นเสื้อผ้าว่ามีรอยเปื้อนหรือไม่ และการคราบหรือรอยเปื้อนบนเสื้อผ้าเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ต่อคนดูและตนเอง รวมถึงเพื่อให้สะดวกต่อการสวมใส่และเข้ากับเสื้อผ้าได้ทุกสี ดังนั้น พวกเขาจะเลือกเสื้อผ้าสีเข้มและเป็นสีพื้นฐานโดยเฉพาะกางเกง เช่น สีดำ สีกรมท่า สีน้ำตาล เพื่อให้สามารถเข้ากับเสื้อผ้าทุกสี และมองไม่ค่อยเห็นรอยเปื้อนบนเสื้อผ้า

“ซื้อเสื้อผ้างก็ตามตลาดบ้าง ห้างบ้าง แต่ในห้างไม่ค่อยกล้าซื้อมันแพง เวลาไปซื้อแม่ค้าก็จะดูว่าไซส์ไหนที่เหมาะสมกับเราแต่รูปแบบเราก็เลือกเอง ก็จะเลือกอย่างเช่น กระโปรง จะไม่ยาวเกิน เหนือเข่านิดนึง คล้ำดูลดทลาย ลักษณะผ้า ถ้าหนาไปก็ไม่เอา ขอสวยด้วย ใส่สบายด้วย เสื้อผ้า ราคาอยู่ในหลักร้อย พันแพงไปใส่สวยก็ไม่ซื้อ ยีนส์ก็จะปลาย ขาด ๆ หน่อย มันเทดี ... ส่วนใหญ่รองเท้าจะเลือกให้เป็นสีดำหมด เพราะว่าสีดำ สีน้ำตาลมันเข้ากับทุกสีไง ก็จะเอาที่มันลงตัวมากกว่า”

เกรช (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

“เวลาไปซื้อเสื้อผ้า ผมไม่กลัวเลยไปคนเดียวได้ เพราะไปถึงผมก็จะใช้พนักงานช่วยดูว่ามันดูดีมั๊ย เขาต้องช่วยเราดูอยู่แล้ว เพราะเขาก็อยากจะขายของ ... รองเท้าก็ต้องใส่สบาย ยืนแล้วมันคง ไม่สะดุดอะไรแล้วเราไม่ล้มง่าย ดูจากลักษณะของพื้น พื้นต้องแบนติดพื้น ไม่ใช่พื้นสูง เวลาเราเหยียบจะเต็มเท้า รองเท้าก็ต้องเป็นหนัง มันเป็นบุคลิก”

พีบี๊ก (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2559).

“รองเท้าก็เอามือจับดูอะคะ ถ้ามันมีที่ประดับสวย ๆ ละมันถูกใจหนู หนูก็เอา แล้วเป็นคนที่ชอบใส่รองเท้าที่มันมีเสียง แบบที่เดินแล้วมันก็อ๊ก ๆ แบบเนี่ย ไม่ค่อยเน้นสีเท่าไร หนูก็ชอบแบบปิดเท้า เวลาเดินเตะละมันไม่เจ็บ แต่ถ้าชอบแล้วแพงมากก็ไม่ซื้อ”

หวาน (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559).

จากการเรียนรู้ของใช้ในท้องถิ่นที่ได้กล่าวไปข้างต้น การเลือกซื้อของใช้จำพวก สบู่ แชมพู ผลิตภัณฑ์ระงับกลิ่นกาย น้ำหอม ครีมบำรุง อาศัยการสัมผัสและกลิ่นหากเป็นสิ่งของที่ใช้อยู่แล้ว นั้นหมายความว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นของที่คุ้นมือ พวกเขารู้จักรูปร่างของผลิตภัณฑ์นั้นเป็นอย่างดี เนื่องจากพวกเขามีประสบการณ์เคยสัมผัสและเคยได้กลิ่นมาก่อน เมื่อไปถึงโซนหรือร้านขายของใช้ที่เต็มไปด้วยผลิตภัณฑ์หลากหลายยี่ห้อที่เรียงรายอยู่บนชั้นวาง พวกเขาจะเดินไปยังบริเวณที่เคยหยิบผลิตภัณฑ์นั้น หากเมื่อลองจับดูในบริเวณนั้นไม่ใช่ผลิตภัณฑ์ที่พวกเขาต้องการ เนื่องจากมีการจัดรูปแบบการวางสินค้าใหม่ พวกเขาจะอาศัยความช่วยเหลือจากคนตาดีเพื่อบอกบริเวณที่ขายสินค้าที่พวกเขาต้องการ ในระหว่างการเลือกซื้อสินค้าความรู้สึกสัมผัสที่คุ้นเคยกับสิ่งที่ใช้อยู่เป็นประจำ ประสบการณ์เหล่านั้นถูกดึงนำมาใช้ พวกเขาถูบลำ สัมผัสแต่ละขวด จนพบกับรูปร่างของผลิตภัณฑ์ที่คุ้นมือ แต่หากยังไม่แน่ใจเนื่องด้วยผลิตภัณฑ์บางประเภทมีรูปร่างลักษณะของบรรจุภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน หรือยี่ห้ออื่น ๆ เปลี่ยนรูปร่างของบรรจุภัณฑ์ พวกเขาจะใช้กลิ่นที่คุ้นจมูกเข้ามาพร้อมกับสัมผัสที่คุ้นมือเพื่อระบุผลิตภัณฑ์ พร้อมกับหันมาถามผู้วิจัยว่าขวดนี้ใช่สบู่ ยี่ห้อนี้ สีนี้อหรือไม่ และราคาเท่าไร เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลก่อนหยิบไปชำระเงิน ทั้งนี้ได้หมายความว่าพวกเขาจะใช้สินค้ายี่ห้อและสูตรเดิมตลอด การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์แต่ละครั้งอาจเปลี่ยนไปขึ้นอยู่กับคำแนะนำจากบุคคลรอบข้าง และความอยากรู้อยากลองของผู้พิการทางสายตาเอง โดยอาศัยการทำความรู้จักผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ผ่านการดมกลิ่น หากมีกลิ่นที่หอมตรงใจ หรือเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ พวกเขาจะซื้อผลิตภัณฑ์ยี่ห้อนั้นไปลองใช้

“ของใช้ที่เราใช้ประจำเราจำได้ว่ามันลักษณะเป็นยังไง จับก็รู้ เวลาไปซื้อก็จับ ๆ เอา พวกครีมนี้ก็ใช้คะ เลือกจากกลิ่นหอม แต่ไม่ฉุน พวกกลิ่นดอกไม้ สดอเบอร์รี่แบบนี้ได้ ใช้เป็อกก็เปลี่ยน”

หวาน (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559).

“น้ำหอมก็เลือกจากกลิ่นชอบกลิ่นไหนก็ใช้นั้น ชอบกลิ่นประมาณck1 polo ก็ได้ใช้ไม่ค่อยซ้ำกัน เปลี่ยนหมุนไปเรื่อย ๆ ... เวลาซื้อของตัวเอง ผมเลือกจาก

ความอยากได้ ไปจับแล้วอยากใช้ก็ใช้ ไข่ม่ว ๆ เอา บางทีชอบกลิ่นส้ม ก็เลือกกลิ่นส้มมาใช้”

พีบอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

“พวกสบู่ แชมพูก็มักเลือกจากกลิ่น ชอบกลิ่นก็ซื้อแล้วก็มาลองใช้ ถ้าชอบก็ซื้อมาใช้ต่อ ไม่ชอบก็เปลี่ยน เบื่อก็เปลี่ยน ปกติไม่ค่อยแพ้ก็ลองใช้ไปเรื่อย ๆ น้ำหอมก็มีใช้ ก็เลือกจากกลิ่นอีกแหละส่วนใหญ่อะไรจะเป็นกลิ่นดอกไม้ แต่จะไม่ชอบอันที่เป็นกลิ่นฉุน ๆ”

พีไหม (สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2559).

สถานที่ในการซื้อสินค้าและการเลือกซื้อสินค้าของคนตาบอด ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม คือ เพศ ชนชั้น และอาชีพ กล่าวคือ สินค้าแต่ละประเภทถูกใส่ความหมายทางเพศ เช่น ความแตกต่างของเนื้อผ้า ผ้าบางประเภทและอุปกรณ์บางอย่างเป็นเครื่องแต่งกายสำหรับผู้หญิง เช่น ผ้าพันคอ เครื่องประดับ เป็นของตกแต่งเรือนร่างสำหรับผู้หญิงเท่านั้น นอกจากนี้ชนชั้นและอาชีพ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดกำลังซื้อและจำกัดสถานที่ในการซื้อสินค้า สำหรับคนตาบอดชนชั้นกลางและมีอาชีพเป็นพนักงานของรัฐและเอกชน และคนตาบอดที่เป็นผู้ประกอบการทำงานอยู่ที่บ้านและผู้ที่อยู่ในศูนย์ฝึกอาชีพฯ มีรูปแบบการเลือกซื้อสินค้าและสถานที่ในการซื้อสินค้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มคนตาบอดที่ทำงานเป็นพนักงานของรัฐและเอกชนซึ่งมีรายได้คงที่ในแต่ละเดือน นิยมซื้อสินค้าและของใช้โดยเฉพาะเสื้อผ้าในห้างสรรพสินค้า เสื้อผ้าของคนตาบอดกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นยี่ห้อที่พบได้ในห้างสรรพสินค้าทั่วไป เนื่องด้วยพวกเขามีทัศนคติว่า เสื้อผ้าที่มียี่ห้อน่าจะมีคุณภาพที่ดี ทนทาน ตัดเย็บเรียบร้อย ทำให้ผู้สวมใส่ดูบุคลิกดีไปด้วย ในขณะที่คนตาบอดที่ทำงานอยู่ที่บ้าน เช่น ป้าผึ้ง ไม้ ป้ามะลิ และผู้ที่ทำงานอยู่ในศูนย์ฝึกอาชีพฯ เช่น พีไหม โดนัท หวาน เป็นกลุ่มคนที่มีรายได้ไม่คงที่แต่ละเดือน ทำให้พวกเขามิغبในการเลือกซื้อสินค้าจำกัด ด้วยเหตุนี้พวกเขาจะนิยมใช้เลือกซื้อสินค้าที่มีราคาไม่สูง และไม่จำเป็นต้องมียี่ห้อ อาจซื้อสินค้าตามตลาดที่ราคาย่อมเยา แต่เน้นที่ปริมาณของสินค้าและความถูกใจในสินค้า

นอกจากนี้จากการเดินเลือกซื้อสินค้ากับคนตาบอด ไม่เพียงทำให้ผู้วิจัยได้เห็นวิธีการเลือกเสื้อผ้าและของใช้ต่าง ๆ แต่ยังทำให้เห็นถึงการใช้ผัสสะในการแยกธนบัตรและเหรียญอีกด้วย สำหรับคนตาบอดการแยกประเภทและการจัดการธนบัตร พวกเขาใช้การสัมผัสธนบัตร เพื่อสังเกตขนาด ความยาว และเนื้อกระดาษที่แตกต่างกันของธนบัตรแต่ละประเภท เช่น ธนบัตรมูลค่า 1,000 บาท จะมีขนาดใหญ่และยาวที่สุดแล้วขนาดจะเล็กลงไปเรื่อย ๆ โดยปกติพวกเขาจะใช้การเปรียบเทียบความยาวของธนบัตรแต่ละใบ หากมีใบเดียวยื่นมาให้ก็อาจยังเป็นเรื่องที่ยากใน

การระบุประเภทของธนบัตร ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและป้องกันการหยิบธนบัตรผิด พวกเขาจะจัดเก็บธนบัตรจะวางเรียงตามขนาดของธนบัตร หรืออาจแยกธนบัตรแต่ละประเภทออกจากกัน โดยการใส่คนละช่อง เป็นต้น สำหรับเหรียญการแยกประเภทจะง่ายกว่าธนบัตร เนื่องจากเหรียญแต่ละประเภทมีขนาด และให้การสัมผัสของรูปทรงและขอบเหรียญที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เช่น เหรียญบาท มีลักษณะกลมขอบเป็นเฟืองหยัก ๆ รอบวง ส่วนเหรียญสองบาทจะมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเหรียญบาทเล็กน้อยและขอบจะมีลักษณะเรียบสลับกับรอยหยัก เหรียญห้าจะหนาและหนักเมื่อสัมผัสตรงขอบจะพบมุมเหลี่ยม และเหรียญสิบชัดเจนที่สุด คือ เมื่อสัมผัสจะรู้สึกมีวงกลมเล็กอยู่ข้างใน และมีความหนักมากกว่าเหรียญประเภทอื่น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงการแยกแยะ จัดประเภท และการเลือกซื้อสินค้าของคนตาบอด ที่ทำให้เห็นถึงความพยายามของคนตาบอดในการแยกแยะและเลือกซื้อสินค้า ที่อาศัยความคุ้นเคยที่มีต่อผลิตภัณฑ์ การใช้ผัสสะที่ละเอียดและแม่นยำในการเรียนรู้และเลือกซื้อสินค้าแต่ละประเภทเพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโดยมิได้เป็นภาระของคนรอบข้าง หรือสังคมที่ต้องอำนวยความสะดวกเฉพาะให้แก่คนตาบอด ในส่วนถัดไปผู้วิจัยจะพูดถึงเงื่อนไขของการเลือกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของคนตาบอด

5.1.3 การแต่งกาย: เรื่องราวกับสังคม

การเลือกเครื่องแต่งกายของคนตาบอดไม่แตกต่างจากคนตาดี เนื่องจากอาศัยชุดบรรทัดฐานและความเหมาะสมทางสังคมชุดเดียวกัน คนตาบอดให้ความสำคัญกับการแต่งกาย เพราะพวกเขาเชื่อว่าในสังคมมีสายตาหลากหลายคู่ที่กำลังจ้องมองและประเมินความเหมาะสมในการแต่งกายของพวกเขาด้วย ดังนั้น การเลือกสวมใส่เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายตั้งอยู่บนเงื่อนไขของสถานกาลเทศะ และความเหมาะสม รวมถึงกระแสนิยม (แฟชั่น) และการให้ความหมายต่อสิ่งที่นำมาใช้ ตกแต่งร่างกาย แต่สิ่งที่ทำทนาย คือ พวกเขาไม่รู้ได้อย่างไรว่า เสื้อผ้าที่พวกเขาเลือกสวมใส่นั้นมีความเข้าคู่กัน และเหมาะสม

กาลเทศะและความเหมาะสม เป็นเงื่อนไขแรกที่เข้ามาจำกัดการแต่งกาย ทำให้เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายของคนตาบอดในแต่ละวันมีความแตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น ในวันทำงาน การเลือกเสื้อผ้าเป็นไปตามมาตรฐานความคาดหวังทางสังคมที่กำหนดรูปแบบเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมของแต่ละอาชีพ สำหรับคนตาบอดที่ทำงานในองค์กร/สำนักงานของรัฐและบริษัทของเอกชน การแต่งกายจะต้องมีฐาน มีความสุภาพ และมีความน่าเชื่อถือในการทำงาน ตัวอย่างเช่น ผู้ชายสวมใส่เสื้อเชิ้ต กางเกงสแล็คหรือตามเครื่องแบบขององค์กร (uniform) หากเป็นวันทำงานที่ต้องไปออกงานการแต่งกายก็ต้องสุภาพและเป็นทางการมากยิ่งขึ้น เช่น ใส่ชุดสูท สีเสื้อผ้าสุภาพไม่ฉูดฉาด และหากเป็นวันทำงานที่ต้องไปทำกิจกรรมกลางแจ้ง อาจเลือกเสื้อผ้าที่ให้ความรู้สึกกระฉับกระเฉง เคลื่อนไหวตัวได้อย่างคล่องตัว และสุภาพ จำพวกเสื้อยืดคอปก (เสื้อโปโล) และ

กางเกงขายาว สำหรับผู้ที่ทำอาชีพส่วนตัว เช่น ขายอาหาร จะสวมใส่เสื้อผ้าธรรมดา แต่จะต้องให้ดูสะอาดสะอ้านเพื่อให้ลูกค้ารู้สึกว่าการสะอาดและปลอดภัย เพราะสุขอนามัยมิได้ถูกประเมินจากวัตถุดิบในการประกอบอาหารเท่านั้น แต่ถูกประเมินจากสิ่งของในร้านค้า และการแต่งกายของผู้ประกอบอาหารเองด้วย, อาชีพทำสวนยาง การแต่งกายจะเน้นเสื้อผ้าที่เมื่อสวมใส่แล้วให้ความรู้สึกสบาย ระบายอากาศได้ดี ชยับเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างคล่องตัว และเป็นเสื้อผ้าสีเข้ม เป็นต้น

การแต่งกายในวันหยุดพักผ่อน ลักษณะการแต่งกายจะเปลี่ยนแปลงไปขึ้นอยู่กับกระแสนิยมทางสังคม ความชื่นชอบส่วนตัว และสภาพอากาศหรือฤดูกาล เช่น สภาพอากาศที่ร้อนของประเทศไทยทำให้เหงื่อออกง่าย และก่อให้เกิดความรู้สึกเหนียวตัวและหงุดหงิดได้ ดังนั้น การเลือกสวมใส่เสื้อผ้าจึงจำเป็นที่จะต้องเลือกเสื้อผ้าที่ให้ความรู้สึกนุ่มสบายผิวเมื่อสวมใส่ ผู้วิจัยเห็นลักษณะการแต่งกายที่เปลี่ยนไปของคนตาบอดในช่วงวันทำงานและวันหยุดพักผ่อน จากเสื้อผ้าที่สุภาพเป็นทางการในวันทำงานเปลี่ยนเป็นเสื้อผ้าที่ให้ความรู้สึกสบายตัวและไม่ร้อน เช่น เครื่องแต่งกายที่ทำจากผ้ายืดหรือผ้าร่ม เช่น ชุดกีฬา ที่ให้ความรู้สึกสบาย ผ่อนคลาย และระบายอากาศได้ดี, เสื้อยืด/เสื้อกล้ามคู่กับกางเกงขาสั้น แต่หากเป็นฤดูหนาวหรืออาศัยอยู่พื้นที่ที่มีอากาศเย็น เครื่องแต่งกายก็จะต้องให้ความรู้สึกอบอุ่น เพื่อป้องกันความเจ็บป่วย

“เวลาสอนก็ใส่เสื้อเชิ้ต หรือเสื้อครุทึบมันต้องเรียบร้อย ๆ แต่จริงนี้ไม่ใช่ละ แต่ว่าด้วยหน้าที่ก็ต้องใส่ แต่ถ้าเลิกงานไปแล้วก็เสื้อยืดเลยครับ”

พี่ต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

“บางทีมีคำว่า ทำงาน มันมาค้ำคอไว้ จะทำอะไรตามใจมากก็ไม่ได้เหมือนตอนเรียน ทำงานใส่เสื้อเชิ้ต กางเกงสแล็ค แต่ถ้าปกติไม่ต้องออกไปไหนไกล หรือว่าไปเที่ยวเฉย ๆ ก็ใส่เสื้อบอล กางเกงบอลสบาย ๆ ธรรมดาไปเลย ตอนเด็ก ๆ จะไม่ใส่พวกกางเกงยีนส์ เสื้อแขนยาว รองเท้าผ้าใบ กางเกงยีนส์มันอึดอัด”

พี่บอล (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

“ถ้าเป็นเวลาทำงาน เราต้องนวด ก็ใส่ชุดที่เป็นยูนิฟอร์มของที่นี่เหมือนกันหมด...แต่ถ้าเป็นวันหยุดออกไปข้างนอกเราก็แต่งตัวสบาย ๆ”

พี่ไหม (สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559).

“ถ้ากางเกงก็ต้องใส่ยีนส์อะคะแล้วก็รัดเข็มขัด ใส่แล้วมันดูเท่ แต่ถ้าให้เลือกที่ความสวยงามหรือว่าน่ารักก็ใส่เสื้อออกเซ็กซี่ ๆ ถ้าต้องการให้มันได้versionนี้จริง ๆ ก็ต้องเป็นชุดกระโปรงคะ”

เกรซ (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเลือกเสื้อผ้ายังขึ้นอยู่กับให้ความหมายทางสังคมที่มีต่อสถานที่ และเสื้อผ้า กล่าวคือ คนตาบอดมีจินตนาการของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายสำหรับแต่ละโอกาส การให้ความหมายต่อสถานที่ เนื่องจากพื้นที่และสถานที่ และเครื่องแต่งกายถูกสร้างความหมายในลักษณะที่สอดคล้องกัน ตัวอย่างเช่น การจัดงานที่โรงแรมจะเป็นงานที่หรูหรา การเลือกเครื่องแต่งกายจะต้องสอดคล้องกันพื้นที่ ผู้หญิงจะต้องใส่ชุดกระโปรงยาว รองเท้าส้นสูง ผู้ชายใส่เสื้อสูทด้านนอก ด้านในเป็นเสื้อเชิ้ตผูกเนคไท กางเกงสแล็ค และรองเท้าหนัง เพื่อเป็นเกียรติให้กับงาน และแขกที่มาร่วมงาน, การแต่งตัวไปวัด เป็นสถานที่ทางศาสนาและมีความศักดิ์สิทธิ์ การแต่งกายจะต้องสุภาพ ใส่กางเกงขายาว ไม่สวมใส่เสื้อผ้าโป๊หรือกางเกงขาสั้น เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ความหมายของสถานที่และการแต่งกายที่เหมาะสมเกิดขึ้นผ่านการขัดเกลาทางสังคมจากครอบครัวและสถาบันการศึกษา และการนิยามตนเองในสถานที่แห่งนั้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพวกเขาจะมองไม่เห็น แต่พวกเขามีจินตนาการเกี่ยวกับความสวยงาม และต้องการดูดีในสายตา บุคคลรอบข้างที่จ้องมองมาที่พวกเขา ด้วยเหตุนี้การเลือกเครื่องแต่งกายจึงขึ้นอยู่กับการนิยามตนเองของคนตาบอดเพื่อนำเสนอตัวตน เนื่องจากเครื่องแต่งกายเป็นองค์ประกอบในการนำเสนอตัวตนและการสร้างภาพประทับใจ ตามที่ Goffman ว่าการนำเสนอตัวตนในชีวิตประจำวันทุกคนแสดงและสวมบทบาท ซึ่งเครื่องแต่งกายเป็นองค์ประกอบในการสร้างภาพประทับใจเชิงบวกให้ผู้ชมเชื่อว่าผู้แสดงมีตัวตนเช่นนั้น (Goffman, 1959) ซึ่งการนิยามตัวตนของคนตาบอดอาจแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลาไม่ได้แข็งทื่อและตายตัว และการเลือกเครื่องแต่งกายเปรียบเสมือนงานศิลปะที่ผู้วาดเป็นผู้กระทำในการเลือกและคัดสรรสิ่งที่เหมาะสมกับตนเองในช่วงเวลานั้น ตัวอย่างเช่น ในบางวันเป็นผู้หญิงอ่อนหวาน เครื่องแต่งกายจะเป็นชุดกระโปรงพองสีชมพู หรือบางวันอยากเป็นผู้หญิงเท่ เครื่องแต่งกายจะเป็นเสื้อยัด กางเกงยีนส์ขาด รองเท้าผ้าใบ เป็นต้น

นอกจากเสื้อผ้าแล้ว การแต่งกายยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น รองเท้า กระเป๋า เครื่องประดับ เป็นต้น การเลือกใช้สิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นและรสนิยมส่วนตัว ในส่วนของรองเท้าเป็นสิ่งสำคัญของเครื่องแต่งกายที่ทุกคนจำเป็นจะต้องสวมใส่อยู่ตลอดเวลา การเลือกสวมใส่รองเท้าขึ้นอยู่กับสวมใส่เสื้อผ้า สีของเสื้อผ้า และความเหมาะสมของสถานที่และกิจกรรมที่ทำ เช่น ในวันหยุดแม้ว่าจะใส่ชุดกีฬา หรือเสื้อยัดกางเกงบอล สามารถใส่กับรองเท้าแตะพองน้ำได้ แต่

หากชุดเดียวกันแต่กำลังจะไปออกกำลังกายรองเท้าจะต้องเปลี่ยนเป็นรองเท้าผ้าใบ และในวันทำงานเมื่อสวมใส่เสื้อเชิ้ต กางเกงสแล็ค รองเท้าจะเป็นรองเท้าหนัง เป็นต้น

“หนูมีรองเท้าเยอะมาก หนูชอบรองเท้า มีเป็น 20 คู่... เวลาเลือกก็ต้องเลือกที่เข้ากับชุด ถ้าไปออกงานหนูก็ใส่สั้นสูง แต่ก็ต้องดูสีด้วยว่าวันนั้นใส่ชุดสีอะไร ถ้าชุดชมพู รองเท้าน้ำตาลมันก็ไม่เข้ากัน ก็จะดูไม่สวย”

หวาน (สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2559).

“รองเท้า ก็ขึ้นอยู่กับการแต่งตัว ถ้าใส่กางเกงยีนส์ ดูเท่ ๆ ก็ต้องใส่กับรองเท้าผ้าใบ ถ้าใส่กระโปรง ดูหวาน ๆ ก็ต้องใส่คัทชู แล้วแต่ที่เราอยากเป็นสไตล์ไหน”

เกรซ (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

สำหรับการเลือกกระเป๋า ผู้วิจัยสังเกตว่ากระเป๋าที่คนตาบอดใช้ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย นิยมใช้กระเป๋าสะพายคาดลำตัวหรือสะพายไหล่ และกระเป๋าเป้ เนื่องด้วยประโยชน์ใช้สอยที่บรรจุสิ่งของได้เป็นจำนวนมากและคล่องตัว ในส่วนของเครื่องประดับ หมายรวมถึง นาฬิกา โทรศัพท์มือถือ สร้อยคอ แหวน กำไล และต่างหู สำหรับนาฬิกาและมือถือเป็นสิ่งที่ทดแทนกันได้ในการบอกเวลา จากการสังเกตของผู้วิจัยคนตาบอดส่วนใหญ่ไม่ได้สวมใส่นาฬิกาแต่อาศัยการบอกเวลาจากโทรศัพท์มือถือ แต่หากทำอาชีพนวดช่วงเวลาที่กำลังนวดไม่สามารถนำโทรศัพท์มือถือเข้าได้ พวกเขาจะใช้การกดนาฬิกาส่วนตัวเพื่อให้ทราบเวลาอยู่เป็นระยะ ๆ เมื่อพูดถึงเครื่องประดับอื่น ๆ จำพวกสร้อยคอ แหวน กำไล ต่างหู เป็นเครื่องประดับที่บ่งบอกความเป็นผู้หญิง การเลือกสวมใส่ขึ้นอยู่กับรสนิยมของแต่ละบุคคล เช่น บางคนชอบใส่ต่างหู บางคนชอบใส่แหวน บางคนชอบใส่กำไล เป็นต้น เครื่องประดับประเภทนี้เป็นความสนุกสนานในตกแต่งเรือนร่าง เพื่อให้ความรู้สึกสวยงาม

5.1.4 การดูแลตนเอง: กลิ่นกับความหมาย

คนตาบอดเองไม่เพียงให้ความสนใจกับการเลือกเครื่องแต่งกาย แต่ยังให้ความสำคัญกับการดูแลตนเองเกี่ยวกับผิวหนัง ผิวกาย โดยเฉพาะกลิ่นกายเป็นสิ่งที่คนตาบอดให้ความสำคัญ จากการเข้าไปสัมผัสชีวิตคนตาบอด พวกเขามีความกังวลเรื่องของกลิ่นกายเป็นอย่างมาก เช่น ผู้วิจัยไปดูพี่ปิ่นคัตสายุโต เมื่อแข่งขันเสร็จผู้วิจัยและพี่ปิ่นเดินทางกลับด้วยกัน โดยผู้วิจัยอาสาไปส่งพี่ปิ่นที่พาร์ทเมนท์ เมื่อขึ้นรถยนต์พี่ปิ่น พูดขึ้นว่า “ขอโทษนะครับ ตัวผมอาจจะเหม็นเหงื่อหน่อย แข่งเสร็จยังไม่ได้อาบน้ำเลย เพราะห้องน้ำสกปรกมาก” เช่นเดียวกับพี่บอลที่นั่งคุยกับผู้วิจัยแล้วพูดขึ้นว่า “วันนี้ผมอาจจะมึกลิ่นประหลาด ๆ พอดีไปกินอาหารมาแล้วแขนเสื้อมันไปจุ่มในจานเลยมีกลิ่นติดมา เช้งมาก” รวมถึงจากการพูดคุยกับคนตาบอดส่วนใหญ่นิยมใช้น้ำหอม ครีม หรือ

เครื่องหอม เพื่อให้ร่างกายมีกลิ่นหอมน่าพึงประสงค์ต่อตนเองและคนรอบข้าง การเลือกใช้เครื่องหอมแม้ว่าดูเป็นรสนิยมความชื่นชอบส่วนบุคคล แต่ในความเป็นจริงกลิ่นแต่ละกลิ่นถูกนิยามและให้ความหมายจากสังคม และถูกตีความจากปฏิกิริยา เช่น น้ำหอมที่มีกลิ่นของดอกไม้อ่อน ๆ แสดงถึงความเป็นผู้หญิงที่อ่อนหวาน, กลิ่นน้ำหอมบางประเภทให้ความรู้สึกถึงความเซ็กซี่, กลิ่นสดใสรหรือรุนแรงอาจไม่เหมาะสำหรับคนสูงวัย เป็นต้น ดังนั้น การเลือกเครื่องหอม นอกจากจะให้ความสำคัญกับกลิ่นแล้ว ยังขึ้นกับความรู้สึกที่มาพร้อมกลิ่นว่าให้ความรู้สึกแบบใด และพวกเขาให้ความหมายแก่กลิ่นนั้นอย่างไร

“น้ำหอม ครีม ใช้มาหลายยี่ห้อ กลิ่นต้องเป็นกลิ่นหอมหวาน ๆ กลิ่นดอกไม้ สูตรโยเกิร์ต มันให้ความรู้สึกเป็นผู้หญิง”

เกรซ (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

“ส่วนใหญ่ชอบน้ำหอมเน้นเป็นกลิ่นsportกลิ่นกีฬามากกว่า คือเราเป็นนักกีฬากลิ่นพวกนี้จะดีกว่า”

พีป็น (สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2559).

“กลิ่น sexy night แต่ยี่ห้ออื่นก็ได้ แต่ต้องเป็นกลิ่นนี้ กลิ่นมันก็หอม ๆ กลิ่นแนวสดชื่น เคยลองหลายกลิ่นแต่ชอบกลิ่นนี้”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559)

กลิ่นของเครื่องหอมไม่เพียงจะช่วยเติมแต่งกลิ่นกาย แต่กลิ่นหอมที่ฟุ้งกระจายบนเรือนร่างยังถูกนำมาใช้เป็นตัวบ่งบอกอัตลักษณ์ของบุคคล และความตัวตนของผู้ใช้อีกด้วย ดังนั้น กลิ่นจึงมิใช่เป็นเพียงแค่อุปกรณ์ที่ใช้ปรุงแต่งกายที่จะนำเอากลิ่นใดมาแต่งแต้มตัวเอง แต่เป็นกระบวนการสร้างผัสสะที่เกิดจากการนิยามตนเอง และการให้ความหมายต่อกลิ่นอย่างพิถีพิถันว่า กลิ่นแบบใดที่สื่อหรือบ่งบอกตัวตนและรสนิยมของผู้ใช้ได้ นอกจากนี้กลิ่นกายยังถูกนำไปผูกโยงกับสถานะทางสังคม กล่าวคือ กลิ่นเครื่องหอมบนกายถูกใช้ในการระบุชนชั้นทางสังคมและแบ่งความเป็นเพศและอายุ ดังเช่นงานศึกษาบทบาทของกลิ่นทางสังคม พบว่า กลิ่นถูกใช้เพื่อแบ่งแยกชนชั้นทางสังคม โดยกลิ่นหอมเป็นสัญลักษณ์ของคนชนชั้นสูง และกลิ่นเหม็นเป็นกลิ่นของคนชนชั้นล่าง และกลิ่นบางกลิ่นถูกทำขึ้น เพื่อบ่งบอกความเป็นชายและความเป็นหญิง เช่น กลิ่นดอกไม้ กลิ่นกุหลาบ เป็นกลิ่นเฉพาะของผู้หญิง เป็นต้น ซึ่งการแบ่งแยกชนชั้น และความเป็นชายและหญิงจากกลิ่น (Classen, Howes and Synnott, 1994) ในปัจจุบันการแบ่งกลุ่มคนทางสังคมดูจะพรั่มัว เนื่องจากผู้คนทุกชนชั้น

สามารถเข้าถึงเครื่องหอมได้อย่างอิสระด้วยเงื่อนไขของราคาและสถานที่จำหน่ายเครื่องหอม รวมถึงความเป็นเพศไม่ได้ถูกแบ่งออกเป็นแค่ชายและหญิง ทำให้การใช้เครื่องหอมข้ามผ่านขอบเขตของชนชั้นและความเป็นเพศที่ไม่ว่าจะจะเป็นใครสามารถเติมเต็มแต่งกลิ่นหอมให้แก่ตนเองได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่ากลิ่นหอมจะก้าวผ่านพรมแดนของชนชั้นและความเป็นเพศ แต่อาจยังก้าวไม่ข้ามพรมแดนของอายุที่เมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น อาจไม่สามารถใช้น้ำหอมบางกลิ่นได้ด้วยความเหมาะสมของช่วงวัย

“กลิ่นน้ำหอมก็เอาเป็นว่าถ้ามีคนมาใช้ซ้ำกับพี่ พี่ก็อยากจะเปลี่ยน เพราะน้ำหอมมันควรจะเป็นลักษณะเฉพาะของเรา เราก็ไม่ค่อย เราคิดว่ากลิ่นน้ำหอมมัน คือกลิ่นตัวอะ เราก็อยากให้กลิ่นนี้มันเป็นกลิ่นของเรา”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

“น้ำหอมกลิ่นจะต้องเป็นกลิ่นหวาน ๆ หนูชอบมากก ชอบกลิ่นหวาน ๆ เพราะมันเป็นกลิ่นผู้หญิง น้ำหอมเป็นกลิ่นเฉพาะตัว แบบกลิ่นคนมันไม่เหมือนกัน กลิ่นตัวของคนอะมันไม่เหมือนกัน น้ำหอมกลิ่นเดียวกันแต่คนใช้กลิ่นคนก็แตกต่างกัน ต่อให้ใช้น้ำหอมกลิ่นเหมือนกัน แต่พอฉีดกลิ่นก็จะไม่เหมือนกันเพราะมันขึ้นกับกลิ่นตัวเราด้วย หนูซื้อที่ไม่ต่ำกว่า 2 ขวด”

หวาน (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559).

“คนทำอาชีพแบบไหน ก็จะมีกลิ่นแบบนั้น แยกได้เลย คนนี้น่าจะทำงานเกี่ยวกับเอกสารนะ เพราะกลิ่นมันจะติดตัวมา...แต่ก่อนอาจจะบอกได้ว่าคนเดินผ่านใช้กลิ่น น้ำหอมแบบนี้ผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่เดี๋ยวนี้ยากใช้ปนกันไปหมด กระทบก็ใช้น้ำหอมของผู้หญิง”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2559).

สำหรับการดูแลผิวหน้าและผิวกาย คนตาบอดเองให้ความสำคัญกับการบำรุงผิวหน้าและผิวกาย แม้พวกเขาไม่เห็นเงาสะท้อนภาพของตนเองบนกระจก แต่พวกเขามีมโนภาพของความสวยงามที่คิดว่า การมีผิวที่เรียบเนียนและผ่องใส หมายถึง ความงามและสะอาด การมีสิ่วหรือผื่นแดงเป็นสัญลักษณ์ของความไม่สวยงาม ไม่สะอาด และการไม่ดูแลตนเอง ด้วยเหตุนี้ทำให้พวกเขาใส่ใจการดูแลผิวพรรณ ทาแป้ง ทาครีม แม้ว่าพวกเขาจะมองไม่เห็น แต่ความสวยงามสามารถประเมินได้จากการสัมผัสที่นุ่มลื่นและเรียบเนียนของผิว ไม่มีแห้งหรือเป็นขุย ไม่มัน และไม่มึนหรือมีสิ่งสะดุดมือ นอกจากนี้พวกเขายังใช้สายตาของผู้อื่นที่จับจ้องในการช่วยประเมินความงามและความดูดีของ

พวกเขา จากการสังเกตและการพูดคุยกับคนตาบอด โดยเฉพาะผู้หญิงจะให้ความสำคัญกับการบำรุง ผิวหน้าและผิวกาย ในตอนเช้าหรือระหว่างวัน จะมีการเติมแป้งเพื่อไม่ให้หน้ามัน โดยการทาแป้งจะ อาศัยการสัมผัสลูบไล้ไปทั่วบริเวณหน้า ซึ่งชุดความคิดเกี่ยวกับความงามที่พวกเขามีเป็นชุดเดียวกับ คนในสังคมว่าผู้หญิงที่สวยงามจะต้อง ผอม ขาว ผอมยาว ผิวเรียบเนียน เป็นต้น

“ชอบโกนกรสีทองเพราะมันเหมือนดารางังคะ เหมือนดารางังที่เขาผิวขาว ๆ ผอม ๆ หน้านี่ สวย ๆ ประมาณเกรซ กาญจน์เกล้าประมาณนั้นอะคะ”

เกรซ (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

“ครีมทาหน้าหนูใช้พอนด์ ฟอเรส ไวท์ ใช้เพราะหน้ามันเนียน คนมองเห็นเขา มองแล้วบอกหน้ามันเนียนอะ ถ้าคนบอกว่าใช้ดีเราก็จะใช้ต่อ แล้วถ้าเปลี่ยนแล้ว หน้าเราไม่ถูกมันก็จะยากกับเรามาก เรื่องหน้าหนูไม่ค่อยอยากจะไปลองอะไร เยอะอะหนูกลัวหน้าพัง...เอาให้มันไม่มีสิ่วอะ สิ่งที่หนูต้องการ คือ หน้าหนูจะต้อง ไม่มีสิ่วอะ หนูไม่ชอบ ถ้าสิ่วขึ้นก็ไม่ถึงกับเครียดนะคะ พอเวลามันขึ้นทีนึงมัน จะขึ้นแค่เม็ดสองเม็ด พอมันขึ้นเราก็ตาครีมเดี๋ยวมันก็จะหายไปเอง”

หวาน (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559).

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าเรือนร่างของมนุษย์เป็นพื้นที่ทางสังคมที่แสดงถึง วัฒนธรรมทางสังคม (Synnott, 1993) ผัสสะและชุดความรู้ทางสังคมที่พวกเขามีเข้ามามีบทบาท สำคัญในการตกแต่งเรือนร่าง ผ่านประสบการณ์และการให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการรับรู้และ การให้ความหมายของคนตาบอดและคนตาดีตั้งอยู่บนชุดความคิดแบบเดียวกัน เนื่องจากการเป็น สมาชิกของสังคม และการเลือกเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมในแต่ละโอกาสเป็นการต่อรองและนำเสนอ ตัวตนที่ทำให้ผู้คนในสังคมเห็นว่า แม้ว่าคนตาบอดจะมองไม่เห็น แต่พวกเขามีความสามารถในการ จัดการ ดูแลตนเองได้ตามความคาดหวังของสังคมมิได้แตกต่างหรือด้อยกว่าคนตาดี และพวกเขามีใช้ ตัวประหลาด ตัวตลก หรือชายขอบของสังคม นอกจากนี้การแต่งกายยังเป็นพื้นที่ที่พวกเขาสามารถ สร้างตัวตนและนิยามตนเองในรูปแบบที่พวกเขาต้องการจะเป็น เช่น พวกเขาอยากเป็นคนเท่ มีความ เช่กซ์ มีความมั่นใจ มีความแข็งแรงแบบนักกีฬา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทำให้การแต่งกายและการดูแล ตนเองเป็นเรื่องที่พวกเขาต้องตระหนัก เพราะคนตาบอดรู้ว่าในการใช้ชีวิตดำเนิน พวกเขาอยู่ท่ามกลางสายตาและความคาดหวังของผู้อื่นที่จับจ้องและประเมินพวกเขาอยู่ตลอดเวลา ทำให้การแต่ง กาย รูปลักษณ์ภายนอก และการดูแลตนเองกลายเป็นเรื่องทางสังคมที่พวกเขาต้องเรียนรู้และให้

ความสำคัญ แม้ว่าพวกเขาจะมองไม่เห็น แต่ปฏิกริยาจากคนรอบข้างจะเป็นกระจกสะท้อนให้พวกเขาได้เห็นตนเองชัดเจนขึ้น

นอกจากนี้การเลือกเครื่องแต่งกายของคนตาบอด ตั้งอยู่บนเงื่อนไขของการรับรู้ลักษณะของกิจกรรม ช่วงเวลา พื้นที่ ความหมายที่ถูกใส่เข้าไปในวัตถุ ตำแหน่งทางสังคม อาชีพ อายุ เพศ รวมถึงประสบการณ์ทางผัสสะล้วนแต่ที่เข้ามากำกับความเหมาะสมของการแต่งกายและการเลือกใช้สิ่งของ ชุดความรู้ทางสังคมเหล่านี้แทรกซึมผ่านเข้าสู่ตัวปัจเจกผ่านการฟัง ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และการมองเห็นและเสียงของผู้คนเป็นเหมือนกระจกสะท้อนให้คนตาบอดมองเห็นตนเอง

ด้วยเหตุนี้ หากมองอย่างผิวเผินผัสสะและเรื่อร่างดูจะเป็นเรื่องส่วนตัวในพื้นที่ส่วนตัว แต่ในความเป็นจริงกลับถูกจัดการโดยสังคมผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่เข้ามากำหนดความหมายให้กับการรับรู้และการสร้างประสบการณ์ผัสสะ ดังนั้น ผัสสะและเรื่อร่างจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมทางสังคมที่ปัจเจกเป็นสมาชิก

5.2 การเดินทาง

การเดินทางเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยมีความสงสัย สนใจ และสนุกสนานในการเรียนรู้รูปแบบการเดินทางของคนตาบอดเป็นอย่างมาก เนื่องจากพวกเขามีวิธีการรับรู้เส้นทางในการเดินทางที่แตกต่างไปจากคนตาดี ซึ่งทักษะในการเดินทางของคนตาบอด ถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยผัสสะต่าง ๆ ประกอบกันเพื่อให้พวกเขาสามารถเดินทางในโลกของคนตาดีได้ สำหรับคนตาดีการเดินทางอาศัยตาเป็นผัสสะสำคัญในการหาจุดสังเกต การบอกทาง จนเรลีสสภาพแวดล้อมรอบข้างที่เข้ามาผ่านผัสสะอื่น ๆ ไป การเดินทางที่อาศัยการมองเห็นเป็นเครื่องนำทาง ในบางครั้งก็พาเราไปถึงปลายทาง บ้างก็ทำให้เราสับสนและพาเราหลงทาง เพราะเรามุ่งสนใจไปยังสิ่งที่ตามองเห็นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจโลกของคนตาบอด ผู้วิจัยได้เข้าร่วมนิทรรศการ Dialogue in the dark เป็นการจำลองโลกของคนตาบอด โดยก่อนเข้าไปภายในห้องมืดผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนจะได้รับไม้เท้าขาว เมื่อเดินเข้าไปภายในห้องมืดจนไม่สามารถมองเห็นสิ่งใดได้และมีเพียงเสียงของคนตาบอดเป็นผู้นำทาง ในขณะที่อยู่ในห้องมืดนั้นเทคนิคหนึ่งที่คนตาบอดแนะนำ คือ การเดินโดยเอามือข้างที่ไม่ได้จับไม้เท้าขาวลูบไปตามแนวกำแพงเพื่อที่จะได้รู้เส้นทางและทิศทางของห้อง และการจับทิศทางของต้นเสียงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเสียงเป็นอีกผัสสะหนึ่งในการรับรู้สิ่งรอบข้างระหว่างการเดินทาง การเข้าร่วมกิจกรรมนี้ทำให้ผู้วิจัยได้เริ่มทำความเข้าใจการเดินทางและการเรียนรู้สถานที่แบบที่ไม่ต้องอาศัยตา

สำหรับคนตาบอดการเดินทางเป็นกิจกรรมที่ใช้ทั้งเสียง ความรู้สึกสัมผัส และกลิ่นอย่างละเอียดและแม่นยำ เพื่อเก็บรายละเอียดของสภาพแวดล้อมและสิ่งที่อยู่รอบข้างระหว่างเดินทางให้

ได้มากที่สุด ไม่ว่าจะเดินทางด้วย แท้ รถยนต์ หรือรถประจำทาง เพื่อสร้าง “แผนที่” ในแบบฉบับของพวกเขาที่ทำให้พวกเขาสามารถการเดินทางไปยังสถานที่ที่เป็นจุดหมายได้ด้วยตนเอง สำหรับการเดินทางไปยังสถานที่ที่เป็นครั้งแรก พวกเขาต้องใช้ผัสสะในการเรียนรู้ระหว่างการเดินทางค่อนข้างมากเพื่อสร้างประสบการณ์ทางผัสสะชุดนั้น ๆ แต่เมื่อเกิดประสบการณ์ในการเดินทางไปยังสถานที่นั้น ๆ แล้วประสบการณ์ทางผัสสะจะเป็นตัวนำผัสสะในการเดินทางครั้งต่อไป

สิ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่าประสาทสัมผัส คือ ไม้เท้าขาว ความแตกต่างระหว่างไม้เท้าทั่วไปและไม้เท้าขาว คือ ไม้เท้าทั่วไปทำหน้าที่ในการค้ำยันหรือพยุงการเดิน แต่ไม้เท้าขาวเปรียบเสมือนด่านหน้าที่ป้องกันอันตรายและเป็นสัญลักษณ์ของคนตาบอด ไม้เท้าขาวเป็นอุปกรณ์ข้างกายในการเดินทาง ถูกใช้ในการสำรวจพื้นที่ด้านหน้าที่คนตาบอดกำลังจะก้าวออกไป และเพื่อสำรวจว่าบริเวณรอบข้างว่ามีสิ่งกีดขวาง ทางลาด บันได พื้นน้ำ ผิวถนน เป็นต้น ดังนั้น ไม้เท้าขาว จึงเป็นสิ่งที่คนตาบอดไว้วางใจในการเดินทางรองจากตัวเอง เนื่องจากไม้เท้าจะไม่โกหก และการสัมผัสของไม้เท้าคล้ายกับการสัมผัสผ่านร่างกายของคนตาบอดเอง ที่สามารถบ่งบอกลักษณะของสิ่งที่สัมผัสได้เมื่อไปกระทบกับวัตถุต่าง ๆ และทำให้พวกเขาสามารถหลบหลีกผู้คนและสิ่งกีดขวางระหว่างเดินทางได้

ภาพที่ 5.1 ไม้เท้าขาว. จาก

https://www.google.co.th/search?client=safari&hl=en-th&biw=375&bih=559&tbm=isch&sa=1&ei=90qAWf2kJ8v28gWSzKuoBA&q=ไม้เท้าขาว&oq=ไม้เท้าขาว&gs_l=mobile-gws-img.1.0.0i19k1l2.69642.71835.0.73460.11.10.0.1.1.0.240.1731.0j9j1.10.0...0...1.1.64.mobile-gws-img..0.10.1595.3..0j41j0i13k1.CL_--7AL1Js#imgsrc=WwRh_ulcialbDM:

5.2.1 ผัสสะกับการเรียนรู้สถานที่

ก่อนที่จะอธิบายการเดินทางของคนตาบอด ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการกล่าวถึงวิธีการสำรวจและเรียนรู้สถานที่ของคนตาบอดให้ผู้คนได้เข้าใจเสียก่อน การเรียนรู้และรับรู้ถึงความเป็น

สถานที่นั้น ๆ เกิดขึ้นจากการใช้ผัสสะและประสบการณ์ของคนตาบอดที่มีต่อสถานที่นั้น ๆ เนื่องจากการเดินทางของคนตาบอดส่วนใหญ่เป็นการเดินทางโดยลำพัง การมองไม่เห็นทำให้พวกเขาต้องนำผัสสะและประสบการณ์ผัสสะที่มีต่อสถานที่มาใช้ในการรับรู้สถานที่ ซึ่งแต่ละสถานที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองที่ทำให้พวกเขาสามารถระบุสถานที่ได้ (Classen, Howes and Synnott, 1994) หากเป็นสถานที่ที่พวกเขาคุ้นเคย พวกเขาสามารถรับรู้และระบุสถานที่ได้ด้วยประสบการณ์ทางผัสสะ แต่หากเป็นสถานที่ที่ไปครั้งแรก จำเป็นจะต้องอาศัยผัสสะประกอบกันในการเรียนรู้และจดจำสถานที่ การเรียนรู้สถานที่ นอกจากเป็นการสร้างจุดสังเกตของจุดหมายปลายทาง ยังเป็นองค์ประกอบในการสร้างแผนที่การเดินทางอีกด้วย ตัวอย่างเช่น

บ้าน และการรับรู้ความเป็นบ้าน ไม่เพียงแค่ว่าโครงสร้างของอาคารหรือที่พักอาศัย แต่ความเป็นบ้านนั้นอบอวลไปด้วยความรู้สึกอบอุ่น ความสุข ความสัมพันธ์ของผู้คน กลิ่นของบ้าน กลิ่นของสภาพแวดล้อมรอบ ๆ บ้าน เช่น กลิ่นหญ้า กลิ่นทุ่งนา กลิ่นมูลสัตว์ กลิ่นดิน ความรู้สึกสัมผัสของบรรยากาศ พื้นของบ้าน รวมถึงความทรงจำเกี่ยวกับบ้าน ที่ก่อให้เกิดความเป็นบ้านขึ้นมา ทำให้บ้านของแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะ โดยเฉพาะกลิ่นของบ้าน เป็นสิ่งที่คนตาบอดอาจไม่ได้ตระหนักถึง แต่ในความเป็นจริงบ้านแต่ละบ้านมีกลิ่นที่แตกต่างกัน เช่น บ้านที่มีเด็กเล็ก เมื่อเข้าไปจะได้กลิ่นเด็ก ที่คล้ายกับกลิ่นนมบูด, บ้านที่เลี้ยงสัตว์ ก็จะมีกลิ่นของสัตว์นั้น ๆ กลิ่นของสเปรย์ปรับอากาศ กลิ่นของดอกไม้ที่ปลูกรอบ ๆ บ้าน เป็นต้น ซึ่งกลิ่นเหล่านี้มันเกิดขึ้นจากเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมและกิจกรรมภายในบ้าน

โรงพยาบาล ลักษณะเฉพาะของโรงพยาบาลที่เด่นชัดที่สุด คือ กลิ่นยาฆ่าเชื้อโรค ที่เมื่อเดินเข้าไปจะรับรู้ได้ถึงกลิ่นอย่างชัดเจนซึ่งกลิ่นนี้เป็นกลิ่นของความสกปรก สำหรับคนตาบอด นอกจากกลิ่นของยาฆ่าเชื้อโรคแล้ว ความเป็นโรงพยาบาลสามารถรับรู้ได้จากกลิ่นยา กลิ่นของความเจ็บป่วย กลิ่นของการรักษา และกลิ่นของความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การเข้ารับการรักษาตาของตนเอง อีกทั้งโรงพยาบาลยังมีบรรยากาศที่แตกต่างจากสถานที่อื่น คือ บรรยากาศเย็นวาว ๆ ที่ต่างจากความเย็นในห้องปรับอากาศทั่วไป

“เวลาไปโรงพยาบาลมันมีกลิ่นซึ่งผมไม่ชอบกลิ่นนี้เลย กลิ่นนี้มันทำให้เรานึกถึงประสบการณ์ที่มีตอนเด็ก กลิ่นนี้มันเป็นเหมือนกลิ่นของความเจ็บป่วย กลิ่นของการรักษา คล้าย ๆ กลิ่นยา กลิ่นแอลกอฮอล์กลิ่นประมาณนี้ มันทำให้รู้สึกไม่ดีอะครับ ในเซ็นส์ของการรับรู้สิ่งนี้ คือมันต้องมีคนเจ็บบะไรบางอย่าง อย่างน้อยต้องมีเรื่องทุกข์ใจหรืออะไรแบบนั้น ผมจะไม่ชอบกลิ่นแบบนี้ ก็เลยไม่ชอบโรงพยาบาล”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2559).

“โรงพยาบาลกลิ่นชัดเจนมาก กลิ่นยาฆ่าเชื้อ มันไม่ได้สะอาดนะ ผมว่ามันสกปรก ตอนเด็กก็คิดว่าสะอาด แต่ผมเคยไปนอนโรงพยาบาลตอนเด็กก็เห็นเตียงเตียงมาฝุ่นขึ้นเลย ผมเลยคิดว่า มันสกปรก”

พีบี (สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559).

ห้างสรรพสินค้า ลักษณะเฉพาะของห้างสรรพสินค้า คือ อุณหภูมิที่แตกต่าง พื้นที่เรียบเนียน เสียงของผู้คนจำนวนมากที่เดินผ่านไปผ่านมา เสียงประกาศ ทั้ง 3 อย่างนี้เป็นเอกลักษณ์ของห้างสรรพสินค้า นอกจากนี้ เมื่อเดินเข้าสู่ห้างจะต้องเดินผ่านประตูที่มีม่านลม บรรยากาศภายในให้ความรู้สึกตื่นตัวจากการที่มีผู้คนเดินไปมาอยู่ตลอด ความเย็นสบายจากเครื่องปรับอากาศ โดยแต่ละโซนของห้างสรรพสินค้า จะมีกลิ่นเฉพาะของตนเอง เช่น โซนขายอาหารแต่ละร้านจะมีกลิ่นของอาหารที่ร้านนั้น ๆ ขาย, โซนรองเท้าและกระเป๋า จะมีกลิ่นเครื่องหนัง, โซนหนังสือจะมีกลิ่นกระดาษและหมึก เป็นต้น

วัด เป็นอีกหนึ่งสถานที่ที่มีเอกลักษณ์อย่างชัดเจน ที่ทำให้สามารถระบุสถานที่ได้นั้นคือ กลิ่นของธูป ดอกไม้ เสียงสวดมนต์ เสียงฆ้องฆานก บรรยากาศเต็มไปด้วยความรู้สึกสบายใจ เป็นต้น

ผัสสะช่วยในการสร้างการรับรู้ ทำความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์กับพื้นที่ด้วยเหตุนี้สถานที่จึงเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยประสบการณ์และความทรงจำของผู้คน (Feld and Basso, 1996) การเรียนรู้สถานที่ของคนตาบอดเกิดจากการใช้ผัสสะเก็บรายละเอียดของกลิ่น สภาพแวดล้อม บรรยากาศที่มาสัมผัส และเสียง รวมถึงประสบการณ์ชีวิตที่มีต่อสถานที่แห่งนั้น เมื่อเข้าไปอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ แล้วนำมาสู่การสร้างทำความเข้าใจและประสบการณ์ทางผัสสะต่อสถานที่นั้น ซึ่งการทำความเข้าใจสถานที่มันไม่ใช่แค่เรื่องของการมองเห็น แต่พื้นที่และสถานที่เต็มไปด้วยความรู้สึกและประสบการณ์ทางผัสสะที่ผู้คนมีต่อสถานที่

5.2.2 การสร้าง “แผนที่” และการเดินทาง

ผู้คนในสังคมอาจเคยพบเจอหรือเดินทางสวนกับคนตาบอดบนท้องถนน หรือเห็นพวกเขาขึ้นรถโดยสารสาธารณะ แล้วอาจเกิดคำถามในใจว่า คนตาบอดเดินทางได้อย่างไรทั้งที่มองไม่เห็น พวกเขาเดินทางโดยใช้การนับก้าวใช่หรือไม่ เพื่อตอบข้อสงสัยเหล่านี้ผู้วิจัยจะอธิบายถึงวิธีการเดินทางแบบคนตาบอดที่ผัสสะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมและจดจำเส้นทาง เพื่อให้พวกเขาสามารถเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ได้ราวกับมองเห็น

การเดินทางของคนตาบอด เริ่มต้นจากการจดจำเส้นทางผ่านการปะติดปะต่อสภาพแวดล้อมที่รับรู้ผ่านผัสสะเหมือนการต่อจิ๊กซอว์สิ่งที่พบหรือรับรู้ระหว่างการเดินทาง เช่น เสียงที่ได้ยิน บรรยากาศที่มากกระทบหรือสัมผัสร่างกาย (ความเย็นของลม ความร้อนของแสงแดด) ผิวถนนที่

เท้าสัมผัส กลิ่นของสิ่งต่าง ๆ รวมถึงทิศทาง รายละเอียดที่รับรู้ผ่านผัสสะต่าง ๆ จะถูกนำมาใช้ เพื่อสร้าง “แผนที่” ทางความคิด กล่าวคือ ในระหว่างการเดินทางคนตาบอดใช้ประสาทสัมผัส เพื่อจับจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมที่โดดเด่นระหว่างการเดินทาง แล้วนำมาจัดระบบเป็นแผนที่ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งการสร้างแผนที่ในความคิดจะเกิดขึ้นในการเดินทางไปยังสถานที่นั้นครั้งแรก เพื่อจดจำเส้นทางและสร้างประสบการณ์การเดินทาง เมื่อต้องเดินทางไปยังสถานที่นั้นอีกครั้ง ประสบการณ์เหล่านี้จะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องนำทาง

“แผนที่” ของคนตาบอดแตกต่างจากคนตาดี ในขณะที่แผนที่ของคนตาดีใช้ตาในการสร้างแผนการเดินทางผ่านการนำเอาจุดสังเกตสำคัญที่มองเห็นด้วยตามาสั่งเส้นทาง เช่น ตึก อาคาร ป้ายข้างทาง เป็นต้น สำหรับคนตาบอดสร้างแผนที่จากการนำเอาจุดสังเกตที่มาจากเสียง กลิ่น และการสัมผัสมาประกอบเข้าด้วยกัน ทำให้แผนที่ของพวกเขาเต็มไปด้วยผัสสะต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ของคนตาดีที่เต็มไปด้วยภาพ

ภาพที่ 5.2 ภาพจำลอง “แผนที่” ของคนตาบอดเปรียบเทียบกับแผนที่ของคนตาดี โดยผู้วิจัย

การเดินทางไปสถานที่แห่งหนึ่งเป็นครั้งแรกซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่คุ้นเคย คนตาบอดจะใช้ผัสสะต่าง ๆ ในการสร้างประสบการณ์การเดินทาง เพื่อจดจำสภาพแวดล้อมรอบข้างระหว่างทาง เช่น ผ่านตลาดที่มีเสียงดัง มีกลิ่นคาว สัมผัสของพื้นถนนที่เลี้ยวซ้าย/ขวาไป กลิ่นเหมือนสวนสัตว์ แล้วรถข้ามทางรถไฟ ขึ้นสะพาน ลงสะพาน ทางเลี้ยวซ้ายขวา จนกระทั่งถึงจุดหมายปลายทางของตน เป็นต้น การใช้ผัสสะในที่นี้เป็นทักษะที่ใช้ในการเรียนรู้เมื่อเดินทางไปยังที่ใหม่และก่อให้เกิด

ประสบการณ์ในการเดินทาง และประสบการณ์ทางผัสสะครั้งนี้จะถูกนำมาใช้ในการเดินทางไปยังสถานที่นั้นในครั้งต่อไป การสร้างแผนที่และจดจำสภาพแวดล้อมเหล่านี้เป็นตัวช่วยในการเดินทาง เพื่อให้พวกเขาสามารถเดินทางมาสถานที่แห่งนั้นได้ในครั้งหน้า นอกจากนี้การเรียนรู้เส้นทางทำให้พวกเขาทราบว่า ตนเองกำลังหลงทางหรือไม่ หากการเดินทางแตกต่างหรือผิดเพี้ยนไปจากการรับรู้เดิม นั้นเป็นสัญญาณเตือนว่า พวกเขาอาจกำลังมาผิดเส้นทาง

ตัวอย่างเช่น

“มาอยู่ที่ศูนย์ฯแรก ๆ เดินสำรวจตึก ตอนแรก ๆ มารู้อีกว่าตึกมันกว้าง แต่พออยู่ไปจนชินรู้อีกว่าตึกมันแค่นี้เอง จำสถานที่ภายในอาคารว่าอะไรเป็นตรงไหนอยู่ที่ไหน จากทิศทางและส่วนประกอบแวดล้อมรอบข้าง เช่น มีจุดสังเกตถ้าฝั่งออฟฟิศ ก็จะเจอตู้ใหญ่ ๆ มีทางลิฟท์วนะ ก็ต้องสังเกตและพยายามจำ ต่อให้เขาเลื่อนออกก็จะยังจำได้ เพราะอย่างน้อยก็มีกำแพงประตู ถ้าเป็นสถานที่ที่ชินแล้วไม่เท่าก็ไม่จำเป็น นอกจากจะไปข้างนอกก็ต้องอาศัยไม้เท้า”

พีไทม (สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559).

“ถ้านั่งรถไปกับพี่แล้วผ่านมันมีกลิ่น คนตาดีก็จะบอกว่ากลิ่นอะไรมันเหม็นจิงเลย พี่ก็จะบอกว่าอะไรมันจะเหม็นจิงเลยวะ แต่ในขณะที่พี่บอกว่าอะไรมันเหม็นจิงเลย อย่างน้อยมันต้องบันทึกในประสบการณ์ของพี่ว่ากลิ่นอันนี้มันถึงจุดนี้ แต่คนตาดีไม่จำเป็นใช่มั้ยเขาอาจจะไม่ได้คิดถึงจุดนั้น ว่ากลิ่นนี้มันสำคัญ มันอยู่แถวไหน ไม่ต้องจำว่ามันคือตรงไหน แต่คนตาบอดมันต้องมีอะไรแวบเข้ามาว่าเออ ผ่านตรงนี้แล้วมันต้องเหม็น แต่มันก็ใช้หลากหลายผัสสะร่วมกันสมมติว่านั่งรถเมล์ที่นั่งจากจุฬาไปธรรมศาสตร์รังสิต29ไป เวลามันผ่านแต่ละอย่าง ถ้าคนนั่งบ่อย ๆ ก็รู้ สมมติผ่านมาบุญครองมันมีเสียงอะไรที่เราต้องจำ บางที่มันมีจุดที่เราต้องสังเกตเสียงเฉพาะ กลิ่นเฉพาะ แต่มันก็ใช้ผสมกันอย่างสมมติรถวิ่งลิ่วซ้ายลิ่วขวาขึ้นสะพานลงสะพาน ได้กลิ่นผ่านตรงมีร้านอะไรตั้งอยู่ริมถนน อาจจะได้กลิ่น...

...กลิ่นอย่างเดียวก็บอกไม่ได้นะบางที่เราอาจจะเผลอหลับมันอาจจะผ่านเคเอฟซีระหว่างทางอาจจะไป5-10ร้าน เราอาจจะหลับไปไม่รู้นานเท่าไรก็กินที่รถติดไม่ติดช่วงเราหลับมันผ่านไปก็เคเอฟซีแล้วไม่รู้ สมมติได้กลิ่นเคเอฟซีแต่มันมีลิ่วซ้ายนิดนึง ไข้กลิ่นกับสัมผัส แต่ลิ่วซ้ายมันอาจจะไปเคเอฟซีลิ่วซ้ายสัก5อัน มันก็ต้องใช้เสียง ลิ่วซ้ายตรงนี้แล้วมีเสียงแม่ค้าหรือโรงงาน ซึ่งแต่ละที่เค

เอฟซีตรงมาบุญครอง ตรงอารีย์ ตรงที่ต่างฟิวเจอร์ มันน่าจะไม่เหมือนกันหมด สภาพแวดล้อมที่อยู่ตรงนั้นเคเอซีแล้วเลี้ยวขวา เคเอฟซีแล้วเลี้ยวซ้าย เคเอฟซี เลี้ยวซ้ายแล้วมีเสียงแม่ค้า แล้วอาจจะมีวินมอเตอร์ไซด์...

...เรื่องพวกนี้มันเป็นเรื่องของประสบการณ์ที่เราใช้ไปเรื่อย ๆ บางทีเรา ผ่านไปหลายครั้ง เราเริ่มเรียนรู้เราเริ่มแยกแยะว่าโอเค ถ้าเกณท์แรกเลี้ยวซ้ายยังไม่ผ่าน จับอีกหนอยว่ามีอะไรอีก มันก็จะประกอบ แต่มันก็แล้วแต่คนว่าจะเอา อันไหนมาก่อนมาหลัง มันก็พุดยาก เพราะสภาพแวดล้อมที่เราผ่าน บางทีกลิ่น มันอาจจะเด่นกว่าเสียง สมมติผ่านโรงงานกลิ่นมันแรงกว่าเสียงเว็ย เอออันนี้จับ กลิ่นเป็นหลัก แต่ถ้าสมมติเสียงมันเด่นมากบ้านนาคลองห้าเสียงประกาศรถตู้มัน มา ต่อให้มันมีกลิ่นบ้างแต่ไม่ชัดเท่าไร แต่เสียงมันชัดแน่ ๆ วินรถตู้แน่ ๆ หรือ ว่าเลี้ยวแล้วขึ้นสะพานอันนี้มันเด่น หรือลงสะพานแล้วติดสะพานหัวข้างแน่ ๆ เป็นsignatureว่าลงแล้วติดอะไรอย่างเงี้ย แต่ถ้าไปสัมภาษณ์คนตาบอดบางคน เขาอาจจะฟังเสียงแม้กระทั่งเสียงเครื่องรถก็ว่ากันไปเวลารถอเรนเจอร์”

พีดัน (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2559).

สำหรับการเดินทางในพื้นที่และเส้นทางที่คุ้นเคย เกิดขึ้นจากการจดจำ รายละเอียดของพื้นที่และการใช้เส้นทางเหล่านั้นเป็นประจำจนเกิดความคุ้นเคยกับเส้นทางและ สภาพแวดล้อมในบริเวณนั้น ในการเดินทางพวกเขาเอาประสบการณ์ทางผัสสะที่มีอยู่มาใช้ เป็นการดึงเอาแผนที่ในความคิดเกี่ยวกับการเดินทางไปยังสถานที่แห่งนั้นออกมาใช้ในการระบุสิ่งที่ผัสสะ รับรู้ได้ระหว่างการเดินทาง ว่าเมื่อเดินทางไปถึงที่หมายจะใช้ระยะเวลาประมาณที่ชั่วโมงหรือกี่นาที ในระหว่างเส้นทางนั้นจะต้องผ่านอะไรบ้าง เมื่อสัมผัสได้ถึงสิ่งเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็น เสียง ความรู้สึก สัมผัส และกลิ่นจะกลายเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกสถานที่และระยะทางได้

ตัวอย่างเช่น

“การเดินทางไปที่ทำงาน ทุกเช้าจะใช้เวลาประมาณ 30 นาที โดยการนั่งรถ ประจำทาง เมื่อขึ้นรถมารถเลี้ยวไปทางซ้ายและมีกลิ่นเหม็นคาว ๆ ทำให้เขารู้ว่า ตอนนี้อยู่ถึง ตลาดแห่งหนึ่งแล้ว รถจะขับตรงไปขึ้นสะพานเมื่อลงสะพานจะเลี้ยว ขวา ทำให้เขาระบุได้ว่าใกล้ถึงที่ทำงานแล้ว แล้วเมื่อรถเลี้ยวซ้ายและได้ยินเสียง ผู้คนจอบมากมายน บวกกับบรรยากาศทำให้เกิดความรู้สึกว่าถึงป้ายรถประจำทาง แล้ว นั่นคือสัญญาณว่าถึงป้ายที่เขาจะต้องลงรถแล้ว การเดินทางจากป้ายรถ ประจำทางไปยังที่ทำงานก็เป็นเส้นทางประจำที่ระหว่างทางเดินในยามเช้าที่

ตลอดข้างทางจะเต็มไปด้วยกลิ่นอาหารและเครื่องต้มร้อน ๆ ที่กระตุ้นความหิว และเสียงฝีเท้าของผู้คนที่ต่างเดินไปยังที่ทำงานของตน ซึ่งแตกต่างไปจากตอนเย็นที่มีร้านค้าเช่นกัน แต่ประเภทของร้านค้าและอารมณ์ความรู้สึกระหว่างทางแตกต่างไปจากในตอนเช้า และเมื่อพ้นจากบริเวณที่ขายอาหาร เดินเลียวย้ายเข้ามาภายในตึกซึ่งรับรู้ได้จากความอับและก้องของเสียงที่กระทบการสั่นกีดขวางรอบตัวนั้นเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า พวกเขาอยู่ภายในอาคารสำนักงานของตนแล้ว”

ฟี่ป็น (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2559).

แม้ว่าพวกเขาจะมีแผนที่ในการเดินทาง แต่ด้วยเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมและสมาธิของคนตาบอดเองที่บางครั้งอาจก่อให้เกิดความสับสนทำให้ประสบกับการหลงทางได้ ซึ่งการหลงทางสามารถรับรู้ได้จากการรับรู้ได้ถึงผัสสะ และสภาพแวดล้อมบรรยากาศที่แตกต่างไปจากที่ควรจะเป็น หรือไม่เป็นไปตามแผนที่ที่พวกเขาถืออยู่ในความคิด เมื่อพวกเขาเกิดความไม่แน่ใจจะมีวิธีจัดการกับปัญหา เช่น การใช้ผัสสะจับรายละเอียดของพื้นที่บริเวณนั้น, เปิดแอปพลิเคชันนำทางเพื่อระบุตำแหน่งของตนเอง, สอบถามจากผู้คนในบริเวณนั้น เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น

“ตอนหลงรถเมล์ตอนมัธยมบ่อย ๆ คือ ปกติมันจะตรงอย่างเดียว แต่พอมันเลียวยผมก็จะรู้แล้วว่ามันไม่ใช่ละ อันนี้ผมจะรู้แล้วว่ามันเริ่มจะหลง แต่ว่าถ้าแบบเดินแล้วหลงทางเลย มันจะหลงเมื่อผมสัมผัสบรรยากาศที่มันควรจะเป็นที่นั่นไม่ได้ เช่น เวลาผมจะเดินไปตึกคณะ ผมเดินออกจากห้องเรียนไปทางเลียวยที่สองของอาคาร คือ อาคารมันมีทางเลียวยไปคณะผมก็จะสังเกตว่า คือ ถ้าเดินไปตึกคณะผมทางเดิน มันจะค่อย ๆ นูนขึ้นแล้วก็ขึ้นไปบนตึก ค่อย ๆ สูงขึ้นทางซ้ายมือแล้วตึกมันจะต้องเป็นทางเฉียง ๆ แล้วทางซ้ายมือมันจะต้องมีได้ตึก แล้วตรงนั้นมันจะมีเสียงคนพูดอยู่ แต่ถ้าเราเดินไปตึกบัญชี มันจะไม่เป็นแบบนั้น คือเสียงคนมันจะไม่อยู่ทางซ้ายหมด เพราะว่าเวลาเดินไปคณะผมจะมีเสียงเด็กคณะข้าง ๆ ที่มันนั่งอยู่ตรงร้านกาแฟ แต่ว่าทางขวามันเป็นโต๊ะเปล่า ๆ ไม่มีใคร แต่ถ้าเดินไปบัญชีอะ มันจะเดินเข้าไป แล้วไปเจอตึกบัญชี มันจะไม่เหมือนกัน พอผมเริ่มไปในที่นั่นปั๊บ มันจะไม่ได้ยินเสียงหรือรู้สึกถึงร้านกาแฟก็จะรู้แล้วว่ามันไม่ใช่ ผิดทางแล้ว”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2559).

เสียง เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการเดินทางของคนตาบอด เสียงถูกนำมาใช้เพื่อ บ่งบอกทิศทาง ว่าทางใดสามารถเดินทางต่อไปได้ เสียงเป็นสัญญาณบอกความอันตราย ว่ากำลังมี ผู้คนเดิน/รถขับเข้ามาใกล้ มีสิ่งกีดขวางอยู่ด้านหน้า ด้านหน้าที่สถานที่ก่อสร้าง อีกทั้งเสียงยังเป็นช่อง ทางการสื่อสาร/สอบถามเส้นทางจากบุคคลละแวกนั้น เมื่อหลงทางหรือเกิดความไม่แน่ใจในเส้นทาง นอกจากนี้ในการเดินทางด้วยรถโดยสารสาธารณะ เสียงมีส่วนช่วยในการระบุดสายของรถโดยสาร สาธารณะ ด้วยความสำคัญของเสียงในการเดินทางทำให้หากคนตาบอดอยู่ท่ามกลางพื้นที่หรือสถานที่ ที่เต็มไปด้วยเสียงดัง, มีเสียงอยู่รอบด้านทุกทิศ, เยียบมากหรือโล่งใหญ่มาก จะทำให้พวกเขาเกิดความ สับสนไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ เพราะพวกเขาไม่มีเครื่องนำทางและไม่สามารถหาจุดสังเกตได้ว่า ตนเองอยู่บริเวณใดของพื้นที่หรือสถานที่แห่งนั้น

“จับคนตาบอดไปเข้าพับ ไม่ต้องมีคนนำทาง ไปไหนที่ถูกเลย เสียงมันก้องไปหมด ... เราจับไม่ได้ว่าอะไรมันอยู่ตรงไหน เสียงมันมาจากทางไหน เหมือนกับเอาคน ปกติตาดีไปทิ้งไว้กลางทะเลทรายไม่มีทิศทาง ไม่มีจุดสังเกต คนตาบอดก็ เหมือนกัน เอาไปไว้ที่เงียบมาก ๆ โล่งมาก ๆ เสียงดังมาก ๆ ก็เหมือนกันจับทิศ จับทางไม่ถูกก็เดินวนไปอย่างนั้นเป็นวงกลม เช่น ถ้าเอาไปปล่อยไว้ในศูนย์ประชุม สิริกิตต์อย่างงั้นนะครับ ไม่ก็กลางยิมเราก็ไปไม่ถูกแล้ว”

พีบีค (สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559).

“การขึ้นรถเมล์ถ้าจะให้ชัวร์ก็ต้องถามครับ แต่ถ้าในบางที่ที่รถเมล์วิ่งไม่เยอะ และ แต่ละสายที่วิ่งใช้รถคนละยี่ห้อ ก็จะฟังเสียงรถเอา ไม่ต้องถามก็ได้ แต่ทุกวันนี้ใช้ ทั้งถามและฟังเสียงรถผสมกัน อย่างทุกวันนี้ถ้านั่งสาย 166 มาจากอนุสาวรีย์ ถ้า ได้ยินเสียงเครื่อง 166 มาอันนี้ก็ไม่ต้องถาม เพราะเสียงเครื่องยนต์มันต่าง เสียง มันจะแหลม ๆ ไม่เหมือนรถจีนที่เสียงดัง ๆ สีเหลือง ๆ อะ แต่อย่างสาย 29 กับ 510 มากี่แยกได้ เพราะเสียงคนละแบบ เสียงเครื่องก็คนละอัน เพราะ 510 เสียง จะนึม ๆ กว่า 29 จะเสียงดัง ๆ แหลม ๆ เสียงเครื่องรถต่างกันอย่างนี้ในรถเสียงจะ ยิ่งชัด แต่บางที่ที่ที่รถเยอะ ๆ รถมันวิ่งมาไม่ได้ยินเสียงก็แย่น้อย”

พีบอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

“ที่ที่วัตถุที่มีเสียงดังมาก รถเสียงดังมาก ทำให้ประสาทหูเราไม่สามารถรับรู้ เส้นทางได้ มันก็มีปัจจัยกับคนตาบอดนะ เพราะหูมันใช้ในการทรงตัว จับทิศทาง

ถ้ามีเสียงดัง ฝนตกอย่างหนัก ก่อสร้าง มันจะเดินเกร็ง เคลื่อนไหวไม่เป็น
ธรรมชาติ”

พีป็น (สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

นอกจากคนตาบอดใช้ผัสสะในการเดินทางแล้ว รูปแบบการเดินทางของคนตาบอดมีตัวช่วยที่แตกต่างกันไปตามช่วงเวลาทางสังคม เช่น การใช้เพียงแค่มือสัมผัสต่าง ๆ และไม่ทำประกอบกัน ต่อมาได้มีการนำสุนัขมาใช้นำทางให้แก่คนตาบอด และในช่วงเวลานี้การเกิดขึ้นของเทคโนโลยี การสร้างแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ เช่น Google Maps เข้ามามีบทบาทและเป็นตัวช่วยในการเดินทางสำหรับคนตาบอด ซึ่งพวกเขาจะใช้ตัวช่วยเหล่านี้ในกรณีที่พวกเขาเดินทางด้วยขนส่งสาธารณะ เช่น แท็กซี่ รถตุ้ เป็นต้น โดยคนตาบอดไม่เพียงแค่อัปโหลดแอปพลิเคชันในการนำทางเพื่อให้รู้เส้นทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ แต่พวกเขาใช้ในการคำนวณระยะทาง เวลา และค่าบริการที่สมเหตุสมผล เนื่องจากคนตาบอดหลายคนเคยประสบกับการใช้บริการแท็กซี่ที่คิดราคาค่าโดยสารสูงกว่าความเป็นจริง เพราะเห็นว่าพวกเขามองไม่เห็นราคาที่แท้จริงบนหน้าจอคอมพิวเตอร์ อีกทั้งแอปพลิเคชันทำให้พวกเขา รู้ตำแหน่งและเส้นทางที่ผู้ขับพาเขาไปว่าออกนอกเส้นทางหรือไม่ เพื่อป้องกันอันตราย นอกจากนี้แอปพลิเคชันสำหรับนำทางแล้ว ในปัจจุบันมีแอปพลิเคชันในการเรียกขนส่งสาธารณะ (แท็กซี่ มอเตอร์ไซด์) เช่น Grab Taxi, Grab Bike, Uber ที่ทำให้การเรียกแท็กซี่เป็นเรื่องง่ายสำหรับพวกเขา เนื่องจากบ่อยครั้งที่พวกเขาโดนปฏิเสธจากคนขับแท็กซี่ เพียงเพราะพวกเขามองไม่เห็นและคิดว่าพวกเขาไม่สามารถบอกทางได้ แต่การเรียกแอปพลิเคชันเหล่านี้เมื่อคนขับกดรับผู้โดยสารแล้วจะไม่สามารถปฏิเสธการรับผู้โดยสารในภายหลังได้ อีกทั้งแอปพลิเคชันเหล่านี้ยังมีโปรแกรมชั้นลดราคาค่าโดยสารที่ทำให้พวกเขาเดินทางได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และประหยัด

5.2.3 ร่วมเดินทางกับคนตาบอด

ผู้วิจัยเองมีประสบการณ์การเดินทางร่วมกับคนตาบอดไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งสถานที่ที่พวกเขาคุ้นเคยและสถานที่ที่เคยไปเป็นครั้งแรก การเดินทางของคนตาบอดขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยของพื้นที่ ผู้วิจัยสังเกตว่า ในพื้นที่ที่พวกเขาคุ้นเคย เช่น ที่ทำงานของพีป็น ภายในโรงเรียนที่พีป็นสอน อพาร์ทเมนท์ของพีป็น สวนยางของไม้ ร้านก๋วยเตี๋ยวของป้ามะลิ ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดหญิง พวกเขาสามารถเดินไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ภายในบริเวณนั้นได้โดยไม่ต้องอาศัยไม้เท้า ชาวพวกเขาก้าวขาเร็วและมั่นใจ สามารถหลบหลีกสิ่งกีดขวาง เช่น โต๊ะเก้าอี้ได้ราวกับมองเห็น เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่เป็นประจำ ความคุ้นเคยกับพื้นที่และสถานที่ทำให้พวกเขามีแผนที่และสามารถจดจำรายละเอียด ตำแหน่ง และระยะทางของสถานที่เหล่านั้นได้ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงสามารถเดินทางได้อย่างคล่องตัว แต่พวกเขายังคงพกไม้เท้าขวางตัวตลอดเวลา เมื่อออกจากพื้นที่เหล่านี้ไปยังสถานที่อื่น ๆ เช่น ออกไปทานข้าวหน้าปากซอย ไม้เท้าจะถูกนำมาใช้ในทันที โดย

พวกเขาให้เหตุผลว่า บนถนนหรือทางเดินอาจมีของวางกีดขวางระหว่างทาง เพื่อป้องกันอุบัติเหตุและความเสียหายที่จะเกิดขึ้น พวกเขาจะใช้ไม้เท้าตรวจสอบบริเวณซ้ายขวาก่อนว่ามีสิ่งของวางอยู่หรือไม่ก่อนออกเดินทาง

ในระหว่างการเดินไปกับคนตาบอดไม่ว่าจะเป็นห้างสรรพสินค้า ตลาด พิพิธภัณฑสถานกีฬา คนตาบอดมีเทคนิคในการสำรวจและเรียนรู้พื้นที่ที่นอกเหนือจากการใช้ไม้เท้าขาว คือ การเดาะลิ้นและการตีดนิ้ว เพื่อสำรวจว่ามีสิ่งกีดขวางหรือไม่ สิ่งกีดขวางเป็นวัตถุอะไร และพื้นที่ที่ตนเองอยู่มีลักษณะแบบไหน โดยฟังจากเสียงที่สะท้อน กล่าวคือ เมื่อตีดนิ้วหรือเดาะลิ้น หากไม่มีสิ่งกีดขวางจะไม่มีเสียงสะท้อนกลับมา ในทางกลับกันหากมีเสียงสะท้อนกลับมา นั้นหมายความว่า มีสิ่งกีดขวางทำให้เสียงจากนิ้วและลิ้นไปกระทบกับบางสิ่งแล้วสะท้อนกลับมา ซึ่งความก้องของเสียงที่สะท้อนกลับมา สามารถช่วยในการระบุวัตถุนั้น ๆ ได้ เช่น เสาคู่ที่เป็นสี่เหลี่ยม กับเสาคู่ที่เป็นวงกลม คนกำแพง เสาคู่ที่ทำจากไม้ เสาคู่ที่ทำจากปูน เสื้อผ้า จะมีระดับความก้องและทิศทางของการหักเหของเสียงที่สะท้อนกลับมาแตกต่างกัน ซึ่งระดับความก้องและทิศทางของเสียงที่สะท้อนกลับมานั้น สามารถบอกถึงลักษณะของพื้นที่ว่าเป็นที่โล่ง, เต็มไปด้วยเสา, อยู่ภายใต้อาคาร เป็นต้น สิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความประหลาดใจกับการเรียนรู้ด้วยเทคนิคนี้ คือ การเดินทางร่วมกับคนตาบอดไปวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดอยุธยา ระหว่างที่กำลังเดินเล่นสำรวจพื้นที่ภายในวัด จนไปหยุดอยู่ที่หน้าต่างของโบสถ์ จากการมองด้วยสายตาผู้วิจัยตัดสินใจในทันทีว่าขอบหน้าต่างบานนั้นทำด้วยไม้ เมื่อคนตาบอดเดินมาใช้มือสัมผัสความขรุขระของพื้นผิวที่ขอบหน้าต่างก็คิดเช่นเดียวกับผู้วิจัย แต่เมื่อคนตาบอดเดาะลิ้นเสียงที่สะท้อนกลับมาบอกได้ทันทีว่าขอบหน้าต่างนั้น คือ พลาสติก เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยตระหนักว่าการมองเห็นหรือตา มีความสำคัญในการเรียนรู้และการอธิบายความจริงว่าด้วยสิ่งนั้น แต่อาจยังไม่เพียงพอสำหรับการตัดสินใจและประเมินความจริง และตาอาจไม่ใช่แค่ช่องทางเดียวที่จะนำเราไปสู่ความจริงอย่างพินักปรัชญาอย่าง Plato กล่าวว่า ตาเป็นผัสสะที่นำไปสู่การสร้างความรู้และรับรู้ความจริง (Synnott, 1993)

เทคนิคในการเดินทางในสถานที่ต่าง ๆ อีกวิธีหนึ่ง คือ การเดินชิดฝั่งใดฝั่งหนึ่งและเอาหลังมือละไปตามของหรือแนวของฝั่งนั้นเพื่อหาแนวยึดระหว่างเดิน เทคนิคนี้จะทำให้เดินตรงไม่ส่ายไปส่ายมา และช่วยในการบอกทางแยกที่ต้องระมัดระวัง เช่น เดินตามแนวหญ้าไปเมื่อหมดแนวหญ้า นั้นหมายความว่าต้องเป็นทางแยก หรือเป็นจุดสำคัญบางอย่าง อาจจะเป็นป้ายรถประจำทางทางเข้าอาคาร เป็นต้น

“ปกติคนตาบอดเวลาเขาเดินไม้เท้า เขาก็มีเทคนิคว่าถ้าเดินฟุตบอลหรือว่าเดินอะไรก็แล้วแต่เราต้องยึดอะไรสักอย่าง เช่น ฟุตบอลถ้าชิดซ้ายเราก็ต้องแตะขอบอะไรสักอย่างไว้ เพราะไม่นั้นเราก็จะเดินไม่ตรง ถ้าเราเดินต้องเดินชิดฝั่งใดฝั่งหนึ่ง

อาจจะเดินชิตชอบฟุตบอล หรือถ้าฝั่งหนึ่งเป็นถนน ฝั่งหนึ่งเป็นหญ้าเราก็ยึดฝั่งหญ้า แล้วเดินแตะไปมัน”

พัตน์ (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2559).

การเดินทางร่วมกับคนตาบอดผู้วิจัย พบว่า นอกจากคนตาบอดต้องเรียนรู้และจดจำแผนที่การเดินทางในรูปแบบของตนเองแล้ว พวกเขาายังต้องเรียนรู้การบอกเส้นทางในแบบคนตาดีด้วย เนื่องจาก ในการเดินทางบางครั้ง พวกเขาจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนตาดี หรือเป็นผู้นำทาง เช่น ในกรณีที่ผู้วิจัยหรือมีคนไปส่งที่บ้าน การนั่งแท็กซี่ ที่จะต้องบอกเส้นทางไปยังปลายทาง ทำให้พวกเขาจะต้องใช้ทั้งแผนที่การเดินทางที่ตนสร้างขึ้นเพื่อรู้เส้นทางไปพร้อมกับการบอกเส้นทางแบบที่คนตาดีเข้าใจ เช่น เลี้ยวซ้ายซอยหลังโลตัส พอเห็นเซเว่นแล้วเลี้ยวซ้าย เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้อาศัยการสอบถามหรือฟังการบอกเส้นทางจากคนตาดี

ตัวอย่างการบอกเส้นทางไปยังหอพักแก่ผู้วิจัย เช่น

“พอเลี้ยวเข้าซอยมา ปากซอยจะเป็นซุ้มประตูวัด อยู่หลังโลตัสเข้าซอยมาแล้ว ซ้ายแยกที่สาม จะมีป้ายเขียนชื่อซอย ก็เลี้ยวซ้ายมาเลยครับ หอผมอยู่ตรงข้ามกับร้านขายของชำ”

พีปิ่น (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2559).

“ขับไปพอลงอุโมงค์ขึ้นมาแล้วเบี่ยงซ้ายครับ จะเป็นทางลอดใต้สะพานเล็ก ๆ แล้วมีให้เลี้ยวซ้าย ขับตรงไปจะเจอบ้านหมู่บ้าน เข้าไปจะเจอตลาดอยู่ซ้ายมือ หอผมตรงไปแล้วเลี้ยวซ้ายอยู่ตึกที่สามครับ”

พีบอล. (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

“เข้ามาซอยมาแล้ว พอเจอสามแยกก็เลี้ยวซ้ายมา แล้วก็ตรงมาเรื่อย ๆ ผ่านป้ายรถเมล์ แล้วก็เลี้ยวซ้ายอีกทีนึง ตรงเข้ามาเรื่อย ๆ เจอตึกอยู่ขวามือ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีทางเลี้ยว ทางแยก ถ้ารู้ว่าตรงนั้นเป็นสถานที่ที่รู้จัก ก็บอกสถานที่นั้นไป ส่วนมากก็จะรู้ก็ป้ายรถเมล์ ตึก หรือไม่ก็จำ บางที่ผมจะจำ เช่น ซอยบ้านญาติ ตรงแถวเพชรบุรี ผมจะจำวิธีการบอก ผมอาจจะไม่เห็นเองจำวิธีที่เขาบอกว่าอย่างก่อนเข้าซอยบ้านผมอะจะมีทางรถไฟ คือ ผมมองไม่เห็นที่จะรู้ว่าทางรถไฟอยู่ตรงนี้แล้ว แต่ผมรู้ว่ารถมันกระเทือนแล้วผ่านทางรถไฟ ผมก็จะจำมาว่าข้ามตรงนี้แล้วเลี้ยวซ้ายเลย แล้วพื้จะเห็นไอศูทรศัพทสองอัน พื้เลี้ยวซ้ายตรงตู้

โทรศัพท์ แต่จริง ๆ ผมมองไม่เห็นว่ามีตู้โทรศัพท์ ผมจะรู้ว่าชอยบ้านผมมีเพราะ
 จำนวนจากน้ำเวลาที่เขาบอกแท้ก็ซี”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2559).

นอกจากการเดินทางร่วมกับคนตาบอดในพื้นที่ที่คุ้นเคยแล้ว ผู้วิจัยอาสาเดินทาง
 ไปส่งคนตาบอด (พี่ปิ่นและเพื่อนตาบอด) ที่จังหวัดขอนแก่นเพื่อคัดสายกีฬายูโด ซึ่งทั้งผู้วิจัยและพี่ปิ่น
 เองต่างไม่เคยไปศูนย์กีฬาและจังหวัดขอนแก่นมาก่อน ทำให้การเดินทางร่วมกันครั้งนี้เป็นการเดินทาง
 ไปยังสถานที่แห่งนี้ครั้งแรกของพวกเรา โดยการเดินทางครั้งนี้ใช้รถยนต์ส่วนตัว ก่อนออกเดินทาง
 พี่ปิ่นได้สอบถามว่า ผู้วิจัยจะเดินทางโดยใช้เส้นทางใด พร้อมกับแนะนำเส้นทางที่เขาเองศึกษามา
 แม้ว่าการเดินทางครั้งนี้จะใช้รถยนต์ส่วนตัว แต่พี่ปิ่นและเพื่อนตาบอดเองยังคงเก็บรายละเอียด
 ระหว่างการเดินทางผ่านผัสสะที่สามารถรับรู้ได้ ณ เวลานั้น เช่น ความรู้สึกสัมผัสของรถที่เคลื่อนไป
 บนถนนในระหว่างการเดินทางที่มีทั้งทางลาด ทางเลี้ยว ทางขึ้นสะพานหรือเขา พี่ปิ่น พูดว่า “ตอนนี้
 ขึ้นเขาแล้วเพราะรู้สึกหุ้อ” ในช่วงเวลาที่ฝนตก ซึ่งพี่ปิ่นเองสามารถรับรู้ได้เช่นกันจากเสียงของน้ำที่
 กระเด็นบนถนนเมื่อรถยนต์เคลื่อนที่ “ได้ยินเสียงรถวิ่งเหยียบน้ำ ฉิว ๆ ๆ ๆ ” ร่วมกับเสียงน้ำฝนที่
 กระทบกระຈกและเสียงที่ปัดน้ำฝน และบรรยากาศที่ให้ความรู้สึกเย็น เนื่องจากแสงแดดหายไป อีกทั้ง
 ทั้งระหว่างที่รถขับไปเรื่อย ๆ พี่ปิ่นจะคอยถามว่าตอนนี้อยู่จังหวัดอะไร สองข้างทางเป็นอย่างไร ต่อไป
 เป็นจังหวัดอะไร พร้อมกับเปิด Google Maps ไปด้วย จนกระทั่งถึงจุดหมายปลายทาง วันรุ่งขึ้นเมื่อ
 ถึงสนามกีฬาสำหรับการคัดสายยูโด พี่ปิ่นเดินเข้ามาในโรงยิม สิ่งแรกที่เขาทำ คือ การสำรวจพื้นที่
 เช่น ห้องน้ำ บริเวณแข่งยูโดที่เต็มไปด้วยเบาะเรียงยาว เป็นต้น

การเดินทางร่วมกับคนตาบอดด้วยการเดินบนท้องถนน ตลาด ห้างสรรพสินค้า
 การที่คนตาบอดเดินนำทางคนตาบอด ข้อศอกเป็นบริเวณที่ดีที่สุด เพราะการจับข้อศอกทำให้พวกเขา
 สามารถรับรู้การเคลื่อนไหวของผู้นำทางได้ เช่น เอี้ยวไปทางซ้าย มีพื้นที่ต่างระดับ ทางแคบ ข้อศอกจะ
 เคลื่อนที่หรือสัมผัสเพื่อนไปจากสภาพของพื้นถนน แต่ทั้งนี้เมื่อเจอสิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยจะบอกให้พวกเขา
 ทราบก่อนหน้า โดยการนำทางผู้วิจัยจะอยู่บริเวณด้านหน้าเยื้องกับคนตาบอดเล็กน้อยเพื่อให้ไม่ขาพัน
 หรือเดินชนกัน

นอกจากผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะ และความคุ้นเคยของพื้นที่แล้ว
 ความรู้สึกไว้วางใจ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยในการเดินทาง จากที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าสิ่งที่คนตาบอด
 ไว้วางใจในการเดินทาง คือ ตนเองและไม่เท่าเขา เพราะสิ่งอื่น ๆ เป็นปัจจัยภายนอกที่พวกเขาไม่
 สามารถควบคุมได้รวมถึงเพื่อนร่วมทาง ดังนั้น ในการเดินทางของคนตาบอดตั้งอยู่บนความไว้วางใจ
 ระหว่างความสัมพันธ์ของเพื่อนร่วมทางเพื่อความปลอดภัยของตนเอง ทั้งนี้ผู้วิจัยสังเกตว่าในการ
 เดินทางกับคนตาบอดมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในช่วงแรก ๆ ของการเดินทางไปยัง

สถานที่ต่าง ๆ ด้วยกัน คนตาบอดจะสอบถามเส้นทางอยู่เป็นระยะ ๆ แต่เมื่อเวลาผ่านไปความรู้จักและความไว้วางใจพัฒนาขึ้น คนตาบอดจะเพียงแค่นำเส้นทางในสถานที่ที่เขาคุ้นเคยเส้นทางมากกว่าผู้วิจัย และอีกกรณีที่ได้เห็นได้ชัด คือ การนั่งแท็กซี่ คนตาบอดจะเปิดแอปพลิเคชันนำทางในโทรศัพท์มือถือไปด้วยในระหว่างการเดินทางไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่พวกเขาเดินทางเป็นประจำหรือเดินทางไปครั้งแรก เพื่อตรวจสอบเส้นทางว่าคนขับจะพาพวกเขาไปทางไหน และ ณ เวลานั้นพวกเขาอยู่บริเวณใด

การร่วมเดินทางกับคนตาบอดในสถานที่ต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยเองกลับมาทบทวนกับการใช้ผัสสะในการเดินทางของตนเอง ในระหว่างการเดินทางทุกผัสสะต่างถูกใช้เพื่อเรียนรู้สภาพแวดล้อม ความรู้สึกสัมผัสเหมือนเมื่อรถเคลื่อนไปบนทางที่ขรุขระ กลิ่นที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ที่แผ่กระจายออกไปเป็นวงกว้าง เสียงที่ก้องกังวาน ผัสสะเหล่านี้ยังคงรับรู้สภาพแวดล้อมตลอดการเดินทาง เพียงแค่ผู้วิจัยกลับมิได้ตระหนักถึง นอกเสียจากว่าจะเกิดความผิดปกติขึ้น เช่น มีกลิ่นที่เหม็นจนกระทั่งทำให้ผู้วิจัยละสายตาไปสนใจที่กลิ่นเหล่านั้น เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาถึงการเดินทางของคนตาบอด จะเห็นได้ว่าผัสสะเป็นช่องทางในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมและสถานที่ (Feld and Basso, 1996) ที่ทั้งเสียง ความรู้สึกสัมผัส และกลิ่น ต่างมีบทบาทร่วมกันในการเรียนรู้ รับรู้สถานที่ และสภาพแวดล้อม ที่นำมาสู่การสร้างแผนที่ทางความคิดเพื่อทำความเข้าใจเส้นทางและสถานที่ ทักษะในการเดินทางของคนตาบอดเกิดขึ้นจากการฝึกฝนการผัสสะในการเก็บรายละเอียดจนพวกเขาเกิดความชำนาญในการใช้ผัสสะ เพื่อให้สามารถเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อม และแยกแยะรายละเอียดของการรับรู้ผ่านผัสสะ จนกระทั่งพวกเขาสามารถจัดการกับสภาพแวดล้อมและเดินทางได้ด้วยตนเองในโลกของคนตาบอด นอกจากนี้การเดินทางเป็นทักษะสากล ที่พวกเขาสามารถนำไปปรับใช้ได้ในทุกพื้นที่ เช่น พีตัน อธิบายว่า “การย้ายไปเรียนต่อต่างประเทศ ก็ไม่ต่างกัน มันเป็นแค่การเปลี่ยนสภาพแวดล้อม เราก็แค่ไปเรียนรู้สถานที่ใหม่ เรามีทักษะการเดินทางอยู่แล้ว” พีตัน (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2559)

ความสามารถในการใช้ผัสสะเพื่อการเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อมระหว่างการเดินทาง ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็น เพราะการเดินทางเป็นทักษะที่ต้องอาศัยระยะเวลา การฝึกฝน และประสบการณ์ในการเดินทาง สำหรับคนที่สูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิดและในวัยเด็ก พวกเขาเติบโตมาพร้อมกับการฝึกฝนที่จะใช้ผัสสะที่นอกเหนือจากการมองเห็นในการเรียนรู้สภาพแวดล้อม และจดจำเส้นทางในการเดินทางมาเกือบทั้งชีวิตของพวกเขา ในขณะที่คนที่สูญเสียการมองเห็นในวัยทำงานหรือวัยผู้ใหญ่ที่เกือบทั้งชีวิตของพวกเขาใช้ตาในการเดินทาง และผัสสะอื่น ๆ มีบทบาทในการรับรู้เส้นทางน้อยและไม่ละเอียดนัก ทำให้พวกเขาเกิดความกลัวในการเดินทาง และต้องใช้ระยะเวลา ความอดทน และความพยายามที่มากกว่าคนตาบอด 2 กลุ่มในการฝึกฝนผัสสะให้มีความละเอียดมากพอและก้าวข้ามความกลัวในการเดินทาง แต่ข้อดีของพวกเขา

คือ พวกเขามีประสบการณ์ที่เคยมองเห็นเส้นทางต่าง ๆ มากจำนวนมาก ทำให้พวกเขาสามารถนำเอาประสบการณ์ที่เคยมาเห็นมาใช้ในการจินตนาการเส้นทางไปยังแต่ละสถานที่ที่เคยไปมาก่อนได้ เช่น ป่าผึ้ง แม้ว่าจะตาบอดภายหลังเช่นเดียวกับพีแบงค์ แต่ด้วยระยะเวลาที่สูญเสียการมองเห็นมาเป็นระยะเวลา 10 ปี และความพยายามในการฝึกฝนการรับรู้สภาพแวดล้อมผ่านผัสสะต่าง ๆ ทำให้ทุกวันนี้เธอสามารถเดินทางไปไหนมาไหนด้วยตนเองได้อย่างคล่องตัว ในขณะที่พีแบงค์ สูญเสียการมองเห็นมาเพียง 5 ปี ทำให้การเดินทางยังคงอุปสรรคในการใช้ชีวิต

นอกจากนี้ เงื่อนไขทางสังคม เช่น เพศ อาชีพ มีส่วนในการกำหนดการเดินทางของคนตาบอด จากการพูดคุยและเข้าร่วมอบรมกิจกรรมร่วมกับคนตาบอด ทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการเดินทางและเพศขึ้น เนื่องด้วยในกลุ่มคนตาบอดที่ผู้วิจัยได้ทำความรู้จักและพูดคุยระหว่างการอบรม พบว่า หญิงตาบอดจะไม่ค่อยเดินทางไปไหนมาไหนคนเดียว หรือเป็นการเดินทางโดยลำพังในระยะทางสั้น ๆ ที่เป็นเส้นทางประจำ เช่น พี่ไหม หวาน โดนัท และเกรซ มักพูดเสมอว่า “เวลาไปข้างนอกไม่ว่าจะไปห้างฯหรือตลาด ก็จะไปกันเป็นกลุ่มหรือมีคนในศูนย์ฯ ไปด้วย”, หญิงตาบอดที่ผู้วิจัยได้พูดคุยระหว่างเข้าร่วมอบรมกิจกรรมเกี่ยวกับคนตาบอด เธอเล่าว่า “ปกติไม่ค่อยได้ออกไปไหนคนเดียวหรือเดินทางด้วยตนเอง นอกจากไปทำงานที่เธอนั่งบีทีเอสไปทำงานเป็นประจำขึ้นและลงสถานีเดิม โดยคุณแม่จะมาส่งและรับที่บีทีเอสทุกวัน” และอีกท่านหนึ่งซึ่งเป็นนักเขียน เล่าว่า “เวลาไปไหน ก็จะมีแฟนคอยไปด้วยตลอด เพราะเขาเป็นห่วง” ในขณะที่ชายตาบอด ที่ผู้วิจัยได้พูดคุย ส่วนใหญ่ชีวิตเต็มไปด้วยการเดินทางด้วยตนเอง และชอบการเดินทางด้วยตนเอง ทั้งนี้ข้อสงสัยนี้ ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากเงื่อนไขของกฎที่ทางศูนย์ฝึกอาชีพฯ ที่มีลักษณะปิดคล้ายโรงเรียนประจำ และเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ความกังวลถึงอันตรายที่เกิดขึ้น เช่น การถูกข่มขืน ลวนลาม หลอกหลวง เป็นต้น ด้วยความอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการเดินทางทำให้ การป้องกันตัว เป็นอีกหนึ่งทักษะที่อยู่ในการอบรม O&M สำหรับคนตาบอด

อีกทั้งความสามารถในการเดินทางยังขึ้นอยู่กับลักษณะของอาชีพและวิถีการดำเนินชีวิต เนื่องจากอาชีพของคนตาบอดบางคนทำให้พวกเขาต้องเดินทางไปนอกสถานที่อยู่ตลอดเวลา เช่น พี่ปิ่น ที่ออกภาคสนาม เดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ทำให้เขาได้ฝึกฝนทักษะในการเดินทาง สามารถเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อม และรู้เส้นทางมากกว่ากลุ่มคนตาบอดที่ทำงานอยู่ในภายในอาคาร เช่น พี่ไหม พี่แบงค์ หวาน ที่ทำงานอยู่ภายในศูนย์ฝึกอาชีพฯ หรือกลุ่มคนที่มีการครอบครัวยังไม่สามารถเดินทางออกไปข้างนอกได้อย่างอิสระ เช่น ป้ามะลิที่ต้องดูแลน้องชาย เป็นต้น แม้ว่าคนตาบอดบางคนแม้ว่าลักษณะของอาชีพอาจไม่เอื้อให้เกิดการเดินทาง แต่อาจมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ชอบท่องเที่ยวและเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น พี่ตัน พี่ปิ๊ก พี่บอล ที่รักการเดินทาง มักหาโอกาสท่องเที่ยวด้วยตนเองไม่ว่าจะไปต่างจังหวัด เดินห้างสรรพสินค้า สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความชำนาญในการใช้ผัสสะเพื่อการเดินทางของคนตาบอด

การเดินทางสำหรับคนตาบอด ไม่เพียงแต่เป็นการออกเรียนรู้โลกทางสังคม แต่เป็นการแสดงศักยภาพของคนตาบอดในการทำกิจกรรม ที่คนตาดีคิดว่าพวกเขาไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง แม้ว่าพวกเขาจะมองไม่เห็น แต่พวกเขาเองพยายามเรียนรู้ ฝึกฝน และเสี่ยงที่จะออกเดินทางด้วยตนเอง ทั้งที่รู้ว่าในบางครั้งอาจจะต้องเจ็บตัว หรือประสบอุบัติเหตุ แต่พวกเขาก้าวข้ามความกลัว และดึงความสามารถที่พวกเขามีออกมาแสดงให้ผู้คนในสังคมเห็นว่า การมองไม่เห็นไม่ใช่อุปสรรคในการเดินทางของพวกเขา แต่ทัศนคติในเชิงลบที่ผู้คนในสังคมมีต่อพวกเขาต่างหากที่ในบางครั้งทำให้พวกเขาประสบปัญหาในการเดินทาง เช่น การจูงคนตาบอดข้ามถนนโดยไม่ถามความต้องการของพวกเขา ก่อน ทำให้พวกเขาเสียเวลาข้ามถนนกลับไปกลับมา หรือในบางครั้งอาจทำให้พวกเขาไปอยู่ในสถานที่ที่พวกเขาไม่รู้จักและหลงทาง เพราะมันหลุดออกไปจากแผนที่ที่พวกเขามีเป็นต้น

5.3 การรับประทานอาหาร

การลิ้มรสและความอร่อยมิใช่เรื่องส่วนตัว แต่เกิดขึ้นจากกระบวนการกลมกล่อมเกลาทางวัฒนธรรมในฐานะสมาชิกของสังคมที่ถูกบ่มเพาะ ปลูกฝังรสนิยม วิธีการกิน และมารยาทบนโต๊ะอาหาร ซึ่งวัฒนธรรมทางสังคมเหล่านี้จะถูกแสดงให้เห็นผ่านการรับประทานอาหาร (Elias, 2000; Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012) แน่ใจว่าผัสสะที่สำคัญที่สุดในการรับประทานอาหาร คือ การลิ้มรส หรือ รสสัมผัส แต่รูปลักษณ์ของอาหาร การตกแต่งและจัดวางอาหารภายในจาน และการจัดวางบนโต๊ะอาหารนั้นตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ของการมองเห็นระหว่างผู้รับประทานอาหารและผู้ร่วมรับประทานอาหาร ดังนั้น การรับประทานอาหารจึงเป็นทักษะชีวิตที่คนตาบอดต้องเรียนรู้ อีกสิ่งสำคัญในการรับประทานอาหาร คือ มารยาทบนโต๊ะ สำหรับคนตาบอดเรียนรู้มารยาทบนโต๊ะอาหาร และการจัดการตนเองบนโต๊ะอาหารเกิดขึ้น ผ่านการขัดเกลาบนพื้นที่ของครอบครัวและสถาบันการศึกษา

ความอยากรับประทานอาหารอาจมีสาเหตุมาหลากหลายประการ แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ อาหารและร้านอาหารที่อยากรับประทานมีที่มาอย่างไร สำหรับตัวผู้วิจัยเองและคนตาดีหลายคน คำตอบอาจเกิดขึ้นจากภาพของอาหาร ร้านอาหารที่ตกแต่งสวยงาม คำแนะนำและการบริการที่ดีจากคนรอบข้างหรือสื่อโฆษณา ซึ่งอาจแตกต่างไปจากคนตาบอดที่การตัดสินใจเลือกรับประทานอาหารและร้านอาหารเกิดขึ้นจากกลิ่นเป็นหลัก กลิ่นหอมที่ลอยออกมาจากร้าน เชื่อเชิญให้ชวนทาน กระตุ้นความอยากรับประทาน และดึงประสบการณ์ทางผัสสะที่มีต่อกลิ่นนั้น ๆ กลิ่นไม่เพียงแต่กระตุ้นความอยากรับประทานเท่านั้น แต่กลิ่นเป็นตัวบ่งบอกประเภทของอาหาร และวัตถุดิบในการทำอาหารด้วย เช่น พี่เหมมพูดว่า “กลิ่นลอยมารู้เลย วันนี้ได้กินกะเพราชัวร์” เป็นต้น

เมื่อพูดถึงเรื่องของการอาหาร คนตาบอดสามารถทำอาหารได้ด้วยตนเองตั้งแต่การเลือกสรรวัตถุดิบ การล้าง การหั่น และการปรุงอาหาร เนื่องจากการทำอาหารเป็นทักษะที่พวกเขาได้รับการเรียนรู้มาจากโรงเรียนสอนคนตาบอดและครอบครัว รวมถึงการอาศัยอยู่ตามลำพังทำให้ในบางครั้งพวกเขาจำเป็นต้องช่วยเหลือตนเองในด้านนี้ ทั้งนี้ ความสามารถในการทำอาหารมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสนใจ ความถนัด และเงื่อนไขชีวิตของแต่ละบุคคล เช่น หอพักห้ามทำอาหารภายในห้อง เป็นต้น เช่นเดียวกับทักษะอื่น ๆ การทำอาหารเป็นทักษะที่อาศัยผัสสะที่หลากหลายประกอบกัน ทั้งเสียง ความรู้สึกสัมผัส กลิ่น และการลิ้มรสชาติ ในการเลือกวัตถุดิบและวิธีการทำในแต่ละเมนู อีกทั้งยังเป็นทักษะที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย จึงเป็นทักษะที่ไม่เพียงเรียนภาคทฤษฎี แต่ต้องลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ ทำให้คนตาบอดบางคนอาจตัดสินใจไม่ทำอาหารด้วยตนเอง

5.3.1 เรื่องของการอาหารและการกิน

ประเด็นเรื่องอาหาร ผู้วิจัยขอเริ่มที่การรับรู้และการแยกแยะประเภทของวัตถุดิบในการทำอาหาร การมองไม่เห็นทำให้คนตาบอดใช้ผัสสะต่าง ๆ เริ่มจากการสัมผัส เป็นผัสสะแรกที่ใช้ในการเรียนรู้ผักและผลไม้ประเภทต่าง ๆ เนื่องจากผักและผลไม้ มีรูปร่างและผิวสัมผัสที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ แต่สำหรับบุคคลที่ไม่เคยทำอาหารหรือวัตถุดิบบางประเภทไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยการสัมผัส เช่น เนื้อสัตว์ ของที่ถูกบรรจุอยู่ในหีบห่อ ในกรณีนี้ กลิ่น จะเข้ามาเป็นตัวบ่งบอกประเภทของวัตถุดิบนั้น เนื่องจาก ผัก ผลไม้ และเนื้อมีกลิ่นเฉพาะตัว อย่างไรก็ตามผัสสะที่ดีที่สุดในการแยกแยะวัตถุดิบหรืออาหาร คือ การลิ้มรส ที่ทำให้ได้ทั้งกลิ่น ความรู้สึกสัมผัสผ่านลิ้น และรสชาติที่แผ่ซ่านอยู่ภายในปาก แต่ในการเลือกซื้อวัตถุดิบบางประเภทไม่สามารถลิ้มรสได้ทำให้ต้องอาศัยการสัมผัสและกลิ่นเป็นหลัก นอกจากการสัมผัสและกลิ่นจะใช้ในการระบุประเภทของวัตถุดิบแล้ว ยังมีบทบาทในการตัดสินใจซื้อ กล่าวคือ คนตาบอดอาศัยการสัมผัสในการประเมินความสวยของวัตถุดิบและใช้กลิ่นในการประเมินความสดใหม่ของอาหาร ทั้งนี้การที่คนตาบอดจะแยกแยะประเภทของวัตถุดิบได้นั้น พวกเขาจะต้องเคยมีประสบการณ์ทางผัสสะ เคยสัมผัส เคยได้กลิ่น และเคยได้กินมาก่อน

“เลือกผักป้ามะลิก็หยิบเอา จับดู คลำเอาผักสวยมัย แต่ป้ามะลิไม่เห็นสินะว่ามันจะเหลืองหรืออะไร แต่ว่าป้ามะลิเลือกได้ เราสัมผัสต้นมันสวยไม่สวย อย่างผักถั่วถั่วอก ต้นมันจะแข็ง มันจะไม่เปียกน้ำมาก อวบ ๆ แข็ง ๆ จะสวย ผักหอมผักชีคะน้ำก็เหมือนกัน แต่ว่าจะมองเห็นว่ามันเหลืองมัย เขียวมัย ขาวมัย อันนี้มองไม่เห็น ถ้าสัมผัสเหี่ยวเราก็ไม่เอา ไม่ดี เราสัมผัสดู เวลาเลือกเนื้อหมู เราบอกเขาไง

ว่าถ้าจะทำหมูแดง เราก็ต้องเอาสันในเนอะ อันที่เป็นมันเยอะหิบบูดูก็จะรู้เนอะ มันจะเป็นเมือก ๆ เนื้อหมูใกล้จะบูดเราก็จะได้กลิ่นเนอะ กลิ่นมันจะไม่สู้ดี”

ป้ามะลิ (สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

“จับแล้วรู้เลยอันนี้แดงกว่า แครอท ส่วนอันนี้มันเป็นหัว ๆ ขมิ้นรีปาว ตมกลิ่น ได้มัย ผมเรียกชื่อมันไม่ถูกอะ แต่ผมรู้จักมันแน่ ๆ บางทีเขาก็เอามันมาซอยหั่นให้ กินสด ๆ เลยก็มี ผมนี่ก็ไม่ออกกะแต่เคยเจอ เจอบ่อยด้วย มันเรียกว่าอะไรครับ (ผู้วิจัยตอบว่า หัวไชเท้า) อ้อหัวไชเท้า แต่จริง ๆ แล้วไม่ค่อยได้จับมันสด ๆ ก็เลย นี่ก็ไม่ออกว่ามัน คืออะไร ปกติเจอมันอยู่ในซूप เจอในก๋วยเตี๋ยวนี้โคตรเกลียดเลย บางทีเขาใส่วางไว้ข้างจานบางทีก็ใส่ลงฐานอาหาร เออใช่เคยกินด้วย กลิ่นแบบนี้เลย ... รู้ว่าเป็นแดงกว่า เพราะเนื้อเปลือกของมันครับแล้วก็กลิ่นด้วย แดงกว่า จะมีกลิ่นเฉพาะของมันนะ กลิ่นมันจะไม่แรง บางคนจะสังเกตว่าไม่มีกลิ่น คิดว่าไม่มีกลิ่น แต่จริง ๆ มันมีกลิ่น กลิ่นมันจะมาจากใส่ในพอกัดจะมีกลิ่น”

พี่บอล (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

“รู้อันนี้ก่อนเลยว่าเป็นแดงกว่า เพราะเนื้อมัน เนื้อมันลื่น แต่ลักษณะอย่างนี้นะ ผมว่ามันเป็น ตมได้มัยเดียวมันไม่มีกลิ่นชะด้วย เอมันเรียกอะไรนะ มันเป็น ผักเนี่ยแหละ...แดงกว่าเรากินประจำอะ เราจับเรารู้แต่ไอพวกฟักพวกนี้เราไม่ค่อยได้ใช้มัน คือนาน ๆ จะใช้มันทีอะ แต่ถ้าเอามาให้เรากินเราจจะรู้เลยนะ”

พี่ปิ่น (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2559).

“ใบกะเพรากับโหระพาได้จากกลิ่น โหระพากลิ่นจะฉุน แยกกลิ่นออกได้อันนี้ กระท้อน รู้เพราะมันเป็นลูกขน ๆ แล้วมันก็ทรงนี้ ใหญ่กว่านี้ก็เคยเห็นนะ แต่เวลาไปตลาดก็เจอประมาณนี้ เนื้อของกระท้อนมันออกหวาน เปรี้ยว ๆ เผื่อน ๆ หน้อย เคี้ยวแล้วมันจะมีน้ำออกมา ตรงเม็ดมันจะเป็นเหมือนเนื้อฟู ๆ ซอบ กระท้อน”

เกรซ (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

การไปเดินตลาดสดกับคนตาบอด ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจบทบาททางสังคมของกลิ่น สำหรับพวกเขามากยิ่งขึ้น กลิ่นไม่ใช่แค่กลิ่นที่สูดดมเข้าไป แต่กลิ่นมีบทบาทในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ และจัดการความเข้าใจพื้นที่ในการเดินตลาดด้วย เนื่องจากในตลาดคนตาบอดไม่สามารถเดินแล้ว

สัมผัสสิ่งที่วางขายอยู่รอบ ๆ ตัวเองได้ ในสถานการณ์เช่นนี้กลิ่นที่ลอยฟุ้งอยู่ในอากาศจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้พวกเขาสามารถแยกประเภทของสินค้าที่วางขายได้ เช่น กลิ่นควาเป็นสัญลักษณ์ของเนื้อสัตว์ซึ่งแบ่งออกเป็นสัตว์ทะเลและเนื้อทั่วไป กลิ่นเหล่านี้บ่งบอกว่าบริเวณนั้นขายเนื้อสัตว์, กลิ่นหอมเนยเป็นสัญลักษณ์ของขนม บ่งบอกว่าบริเวณนั้นขายขนมจำพวกขนมปังเบเกอรี่, กลิ่นหอมอ่อน ๆ ของดอกไม้บ่งบอกว่าบริเวณนั้นขายดอกไม้ หรือบริเวณที่ขายผักจะมีกลิ่นเขียว สำหรับโซนที่ยากที่สุดคือผลไม้ เนื่องจากผลไม้บางประเภทไม่มีกลิ่นเข้มข้นที่ชัดเจน นอกเสียจากจะเข้าไปในระยะที่ใกล้หรือดมที่ตัวผลไม้เลยจึงจะได้กลิ่น

การทำอาหารของคนตาบอดเป็นทักษะที่ต้องอาศัยผัสสะและประสบการณ์ผัสสะเนื่องจากในทุก ๆ ขั้นตอนเต็มไปด้วยการใช้ผัสสะ ตั้งแต่การล้างผัก การหั่นผักเตรียมเนื้อสัตว์ อาศัยความรู้สึกสัมผัสระหว่างมือและวัตถุดิบต่าง ๆ เช่น วัตถุดิบ มีด เป็นต้น การสัมผัสถูกนำมาใช้ในการคาดคะเนระยะของการหั่นที่ประมาณโดยการวัดความยาวจากปลายนิ้ว ความรู้สึกถึงคมมีดที่เข้าใกล้มือแล้วตัดผ่านเนื้อสัตว์ ผัก และผลไม้ เป็นต้น จนกระทั่งถึงขั้นตอนการปรุงอาหารโดยในการปรุงอาหารที่อาศัยเสียง และสัมผัสผ่านจากตะหลิวหรือทัพพีเพื่อรับรู้ถึงความนุ่ม ความแข็ง ของวัตถุดิบเมื่ออยู่ในหม้อ ความร้อนของวัตถุดิบในกระทะ เป็นต้น ส่วนการใส่เครื่องปรุงรสเกิดขึ้นจากประสบการณ์ และความชอบที่เน้นรสชาติอาหาร เช่น เค็ม เปรี้ยว เผ็ด เป็นต้น โดยการคาดคะเนปริมาณเครื่องปรุงรสจะอาศัยการตวงด้วยมือ เช่น น้ำตาล เเท่าหยิบมือ และเมื่อปรุงรสเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะใช้การลิ้มรสชาติ เพื่อตรวจสอบรสชาติของอาหารให้แน่ใจ

ตัวอย่างเช่น

“แต่ก่อนผมอยู่หอข้างนอก ผมทำเองบ้าง เมนูเจียวไข่ทำบ่อย ตอนทำไข่เจียวตอกไข่ วิธีของผม ต้องตอกไข่ใส่แก้วน้ำเนี่ยแหละ แก้วใหญ่ ๆ เพราะเวลาตีมันจะทั่ว ยิ่งไข่ก็ต้องแตกแน่นอน แล้วตั้งจะใช้กระทะไฟฟ้า เพราะจะควบคุมความร้อนได้ และมันไม่อันตราย ใส่น้ำมันลงไป สังเกตว่ามันมีไอร้อนขึ้นมารีๆ ถ้ามีแสดงว่า มันเดือดละน้ำมัน โดยเอามือไปอัง ๆ พอน้ำมันเดือด เราก็เอาไข่ใส่ลงไป พอสักประมาณนาทีนึง ไข่ก็เริ่มจับตัว เริ่มสุกกลายเป็นแผ่น ตอนกลับด้านก็ใช้ตะหลิว ตะหลิวก็จะช่วยทำให้รู้ว่าไข่สุกรีๆ เอาตะหลิวไปตรงขอบไข่ แล้วเอาขึ้นมาพลิก เวลาเราทำไข่เจียวกลิ่นมันจะบอกมันเริ่มไหม้แล้ว...เมนูที่ผมทำส่วนใหญ่ทำต้มยำ แกง เครื่องเยอะแต่เราเทพรอดเดียวจบ เราก็เตรียมเนื้อสัตว์ที่จะใส่รวมไว้ในถ้วยเดียวกัน พอน้ำเดือดมีเสียงปุด ๆ และมีไอออกมาเยอะ เปิดฝา

แล้วเราต้มไปยั้งไขมันก็สุกแน่นอน ทิ้งไว้นานได้ ไม่มีทางไหม้เนี่ยต้มยำ ชิมได้ตลอดเวลา ประุงได้ตลอด”

พีบิก (สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559).

“ป้าก็จัดเรียงเส้น ผัก หมู เครื่องปรุงเอง จำได้ว่าวางตรงไหน พอเวลาคนมาสั่ง ป้าก็หยิบไปตามที่วางใส่ผัก เนื้อสัตว์ ลวกเส้น น้ำในหม้อมันก็เดือดอยู่แล้วเนอะ ยังไขมันก็สุก ป้าก็กะเวลาเอาให้นานหน่อยจะได้สุก แล้วก็เอาไม้เขี่ย ๆ ไขมันกระจายออกโดนความร้อนทั่ว ๆ ถ้าเราไปลวกไว้เฉย ๆ ข้างในมันจะไม่สุก เครื่องปรุงก็กะเอา เราใช้น้ำหนักของที่ตัก เดี่ยวนี้ทำง่ายผองอะไรก็มีขาย ทำหมูแดงมันมีผงเขาเราก็เอามาหมักใส่ผง แล้วก็เอาไปต้ม หรือไม่อบก็ได้แล้วแต่วิธีการทำของเรา ถ้าอบได้มันก็จะดีเนอะ แต่ทีนี้ป้ามะลิใช้ต้มเอาไม่มีที่อบ”

ป้ามะลิ (สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2559).

สำหรับคนที่ไม่ได้ทำอาหารทานเองจำเป็นจะต้องพึ่งพาร้านอาหาร ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะที่มีต่อวัตถุดิบและอาหารเข้ามาช่วยแยกแยะประเภทอาหาร และประเมินว่าสิ่งนั้นสามารถทานได้หรือทานไม่ได้ อีกทั้งยังนำมาซึ่งความรู้สึกชอบและไม่ชอบ วัตถุดิบและอาหารประเภทนั้นในเบื้องต้นอีกด้วย กล่าวคือ การรับประทานของคนตาบอดอาศัยความรู้สึกสัมผัสทำหน้าที่ในการตัดสินใจเบื้องต้นว่าสิ่งที่อยู่ตรงหน้าพวกเขาใช่อาหารหรือไม่ และกลิ่นมีบทบาทในการประเมินความอร่อยและกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกอยากรับประทาน ก่อนที่จะให้อำนาจกับการลิ้มรสเป็นตัวตัดสินความอร่อย ซึ่งความอร่อยของแต่ละคนมีความแตกต่างกันไปอย่างที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่า รสนิยม เป็นเรื่องของสังคมวัฒนธรรมที่บ่มเพาะความรู้สึกอร่อย ปฏิบัติการที่มีต่อกลิ่นและรสชาติของอาหารของผู้คนแตกต่างกันไปตามการเป็นสมาชิกของสังคมนั้น ๆ

“ขวดนี้รูปทรงเหมือนเครื่องปรุง แต่เดี๋ยวลองดมก่อน กลิ่นมันกินไม่ได้อะ มันต้องเป็นของใช้แน่ ๆ กลิ่นมันเย็น ๆ”

โดนัท (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

“จับไปหน้าตาอย่างงี้คืออะไรอะ คิดว่าเป็นไม้ ๆ ดมมันต้องกินได้แน่เลย มันมีกลิ่นด้วย น่าจะอ้อย หุยจริง ๆ ด้วย พอเคาะแล้วมันเป็นน้ำ ๆ ออกมา จริงด้วยอะเคาะด้วยความอยากรู้ ของที่กินได้กลิ่นมันจะบอกของที่กินไม่ได้กลิ่นมันก็

จะแปลกไป จากสิ่งที่มันเป็นตอนแรก เช่น นม เซเว่น เปิดแล้วต้องกินให้หมด ทั้งไว้กลับมามันก็จะเป็นอีกกลิ่นนึง กลิ่นบูด ๆ”

เกรซ (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

“หัวไขเท้าปกติเจอมันอยู่ในซูป เจอในก๋วยเตี๋ยวนี้โคตรเกลียดเลย พอกัดมันชอบ ลวกปาก ลื่นพองไปหลายวัน บางทีเขาใส่วางไว้ข้างจาน บางทีก็ใส่เป็นฐานรองอาหาร เคยกินด้วย กลิ่นแบบนี้เลย แล้วมันก็จะขม ๆ”

พีบอล (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

“ผมว่ากลิ่นกับความอร่อยมันมาพร้อมกัน รสชาติกับกลิ่นมันมาพร้อมกันเลย คือว่า ถ้าอาหารไม่อร่อย กลิ่นมันจะไม่ค่อยดี กลิ่นอาหารมันก็จะทำให้เราอยากกินมัน แต่ว่าผมจะใช้คำว่ากลิ่นมันจะลอคจมูก บางทีอาหารที่ไม่อร่อยแล้วมีกลิ่นหอมก็มีครับ แต่อาหารที่อร่อยส่วนมาก น้อยครั้งที่เจออาหารอะไรที่อร่อยแล้วกลิ่นไม่หอม”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2559).

นอกจากนี้ ในการรับประทานอาหารไม่ใช่เพียงแค่บริโภคสิ่งที่รับประทานเข้าไป แต่เป็นการบริโภคความหมายที่มาพร้อมอาหาร กล่าวคือ ผู้คนไม่ได้แค่บริโภคอาหาร แต่บริโภคมความหมายที่อยู่ในอาหารนั้น เช่น การดื่มกาแฟ คนตาบอดไม่เพียงลิ้มรสกาแฟ แต่พวกเขาบริโภคกลิ่น ความหมายที่พวกเขาใส่ให้กับกลิ่นและรสชาติ เช่น ความรู้สึกสดชื่น ความกระปรี้กระเปร่า สัญลักษณ์ของจุดเริ่มต้นและการเตรียมพร้อมที่จะทำงาน

5.3.2 เรื่องบนโต๊ะอาหารและมารยาทบนโต๊ะอาหาร

เนื้อหาในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะพาผู้อ่านเข้าสู่โต๊ะอาหาร ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคมที่เต็มไปด้วยกฎเกณฑ์และมารยาททางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ถูกสะท้อนผ่านการแสดงออกของผู้คนที่ร่วมรับประทานอาหาร ด้วยเหตุนี้การใช้ชีวิตและร่วมโต๊ะอาหารกับคนตาบอดทำให้คนตาบอดต้องเรียนรู้การจัดการตนเอง แม้พวกเขาจะมองไม่เห็น แต่พวกเขาก็ไม่สามารถละเลยกฎทางสังคมชุดนี้ได้

การจัดการตนเองบนโต๊ะอาหาร ในบริบทที่โต๊ะอาหารเต็มไปด้วยอาหารวางอยู่เป็นจำนวนมาก พวกเขาต้องอาศัยคนตาบอดในการอธิบายตำแหน่งการวาง ช้อน ส้อม จาน และอาหารที่เรียงรายอยู่ด้านหน้า ว่ามีอาหารประเภทอะไรบ้างและวางอยู่ตำแหน่งใด โดยพวกเขาถูกสอนและฝึกฝนการบอกตำแหน่งของสิ่งของและอาหารตามตำแหน่งของเข็มนาฬิกา เช่น ปลาทอดวางอยู่ 10 นาฬิกา ต้มยำกุ้งวางอยู่ 12 นาฬิกา เป็นต้น หากเป็นอาหารในลักษณะบุฟเฟ่ต์การจัดการตนเองมี

ลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ต้องการคนแนะนำว่ามีอาหารประเภทใดบ้าง เพื่อให้พวกเขาสามารถตัดสินใจเลือกสิ่งที่ตนเองต้องการ และการตักอาหารใส่จานได้ด้วยตนเอง โดยจะวางตำแหน่งของอาหารตามเข็มนาฬิกา เช่น ข้าวผัดวางอยู่ 6 นาฬิกา ผัดผักอยู่ 3 นาฬิกา สลัดอยู่ 12 นาฬิกา เป็นต้น แม้ว่าพวกเขาจะสามารถจัดการตนเองบนโต๊ะอาหารได้ แต่ในความเป็นจริงพวกเขากลับไม่ค่อยได้เลือกหรือทำสิ่งนี้ด้วยตนเอง เนื่องจากคนตาดีคิดว่าพวกเขาไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองจึงตักอาหารมาให้โดยไม่มีการถามถึงความต้องการของพวกเขา และพวกเขาก็ไม่มีสิทธิปฏิเสธ อย่างไรก็ตามการรับประทานอาหารร่วมกันระหว่างคนตาบอดและคนตาดี อาจไม่จำเป็นต้องจัดวางอาหารตามเข็มนาฬิกาตามที่กล่าวไป แต่เป็นเพียงการบอกตำแหน่งว่าอาหารเมนูใดวางเรียงอย่างไร พวกเขาสามารถตักอาหารทานเองได้

ภาพที่ 5.3 ภาพจำลองการจัดวางอาหารบนโต๊ะอาหารตามเข็มนาฬิกา. รูปภาพจาก

<http://www.freeiconsweb.com/thai-food-icons-vector2.html> และเรียบเรียงโดย ผู้วิจัย

มารยาทบนโต๊ะอาหาร เป็นสิ่งที่คนตาบอดให้ความสำคัญ เนื่องจาก เป็นพื้นที่ทางสังคมที่เต็มไปด้วยผู้คน ซึ่งคนตาบอดไม่ทราบว่ามีจับจ้องหรือเพ่งความสนใจมาที่พวกเขาด้วยความอยากรู้หรือไม่ ดังนั้น การรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่น คนตาบอดเรียนรู้มารยาทและปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัด โดยที่พวกเขาไม่ทราบว่าเพื่อนร่วมโต๊ะอาหารจะปฏิบัติตามกฎหรือไม่ก็ตาม

มารยาทบนโต๊ะอาหารข้อแรก ที่คนตาบอดเรียนรู้และปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือ การไม่คายอาหารออกจากปาก พวกเขาไม่ทราบว่าคนตาดีคายอาหารใส่ชามช้อนหรือไม่ แต่ด้วยกฎและมารยาทในการรับประทานอาหารทำให้คนตาบอดไม่กล้าคายอาหารออกจากปาก แม้ว่าจะรับประทานกระดูก ก้างปลา หรือสิ่งที่ตนเองไม่ชอบก็ตาม พวกเขาจะพยายามเคี้ยวและกลืนสิ่งเหล่านั้นลงไป

ข้อที่สอง คือ การไม่รับประทานอาหารในปริมาณมาก แม้ว่าพวกเขาจะรู้สึกยังไม่อิ่ม หรืออาหารมีปริมาณน้อยกว่าที่พวกเขาทานปกติ พวกเขาก็จะรับประทานอาหารในปริมาณเท่าที่มีและไม่ทานเพิ่ม นอกจากจะเป็นการรับประทานอาหารแบบบุฟเฟ่ต์

ข้อที่สาม คือ การไม่รับประทานอาหารหกละเอะ การทำอาหารตกหรือหก เป็นเรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้ในระหว่างการรับประทานอาหารทั้งของคนตาดีและคนตาบอด แต่สำหรับคนตาบอดจะพยายามจัดการและควบคุมตนเองไม่ให้อาหารหกออกจากภาชนะ และซ่อนส้อมด้วยเหตุนี้ พวกเขาจะหลีกเลี่ยงเมนูอาหารที่รับประทานลำบาก จำพวกเส้นและการใช้ตะเกียบ เนื่องจากควบคุมยากจะทำให้อาหารกระเด็นเลอะเทอะ และไม่ใช้มือในการรับประทานอาหาร

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของการไม่พูดว่าไม่อร่อย การไม่รับประทานอาหารที่ตกบนโต๊ะหรือพื้น การห้ามสัมผัสอาหารด้วยมือ และมารยาทอื่นๆ การที่คนตาบอดพยายามจัดการตนเองให้เป็นไปตามมารยาททางสังคม เนื่องจากพวกเขารู้ดีว่าการละเมิดกฎทางสังคมชุดนี้ จะทำให้พวกเขาถูกประณามและได้รับปฏิกิริยาจากผู้คนในเชิงลบ เนื่องจากผู้คนมีภาพเหมารวมในเชิงลบกับคนตาบอดเป็นต้นทุน การละเมิดกฎจะเป็นการตอกย้ำภาพเหมารวมในเชิงลบและเป็นการผลักพวกเขาออกจากพื้นที่ทางสังคม ทำให้ในพื้นที่และเวลานี้พวกเขาจะต้องแสดงการกระทำที่เป็นไปตามความคาดหวังทางสังคม

“ใน O&M เราสอนมารยาทในการรับประทานอาหารด้วย เพราะในชีวิตจริงเขาต้องรับประทานอาหารร่วมกับคนอื่น ๆ สอนตั้งแต่บุคลิกในการกิน ไม่ใช่การเอาปากไปหาช้อน แต่เอาช้อนเข้าหาปาก การนั่งก็ต้องนั่งตัวตรง กินต้องไม่หกเลอะเทอะ เพื่อให้เขามีบุคลิกใช้ชีวิตแบบคนตาดี...เวลากินอาหารอันไหนมีก้าง มีกระดูกต้องบอกเขา เพราะไม่งั้นเขาก็จะกลืนลงไปเลย”

พื่อนุ่น.บุคลากรอบรมทักษะชีวิตคนตาบอดO&M.
(สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

“บางที่ต้องรักษามารยาทเขถามเราที่ต้องบอกอ่อย ๆ ครับ พอมากินไม่ได้เรื่องเลย ไปกินอาหารโรงแรมงานเป็นพัน ไม่ได้เรื่องเลยเอาจริง ๆ บางทีผมนั่งคิดจะนั่งรักษามารยาททำไม เพื่ออะไร คือเรากินข้าว พอเรากินเยอะก็หาว่าตะกละมูมมาม เราอ้อ เคยเห็นโรงแรมมันตักข้าวมั้ยครับ เวลาไปสัมภาษณ์ มันตักข้าวให้เหมือนให้คนดม คือแบบกินไปสามคำหมดละ ละกล้าขอกันมั้ย คืออาจจะมันนะ แต่แบบว่า มันไม่ใช่ฟิล แต่อยู่บ้านนอกเราใส่ข้าวลงไปเป็นถ้วยกินมือกัน ถ้างลองกินข้าวด้วยมือนะ ข้าวที่กินมันจะเป็นข้าวธรรมดาปีบนิดนึงมันก็จะป็นก้อน แล้ว

ถ้ามีของทอดเราก็เอามือฉีกไข่เจียวแล้วก็จิ้มน้ำพริก แล้วก็เอามากินกับข้าวมันจะรู้สึกแบบอร่อยมาก แต่อยู่ที่นี้ทำไม่ได้หรอกครับ บางทีแค่เอามือช่วยกินไก่ เขาก็ดู นอกจากจะดูมารยาทไม่ดี ดูสกปรกแล้ว โอนี่ด้อยวะอะไรอย่างเงี้ย”

พีบอล (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

“บางทีเจอกระดูก ก้าง ถ้าเคี้ยวได้ก็เคี้ยว ๆ กลืนไป ไม่กล้าคาย กลัวคนอื่นเขารังเกียจ มันจำเป็นต้องกลืน ยกเว้นอยู่ที่บ้านตัวเอง ก็กล้าคายอยู่ แต่ถ้าอยู่ข้างนอก อื้อหือ เอละกู กินมะเขือเทศเข้าไปแล้วเรียบบร้อย กลืน ๆ ต้องกลืน (ผู้วิจัยถามว่าเราเอาทิชชูปิดแล้วก็คายออกมาได้มั๊ย) ต่อให้มีทิชชูก็คงเป็นนิสัยไปแล้วอะ ถ้าเป็นบ้านตัวเองก็คาย ถ้าเรารู้จักอยู่แล้วก็กล้าคายได้ แต่ที่ไม่คายเพราะคิดว่ามันเสียมารยาท เราก็ไม่รู้หรอกว่าจริง ๆ แล้วคนส่วนใหญ่เขาทำยังไง คือมันก็น่าจะต่อหน้าคนที่ไม่รู้จักก็ไม่น่าจะคายนะ”

พีต้า (สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2559).

อย่างไรก็ตาม การรับรู้และการแสดงมารยาทบนโต๊ะอาหารชุดนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของพื้นที่ เวลา และความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อพวกเขาอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว รับประทานอาหารร่วมกับครอบครัวหรือคนที่สนิทสนม ภายใต้บริบททางสังคมเหล่านี้ ทำให้พวกเขาสามารถละทิ้งกฎต่าง ๆ เหล่านี้ได้ อีกทั้งการแสดงการกระทำบนโต๊ะอาหารยังขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็นเนื่องจาก ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงานหรือผู้ใหญ่ พวกเขาไม่เคยประสบการณ์การรับประทานอาหารร่วมคนตาดี ทำให้พวกเขาเรียนรู้ว่ามารยาทบนโต๊ะอาหารบางอย่างสามารถละเมิดได้ เช่น การคายอาหาร สามารถทำได้แต่ต้องทำโดยไม่ให้คนอื่นเห็นสิ่งที่คายออกมาด้วยการห่อทิชชูเป็นต้น แม้ว่าพวกเขาจะเรียนรู้การแสดงตัวตนบนโต๊ะอาหาร แต่การกลายเป็นคนตาบอดทำให้พวกเขาเกิดปัญหาในการการรับประทานอาหาร ซึ่งปัญหามีได้อยู่ที่มารยาทและการแสดงการกระทำบนโต๊ะอาหาร แต่คือการเรียนรู้การจัดวางอาหารและความสัมพันธ์ของคนรอบข้าง เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวมักนำอาหารมาวางโดยไม่บอกว่าอาหารเมนูใดวางอยู่บริเวณใด ทำให้คนตาบอดไม่สามารถตักอาหารทานเองได้ รวมถึงในช่วงแรกของการเป็นคนตาบอด พวกเขาไม่สามารถว่าจะช่วยเหลือตนเองอย่างไรในการตักอาหารใส่จาน และการจัดการตนเองและคนรอบข้าง แต่เมื่อเวลาผ่านไปพวกเขาได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะการรับประทานอาหาร เช่น เมื่อสมาชิกในบ้านนำอาหารมาวางต้องวางตามเข็มนาฬิกา หรือใช้วิธีการบอกว่าอาหารอะไรวางอยู่ตำแหน่ง เป็นต้น และความพยายามปรับตัวให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ทำให้สามารถจัดการตนเองและคนรอบข้างเพื่อให้สามารถรับประทานอาหารร่วมกันได้ ในขณะที่ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิดและในวัยเด็ก พวกเขาไม่มีต้นแบบหรือ

ประสบการณ์การรับประทานอาหารร่วมกับคนตาดีมากนัก บวกกับการขัดเกลามารยาทจากโรงเรียนสอนคนตาบอด ทำให้พวกเขาจะมีตระวังและพยายามควบคุมตนเองให้เป็นไปตามกฎทางสังคมมากกว่าคนตาดี

กฎทางสังคมเกี่ยวกับการรับประทานอาหารหรือมารยาทบนโต๊ะอาหาร แม้จะไม่มีกฎระเบียบชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มันแทรกซึมและครอบงำความคิดของคนตาบอดทำให้พวกเขาอายุเกินกว่าที่จะแสดงการกระทำบางอย่างบนโต๊ะอาหาร การยึดถือมารยาทบนโต๊ะอาหารชุดนี้เป็นเกณฑ์กำกับการแสดงการกระทำของผู้คนบนโต๊ะอาหาร ถูกสร้างขึ้นราวกับว่าทุกคนตั้งอยู่บนวัฒนธรรมชุดเดียวกัน และทำให้วิธีการกินของบางวัฒนธรรมถูกทำให้ด้อยกว่าวัฒนธรรมอื่น ซึ่งในความเป็นจริงวิธีการรับประทานอาหารของผู้คนแตกต่างกันไปพื้นที่และอาหาร เช่น ภาคอีสานใช้มือทานข้าวเหนียวโดยใช้มือ เป็นต้น

5.3.3 เพื่อนร่วมโต๊ะอาหาร

ประสบการณ์ในการรับประทานอาหารของคนตาบอดที่มีร่วมกับคนตาดี ในหลายครั้งที่พวกเขาจะต้องเผชิญกับคนตาดีรวมถึงผู้วิจัยที่เต็มไปด้วยความสงสัยว่า คนตาบอดกินข้าวอย่างไร ทานข้าวเองได้หรือไม่ เช่น ประสบการณ์ของพี่ต้า เล่าว่า “เคยไปที่โรงเรียนแล้วเพื่อนก็ถามว่าเราต้องป้อนเลยมัย เราก็รู้สึกเล็ก ๆ ว่า เออคนข้างนอกเขามองเราถึงขนาดเรากินข้าวเองไม่ได้ขนาดนี้เลยหรอ แต่จริง ๆ เรากินเองได้นะเพียงแต่ว่าอาจจะมีหกบ้างรีเปลาอันนี้เราไม่รู้” พี่ต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559) ซึ่งจากประสบการณ์ของผู้วิจัยในการรับประทานอาหารในห้องมืด (Dine in the dark) และการร่วมโต๊ะอาหารกับคนตาบอด ทำให้เข้าใจการรับประทานอาหารของคนตาบอดและการรับประทานอาหารร่วมกับคนตาบอดมากยิ่งขึ้น

การรับประทานอาหารในห้องมืด เป็นการเปิดประสบการณ์การรับประทานอาหารที่ทำให้ผู้วิจัยลบข้อสงสัยว่า คนตาบอดทานอาหารเองได้อย่างไร ร้านอาหารในห้องมืดเป็นร้านอาหารที่ตัดการมองเห็นออกไปจากการรับประทานอาหาร ตั้งแต่การเลือกเมนูอาหารที่ได้อ่านเพียงแค่ชื่อคอนเซ็ปของอาหารจานนั้น ที่ไม่สามารถระบุสิ่งที่จะอยู่ในจานได้ เมื่อเข้าไปด้านในจะมีคนตาบอดนำทางไปยังโต๊ะอาหารโดยการเกาะไหล่ ซึ่งระหว่างทางจะได้ยินเสียงผู้คนในร้านมากมาย เมื่อมาถึงโต๊ะคนตาบอดจะให้สัมผัสพนักงานของเก้าอี้ที่ให้ความรู้สึกถึงผ่านิม ๆ มีลวดลาย แล้วลูบลงจนเจอส่วนของเบาะนั่งนิ่ม ๆ เพื่อให้ทราบว่เบาะเก้าอี้ อยู่บริเวณใด เมื่อนั่งลงพนักงานจะแนะนำอุปกรณ์บนโต๊ะอาหาร เช่น ด้านหน้าเป็นจาน จากจานเลื่อนมือไปทางด้านหน้าทางซ้ายจะเจอแก้วน้ำเหนือจานจะเป็นขนมปัง เป็นต้น เมื่ออาหารมาเสิร์ฟ ก่อนจะแนะนำอาหารแต่ละจาน พนักงานจะให้ลองใช้ช้อนสัมผัสอาหารและชิมอาหารแล้วเดาว่าอาหารนี้เป็นเมนูอะไร การแนะนำอาหารเป็นการบอกการจัดวางของอาหารบนจาน เมื่อมาเก็บจานจึงจะบอกว่าจานที่ทานไปเป็นเมนูอะไร ซึ่งผู้วิจัยสังเกตว่า เมื่อเราไม่ใช้ตาในการรับประทานอาหาร เราจะให้ความสนใจในรายละเอียดของอาหารผ่าน

การลึ้มรส เนื้อสัมผัสของอาหารที่บอวลอยู่ในปากและกลิ่นของอาหารมากยิ่งขึ้น และการมองไม่เห็นหน้าตาของอาหารทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเลือกและเขี่ยสิ่งที่ตนเองไม่ชอบออกไปได้ จำเป็นต้องตักอาหารเข้าปากและกลืนอาหารเข้าไปทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยไม่ชอบ อาจเป็นเพราะผู้วิจัยก็ตักอยู่ภายใต้มารยาทบนโต๊ะอาหารเช่นกัน ในระหว่างการรับประทานอาหารจะต้องช่วยเหลือตนเองในทุกด้าน ทั้งการเทน้ำ การจดจ่าว่าวางช้อน ส้อม ผ้าเช็ดมือไว้บริเวณใด เมื่ออาหารมาเสิร์ฟครบทุกจานถึงเวลาออกมาดูหน้าตาของอาหารแต่ละจานที่ท่านไป ซึ่งเมื่อดูหน้าตาของอาหารแต่ละจาน ผู้วิจัยเกิดความรู้สึกว่าหากได้เห็นหน้าตาของอาหารเหล่านี้ก่อนคงตัดสินใจไม่เลือกสั่งอาหารเหล่านี้ เพราะเต็มไปด้วยสิ่งที่ผู้วิจัยไม่ชอบ แต่การมารับประทานอาหารในห้องมีตครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยตระหนักว่าหากเรามองไม่เห็น เราไม่สามารถตัดสินใจอาหารได้จากรูปภาพ ตัวเราเองก็สามารถทานอาหารเหล่านั้น นอกจากนี้ ประสบการณ์ในครั้งนี้ยังทำให้ผู้วิจัยรู้ว่า การมองไม่เห็นไม่ใช่อุปสรรคในการรับประทานอาหาร และการมองไม่เห็นทำให้การรับรู้ผ่านผัสสะอื่น ๆ ละเอียดมากยิ่งขึ้น

การรับประทานอาหารร่วมกับคนตาบอด ทำให้ผู้วิจัยเห็นเทคนิคในการรับประทานอาหารของคนตาบอดด้วยตนเอง การสั่งอาหารโดยส่วนมากจะเป็นเมนูที่พวกเขาเคยทานและชื่นชอบในรสชาติอาหารนั้น ในบางครั้งก็มาจากความอยากลองเมื่อได้ยินชื่อของเมนูอาหาร และให้ผู้วิจัยร่วมเลือกเมนูอาหารด้วย เมื่ออาหารมาเสิร์ฟที่โต๊ะผู้วิจัยจะบอกตำแหน่งการวางอาหารแต่ละเมนูนั้นว่าอยู่บริเวณใด โดยการบอกตำแหน่งของแต่ละเมนูจะยึดเอาจานอาหารของพวกเขาเป็นหลัก เช่น ผู้วิจัยบอกว่าวางจานไว้ด้านหน้าและช้อนส้อมวางอยู่ในจาน กระติบอยู่ด้านขวาของจาน เลื่อนขึ้นมาจากจานเป็นปากเปิดทอด ด้านซ้ายของปากเปิดทอดเป็นลาบเปิด ด้านซ้ายของลาบเปิดเป็นส้มตำ เป็นต้น การบอกตำแหน่งของอาหาร ทำให้พวกเขาสามารถเลือกตักอาหารที่พวกเขาต้องการทานได้ด้วยตนเอง ซึ่งเทคนิคการบอกตำแหน่งการวางอาหาร ส่วนหนึ่งผู้วิจัยปรับมาจากประสบการณ์ของตนเองในการรับประทานอาหารในร้านอาหารในห้องมีต และอีกส่วนหนึ่งมาจากการจดจ่าคำอธิบายของคนตาบอดที่มาเสิร์ฟอาหารให้ผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยมาทราบในภายหลังว่า คนตาบอดเรียนรู้การวางตำแหน่งอาหารตามเข็มนาฬิกา นอกจากคนตาบอดจะสามารถรับประทานอาหารได้ด้วยตนเองแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่คนตาบอดทำได้เองโดยไม่ต้องมีคนตาดีช่วย คือ การรินน้ำใส่แก้วให้ตนเองและให้คนอื่น พวกเขามีเทคนิคในการเทน้ำไม่ให้หก โดยอาศัยเสียง ความรู้สึกสัมผัสจากความเย็นของน้ำที่ไล่ระดับขึ้นมา ความรู้สึกหนักเบาของน้ำหนักแก้ว

“คนตาบอดจะใช้วิธีเอานิ้วไปรอที่ปากแก้วถ้าเป็นแก้วของตัวเอง แต่ผมเคยต้องรินน้ำให้ลูกค้า ก็เลยฟังเสียงเอามากกว่าเพราะเสียงตั้งแต่ไม่มีอะไรเลยกับน้ำจะ

เต็มแก้วเสียงมันจะต่างกัน อันนี้มีกรณียกเว้นถ้าเป็นน้ำอัดลม จะมีเสียงฟองด้วย แต่ก็สัมผัสได้หลายอย่าง น้ำเย็น ๆ ความเย็นขึ้นมาถึงมือเรารึยัง”

พีบอล (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสังเกตว่า อุปกรณ์ที่ใช้ในการรับประทานอาหาร คนตาบอดนิยมใช้ ช้อน ส้อม และหากเลือกได้จะใช้ภาชนะที่มีลักษณะมีทรงลึก เช่น ชาม ถ้วย เพราะภาชนะที่มีความลึกจะทำให้อาหารไม่หกออกมาด้านนอก บ่อยครั้งที่ผู้วิจัยเห็นคนตาบอดจะใช้มือสัมผัสที่ขอบของภาชนะ เพื่อให้ทราบถึงรูปทรงและความกว้างของภาชนะ อย่างไรก็ตาม พวกเขาสามารถทานอาหารได้ไม่ว่าจะอยู่ในภาชนะแบบใด แต่การสำรวจภาชนะทำให้พวกเขาสามารถคาดคะเนพื้นที่ในการลากช้อนเพื่อตักอาหารได้ วิธีการรับประทานอาหารของคนตาบอดอาจแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับเทคนิคของแต่ละคน แต่เงื่อนไข คือ พยายามที่ทำให้อาหารหกออกจากจาน เช่น บางคนใช้วิธีการลากช้อนและส้อมเข้าหากัน, บางคนใช้วิธีการลากช้อนจากด้านหนึ่งไปอีกด้านหนึ่ง, บางคนใช้วิธีการเริ่มตักจากตรงกลางและค่อย ๆ ขยับออกไป, บางคนใช้วิธีถือส้อมไว้เป็นหลักแล้วลากช้อนมาให้ชนกับส้อม แต่หากภาชนะเป็นชามหรือถ้วย พวกเขาสามารถใช้การช้อนลงไปตักอาหารขึ้นมาได้ในทันที

จากที่ได้กล่าวมา การรับประทานอาหารของคนตาบอดอาศัยผัสสะต่างประกอบกัน เพื่อให้การรับประทานอาหารในแต่ละครั้งผ่านไปอย่างราบรื่น ซึ่งเทคนิคในการรับประทานอาหาร เช่น การจัดวางตำแหน่งอาหาร การตักอาหาร การรินน้ำ ต่างเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผ่านการขัดเกลาจากสถาบัน และประสบการณ์ส่วนตัวที่พวกเขานำทักษะต่าง ๆ มาปรับใช้และฝึกฝนเพื่อให้พวกเขาสามารถรับประทานอาหารด้วยตนเองและรับประทานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ อย่างไรก็ตาม การรับประทานอาหารของคนตาบอด ถูกกำกับด้วยกฎที่เรียกว่า มารยาทบนโต๊ะอาหาร ที่สะท้อนวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมผ่านกิริยาท่าทางและการแสดงออกบนการรับประทานอาหาร ดังนั้น อาหารและการรับประทานอาหารจึงไม่ใช่เพียงการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของร่างกาย แต่ผู้คนที่ให้ความหมายและบริโภคมความหมายที่มาพร้อมอาหาร อีกทั้งการรับประทานอาหารยังเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมของผู้รับประทาน

การรับรู้ผ่านผัสสะกระตุ้นและย้ำเตือนทำให้หวนนึกถึงประสบการณ์ที่พวกเขามีต่อเมนูอาหารนั้น (Stoller, 1989) ในการรับประทานอาหารร่วมกับคนตาบอด พวกเขา มักพูดเสมอว่า กลิ่นและรสชาติของอาหารจานนี้ ทำให้พวกเขานึกถึงตอนอยู่ที่บ้าน แม่ปรุงอาหารเองร้อน ๆ กลิ่นหอมของอาหารและข้าวหุงสุกใหม่ ๆ นั่งรับประทานอาหารร่วมกันกับครอบครัวที่หน้าบ้าน ในสวนเถียงนา หรือในป่าบ้างที่จะได้กลิ่นหอมของหญ้าและฟาง หอมกลิ่นซี้ควาย ความรู้สึกถึงลมเย็นที่พัดเข้ามา ได้ยินเสียงนก เสียงแมลง แตกต่างกันไปต่างช่วงเวลาของมื้ออาหาร เป็นบรรยากาศแบบธรรมชาติที่สูดดมเข้าไปได้เต็มปอดบางครั้งจับสัตว์ เก็บผักมาได้จำนวนมากก็นำไปแบ่งคนข้างบ้าน

หรือทำอาหารไปแลกกับคนละแวกบ้าน ทำให้ได้ทานอาหารที่มีเมนูหลากหลายมากขึ้น บางวันเบื่อ ๆ ไม่อยากทำอาหารเองก็ทำแค่น้ำพริกแล้วเดินไปเด็ดผักกิมเม้น้ำ บางวันเดินทางไปช่วยพ่อจับปลา กบ เขียดหรือแมลงมาอย่างหรือทอดกิน นึกถึงการใช้มือเปิบข้าว ฉีกปลา หากอยากทานผลไม้ก็สามารถเดินเก็บผลไม้กินจากต้นได้ บรรยากาศเหล่านี้เต็มไปด้วยความสนุกสนาน ความอบอุ่น ความสุขและสุนทรียะของชีวิต ที่หาไม่ได้เมื่อพวกเขาเข้ามาใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ

ภายใต้ชุดประสบการณ์ที่ถูกถ่ายทอดจากคำบอกเล่าของคนตาบอดยังสะท้อนวิธีการจัดการอาหารที่แต่ละประเภทถูกจัดความเหมาะสมในการรับประทานร่วมกัน เมื่อพูดถึงเมนูหนึ่ง จะปรากฏเมนูอาหารอื่น ๆ ที่ตามควบคู่กันมา ซึ่งความเหมาะสมของอาหารนี้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่พวกเขามีมาก่อนหน้า เช่น สำหรับคนภาคอีสานเมื่อพูดถึงข้าวเหนียว เมนูที่ตามมาคือ ส้มตำ ไก่ย่าง ลาบ แต่สำหรับคนเหนือเมนูที่ตามมา คือ หมูทอด เป็นต้น ทั้งนี้เมนูอาหารที่มากู้กันอาจเปลี่ยนไปตามสภาพอากาศ เมื่อพวกเขาเดินทางมาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ความสัมพันธ์ของอาหารอาจเปลี่ยนไป ทำให้คนแต่ละพื้นที่ได้แลกเปลี่ยนและเรียนรู้วัฒนธรรมการกินซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ความแตกต่างระหว่างเมนูอาหารและภูมิสำเนา ทำให้กลิ่นและรสชาติของอาหารดึงประสบการณ์ของผู้คนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากเมนูอาหารนั้นเป็นอาหารประจำของภูมิภาคของผู้เล่า ผู้สละมักดึงประสบการณ์ของพวกเขาที่มีต่อสมาชิกในครอบครัวและบ้าน แต่หากเป็นเมนูอาหารที่ไม่ใช่ของภูมิภาคของพวกเขา ผู้สละจะดึงประสบการณ์ที่มีต่อกลิ่นและรสชาติของอาหาร ที่มาพร้อมกับความสัมพันธ์ทางสังคมชุดใหม่ เช่น พี่ปิ่น เล่าว่า “ข้าวเหนียวนี้ ทำให้ผมนึกถึงตอนเย็น ๆ กำลังนั่งกินอาหารอีสาน กินเหล้ากับเพื่อน” พี่ปิ่น (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2559)

การบอกเล่าประสบการณ์ของคนตาบอด ไม่เพียงแต่บอกเล่ากิจกรรมที่เกิดขึ้น แต่พวกเขามักพูดถึงช่วงเวลา (เช้า กลางวัน เย็น) สถานที่ บรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่รับรู้จากผู้สละต่าง ๆ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น นั่นอาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์ทางผู้สละของพวกเขาไม่เพียงแต่เป็นการจดจำการใช้ผู้สละที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ และการให้ความหมายของผู้สละ แต่ประสบการณ์นั้นห่อหุ้มไปด้วยความสัมพันธ์ของช่วงเวลา พื้นที่ บรรยากาศ อารมณ์ความรู้สึก และผู้คนเข้าด้วยกัน ดังนั้น การลิ้มรสและกลิ่นของอาหาร เป็นการเชื่อมอดีตเข้ามาปัจจุบันที่ทำให้พวกเขาย้อนกลับไปยังช่วงเวลาบางช่วงของประสบการณ์ที่บรรจุไปด้วยบรรยากาศ ความรู้สึกสัมผัส กลิ่น เสียง อารมณ์และความสัมพันธ์ทางสังคมที่อบอุ่น ด้วยเหตุนี้การรับประทานอาหารและอาหารยังสะท้อนวิถีชีวิตและบอกเล่าที่มาที่ไปของชีวิตผู้คนได้

กล่าวโดยสรุป ผู้สละ กับ การใช้ชีวิตประจำวันของคนตาบอด การใช้ผู้สละและการประกอบสร้างประสบการณ์ทางผู้สละของคนตาบอดถูกกำกับด้วยเงื่อนไขทางสังคม เช่น เพศ ชั้น อาชีพ ระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็น ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้เทคนิคการใช้ผู้สละและ

ประสบการณ์ทางผัสสะที่แตกต่างกันออกไป รวมถึงระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็นทำให้เกิด ทั้งข้อได้เปรียบและข้อเสียเปรียบในโลกของคนตาบอดตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น

การที่คนตาบอดสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่ตั้งอยู่บนฐานของการมองเห็นได้ เกิดขึ้นจากความพยายามและการฝึกฝนในการใช้ผัสสะอย่างหนัก จนเกิดความชำนาญและแม่นยำ มากพอที่จะเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อม และสามารถแยกแยะและจัดการสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ ซึ่ง ทักษะในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เริ่มต้นขึ้นจากโรงเรียนสอนคนตาบอด หรืออาจเกิดขึ้นจากการลองผิด ลองถูกด้วยตนเอง จนกระทั่งพวกเขาสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยตนเองและดำเนินชีวิตใน โลกของคนตาดีได้ การที่พวกเขาสามารถดำเนินชีวิต ไม่ใช่เพียงแค่การเอาตัวรอดในโลกของคนตาดี เท่านั้น แต่เป็นการต่อรองกับภาพเหมารวมในเชิงลบที่สังคมสร้างให้กับคนตาบอด เป็นการก้าวข้าม คำสบประมาทและคำดูหมิ่นของผู้คนในสังคม อีกทั้งยังเป็นนำเสนอตัวตนและสร้างภาพประทับใจในเชิง บวกว่า พวกเขาไม่ใช่คนไร้ความสามารถ ที่รอคอยความช่วยเหลือของสังคม แต่พวกเขาสามารถนำเอา สิ่งที่พวกเขามีมาใช้ในการดำเนินชีวิตภายในสังคมจะสร้างจากคนตาดีเพื่อคนตาดีที่สร้างข้อจำกัด จำนวนมากในการดำเนินชีวิตให้แก่พวกเขา

บทที่ 6

ผัสสะ กับ การสร้างโลกทางสังคม

ในบทนี้จะพูดถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของคนตาบอดและบทบาทของผัสสะในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคมของพวกเขา ในการดำเนินชีวิตประจำวันของพวกเขา นอกจากการฝึกฝนทักษะให้สามารถช่วยเหลือตนเองในด้านต่าง ๆ แล้ว พวกเขาจะต้องเรียนรู้การสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งกับคนตาบอดและคนตาดี เนื่องจาก ในโลกทางสังคมคนตาบอดไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกับคนตาบอดด้วยกันเองเท่านั้น แต่พวกเขายังต้องอาศัยอยู่ร่วมกับคนตาดีด้วย ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นถึงโลกของคนตาบอดและโลกของคนตาดีที่ซ้อนทับกันอยู่ภายในโลกทางสังคม

กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของคนตาบอด รวมถึงการจดจำ การสื่อสาร และการตัดสินใจของคนอาศัยผัสสะทั้งเสียง กลิ่น ความรู้สึกสัมผัส และร่วมกับประสบการณ์ที่พวกเขามี ประกอบกันนำไปสู่การปฏิบัติต่อผู้คนในสังคมทั้งคนตาดีและคนตาบอด และในบทนี้ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นถึงการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะที่มีซับซ้อนมากยิ่งขึ้นกว่าการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ในบทที่ 5 เนื่องจากในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคมเป็นการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะของพวกเขาไม่เพียงเติมไปด้วยการให้ความหมาย แต่ยังบรรจุด้วยอารมณ์ความรู้สึกและปฏิกิริยาของผู้คนในสังคมที่พวกเขาจะต้องจัดการให้สามารถสื่อสารและแสดงการกระทำทางสังคมต่อผู้อื่นได้

การสร้างความสัมพันธ์ของคนตาบอด อาจเป็นเรื่องยากที่พวกเขาจะเดินเข้ามาพูดคุยกับผู้คน เพราะต่างฝ่ายต่างเป็นคนแปลกหน้า และพวกเขาไม่สามารถรู้ได้ว่าผู้คนที่เดินผ่านไปผ่านมาเป็นจำนวนมากมีใครอยู่บ้าง หรือมีคนที่ยังมองและอยากจะทำความรู้จักพวกเขาหรือไม่ คนตาบอดเองก็กลัว ๆ กลัว ๆ ที่จะเดินเข้าไปพูดคุยกับผู้คนเช่นกัน นอกเสียจากในยามจำเป็นที่พวกเขาต้องการความช่วยเหลือบางประการ จึงเป็นเงื่อนไขที่พวกเขาจะต้องเดินเข้าไปเริ่มสร้างความสัมพันธ์ขึ้น

ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนตาดีและคนตาบอดในสังคม โดยส่วนมากมักเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการมองเห็นและการได้ยินผ่านสื่อต่าง ๆ มีคนตาดีน้อยคนนักที่จะได้เข้าไปสัมผัสชีวิต และสร้างสัมพันธ์ทางสังคมกับคนตาบอด แม้ว่าคนตาดีบางคนเช่นตัวผู้วิจัยเองอยากจะรู้เรื่องราวชีวิตของพวกเขา อยากเข้าไปพูดคุย ทำความรู้จักกับพวกเขา แต่ก็มีความรู้สึกกลัว ๆ กลัว ๆ ทำตัวไม่ถูกและไม่รู้จะเริ่มต้นการสนทนาอย่างไร การแสดงออกของคนตาบอดในครั้งแรกที่ผู้วิจัยเข้าไปพูดคุยด้วย อาจจะดูเขินอาย พูดน้อย และค่อนข้างปิดตัว แต่นั่นอาจเป็นการป้องกันตัวเอง เพราะพวกเขาไม่แน่ใจว่าบุคคลที่เข้ามามีวัตถุประสงค์และเจตนาอย่างไร แต่เมื่อเข้าไปอยู่ร่วมกับคนตาบอดจริง ๆ ได้พูดคุยกันบ่อยครั้งมากยิ่งขึ้น จะพบว่าพวกเขาอหังการดี ชอบพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิด

และพร้อมจะอธิบายเพื่อให้คนตาดีเข้าใจพวกเขามากขึ้น อีกทั้งพวกเขาเป็นคนสนุกสนาน มีอารมณ์ขัน ยิ้มง่าย ชอบปาร์ตี้สังสรรค์ซึ่งอาจแตกต่างไปจากภาพของคนตาบอดที่ผู้คนในสังคมรับรู้

จากการสังเกตบุคลิกระหว่างการสนทนาของคนตาบอด ผู้วิจัยพบว่าบ่อยครั้งที่พวกเขา มักหันด้านข้างคุยกับผู้คน เนื่องด้วยการสังเกตผู้คน การพูดคุย และการรับรู้ถึงคู่สนทนาของคนตาบอดอาศัยเสียงเป็นหลัก เมื่อพวกเขาได้ยินเสียงจะหันหน้าไปยังทิศทางของต้นตอเสียง ทำให้ในบางครั้งผู้คนอาจพบเห็นคนตาบอดหันหน้าไปทางลำโพงแทนที่จะหันไปหาผู้พูด และในระหว่างการสนทนาจะเห็นคนตาบอดหันศีรษะไปมาเพื่อฟังเสียงรอบข้างอยู่ตลอด คล้ายกับคนตาดีที่ใช้สายตามองไปรอบ ๆ เพื่อประเมินสถานการณ์และบริบทรอบตัว นอกจากนี้ การสนทนากับคนตาบอดในระหว่างการเดิน ส่วนใหญ่พวกเขาจะหยุดเดินแล้วหันมาตอบคำถามก่อนที่จะเดินต่อไป เนื่องจากในการเดินพวกเขาจำเป็นต้องใช้สมาธิในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมรอบข้างเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเสียงรอบตัวที่สามารถบ่งบอกอันตรายได้ ด้วยเหตุนี้การเดินไปด้วยตบไปด้วยอาจเป็นการรบกวนการเรียนรู้สภาพแวดล้อมผ่านผัสสะของพวกเขา แต่การเดินไปตอบคำถามไปจะเกิดขึ้นเมื่อผู้วิจัยเป็นผู้เดินนำและให้พวกเขาจับข้อศอก

เมื่อเข้าไปทำความรู้จักกับคนตาบอดทำให้ผู้วิจัยทราบว่า นอกจากชุดความสัมพันธ์ระหว่างคนตาบอดด้วยกันเองแล้ว คนตาบอดยังมีกลุ่มเพื่อนตาดีที่ต่างฝ่ายต่างให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยในชุดความสัมพันธ์ทางสังคมนี้เต็มไปด้วยการใช้ผัสสะอย่างเข้มข้นเพื่อประเมินซึ่งกันและกันผ่านคำพูดและท่าทาง เพื่อค้นหาวัตถุประสงค์แอบแฝง ความเข้ากันได้ และการเรียนรู้ลักษณะนิสัยของอีกฝ่าย ทั้งนี้ การแสดงการกระทำระหว่างกันตั้งอยู่บนความเป็นตัวตนของคู่สนทนา (เช่น เพื่อน พี่น้อง ครู เป็นต้น) ความสนิทสนม พื้นที่ บริบทของสถานการณ์ และค่านิยมของสังคม เช่น ความสนิทสนมและเพศของผู้วิจัย ทำให้คำเรียกแทนตัวเองของพวกเขาอาจแตกต่างกันไปจากการสนทนากับเพื่อน เรื่องบางเรื่องคนตาบอดอาจอายที่จะพูดกับผู้วิจัยโดยเฉพาะเรื่องทางเพศของผู้ชาย ในขณะที่เมื่อพวกเขาพูดคุยกับเพื่อน ๆ จะมีสรรพนามในการเรียกกันด้วยคำที่สนิทสนมและมักพูดคุยหยอกล้อ แชวกันเป็นประจำ แม้ว่าผู้วิจัยจะอยู่ในสถานการณ์นั้นด้วยก็ตาม ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการสร้างโลกทางสังคมของคนตาบอด ผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการพูดถึงรูปแบบการสื่อสารของคนตาบอด

6.1 ภาษาและผัสสะ: การทักทายและการสนทนา

การทักทายและการสนทนาของคนตาบอดที่มีต่อคนตาบอดด้วยกัน และคนตาบอดกับคนตาดีมีความแตกต่างกันทั้งในลักษณะของการทักทายและภาษาที่ใช้ในการพูดคุยสนทนา กล่าวคือ การสนทนากับคนตาดี พวกเขาจะใช้เสียงในการทักทาย หรืออาจใช้การจับมือกับคนที่สนิทสนม

รวมถึงภาษาที่ใช้ในการสื่อสารกับคนตาดีจะเป็นภาษาและคำศัพท์ที่ผู้คนใช้กันทั่วไปในสังคม แต่สำหรับคนตาบอดด้วยตัวเอง พวกเขาจะมีรูปแบบการทักทายและสนทนาที่แตกต่างกันออกไป

6.1.1 ภาษาในการสื่อสาร และการสนทนาในกลุ่มคนตาบอด

การพูดคุยและสนทนาระหว่างผู้คนในสังคมอาศัยเสียงเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อสาร โดยคำที่ใช้สื่อสารกันนั้นมีทั้งคำและภาษาที่ผู้คนในสังคมใช้กันทั่วไป รวมถึงคำศัพท์ที่ถูกประดิษฐ์และสร้างความหมายใหม่ที่เข้าใจร่วมกันขึ้นเฉพาะกลุ่มคนตาบอด เพื่อใช้ในการสื่อสารภายในกลุ่ม สำหรับคนตาบอดเองก็เช่นกัน พวกเขามีการใช้คำและภาษาเฉพาะในกลุ่มของคนตาบอดด้วยกันที่แตกต่างไปจากคนตาดี โดยภาษานี้มีเอาไว้เพื่อบ่งบอกความเป็นพวกเดียวกัน แสดงความสนิทสนม และใช้ป้องกันตนเองในกรณีที่ไม่อยากให้คนตาดีทราบสิ่งที่พวกเขา กำลังสื่อสาร ซึ่งภาษานี้มีชื่อเรียกแตกต่างกัน บ้างเรียกว่า ภาษาลองกอง บ้างเรียกว่า ภาษากลับ การใช้ภาษานี้จะเป็นการผสมคำด้วยการดึงพยัญชนะ ตัวสะกด และสระของคำนั้นออก แล้วใส่ตัวอักษร ล และสระ อู เข้าไปแทนที่ เช่น พี่ตอง จะกลายเป็น ลีฟูลอตุง, ดิดกระดุม กลายเป็น ลิดตุลละกรุลตุม เป็นต้น ซึ่งภาษานี้ไม่ได้ใช้เพียงแคในกลุ่มคนตาบอด แต่ยังใช้ในกลุ่มของกระเทยหรือสาวประเภทสองอีกด้วย

“ใช้พูดทั่วไปจนชินแล้วนะ หรือบางทีมันมีเรื่องที่เราต้องบอกกัน แต่บอกกันด้วยภาษาทั่ว ๆ ไปไม่ได้ เช่น อยู่บนศาลานวด นวดกันอยู่อ้าวมีเพื่อนลืมติดกระดุม แล้วลูกค้าของเราบอกคนนั้นลืมติดกระดุม เราก็จะสามารถบอกคนนั้นได้ว่าอ๋อ ลืมติดกระดุมนะ เราก็จะถามลักษณะว่าคนไหน ๆ แล้วก็บอกกันได้ ส่งสัญญาณกันว่าเออจัดการด่วน”

พีไทม (สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559).

“มันเป็นภาษาที่เราใช้กันทั่วไปสำหรับคนตาบอด ถ้าพูดแล้วเขาตอบกลับมาถูกก็แสดงว่าคนตาบอดเหมือนกัน ถ้าคนที่มองไม่เห็นคุยกันก็จะรู้เรื่อง ซึ่งภาษานี้ไม่ต้องเรียนมันได้เองจากตอนเรียนที่ในสถาบันคนตาบอด”

โดนัท (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

“คนตาบอดจะมีภาษาของเขาที่พูดกันเอง แต่เขาไม่ใช้กับคนตาดีนะ ซึ่งพี่ก็ฟังไม่ค่อยออก แต่รู้ได้เลยว่าถ้าเมื่อไหร่ที่พวกเขาพูดภาษานี้ขึ้นมา แสดงว่ากำลังนึกหาใครสักคน หรืออาจจะรู้ว่าเรายู่นนั้นแต่ไม่อยากให้เราเห็นว่าเขาคูยอะไรกัน”

พินุ่น. บุคลากรอบรมทักษะชีวิตคนตาบอดO&M
(สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

“มีนะ จะเป็นคล้าย ๆ คำผวนหรือเปล่าไม่แน่ใจ ตอนแรก ๆ ได้ยินฟังไม่ออกเลย แต่อยู่กับคนตาบอดนาน ๆ บางคำเราก็เดาได้จากสถานการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้น ผมเคยถามเขาก็อธิบายว่ามันต้องสลับตัวโน้นตัวนี้ ผมพูดไม่ได้นะ แต่พอฟังออกเป็นบางคำ”

พินุ่น. คุณครูประจำศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด.
(สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2559).

นอกจากภาษาลองกอง หรือ ภาษากลับแล้ว คนตาบอดยังมีคำศัพท์เฉพาะที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในคนตาบอด ซึ่งเมื่อสอบถามจากคนตาบอดแล้วไม่ทราบแหล่งที่มาของคำศัพท์ที่แน่ชัด แต่การเรียนรู้และสร้างคลังคำศัพท์เหล่านี้เกิดขึ้นจากการเข้าเรียนในโรงเรียนสอนคนตาบอดที่นักเรียนใช้คำศัพท์เหล่านี้กันอย่างแพร่หลาย

ตัวอย่างเช่น

คำว่า “ดั่งดี”	แปลว่า	สบายดี, ก็โอเค, ดี
คำว่า “ดั่งยาก”	แปลว่า	ไม่ค่อยดี, ควรหลีกเลี่ยง, ไม่น่าประทับใจ
คำว่า “ลั้งดูลีดูปะ”	แปลว่า	สบายดีหรือเปล่า, เป็นอย่างไรบ้าง
คำว่า “ลิดู”	แปลว่า	ดูดีหรือไม่

คนตาบอดใช้คำศัพท์เหล่านี้ในการพูดคุยทักทายกันทั่วไปในกลุ่มคนตาบอด ซึ่งคำศัพท์เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นพวกเดียวกันของคนตาบอด อีกทั้งคำศัพท์เหล่านี้ มักถูกใช้ในสถานการณ์ที่ไม่ต้องการให้คนตาดีรับรู้ เป็นเสมือนรหัสลับในการสื่อสารที่รู้กันในหมู่คนตาบอด เช่น ต้องการสอบถามว่า อาหารอร่อยหรือไม่ แต่ ณ ขณะนั้นไม่สามารถถามและตอบได้ว่ารสชาติของอาหารไม่อร่อยหรือแ่ พวกเขาจะใช้คำศัพท์เหล่านี้ในการสนทนา โดยถามว่า “ลั้งดูลีดูปะ” อีกฝ่ายตอบว่า “ดั่งยาก” แทน เพื่อไม่ให้คนตาดีที่เดินผ่านไปผ่านมารับรู้ว่าคุณตาบอดคุยกันในเรื่องอะไร

เป็นต้น บ่อยครั้งที่ผู้วิจัยได้ยินกลุ่มคนตาบอดใช้คำศัพท์เหล่านี้พูดกันเอง แต่เมื่อพูดคุยกับคนตาดี ครูผู้สอน และผู้วิจัยเองพวกเขาจะใช้ภาษาพูดที่ผู้คนใช้กันทั่วไปในสังคม

สำหรับคำศัพท์เฉพาะของคนตาบอด ยังมีคำศัพท์ที่ถูกสร้างขึ้นเฉพาะภายในกลุ่มย่อยของคนตาบอดอีกด้วย โดยคำศัพท์ในกลุ่มนี้จะถูกใช้ในกลุ่มเฉพาะ เช่น เพศ, กลุ่มอาชีพ, ภูมิภาค, กลุ่มเพื่อน เป็นต้น ซึ่งคำศัพท์เฉพาะกลุ่มเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นและใช้กันเพียงในกลุ่มเล็ก ๆ เมื่อเปลี่ยนกลุ่มไปคำศัพท์เหล่านี้จะไม่สามารถสื่อความหมายในการสื่อสารได้

ตัวอย่างเช่น

คำว่า “หล่อมก” หมายความว่า โคตรชวย

คำว่า “ตาบ่า” หมายความว่า ตาบอด

คำว่า “สิบกหมื่น” หมายความว่า เสียเพราะ

คำว่า “สิบกหมื่น” หมายความว่า เสียไม่เพราะ

ทั้งนี้คำศัพท์ในกลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ รับฟัง และจดจำเมื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ด้วยเหตุนี้คำศัพท์ในประเภทนี้จึงมีความสำคัญในการบ่งบอกความเป็นกลุ่ม ความเป็นพวกเดียวกัน และความสนิทสนมได้อย่างชัดเจน เมื่อนำคำศัพท์เหล่านี้ไปสนทนากับคนนอกกลุ่ม หรือผู้วิจัย ลองเอาคำศัพท์ไปถามคนตาบอดในกลุ่มอื่น ๆ ทำให้เกิดความสงสัยและไม่เข้าใจในความหมาย ดังนั้น การเลือกใช้คำศัพท์ในการสื่อสารของคนตาบอดมีการจัดแบ่งประเภทของคำศัพท์ที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อจัดประเภทผู้คนที่ร่วมสนทนา ทั้งนี้การเลือกใช้คำศัพท์ขึ้นอยู่กับตัวตนของผู้สนทนา และเงื่อนไขของพื้นที่และเวลาในสถานการณ์นั้น ๆ

6.1.2 เสียงและการสัมผัส: ผัสสะในการทักทาย

การทักทายในสังคมและวัฒนธรรมที่อาศัยการมองเห็นเป็นหลัก ทำให้รูปแบบการทักทายสามารถเกิดขึ้นและอยู่ในรูปแบบของอวัจนภาษาที่ไม่ต้องใช้เสียงแต่อาศัยการมองตา ยิ้ม ค้อมศีรษะ หรือยกมือขึ้น กลายเป็นสัญลักษณ์ของการทักทายในสังคม การที่คนตาบอดมองไม่เห็น ทำให้รูปแบบการทักทายของพวกเขาแตกต่างไปจากคนตาดี กล่าวคือ พวกเขาไม่เพียงใช้เสียงในการพูดคุยและทักทายเท่านั้น แต่การสัมผัสยังเป็นอีกหนึ่งผัสสะที่ถูกนำมาใช้ในการทักทาย เช่น การกอด การจับมือ การลูบบริเวณท้องและแขน รูปแบบการทักทายในลักษณะนี้มีนัยยะที่แฝงอยู่ กล่าวคือ การจับมือหรือสัมผัสมือ เปรียบเสมือนการมองเห็น การลูบบริเวณท้องและแขนใช้เพื่อในการประเมินรูปร่าง ลักษณะและหุ่นของคู่สนทนาว่าอ้วนขึ้นหรือผอมลง ซึ่งการทักทายเช่นนี้จะเกิดขึ้นกับผู้คนในสังคมที่มีความสนิทสนมกันเท่านั้นไม่ว่าจะเป็นคนตาบอดหรือตาดี

สำหรับการทักทายระหว่างคนตาบอดและคนตาดีด้วยการสัมผัส สามารถทำได้เพียงการแตะที่บริเวณไหล่หรือแขน เนื่องจากเป็นพื้นที่ทางร่างกายที่อนุญาตให้ผู้คนสามารถสัมผัสตัวกันได้ไม่ว่าจะมีความสนิทสนมหรือไม่และไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตาม แม้ว่าคนตาบอดจะมองไม่เห็น แต่พวกเขาต้องเรียนรู้และระมัดระวังไม่ให้ละเมิดกฎทางสังคมชุดนี้ วัฒนธรรมทางสังคมสร้างกฎของการสัมผัส โดยการกำหนดบริเวณของร่างกายที่สามารถให้คนอื่นสัมผัสได้ รูปแบบการสัมผัสที่เราสามารถทำต่อผู้อื่นได้ และการแสดงการขอโทษเมื่อสัมผัสบริเวณที่ไม่ได้รับอนุญาตแม้ว่าจะไม่ได้ตั้งใจก็ตาม (Classen, 2005) ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้คนรวมถึงคนตาบอดมีลักษณะการสัมผัสและได้รับการสัมผัสที่แตกต่างกัน ซึ่งเพศเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดรูปแบบการสัมผัส ตัวอย่างเช่น ในการสัมผัสที่บริเวณข้อศอกเพื่อนำทางคนตาบอด ข้อศอกเป็นบริเวณที่สังคมอนุญาตให้ผู้คนจับได้ โดยไม่มีนัยยะสื่อไปในทางล่วงละเมิดทางเพศหรือลวนลาม แต่หากขยับบริเวณขึ้นไปเป็นบริเวณช่วงหน้าอกหรือหากขยับลงมาบริเวณข้อมือ จัดเป็นพื้นที่ของเรือนร่างที่ถูกกำหนดว่าเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่มีใช้ใครจะสัมผัสสัมผัสได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบริเวณข้อศอกจะเป็นพื้นที่ที่ผู้คนสามารถสัมผัสได้ แต่ความรู้สึกสัมผัสจากคนตาบอดผู้ชายและผู้หญิงที่สัมผัสบริเวณข้อศอกของผู้วิจัยในขณะนำทางให้ความรู้สึกสัมผัสที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ลักษณะการจับและน้ำหนักของการสัมผัสข้อศอกระหว่างผู้นำทางตาดีและคนตาบอดตั้งอยู่บนเงื่อนไขของความแตกต่างทางเพศ เมื่อผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้หญิงเป็นคนนำทางคนตาบอดจะได้รับลักษณะและน้ำหนักการสัมผัสที่แตกต่างกันระหว่างคนตาบอดผู้ชายและผู้หญิง โดยผู้หญิงจะจับที่ข้อศอกของผู้วิจัยทั้งมือและสัมผัสแบบเต็มมือทำให้มีน้ำหนักของการสัมผัสที่มากกว่าคนตาบอดผู้ชายที่จะใช้การสัมผัสเพียงปลายนิ้วเท่านั้นและมีน้ำหนักเบา ในขณะที่หากคนนำทางผู้ชายและคนตาบอดผู้ชายจะสัมผัสที่ข้อศอกแบบเต็มฝ่ามือ และหากเป็นไปได้คนตาบอดผู้ชายจะนิยมให้ผู้นำทางเป็นผู้ชาย แม้ว่าจะมีคนตาบอดจำนวนหลายคนก็ตาม พวกเขาจะใช้วิธีการจับไหล่อันต่อแบบรถไฟแล้วให้คนที่อยู่หัวแถวจับที่ข้อศอกของผู้นำทางเพศชาย ทั้งนี้ความแตกต่างของลักษณะและน้ำหนักในการสัมผัสขึ้นอยู่กับเพศ เพื่อป้องกันการถูกมองว่าเป็นการลวนลาม

“ถ้าคนนำทางเป็นผู้หญิง ก็กลัวว่าผู้หญิงจะรู้สึกไม่ดีกับเราที่ต้องจับเบา ๆ กลัวเป็นการลวนลาม เกรงใจอะว่าง่าย ๆ ไอ้เรื่องลวนลามมันมีแน่นอน แล้วแต่คนจริง ๆ คนตาบอดก็มีทั้งดีไม่ดี เท่าที่เคยเห็นก็จะดีเนี่ยนอะทำเป็นไม่รู้ก็มี จับมาเรื่อย ๆ จับนี่แล้วก็ถามอะไรหรือครับแล้วก็จับมาเรื่อย ๆ อันนี้เคยไปทำกิจกรรมแล้วอาสาเขาไปทำด้วยแล้วเขามาเล่าให้ฟัง”

พี่ต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

“เวลาจับผู้หญิงจะจับเบา เพราะเกรงใจมันโดนเนื้อโดนตัว ผู้หญิงหลายคนเขาก็ไม่ได้อะไรนะครับ แต่ผมก็จะเกรงใจเวลาจับเขา เพราะฉะนั้นเวลาจับข้อศอกผู้หญิง ผมจะจับแค่สามนิ้ว ไม่จับแบบเต็มมือ”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2559)

การสัมผัสไม่เพียงถูกใช้ในการทักทาย แต่ยังมีบทบาทในการทำความรู้จักและจดจำผู้คนด้วย เนื่องจาก การสัมผัสเป็นช่องทางในการเรียนรู้รูปร่างและลักษณะของสิ่งต่าง ๆ และผู้คนรอบข้าง ซึ่งการสัมผัสบุคคลเพื่อทำความรู้จักผู้คนนั้น ตั้งอยู่บนเงื่อนไขของกฎการสัมผัส เพศและความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ ในการพบกันครั้งแรกพื้นที่ของร่างกายที่สังคมอนุญาตให้คนที่เพิ่งรู้จักกันสามารถถูกสัมผัสหรือโดนเนื้อตัวกันได้ นั่นคือ บริเวณข้อศอกและท่อนแขนด้านล่าง แต่หากการพบกันครั้งแรกเป็นเพศเดียวกัน พื้นที่ของร่างกายในการสัมผัสจะเพิ่มมากขึ้น เช่น สามารถสัมผัสบริเวณหัวไหล่ ต้นแขน หลัง เป็นต้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางสังคมและความสนิทสนมที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ของร่างกายในการสัมผัสขยายออกไป เช่น สามารถกอด จับมือ ลูบบริเวณแขนและท้อง จับหลัง แต่ในความสนิทสนมนั้นยังคงมีข้อจำกัดของเพศเข้ามากำหนดการสัมผัสบริเวณต่าง ๆ ของร่างกายด้วย

หากคนตาดีต้องการเข้าไปทักทายคนตาบอด ไม่ว่าจะสนิทสนมกันหรือไม่อย่างไร การแนะนำตัวนับว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสม และการทักทายควรใช้เสียงควบคู่กับการสัมผัสจากมือ หรือใช้เสียงนำและตามด้วยการสัมผัส เพื่อให้พวกเขารู้ว่าตำแหน่งของคู่สนทนาว่าอยู่ตรงไหน แล้วหันมาสนทนาได้ถูกทาง นอกจากนี้ เมื่อพบคนตาบอดควรที่จะแนะนำตัวผู้เข้าร่วมวงสนทนาให้ครบทุกคน เนื่องจาก การที่คนตาบอดมาทราบภายหลังว่าในการสนทนาครั้งนั้น มีผู้อื่นอยู่ด้วยอาจทำให้พวกเขาเกิดความรู้สึกในเชิงลบ ตัวอย่างเช่น การพูดคุยเรื่องประจำเดือนระหว่างผู้วิจัยและหญิงตาบอด ซึ่งเป็นเรื่องที่พวกเขาเคยค่อนข้างอายเมื่อพูดต่อหน้าผู้ชาย เมื่อเธอทราบว่าผู้ชายเดินเข้ามาในวงสนทนา พวกเขาจะหยุดพูดในประเด็นนั้น หรือการพูดคุยหยอกล้อกันอยู่ระหว่าง 2 คน แต่กลับมีเสียงหัวเราะแทรกเพิ่มขึ้นมาเป็นบุคคลที่สาม ทำให้พวกเขาเกิดความรู้สึกอายและเกิดความรู้สึกกระแวงจนทำให้ไม่กล้าพูดสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงในระหว่างพูดคุยกัน หากมีความจำเป็นจะต้องลุกไปบริเวณอื่นหรือต้องการจบบทสนทนาด้วยเหตุใดก็ตาม ควรที่จะบอกกล่าวคนตาบอดเสียก่อน เพราะในบางครั้งพวกเขาไม่ทราบว่าบุคคลที่ร่วมสนทนากันเป็นกลุ่มนั้นมีคนใดอยู่หรือไม่อยู่บ้าง และเมื่อถามไปยังบุคคลนั้นแล้วไม่มีคนตอบกลับมาก็จะทำให้พวกเขาเกิดความรู้สึกเหมือนพูดอยู่คนเดียว อีกทั้งการไม่ตอบอาจถูกตีความไปได้ว่าคู่สนทนาเกิดความรู้สึกไม่พอใจพวกเขา

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า คนตาบอดใช้สัมผัสเป็นช่องทางในการทักทายและสื่อสารกับผู้อื่น โดยใช้ทั้งเสียงและการสัมผัสประกอบกัน รูปแบบการทักทายและการใช้ภาษาในการ

สื่อสารของคนตาบอดที่มีต่อผู้อื่นจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของเพศและความสนิทสนม นอกจากนี้ ภาษายังมีบทบาทในการแบ่งแยกและระบุแหล่งที่มาของผู้คน เช่น มาจากโรงเรียนสอนคนตาบอด, ภูมิลำเนาจากภาคใด เป็นต้น ดังนั้น การใช้ภาษาและรูปแบบการทักทาย จึงเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงระดับความสัมพันธ์ทางสังคม และความเป็นกลุ่มระหว่างคู่สนทนา

6.1.3 ผัสสะกับการจดจำผู้คน

สำหรับคนตาบอดอาจใช้สายตาในการเก็บรายละเอียดเกี่ยวกับรูปร่างและลักษณะภายนอกที่โดดเด่นของผู้คนที่พวกเขารู้จักในลักษณะของรูปภาพ แต่สำหรับคนตาบอดการที่พวกเขาไม่สามารถรับรู้รายละเอียดเหล่านั้นได้ พวกเขาจึงมีวิธีในการจดจำผู้คนในรูปแบบที่แตกต่างออกไป เพื่อให้สามารถสื่อสารและสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้คนได้ การเรียนรู้และจดจำคนรอบข้างของคนตาบอดอยู่ในรูปแบบของเสียง กลิ่น และการสัมผัสประกอบกันในการระบุตัวตนของผู้คน เนื่องจากปัจเจกแต่ละคนมีเสียง ความรู้สึกผ่านการสัมผัส และกลิ่นเฉพาะของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม การจดจำบุคคลขึ้นอยู่กับระดับของความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ พวกเขาไม่สามารถจดจำบุคคลได้ด้วยการพบปะพูดคุยกันในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เพียงแค่ครั้งเดียว เนื่องจาก การใช้ผัสสะในการจดจำผู้คนเกิดขึ้นจากการเก็บรายละเอียดของบุคคลนั้นที่ละเอียดละออน้อย จนกระทั่งเกิดประสบการณ์ทางผัสสะที่แม่นยำมากเพียงพอจะสามารถระบุตัวบุคคลได้ ด้วยเหตุนี้การจดจำผู้คนจึงขึ้นอยู่กับระยะเวลาของความสัมพันธ์ ความสนิทสนม และความถี่ในการพบปะพูดคุยกัน เช่น รู้จักและใช้ชีวิตร่วมกันมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง, อาศัยอยู่ด้วยกัน, พบเจอกันเป็นประจำ, เพื่อนที่สนิทสนม เป็นต้น เช่นเดียวกับผู้วิจัยเองที่ต้องใช้ระยะเวลาและความสม่ำเสมอในการพบปะจึงจะทำให้พวกเขาจดจำเสียงของผู้วิจัยได้ ในช่วงแรกการเข้าไปเริ่มพูดคุยกับพวกเขา ทุกครั้งผู้วิจัยจะต้องแนะนำตัวว่าชื่ออะไร ที่เคยมาสัมภาษณ์เมื่อวันนั้นวันนี้ แต่เมื่อพบปะกันบ่อยครั้งการแนะนำตัวลดลงเพียงบอกชื่อเท่านั้น

การใช้ผัสสะในการจดจำและระบุตัวบุคคลขึ้นอยู่กับระยะเวลาทางของคู่สนทนา เนื่องจาก แต่ละผัสสะมีระยะเวลาในการรับรู้บุคคลที่แตกต่างกัน เช่น เสียง เป็นผัสสะที่สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ในระยะไกลที่สุด และเสียงเป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นได้ยาก รองลงมา คือ กลิ่น แม้ว่ากลิ่นจะสามารถรับรู้ได้ในระยะไกล แต่กลิ่นที่ลอยอยู่ในอากาศถูกปะปนได้ง่ายทำให้ในการจะระบุตัวบุคคลต้องใช้ระยะเวลาในการรับรู้ที่ไกลกว่าเสียง และสุดท้าย คือ การสัมผัส เป็นผัสสะที่ถูกใช้เมื่อคู่สนทนาเข้ามาประชิดตัวหรือใกล้จนสามารถสัมผัสร่างกายซึ่งกันและกันได้ อย่างไรก็ตามทั้ง 3 ผัสสะถูกนำมาใช้ประกอบกัน เพื่อตั้งประสบการณ์ทางผัสสะที่พวกเขามีต่อบุคคลนั้น

การจดจำและระบุตัวบุคคลด้วยเสียง เสียงในที่นี้ หมายถึงถึง ทุกเสียงที่สามารถเกิดขึ้นและออกมาจากตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเสียงจังหวะการเดินที่แตกต่างกันบางคนเดินช้า บางคนเดินเร็ว บางคนเดินลากเท้า เสียงของรองเท้าที่กระทบกับพื้น, เสียงจากการพูดที่แตกต่างกัน จังหวะ

การพูดเร็ว พูดซ้ำ การเว้นจังหวะคำในการพูด การลากเสียง การใช้คำพูด รวมถึงเสียงที่เกิดจากของใช้ประจำตัวของบุคคลนั้น เช่น เสียงกระดิ่งที่ห้อยกระเป๋า เป็นต้น เนื่องจากปัจเจกแต่ละคนมีลักษณะของเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง คนตาบอดจึงสามารถจดจำและนำเอาลักษณะโดดเด่นที่รับรู้ได้นั้นมาใช้ระบุตัวบุคคล เช่น พิ่ใหม่กับหวาน แม้ว่าจะนั่งอยู่ห่างกันเพียงแค่นิ้วได้ยินเสียงพูดและเสียงเดินก็สามารถตะโกนเรียกชื่อกันได้

“จำคนได้จากเสียงเดิน บางคนเดินแบบแรง ๆ ถ้าเป็นคนที่ใจกันบ่อยชินก็จำได้ เสียงพูดก็มีปลอมเสียงก็รู้ มันก็อยู่ที่ทักษะของคนปลอมและความสนิทสนมกับคนเจ้าของเสียง สมมติว่าถ้าบางคนปลอมเนียน ก็มีหลงเหมือนกัน แต่ถ้าเรารู้จักกับคนที่ถูกปลอมอะ เราก็จะมีวิธีพิสูจน์ได้ ว่าคนนี้เวลาทักเราเขาอาจจะจับแล้วตีดูกิริยาท่าทาง การตอบสนองจะไม่เหมือนกัน เราก็รู้แล้วว่าจริง ๆ เป็นใคร”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

“จำเสียงสักส่วนใหญ่ บางทีถ้าไม่พูดก็จำเสียงเดิน เพราะจังหวะการก้าวขาของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ถ้าเป็นคนที่คุณเคยกัน ก็จำได้ว่าเสียงเดินเป็นแบบไหน บางทีคนเดินผ่านไปข้างหลัง จำเสียงเดินเขาได้ก็ตะโกนเรียก เขาก็งงว่าทำไมถึงตะโกนเรียกได้ เพราะเสียงเดินของแต่ละคนไม่เหมือนกัน”

พีบอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

“คนตาบอดประสาทสัมผัสดีมาก โดยเฉพาะเสียง เวลาพีเดินเข้ามายังไม่ได้แนะนำตัว คนตาบอดตะโกนทักแล้ว เขามองไม่เห็น แต่ใช้เสียง ฟังเสียงเดินของเรา ถ้าเราเริ่มพูดเสียงเราเขาก็จำได้แล้ว ตอนอยู่กับคนตาบอดแรก ๆ ก็สงสัยว่าเขารู้ได้ไงว่าเป็นเรา พี่ก็ถามเขา เขาบอกพีนุ่นจะเดินก้าวสั้น ๆ ถี่ ๆ เร็ว ๆ คนตาบอดแบบเราก็ไม่เคยสังเกตมารู้ว่าตัวเองเดินเป็นยังไงก็จากคนตาบอด”

พีนุ่น บุคลากรอบรมทักษะชีวิตคนตาบอด O&M
(สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

เมื่อตัวบุคคลอยู่ในระยะที่ใกล้พอจะไต่กลิ่นอย่างชัดเจน กลิ่นจะถูกนำมาใช้ร่วมกับเสียงในการระบุตัวบุคคล กลิ่นในที่นี้ หมายถึง กลิ่นน้ำหอม กลิ่นครีม กลิ่นน้ำยาสระผม และกลิ่นที่ออกมาจากเสื้อผ้าหรือร่างกายของบุคคลนั้น ซึ่งแต่ละคนจะมีกลิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แม้ว่าผู้คนจะใช้กลิ่นน้ำหอมกลิ่นเดียวกัน แต่กลิ่นที่ออกมาจากบุคคลจะไม่เหมือนกัน เนื่องด้วยร่างกาย

ของแต่ละคนมีกลิ่นเฉพาะของตนเอง เมื่อเครื่องหอมผสมกับกลิ่นกายและกลิ่นที่มาจากเสื้อผ้า ส่งผลให้ปัจเจกแต่ละคนมีกลิ่นที่แตกต่างกันออกไป

“กลิ่นต่อให้เขาไม่ฉีดน้ำหอม กลิ่นคนเราแตกต่างกันนะ แต่สำหรับคนที่ไม่ใช้น้ำหอมเราจะแยกยาก แต่เขาก็จะมีเอกลักษณ์อย่างอื่นให้สังเกต กลิ่น คนที่สนิทกันมาก ๆ ก็จำกลิ่นกันได้ เช่น กลิ่นน้ำหอม กลิ่นน้ำหอมจะเปลี่ยนไป แต่ก็ยังรู้ว่าเป็นเขาอยู่ดีมันจะมีกลิ่น”

พีบี๊ก (สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2559).

“เปลี่ยนน้ำหอมบ่อยเพื่อนก็จำได้ ยังไงก็จำได้ แบบกลิ่นคนมันไม่เหมือนกัน กลิ่นตัวของคนอะมันไม่เหมือนกัน น้ำหอมกลิ่นเดียวกันแต่คนใช้กลิ่นคนก็แตกต่างกัน ต่อให้ใช้น้ำหอมกลิ่นเหมือนกัน แต่พอฉีดกลิ่นก็จะไม่เหมือนกัน เพราะมันขึ้นกับกลิ่นตัวเราด้วย”

หวาน (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559).

“ผมเคยเดินขึ้นตึกมายังไม่ทันได้พูดเลยสักใครเลย นักเรียนก็เรียกแล้ว ครูหนึ่ง ๆ ผมก็ถามว่าเขารู้ได้ไง เขาตอบว่าก็ได้กลิ่นน้ำหอม กลิ่นนี้ครูหนึ่งแน่ ๆ จำได้ ผมก็ไม่รู้ว่าทำไมเขาถึงจำได้ แต่กลิ่นมันบอกได้ว่าใครเป็นใคร เพราะเขาแค่ได้กลิ่นก็ทักผมได้เลย”

พีหนึ่ง คุณครูประจำศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด
(สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2559).

การจดจำและระบุตัวบุคคลด้วยการสัมผัส เกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นอยู่ในระยะใกล้หรือประชิดตัวจนสามารถสัมผัสร่างกายของอีกฝ่ายได้ การสัมผัสในที่นี้ หมายถึง การที่คนตาบอดได้สัมผัสหรือถูกสัมผัสอีกฝ่าย ทำให้พวกเขารับรู้ถึงลักษณะผิวและสามารถสันนิษฐานรูปร่างของผู้ถูกสัมผัส เช่น มือใหญ่เป็นผู้ชาย มือที่นิ่มและมีขนาดเล็กเป็นผู้หญิง เป็นคนอ้วนหรือผอม เป็นต้น และรูปแบบการสัมผัสในการทักทายของคู่สนทนา เนื่องจากแต่ละคนมีลักษณะการทักทายที่แตกต่างกัน บางคนอาจจะไม่สัมผัสตัว แต่ใช้เพียงแค่เสียง บางคนมักสัมผัสที่แขน บางคนสัมผัสที่หลัง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ลักษณะการสัมผัสจึงบ่งบอกได้ว่าบุคคลนั้นเป็นใคร

“บางทีผมก็ใช้การสัมผัสร่วมกับเสียงและกลิ่น เพราะแต่ละคนเขาก็มีวิธีการ
ทักทายต่างกัน บางคนเข้ามาทักแล้วก็จับแขน บางคนก็กอด”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2559).

“การสัมผัสก็มีส่วน บางคนเข้ามากอดก็แสดงว่าสนิทกันมากแน่ ๆ เป็นคนชอบ
กอด เราก็รู้ล่ะว่าเป็นใคร บางคนชอบโดนตัวมาจับแขนบ้าง ไหล่บ้าง”

พีบอล (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2559).

ทั้งนี้ นอกจากผัสสะเสียง กลิ่น และการสัมผัสแล้ว บริบททางสังคมมีบทบาท
สำคัญในการจดจำและระบุตัวบุคคลเช่นกัน เนื่องจาก การจดจำผู้คนที่คนตาบอดไม่เพียงอาศัย
ผัสสะเท่านั้น แต่สถานที่และช่วงเวลาที่พวกเขาเคยพบปะหรือรู้จักใครผู้คน จะถูกผนวกรวมเข้าไปกับ
ประสบการณ์ทางผัสสะที่มีต่อบุคคลนั้น ซึ่งบริบททางสังคมไม่เพียงเป็นเทคนิคที่ใช้ในการจดจำผู้คนที่
ของคนตาบอด แต่เป็นสิ่งที่ใช้ในการอธิบายหรือบอกเล่าถึงตัวบุคคลที่ถูกกล่าวถึงให้แก่คนตาบอดหรือ
คนตาดีสามารถเกิดจินตนาการถึงบุคคลนั้นได้

“วันนั้นผมไปดูแข่งกีฬาโกบอลแล้วก็มีคนเดินเข้ามาทักผม แต่ยังไงผมก็นึกไม่
ออกว่าเขาเป็นใคร ผมก็ลองนึกว่าสถานที่แบบนี้ เสียงแบบนี้ผมจะเจอใครได้บ้าง
ซึ่งพูดไปพูดมาสุดท้ายผมก็ถามเขา เขาก็บอกว่าเขาคือใคร ซึ่งเขาเป็นเพื่อนที่
มหาลัย จริง ๆ ถ้าเจอกันที่มหาลัยผมจะจำเขาได้แน่ ๆ แต่ด้วยเพราะผมคิดว่า
ที่นั่นมันเป็นการแข่งกีฬาของคนตาบอด ผมก็เลยไม่คิดว่าจะเจอเขาที่นี่ ทำให้ผม
นึกไม่ออกจริง ๆ”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2559).

“อารมณ์ประมาณแบบเราเจอเพื่อน เจอคนที่มหาวิทยาลัย แล้วมีคนหนึ่งที่มาทัก
เราแล้วบอกเป็นเพื่อนเรา พี่ก็ต้องนึกเสียงคนประมาณนี้ ผู้หญิงประมาณนี้เรา
รู้จักใคร ที่นี้ น่าจะเป็นใครได้บ้าง บอยนะที่จำเสียงไม่ได้ แล้วก็นึกไม่ออกว่าเป็น
ใคร ก็ต้องคิดก่อนว่าที่นี้น่าจะเจอใครได้บ้าง เคยรู้จักใคร”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

สำหรับการอธิบายถึงบุคคลที่สามให้คนตาดีและคนตาบอดฟังนั้นมีลักษณะที่
แตกต่างกัน นั่นหมายความว่า นอกจากคนตาบอดจะจดจำผู้คนที่ในรูปแบบของตนเองแล้ว พวกเขา

ต้องปรับตัวและเรียนรู้การจดจำผู้คนในแบบคนตาดีด้วย เนื่องจากการชีวิตทางสังคมของพวกเขามีได้ อยู่ร่วมกับคนตาบอดเท่านั้น แต่พวกเขาต้องใช้ชีวิตร่วมกับคนตาดีด้วย การจดจำแบบคนตาดีเป็นการ จดจำที่อาศัยตาเป็นสำคัญในการดึงลักษณะที่โดดเด่นของแต่ละบุคคล ซึ่งพวกเขาไม่สามารถทำได้จึง ให้คนตาดีเป็นคน แล้วอธิบายลักษณะผู้คนแบบที่ใช้ตามอง แล้วพวกเขาจะจดจำลักษณะเหล่านั้น เอาไว้ เช่น ความสูง สีผิว รูปร่าง การสวมใส่แว่นหรือไม่ เป็นต้น

“ถ้าคุยกับเพื่อนปกติผมก็จะบอกคนที่ตัวเตี้ย ๆ ขาว ๆ ใส่แว่นด้วย จะบอก ลักษณะที่บางที่ผมอาจจะไม่ได้เห็นแต่จำข้อมูลมา แต่ถ้าบอกเพื่อนที่เป็นตาบอด ด้วยกัน ส่วนมากจะบอกจากสถานการณ์ที่เราเจอด้วยกัน เช่น พี่บอลคนที่เรา เจอกันที่ร้านส้มตำหน้าหอด้วยกัน ที่เขามากับผู้หญิงชื่อ ส้ม”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2559).

“เวลาพูดถึงบุคคลที่สาม บางทีก็บอกชื่อเพชบุรีคนนั้น บอกว่าที่ตอนนั้นเป็น หัวหน้าแผนกอันนี้ไง ที่พูดเก่ง ๆ ชอบทำกิจกรรม เคยเล่นกีฬาโน้นนี่ แต่ถ้าพูด กับคนตาดีก็ต้องอีกแบบ แต่เราก็อธิบายสิ่งที่เราไม่รู้เกี่ยวกับเขาก็ไม่ได้”

พีโต้้ง (สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2559).

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าในชีวิตของคนตาบอด มีคนตาดีเข้ามาร่วมทางอยู่ ในทุกจังหวะของชีวิต ทำให้โลกทางสังคมของคนตาบอดและคนตาดีซ้อนทับกัน ต่างฝ่ายต่างต้อง เรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกัน โดยเฉพาะคนตาบอดที่พยายามปรับตัวและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับคนตาดีได้ ในสังคม อยากรู้ก็ตาม ความพยายามของคนตาบอดที่จะทำให้ตนเองสามารถดำเนินชีวิตได้ มิได้ หมายความว่าพวกเขายอมจำนนหรือเป็นฝ่ายถูกระงับจากคนตาดี แต่พวกเขามีการประเมินผู้คน ต่อรอง และจัดการกับผู้คนในชุดความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้ามาในชีวิตด้วย

6.2 ผัสสะ กับ โลกทางสังคม

กิจกรรมในชีวิตของคนตาบอดและด้วยเงื่อนไขของอาชีพและเงื่อนไขทางสังคม ทำให้ พวกเขาต้องพบปะพูดคุย มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจำนวนมาก ที่มีความหลากหลายของลักษณะนิสัยและ จุดประสงค์ของความสัมพันธ์ ซึ่งพวกเขาไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ แต่พวกเขามีวิธีในการต่อรอง และจัดการกับสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ สำหรับคนตาดีอาจใช้สายตาในการประเมินผู้คนที่เดินเข้า มาเบื้องต้น และหาช่องทางการหลีกเลี่ยงบุคคลบางประเภท เนื่องจากคนตาดีมีภาพของคนที่ดี น่าคบ

หา คนที่ไม่ดี น่ากลัว และควรหลีกเลี่ยงที่อาจจะสังเกตและประเมินได้จากสีหน้า ท่าทาง และ ปฏิกริยาของผู้คนที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับพวกเขา แต่สำหรับคนตาบอดไม่สามารถประเมินผู้คนด้วย วิธีเช่นเดียวกับคนตาดี ทำให้พวกเขาเรียนรู้ผู้คนและสร้างรูปแบบการจัดการสถานการณ์ในแบบของตนเอง เพื่อเอาตัวรอดในสถานการณ์ต่าง ๆ

6.2.1 การประเมิน และการตัดสินใจ

ความแตกต่างทางด้านสรีระ ทำให้คนในสังคมมีทัศนคติกับคนตาบอดในสถานะที่เป็นรองจากคนตาดี และคิดว่าพวกเขาไร้อำนาจในการต่อรองและยอมถูกกระทำจากสังคม แต่ในความเป็นจริงมีได้เป็นเช่นนั้น ในทุกจังหวะชีวิตของคนตาบอดเต็มไปด้วยการต่อรองกับภาพทางสังคมที่คนตาดีสร้างให้แก่พวกเขา รวมถึงการสร้างโลกทางสังคมของคนตาบอด ทุกคนอาจสามารถเข้ามาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับคนตาบอดได้ แต่ไม่ใช่ทุกคนที่สามารถสร้างและสานต่อความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนตาบอดได้ พวกเขาจะมีการประเมิน จัดประเภท และตัดสินใจคน เพื่อคัดเลือกคนที่เข้ามาอยู่ในโลกทางสังคมของพวกเขา เนื่องจากในชีวิตของคนตาบอดมีประสบการณ์กับผู้คนมากมาย ทั้งที่ต้องการเข้ามาให้ความช่วยเหลือพวกเขาด้วยความปรารถนาดี และคนที่เข้ามาเอาเปรียบหรือฉวยโอกาสจากพวกเขาในคราบของคนดี ประสบการณ์ชีวิตทำให้พวกเขาเรียนรู้ที่จะป้องกันตัวเอง และระมัดระวังตนเอง

การประเมินและการตัดสินใจของคนตาบอด อาศัยผัสสะต่าง ๆ และประสบการณ์ทางผัสสะในการประเมินความอันตราย และคาดเดาวัตถุประสงค์ของผู้คน โดยการใช้ผัสสะขึ้นอยู่กับระดับของการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ ในสถานการณ์ที่ยังไม่เกิดบทสนทนาหรือสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กลิ่นจะถูกนำมาใช้เป็นผัสสะแรกในการประเมินบุคคลที่อันตรายหรือควรหลีกเลี่ยงในเบื้องต้น เช่น กลิ่นของบุหรี กลิ่นเหล้า กลิ่นเหม็นจากการไม่อาบน้ำ เป็นกลิ่นที่บ่งบอกถึงความอันตราย ทำให้พวกเขาพยายามหลีกเลี่ยงกลุ่มคนเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม กลิ่นเป็นเพียงการประเมินผู้คนในเบื้องต้นเท่านั้น แต่ยังไม่เพียงพอในการตัดสินใจคน ในมุมมองของคนตาบอดกลิ่นตัวแรงหรือเหม็นอาจไม่สามารถบ่งบอกถึงความอันตรายได้อย่างชัดเจน เนื่องจาก กลิ่นกายที่มีเหม็นนั้น อาจเกิดจากการไม่ได้อาบน้ำ อาบน้ำไม่สะอาด หรือซักเสื้อผ้าไม่สะอาด อีกทั้งประสบการณ์ทางผัสสะและประสบการณ์ทางสังคมที่พวกเขามี ทำให้รู้ว่าบุคคลอันตรายอาจมาในลักษณะของกลิ่นกายที่หอม ด้วยเหตุนี้ ในการตัดสินใจคนอาจจำเป็นต้องใช้เสียงเข้ามาร่วมด้วย

เมื่อเกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและมีการสนทนาเกิดขึ้น เสียงจะถูกนำมาใช้ในการตัดสินใจคนนั้น สำหรับคนตาบอดเสียงพูด น้ำเสียง การใช้คำพูด เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงทัศนคติ และอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดที่มีต่อคนตาบอดหรือสังคมได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ เสียงจึงเป็นสิ่งที่คนตาบอดใช้จัดประเภทและตัดสินใจคนที่เข้ามาพูดคุยว่าชอบหรือไม่ชอบ แล้วนำมาสู่การ

แสดงการกระทำต่อบุคคลนั้น หากพวกเขาชอบหรือเกิดความรู้สึกในเชิงบวกจะทำให้ความสัมพันธ์ชุดนี้ถูกพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ ในทางตรงกันข้ามหากพวกเขาู้สึกว่าบุคคลนั้นมีทัศนคติในเชิงลบต่อคนตาบอด มีทัศนคติที่ไม่ตรงกัน หรือมีวัตถุประสงค์ในการเข้ามาเหมือนจะเอาเปรียบ คนตาบอดอาจอธิบาย แลกเปลี่ยนมุมมองความคิดเห็น หรืออาจจะยุติความสัมพันธ์ชุดนั้นลงด้วยการตัดบทสนทนา

“วิชา O&M เราก็ดสอนให้ระมัดระวังตัว ยิ่งเรามองไม่เห็นยิ่งต้องระวังตัวให้มาก เพราะบางครั้งคนไม่ดีแฝงตัวเข้ามาในคราบของคนตาดี เหมือนจะเข้ามาช่วยเหลือ แต่จริง ๆ จ้องจะเอาเปรียบ มาหลอก เพราะฉะนั้นต้องสังเกตให้ดี อย่าไว้ใจใครในทันที เราก็ดสอนถ้าเขาเริ่มชวนไปโน่นนี่ พุดจา มีท่าที่แปลก ๆ ให้พยายามตัดบท ทำเป็นโทรศัพท์แล้วเดินหนี ให้เขาเรียนรู้วิธีการเอาตัวรอดด้วย”

พินุ่น บุคลากรอบรมทักษะชีวิตคนตาบอดO&M
(สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2559).

“คนบ้านนี้ก็กลัว กลัวจริง ๆ เราก็ดสังเกตจากพฤติกรรม แต่ถ้าไม่รู้เลยแล้วเขาเดินมาเราก็ดไม่แน่ใจหรอก เราก็ดต้องลองคุยลองอะไรกับเขาไป พอคุยไปมันก็จะเริ่มสังเกตได้ว่าเขาน่าจะไม่เต็มแล้วอ่ะ ก็เลยเริ่มรู้สึกกลัว ๆ เขาจะพุดจาเลอะเลือน พุดจาไม่รู้เรื่อง ทำอะไรไม่รู้เรื่อง แต่เขาแต่งตัวยังงิเรามองไม่เห็น พี่เน้นที่เวลาเขาพุดมากกว่า เพราะพี่สังเกตได้ แต่แต่งตัวนี่พี่ไม่แน่ใจว่ามันขนาดไหน ถ้าสังเกตจากกลิ่นก็ได้ แต่บางทีอาจจะเป็นคนที่ไม่ได้รักษาความสะอาดเฉย ๆ แต่ไม่ได้บ้าก็ได้ ... ถ้าคุยแล้วรู้ว่าเป็นคนบ้าก็จะพยายามไม่คุยต่อ หาวิธีหลีกเลี่ยงหนี เช่น บอกว่าต้องไปโน่นนี่ก่อนนะ เคยเจอคนที่ขี้เอเลื่อยอย่าเพิ่งไปเมื่อไม่นานนี้ พี่ว่าเขาอาจจะทั้งบ้าทั้งเมาเลย เขาก็ถามว่ารู้จักโน่นมัย นันมัย ก็คือรู้จักตัวเขาเองมัย บอกว่าตัวเองเป็นพี่เดี่ยว ๆ นักร้อง นี่พี่เดี่ยวนะเดี๋ยวงจะร้องเพลงให้ฟัง พี่ก็โรวะยังไม่ทันรู้จักกันเลย แล้วเขาก็ร้องไปเรื่อย ๆ เราก็ดพอจะรู้แล้วละ พอพี่บอกจะไปก่อนนะเขาก็บอกเดี่ยวก่อน ๆ ร้องเพลงให้ฟังก่อน อะไรแบบนี้ก็เคยเจอ” และ “เคยเจอมาช่วยยกกระเป๋า พาไปส่งที่รถ พี่ก็จะกลับบ้านแล้วเขาบอกเขาไม่มีค่ารถ พี่ก็รู้แล้วละว่าเขาจะเอาเปรียบ เขาบอกจะโอนดั่งให้ แต่ขอค่ารถหน่อยได้มัย ถามพี่ว่าพี่จะไปไหน พี่ก็บอกจะไปขึ้นรถเขาก็ไปส่ง พี่ก็ไม่ได้คิดอะไร

แต่พอจะถึงรถเขาก็พูด พอตีเพ็งเล็กกับเมียมา ที่บ้านอะไรสักอย่างพอดีไม่มีตั้งค์
ค่ารถเลย เป่าตั้งค์ก็หายขอค่ารถหน่อยได้มั๊ย”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

“เรารู้ว่าเขาเป็นคนบ้าได้จากกลิ่นส่วนหนึ่ง แต่กลิ่นก็อาจจะเป็นคนจรจัดก็ได้ ถ้า
เขาแสดงออกก็รู้แต่ถ้าเขาไม่แสดงออกก็ไม่รู้ แต่อย่างบางที่เคยนั่งรถเมล์ข้างคน
บ้านั่งเล่นน้ำลายตัวเอง ทีแรกก็ไม่รู้ จนกระเป๋ารถเมล์เดินมาบอกอย่าเล่นน้ำลาย
มันสกปรก ผมก็ถึงรู้ แต่จะไม่รู้เลยถ้าเขาไม่ได้แสดงออกทางเสียงมาก ๆ อะไร
อย่างจี้ครีบ... แต่บางทีคนอื่นก็อาจจะคิดว่าผมบ้า เพราะเคยนั่งคุยกับถึงขยะอยู่
ตั้งนาน คิดว่าเป็นคนเรารู้สึกถึงมีสิ่งบางอย่าง เป็นเงาตะคุ่ม ๆ ก็คิดว่าคน”

พีบอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

ในขณะที่การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้น มีการสนทนาระหว่างคนตาบอดและผู้
ร่วมสนทนาแล้ว การสัมผัส เป็นอีกหนึ่งผัสสะที่คนตาบอดใช้ในการตัดสินใจบุคคล กล่าวคือ การสัมผัส
ร่างกายของอีกฝ่าย โดยเฉพาะกับเพศตรงข้ามมีกฎของการสัมผัสว่า ใครที่สามารถจับเนื้อต้องตัว
บริเวณใดของร่างกายได้ เช่น พ่อสามารถกอดลูกสาวได้ แต่ผู้ชายอื่นไม่สามารถทำได้ เป็นต้น
(Classen, 2005) ดังนั้น การสัมผัสร่างกายในบางบริเวณ ทำให้ผู้ถูกสัมผัสเกิดความรู้สึกในเชิงลบแก่ผู้
สัมผัสได้ และตัดสินว่าบุคคลนั้นมีลักษณะนิสัยอย่างไร ด้วยเหตุนี้การสัมผัสจึงนำมาสู่ความรู้สึกชอบ
หรือไม่ชอบ และการสร้างความไว้วางใจระหว่างบุคคล

“คนน่ากลัว ดูจากการพูดการจา และท่าทางแล้วมันไม่น่าไว้วางใจ ท่าทาง เช่น คนนี้
นี่ดูท่าทางเหมือนจะมีโอเว่ เพิ่งรู้จักก็มาจับมือ โดนตัว ถ้าเป็นผู้หญิงเหมือนกันไม่
เป็นไรคะ แต่เป็นผู้ชายมาโดนตัวไม่ได้ก็เลยไม่ค่อยชอบคนนั้น”

เกรซ (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2559).

นอกจากนี้ การตัดสินผู้คนของคนตาบอดผ่านผัสสะต่าง ๆ อาจแตกต่างกันไป
ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน ว่าพวกเขาเคยมีประสบการณ์และให้ความหมายกับการรับรู้ผ่าน
ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะนั้นอย่างไร ตัวอย่างเช่น เกรซ ไม่ชอบคนที่พูดจาเสียงดังโพงผาง
พูดเสียงห้วน พูดขี้โม้เกินจริง เพราะการพูดจาเสียงดังแสดงว่าคนนั้นเป็นคนเจ้าอารมณ์ หรือ คนตา
บอดบางคนอาจมีประสบการณ์ในเชิงลบกับบุคคลที่พูดเสียงห้วน เช่น โดนเอาเปรียบ จึงตัดสินว่า
บุคคลนั้นเป็นคนอันตราย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การตัดสินผู้คนยังคงเป็นเรื่องยากสำหรับคนตาบอด

และทุกคนในสังคม เนื่องจาก บางครั้งเราก็ไม่สามารถรู้ได้เลยว่าคนที่เข้ามาจะเป็นคนดีหรือไม่ ไม่มีผัสสะใดที่จะบ่งบอกความคิดของผู้คนได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกลิ่น เสียง การสัมผัส หรือแม้แต่ภาพของผู้คนที่เราเห็นอยู่ก็ตาม ดังนั้น การตัดสินใจและประเมินผู้คนที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสประสบการณ์ และใช้ประสบการณ์ที่มีเหล่านั้นเป็นบทเรียนในการรับรู้และจัดประเภทผู้คนที่สังคมเพื่อป้องกันตนเอง เช่น กรณีของป้ามะลิที่ถูกค้าโกงค่าอาหาร

“โดนโกงมีสิ เมื่อไวไวนี้เนอะเขากินสามชาม เขากลามาเท่าไร ป้ามะลิก็บอก 90 บาท ไม่รู้เขาได้ยืนยังงเขาให้ป้ามะลิมา 50 บาท ถ้าฟังไม่ดีเขาน่าจะถามย้อนใหม่ ป้ามะลิก็บอกตั้งค้อยู่ก็คิดว่าแบงค์ห้าสิบบ แต่พอสัมผัสอ้าวมีแต่แบงค์ยี่สิบบ อ้าวตายละพวกนั้นจ่ายตั้งไม่ครบ แต่เขาก็ไปแล้วก็ตามไม่ได้ หลัง ๆ ก็ทำให้ป้าก็ต้องระวัง นับเงินทุกครั้ง”

ป้ามะลิ (สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2559).

6.2.2 เสียงและท่าทาง: การรับรู้และการแสดงอารมณ์ของคนตาบอด

การดำเนินชีวิตทางสังคมของคนตาบอด นอกจากพวกเขาจะใช้ผัสสะในการทำความเข้าใจ จดจำและตัดสินใจแล้ว ผัสสายังถูกใช้ในการรับรู้อารมณ์ของคู่สนทนา เพื่อให้สามารถแสดงการกระทำต่อคู่สนทนาในทิศทางเดียวกัน และยังใช้ผัสสะในตอบโต้เพื่อการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อคำพูดและปฏิกิริยาต่อคู่สนทนาว่า พวกเขาชอบหรือไม่ชอบ อยากพูดคุยหรือไม่อยากพูดคุยกับอีกฝ่าย เป็นต้น

เสียงในที่นี้ หมายถึง จังหวะการพูด น้ำเสียง การใช้คำพูด รวมถึงการแสดงปฏิกิริยาหรือท่าทางที่ออกมาในรูปแบบของเสียง เช่น ถอนหายใจ การทำเสียงดัง การเงิบ เป็นสื่อกลางในการรับรู้และแสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในสถานการณ์ต่าง ๆ เนื่องจาก ลักษณะของเสียงในแต่ละอารมณ์มีความหมายและให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้รับสารหรือผู้ฟังสามารถตีความอารมณ์ของผู้ส่งสารได้จากน้ำเสียงและการใช้คำพูดเหล่านั้น หากลองสังเกตในขณะที่ผู้พูดอารมณ์ดี บางคนอาจมีการเล่นมุขหยอกล้อ หัวเราะ หรือบางคนอาจยิ้มและพูดไปด้วย ซึ่งเสียงที่ออกมาจะแตกต่างจากตอนที่ผู้พูด พูดแบบไม่ยิ้ม หรือในขณะที่เรากำลังรู้สึกไม่พอใจ เสียงและคำพูดที่เปล่งออกมาจะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป เช่น บางคนอาจจะพูดห้วนขึ้น ถามคำตอบคำ ไม่มีการหยอกล้อ น้ำเสียงให้ความรู้สึกตึงเครียด เป็นต้น นอกจากนี้ การเลือกใช้คำพูดยังบ่งบอกถึงทัศนคติของผู้พูดได้ เนื่องจาก คำศัพท์แต่ละคำแม้ว่าจะมีความหมายเดียวกัน แต่กลับมีนัยยะและให้อารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างกัน เช่น คำว่า “กินเก่ง” และ “ตะกละ” สื่อความหมายถึงการกินอาหารในปริมาณมาก แต่คำว่า กินเก่ง ความหมายมีนัยยะในเชิงบวก ขณะที่ คำว่า ตะกละ แผงด้วยนัยยะเชิงลบ เป็นต้น ทั้งนี้

ความสามารถในการตีความและทำความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกในเสียงได้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และระดับของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้แสดงและผู้ตีความ

“เวลาคุยกับคนอย่างงี้จะรู้เลยคนนี้นะ คุยแล้วมันรู้สึกน้ำเสียงเหมือนรังเกียจคนตาบอด ไอคนนี้นั้นเพคะ คนนี้นั้นน่าจะเห็นแก่ตัว จินตนาการจากเสียงนะ เสียงมันบ่งบอกลักษณะ คนที่เราคุยด้วยได้ เวลาเจอคนแบบนี้ผมไม่พอใจก็จะเงิบไม่คุยด้วย บางทีก็ตอบกลับไปพูดไปตรง ๆ ว่าที่เขาคิดมันไม่ใช่ ... เพื่อนกันด่ากันเรารู้ว่ามันแค่เล่น ๆ ไม่ได้จริงจัง เราก็จับน้ำเสียงได้หรือไม่มันก็ต้องมีแอบหลุดข้าออกมาบ้าง ... แต่ถ้าเขาพูดดี คุยปกติต่อให้ผมอารมณ์เสีย ผมก็ต้องปรับพูดดีกับเขา กับเพื่อนเวลาคุยมันก็สนุกสนาน หยอกล้อ หัวเราะมันออกมาทางน้ำเสียงและการใช้คำด้วย”

พีปิ่น (สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2559).

“ผมไม่เห็นสีหน้าไม่รู้สีหน้าแต่ผมใช้เสียง บางทีเสียงพูดไปมันก็มียิ้ม ๆ อย่างงี้ก็โอเคพอรู้ หรือว่าถ้าเป็นคนที่เราสนิทมาก ๆ พอเขาเริ่มใช้โทนเสียงแบบนี้ แสดงว่าเขาเริ่มไม่พอใจละ ผมไม่รู้ว่ามันแม่นยำขนาดไหน แต่พอคนเริ่มกั๊กฟันพูดมันจะพอรู้ เวลาก่อนพูดมันจะต้องฮีบอ่ะแล้วก็พูดออกมา เหมือนเวลาเราโมโหแล้วต้องพูดพิธีการอ่ะครับ อันนี้ส่วนนี้ต้องเป็นคนสนิทกันด้วยอ่ะครับ คือถ้าสนิทรู้ว่ามันแกล้งไม่ได้โกรธจริง แต่ถ้าคนที่ไม่สนิทเราก็คงได้แค่คร่าว ๆ ว่าเอออย่างงี้แสดงว่าเขาโกรธนะ ถ้าเสียงเริ่มเป็นแบบนี้แสดงว่าโกรธแล้ว ... เวลาผมไม่พอใจใครผมก็จะตบสั้น ๆ หัวน ๆ แต่ถ้าเจอใครพูดดี ทำดีกับผม ผมก็จะยิ้มขอบคุณเขา”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2559).

“ถ้าเป็นคนที่สนิทจะรู้ เพราะจะสังเกตจากสำเนียงการพูด โกรธนี่จะออกแนวไม่เหมือนเดิม เสียงแข็งขึ้น สำหรับคนที่ไม่ได้รู้จักกันก็คิดว่าก็ไม่น่าจะต่างกันเท่าไรหรอก ถ้าโกรธสำเนียงก็จะไม่มีความร่าเริง แข็งหน้อย ไม่เต็มใจพูด แต่ถ้าร่าเริงก็พูดไปหัวเราะไป คุยสนุกไปเรื่อย สำเนียงมันจะนุ่มนวล ร่าเริง มันสังเกตได้นะ แต่ไม่รู้จะอธิบายยังไง ศัพท์ก็อาจจะใช่ แต่หลัก ๆ คือสำเนียงมากกว่า”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

“ถ้าเป็นผมก็จะฟังจาก น้ำเสียง wording กับบริบท ดูว่าคำพูดนี้ที่เขาพูดออกมา กับเราในตอนนี กับสถานการณ์ในตอนนี้นั้นสอดคล้องกันมั๊ย เราก็จะดูว่าเขาอยู่ในอารมณ์ไหน เขาเต็มใจมั๊ย เพราะคนพูดห้วน ๆ มันแสดงถึงอารมณ์ไม่พอใจ กับเจียบ ๆ ถามคำตอบคำก็จะรู้สึกกลัว เพราะไม่รู้ว่าเขาอารมณ์ไหน ผมก็เป็นเวลาไม่พอใจ ผมก็จะไม่ถามไม่คุยด้วย แต่ถ้าผมรู้สึกโอเคก็จะคุยไปเรื่อย ไม่ตัดบท อาจจะมีเล่นมุขตลกเสริมบรรยากาศบ้างเล็กน้อย”

พีบิก (สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2559).

นอกจากนี้ การรับรู้และแสดงอารมณ์ของผู้คน สามารถรับรู้ได้จากปฏิกิริยาที่เปลี่ยนแปลงไปจากปกติและบรรยากาศในการสนทนา เนื่องจากการแสดงออกทางอารมณ์สามารถทำได้มากกว่าคำพูด โดยอาจแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง การขยับร่างกาย และการสร้างบรรยากาศ ทั้งนี้ความสามารถในการตีความและทำความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกด้วยผัสสะนี้ได้ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และระดับของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้แสดงและผู้ตีความ กล่าวคือ การสังเกตปฏิกิริยาของคู่สนทนาจะสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อคู่สนทนาเป็นคนที่รู้จักมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง สนทนสนมกัน หรืออาศัยอยู่ร่วมกัน จึงทำให้ต่างฝ่ายต่างสามารถจับพฤติกรรมหรือลักษณะที่แตกต่างออกไปได้

“ถ้าโกรธไม่พูดก็รู้จะเจียบ ๆ ไม่ตอบ บางคนเขาก็จะกระแทกเก้าอี้ทำให้เรารู้ว่าไม่พอใจ ... เวลาอารมณ์ดีบรรยากาศมันจะคุยสนุก หยอกล้อเล่นกัน แซวกันบ้างถามมาตอบไป หาเรื่องมาคุยต่อได้เรื่อย ๆ”

หวาน (สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2559).

“รู้คะ ๆ มันน้ำเสียง หางเสียงมันจะไม่ปกติ มันอธิบายไม่ถูกแต่มันรู้ได้ด้วยอะไรบางอย่าง บางที่ไม่ต้องพูดก็ได้ บางที่สมมติเคยนั่ง แต่วันนี้มาถึงกระแทกปิ้ง หรือบางที่มานั่งแล้วไม่รู้จะพี บางที่มันมีบรรยากาศของอณูของความตึง ตอนปกติบรรยากาศมันก็ธรรมดามันเป็นเหมือนอณูเล็ก ๆ มันอธิบายยาก แต่ต้องเป็นคนทีใกล้ชิดสนิทอยู่ด้วยกันทุกวัน มันจะจับความผิดปกติได้”

โดนัท (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2559).

“บางคนเวลาโกรธถ้าอันไหนอยู่ใกล้มือก็เอาเลยไม่ถึงโยนแต่กระแทกโต๊ะ ทำให้รู้สึกว่าไม่พอใจนะ บางคนก็เจียบถามไม่ตอบ เราก็รู้ละว่าเขาอารมณ์ไม่ดี ถ้า

ต้นเหตุไม่ใช่ที่เราที่เจียบ ปล่อยเขาไป บางคนเราถามว่าเป็นอะไร ก็นั่งกระแทก
เก้าอี้แรง ๆ ปกติเขาก็ไม่ทำ ถ้าปกติเขาเขาก็ที่นั่งคุยตีถามโน่นนี่”

พีทม (สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2559).

การรับรู้อารมณ์ของอีกฝ่ายทำให้เกิดการแสดงการกระทำที่สอดคล้องกับอารมณ์
ของคู่สนทนาในสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่คนตาบอดจะจัดการอารมณ์และความรู้สึกใน
สถานการณ์นั้น หากบรรยากาศเต็มไปด้วยความสนุกสนาน ผู้ร่วมวงสนทนาพูดคุยกัน หัวเราะ เช่น
ในงานเลี้ยง พวกเขาจะแสดงการกระทำในทิศทางเดียวกัน แต่หากเป็นบรรยากาศที่เต็มไปด้วย
อารมณ์ในเชิงลบ เช่น ความโกรธ การเดินออกจากบรรยากาศของอารมณ์และบุคคลนั้น ดูจะเป็น
ทางออกที่ดีที่สุด แต่หากเป็นบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความโศกเศร้า การปลอบใจและการให้คู่สนทนา
ได้ระบายความรู้สึกอาจเป็นสิ่งที่เหมาะสมในสถานการณ์นั้น ทั้งนี้ การรับรู้อารมณ์ของคนตาบอด
นำมาซึ่งความรู้สึกและการแสดงการกระทำต่อบุคคลนั้น ๆ เช่น รู้สึกอยากทำความรู้จัก สานสัมพันธ์
หาช่องทางติดต่อ การไม่พูดคุยด้วย ไม่ติดต่อ หรือไม่สานความสัมพันธ์ เป็นต้น การแสดงออก
หรือจัดการสถานการณ์ทางอารมณ์ของคนตาบอดอาจแตกต่างกันไปตามบริบทและประสบการณ์ของ
แต่ละบุคคล ในที่นี้จะเห็นได้ว่า การใช้ผัสสะของผู้คนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน โดยสำหรับคนตาบอด
ผัสสะเป็นสิ่งที่สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนที่นำมาสู่การประเมินและตัดสินบุคคลนั้น ก่อนที่พวกเขา
จะแสดงการกระทำและสานสัมพันธ์ทางสังคม

นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีส่วนช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ทาง
สังคม การสานต่อชุดสัมพันธ์ และการอ้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้สะดวกและรวดเร็วมาก
ยิ่งขึ้น กล่าวคือ การเกิดขึ้นของเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) เช่น Facebook, Line
และ Skype เป็นต้น และโปรแกรมอ่านจอภาพบนคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ ทำให้คนตาบอด
สามารถถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของตนเองผ่านรูปภาพและข้อความให้ครอบครัว เพื่อน และคนในสังคม
ได้รับรู้ความเคลื่อนไหวของชีวิต อีกทั้งยังเป็นช่องทางให้คนตาบอดได้ติดตามข่าวสารและเรื่องราว
ชีวิตของผู้อื่นที่พวกเขาสนใจได้ผ่านการอ่านข้อความที่ถูกบันทึกลงในเครือข่ายสังคมออนไลน์ช่องทาง
ต่าง ๆ ทั้งนี้ เงื่อนไขของการเข้าถึงเทคโนโลยีและเครือข่ายสังคมออนไลน์ขึ้นอยู่กับ อายุ เนื่องจากช่วง
อายุอาจส่งผลต่อการเปิดรับและความอยากรู้อยากลองใช้เทคโนโลยี นอกจากนี้ สถานะทางเศรษฐกิจ
และสังคม เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งในการเข้าถึงเทคโนโลยี โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือที่มีการใช้งานรองรับ
กับวิธีการรับรู้ของคนตาบอดที่สุดในตอนนี้ คือ iPhone เพราะมีโปรแกรมเสียงที่เสถียร แต่ด้วยราคา
ที่สูงมากทำให้คนตาบอดบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงได้

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าคนตาบอดจึงมิใช่ผู้ถูกระงับทางสังคม พวกเขา
มีอารมณ์ความรู้สึก และไม่คิดว่าตนเองด้อยกว่าคนตาดี พวกเขาเพียงแค่มองความแตกต่างในรูปแบบการ

ใช้ชีวิตเท่านั้น ดังนั้น พวกเขาจึงไม่อดทนต่อการกระทำและปฏิกิริยาที่ผู้คนมีต่อพวกเขาในเชิงลบ รวมถึงพวกเขาเป็นผู้สร้างโลกทางสังคมของตนเอง ที่พวกเขามีสิทธิที่จะเปิดรับคนบางประเภท และ ปฏิเสธการเข้ามาของคนบางประเภท ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงอยากถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตและอารมณ์ความรู้สึกของคนตาบอดที่มีต่อการกระทำของคนตาดี

6.2.3 การกระทำทางสังคม: พฤติกรรมกับความรู้สึกในเชิงลบของคนตาบอด

การใช้ชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคมทำให้คนตาบอดต้องพบเจอกับปฏิกิริยาและ คำถามจากผู้คนในสังคมเป็นจำนวนมาก ซึ่งการกระทำของผู้คนมีทั้งทำให้พวกเขารู้สึกดีและรู้สึกไม่ดี คนตาบอดมีความรู้สึกที่ดีและความประทับใจมากมายที่เกิดขึ้นจากการแสดงออกของผู้คนที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ สอบถามความต้องการของพวกเขา การปฏิบัติต่อพวกเขาเหมือนคนทั่วไปในสังคม เป็นต้น แต่มีบางการกระทำทางสังคมที่คนตาดีทำโดยคิดว่าเป็นการแสดงความห่วงใยและความเกรงใจ แต่การกระทำเช่นนี้ในบางครั้งกลับทำให้คนตาบอดเกิดความรู้สึกในเชิงลบ ดังนั้น ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการนำเสนอคำบอกเล่าถึงประสบการณ์การถูกกระทำจากผู้คนในสังคมที่ทำให้คนตาบอดรู้สึกไม่ชอบหรือไม่พอใจ

ตัวอย่าง การกระทำของผู้คนที่ทำให้คนตาบอดเกิดความไม่พอใจ เช่น

“ทำอะไรก็ได้ที่ทำให้เรารู้สึกว่าเราแปลกแยกจากคนอื่น ในเรื่องดีก็ได้นะ เช่น เป็นห่วงเราเยอะเกินไป สงสารเราเยอะเกินไป แคร่เราเยอะเกินไป เคยไปที่โรงเรียนแล้วเพื่อนก็ถามว่า เราต้องป้อนเลยมัย เราก็รู้สึกเล็ก ๆ ว่าคนข้างนอก เขามองเราถึงขนาดเรากินข้าวเองไม่ได้อะไรเงี้ย แต่จริง ๆ เรากินเองได้นะ เพียงแต่ว่าอาจจะมึนบ้างริ้วบ้างอันนี้เราก็ไม่รู้ มันก็ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของแต่ละคน แต่มันก็ทำให้เรารู้ว่าเราแตกต่างอยู่ในมุมมองของคนอื่น เราก็จะรู้สึกเฟลนิด ๆ แต่ก็ไม่ได้แค่เรื่องกินข้าวหรือเรื่องอื่นก็มี”

พีต้า (สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2559).

“เวลาคนตาดีเห็นคนตาบอดทำอะไรได้ก็จะพูดแบบว่าอัยแก่ง จะรู้สึกไม่ค่อยดี จะแบบทำไม่มันเป็นอะไรทำไมต้องคิดแบบนี้ เหมือนอย่างบางทีกินข้าวเองได้แก่ง จังเลย บางทีผมบอกลองสังเกตดูนะครีบบว่าเวลาที่กินข้าวพึมพำเห็นปากตัวเองริ้ว ปาว คือ บางทีมันไม่เห็นใจ เพราะคนปกติก็ไม่ได้เห็นปากตัวเอง ทำไม่ถึงตักโดนปากได้ แต่ก็รู้ว่าเขาไม่ได้อยู่ในสถานการณ์เดียวกับเราก็ไม่ใช่เรื่องแปลกที่เขาจะถาม”

พีบอล (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2559).

“ผมจะโกรธไม่รู้ทำไม ถ้าผมเดิน ๆ ไม้เท้าอยู่ แล้วมีคนมาจับไม้เท้าผมแล้วก็พาเดิน คือ ผมเตะไม้เท้ากับพื้นแล้วมีคนมาจับไม้เท้าแล้วพาผมเดินอะครับเดินไปเลย คือ ไม่ว่าเขาจะพูดดีขนาดไหน แต่ถ้าเขาจับไม้เท้าแล้วพาผมเดิน ผมจะรู้สึกโกรธขึ้นมาเลย โกรธจริง ๆ จัง ๆ โกรธมากด้วย อันนี้คือ พฤติกรรมที่ทำแล้วผมโกรธมาก ผมรู้สึกว่าเขาไม่ให้เกิดประโยชน์อะไรครับ มันเหมือนผมเป็นอะไรสักอย่าง ผมก็ไม่เข้าใจตัวเองเหมือนกัน มันเหมือนผมเหมือนหมา วัว ควายที่จูงเอา คือ เขาไม่ได้เตะตัวผม แต่กับอย่างอื่นก็ไม่เท่าไรหรอกจะมาจับกระเป๋่า จับแขนเสื้อ แล้วพาเดินอันนี้ผมเฉย ๆ อาจจะไม่พอใจนิดหน่อยแล้วแต่สถานการณ์ แต่ไม่ว่าผมจะอารมณ์ดีขนาดไหนแล้วมีคนมาจับไม้เท้า ครั้งหนึ่งมีป้ายมาจับอย่างเงี้ย ผมต้องเงี้ยมาก่อนสักพักนึงอะแล้วก็บอกป้าครับ ขอโทษนะครับขออนุญาตจับข้อศอกเดินนะครับแบบนี้ผมไม่ถนัด

เวลากลับบ้านผมจะแฮปปี้หลาย ๆ อย่าง แต่บางทีจะมีกิจกรรมที่เขาทำที่นั่นแล้วเราทำไม่ได้ เช่น งานบวช ตอนนั้นเด็ก ๆ ผมจะแฮปปี้กับการอยู่ในงานเพราะเด็ก ๆ จะไม่มีหน้าที่ทำอะไรก็แค่วิ่งเล่น แต่ว่าถ้างานบวชเดี๋ยวนี้ผมโตเป็นวัยรุ่น แล้ววัยรุ่นในงานบวชผู้ชายเขาจะต้องมีเก็บโต๊ะ จัดโต๊ะ กางเต็น เตரியม เครื่องไฟ เตரியมงาน พonganเขาเล็กเนี่ยพวกนี้ก็จะไปเก็บงาน แต่คือ พอผมไปแล้วอยู่ตรงนั้นมันเหมือนผมทำตรงนั้นไม่ได้ แล้วผมก็ไม่ถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้น คือ เขาก็จะแบบว่าอะเดียวไปอยู่ตรงนั้นตรงนี้ให้อยู่เฉย ๆ แต่คนที่ลักษณะเหมือนผมวัยรุ่นเขาก็ไปช่วยกันเก็บของ ถือบางอย่างจริง ๆ ผมทำได้ ถ้าได้ทำมันเหมือนเป็นการเข้าไปอยู่ในสังคมอะ แต่พอไม่ได้ทำมัน คือ ผมไม่ถูกดึงเข้าไปอยู่ในสังคมนั้นอะเหมือนผมแปลกแยกออกมา อย่างงานล่าสุดที่ผมไป คือ คุณยายที่เป็นญาติที่ไม่สนิท ก็คือ พวกวัยรุ่นเขาก็ไปเก็บเต็นท์กัน ผมกลับไปแล้วก็เออไม่มีเพื่อน คือ ไม่มีคนคุยด้วยเท่าไร เขาทำโน่นทำนี่กันอยู่ในนั้นอะครับ ผมก็จะมีน้องคนนึงที่เป็นหลานก็มาคุยกัน แต่เวลาเก็บเต็นท์น้องคนนี้ก็ต้องไปช่วยเขาทำ ผมก็ต้องอยู่คนเดียว โอเวลาแบบนี้ผมจะรู้สึกไม่แฮปปี้กับการอยู่บ้าน...”

อู๊ด (สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2559).

“สิ่งที่ผ่านมามีส่วนใหญ่ออย่างหนึ่งที่ไม่ค่อยชอบ ก็คือ เวลาคุยกับเราแล้วคุยผ่านคนอื่น เช่น พี่ไปกับเพื่อนที่มองเห็น แล้วเขาก็ถามเพื่อนพี่ว่าเออเขาทำอะไรได้หรือไม่ได้บ้าง คือ ทั้งที่พี่คุยกับเพื่อนอยู่ เขาก็รู้ว่าเราคุยกัน รู้ว่าเราพูดได้ เราได้ยิน ซึ่งแบบนี้จะเป็นสิ่งที่ไม่ชอบ คือ ไม่ชอบที่เขาคุยผ่านคนอื่น เพราะพี่ว่าโดย

ส่วนตัวมันเป็นการไม่ให้เกียรติกัน คือ คนเรามันไม่ว่าจะยังไงอย่างน้อยมันต้องให้เกียรติกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ การคุยผ่านมันเหมือนเป็นการไม่ให้เกียรติกัน พี่พยายามทำความเข้าใจนะว่าเขาอาจจะกลัวว่าพูดแล้วเราจะรู้สึกยังไง แต่ประเด็น คือ เราได้ยิน ไม่ว่าจะพูดยังไงเราก็ได้ยิน เรารู้สึกอยู่ดี คือพี่ก็พยายามหาเหตุผล มันก็มีคำอธิบายว่าบางทีพูดมาเราอาจจะไม่ชอบ แต่พูดมาเราชอบไม่ชอบ ถ้าไม่ยอมให้เราได้ยินก็พูดกลับหลังดีพูดต่อหน้ายังไงก็ได้ยินอยู่ดี ชอบไม่ชอบก็อยู่ตรงนั้น มันก็เลยไม่มีเหตุผลอะไรที่จะไม่พูดกับเรา ซึ่งเป็นอะไรที่ไม่ชอบถ้าอารมณ์ไม่ดีก็จะพูดเลยว่า ออผมพูดได้อยู่ถามผมเลยก็ได้”

พื๋ตัน (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2559).

จากตัวอย่างประสบการณ์ของคนตาบอดที่มีต่อคนตาดี ในบางการกระทำด้วยความไม่ตั้งใจของคนตาดี ก่อให้เกิดความรู้สึกในเชิงลบแก่คนตาบอด เนื่องจากพฤติกรรมเหล่านี้ทำให้พวกเขาารู้สึกว่าตนเองถูกแบ่งแยก ถูกผลักออกจากสังคม ไร้ความสามารถ และด้อยกว่าผู้อื่น ซึ่งเป็นการลดทอนศักยภาพและความคุณค่าของพวกเขา อีกหนึ่งพฤติกรรมที่คนตาบอดส่วนใหญ่ไม่ชอบมากนัก คือ การเข้ามาเล่น “ทายซีไครเอ่ย์” เพราะสถานการณ์นี้ทำให้พวกเขาารู้สึกกระอักกระอ่วนใจ และทำให้เกิดความรู้สึกอายทั้ง 2 ฝ่าย หากพวกเขาตอบไม่ได้หรือตอบผิด ผู้ที่เข้ามาทักก็อาจจะเสียความรู้สึกว่าคนตาบอดไม่สามารถจำพวกเขาได้ และตัวคนตาบอดเองก็รู้สึกอายเมื่อตอบผิด และรู้สึกผิดเมื่อจำผู้ทักไม่ได้เช่นกัน

6.3 การรับรู้ผ่านผัสสะและการต่อรองกับโลกทางสังคม

การมองเห็นถูกจัดเป็นผัสสะที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม ถูกใช้ในการประเมินท่าทาง รับรู้อารมณ์ และทำความเข้าใจผู้คน Weinstein and Weinstein, 1984) แต่สำหรับคนตาบอดผัสสะไม่ว่าจะเป็นเสียง กลิ่น และการสัมผัสล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม ผัสสะเหล่านี้มีบทบาทในการระบุตัวบุคคล สามารถบ่งบอกถึงความอันตราย และบ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกที่นอกเหนือจากคำพูด (อวัจนภาษา) ได้อย่างมีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับการใช้สายตาในการรับรู้และตีความสีหน้าและปฏิกิริยาทางร่างกายของผู้คน

นอกจากผัสสะมีบทบาทในการรับรู้และทำความเข้าใจผู้คนแล้ว สำหรับคนตาบอดผัสสะยังเป็นช่องทางที่ทำให้เห็นถึงการต่อรองกับโลกของทางสังคมที่ประกอบไปด้วยโลกของคนตาดี และคนตาบอดซ้อนทับและปะทะกันอยู่ในโลกของคนตาดี คนตาบอดมักถูกผลักให้กลายเป็นคนชาย

ขอบของสังคม เนื่องจากการขาดหายไปของผัสสะทางการมองเห็น ทำให้ดูเหมือนว่าพวกเขา กลายเป็นผู้ถูกกระทำทางสังคมและไร้พลังอำนาจในการต่อรอง แต่การสร้างโลกของคนตาบอดทำให้ เห็นถึงการต่อรอง การไม่ยอมจำนนกับโลกของคนตาดีที่ให้ความสำคัญกับการมองเห็น

คนตาบอดพยายามฝึกฝนผัสสะต่าง ๆ ให้เกิดความแม่นยำและความชำนาญในการ เรียนรู้และทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวและโลกของคนตาดี เพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ใน สังคมได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาให้ความสำคัญกับการมองเห็นเหนือไปกว่าผัสสะอื่น ๆ การที่ พวกเขาสามารถใช้ผัสสะต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมทางสังคมได้ด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ ของคนตาบอดว่ามีได้ยิ่งหย่อนไปกว่าคนตาดี และพยายามลบชุดความจริงว่าด้วยคนตาบอดที่ถูกสร้าง ขึ้นจากคนตาดีที่ให้อำนาจกับการมองเห็น นอกจากนี้ในการสร้างโลกทางสังคมของคนตาบอด ทำให้ เห็นว่า โลกของคนตาบอดไม่ได้มีแค่คนตาบอดด้วยกันเอง แต่เปิดกว้างที่จะให้คนตาดีเข้าไปอยู่ในโลก ของพวกเขาด้วย อย่างไรก็ตาม พื้นที่ของคนตาดีในโลกของคนตาบอดมิได้มีไว้สำหรับทุกคน คนตา บอดมีอำนาจในการคัดเลือก ยินยอม ปฏิเสธ และตอบโต้ผู้คนที่มิได้มีลักษณะถูกต้อง และกตเหยียดพวกเขา เนื่องจาก พวกเขาตระหนักถึงคุณค่าและความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันกับคนตาดี

นอกจากนี้ เทคโนโลยียังเปิดพื้นที่ทางสังคมในการแสดงตัวตนของคนตาบอด กล่าวคือ เครื่องช่วยสังคมออนไลน์อย่าง facebook ไม่ใช่เพียงที่บันทึกเรื่องราวชีวิตของคนตาบอดเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่พวกเขาใช้ต่อรองกับสังคม ด้วยการเล่าเรื่องราวความเคลื่อนไหวและกิจกรรมที่พวกเขาทำ ได้ไม่ต่างจากคนตาดี และเป็นพื้นที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับคนตาบอดเพื่อสร้างชุด ความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกันระหว่างคนตาบอดและคนตาดี ดังนั้น เทคโนโลยีจึงเป็นช่องทางหนึ่ง ที่คนตาบอดใช้เพื่อแสดงความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีและสร้างพื้นที่ในการบอกเล่าเรื่องราว ของคนตาบอดผ่านมุมมองของคนตาบอดให้สังคมในวงกว้างได้รับรู้

ในท้ายที่สุด จะเห็นได้ว่าในทุกจังหวะชีวิตของคนตาบอดยังคงต่อสู้อำนาจทางสังคม เพื่อช่วงชิงอำนาจและพื้นที่ในการบอกเล่าและสร้างชุดความจริงเกี่ยวกับคนตาบอดผ่านมุมมองของ คนตาบอดเอง เพื่อให้ผู้คนในสังคมเปิดโอกาสและเห็นถึงความสามารถที่พวกเขาไม่เพียงช่วยเหลือ ตนเองได้ แต่พวกเขาสามารถให้ความช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นกำลังในการขับเคลื่อนสังคมได้

บทที่ 7

ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด

ในบทนี้ เป็นบทสรุปของงานวิจัย เรื่อง “ผัสสะ กับ การใช้ชีวิตของคนตาบอด” เพื่อตอบคำถามวิจัยเกี่ยวกับการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด ตั้งแต่การประกอบสร้างผัสสะ การให้ความหมาย และการสร้างประสบการณ์ทางผัสสะ เพื่อให้คนตาบอดสามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ รวมถึงการนำคำตอบของงานวิจัยในครั้งนี้มาสนทนากับแนวคิดสังคมวิทยาผัสสะและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอของงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงการศึกษาผัสสะที่สามารถทำให้เข้าใจชีวิตของคนตาบอดในสังคม

7.1 การใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด

การนำเสนอของบทต่าง ๆ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด ตั้งแต่การใช้ผัสสะ ความหมายของการรับรู้ผ่านผัสสะ และทักษะในการดำเนินชีวิตของคนตาบอดเกิดขึ้นจากการประกอบสร้างทางสังคมผ่านสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะโรงเรียนสอนคนตาบอดและการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นที่ขัดเกลาวัฒนธรรมผัสสะบรรทัดฐาน และความคาดหวังทางสังคมเข้าสู่ตัวตนและความคิดของพวกเขา เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

คนตาบอดใช้ผัสสะต่าง ๆ ประกอบกันในการทำกิจกรรมทางสังคม เช่น เสียงและการสัมผัส เป็นผัสสะที่มีบทบาทอย่างมากในการเรียนหนังสือ และเป็นช่องทางของความรู้, การสัมผัสจะถูกดึงมาใช้เป็นผัสสะแรก ๆ ในการเรียนรู้และแยกแยะประเภทของสิ่งของ รวมถึงการเลือกเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและการเลือกซื้อสินค้า ตามมาด้วยกลิ่นที่ช่วยในการประกอบการตัดสินใจและประเมินความพึงพอใจในสินค้า, เสียง กลิ่น และสัมผัสมีบทบาทร่วมกันในการเดินทาง เนื่องจาก ความเข้าใจสถานที่ที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ผ่านผัสสะ (Feld and Basso, 1996) ความสำคัญของเสียงถูกนำมาใช้เพื่อปกป้องสภาพแวดล้อมรอบตัว ความอันตราย ผู้คนที่เดินเข้ามา และสิ่งกีดขวาง ประกอบกับความรู้สึกสัมผัสผ่านร่างกายและไม่เท่าขาในการเดินทาง เช่น ทางเลี้ยว ทางขรุขระ ทางลงบันได เป็นต้น นอกจากนี้ กลิ่นมีบทบาทในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมและจดจำสถานที่ ซึ่งในท้ายที่สุดการรับรู้ผ่านผัสสะทั้งเสียง ความรู้สึกสัมผัส และกลิ่นล้วนแล้วแต่มีบทบาทในการสร้าง “แผนที่” ในความคิดของคนตาบอด, การรับประทานอาหาร แม้ว่าผัสสะที่มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมนี้ คือ การลิ้มรส แต่กลิ่น

เองก็เข้ามามีบทบาทในการประเมินอาหารว่าสามารถทานได้หรือไม่และประเมินความน่ารับประทานของอาหาร และในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอาศัยเสียง กลิ่น และการสัมผัสที่เข้ามามีบทบาทในการประเมินและตัดสินผู้คนในเบื้องต้น นอกจากนี้เสียงยังถูกใช้ในการรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของคู่สนทนา ดังนั้น จึงไม่ใช่แค่ตาที่สามารถตีความและทำความเข้าใจผู้คน บทบาทของผัสสะในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันของคนตาบอดเกิดขึ้นจากการเรียนรู้การใช้ผัสสะและการฝึกฝนผัสสะนั้นจนก่อให้เกิดประสบการณ์และความชำนาญจนกระทั่งสามารถช่วยเหลือและดำเนินชีวิตด้วยตนเองได้

นอกจากนี้เทคโนโลยียังเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด ตามที่ McLuhan กล่าวว่า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลต่อการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะของผู้คน กล่าวคือ การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีการพิมพ์และการใช้ตัวอักษรทำให้ผัสสะที่มนุษย์ใช้ในการเรียนรู้โลกทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากที่ใช้ผัสสะด้านเสียงมาสู่การใช้การมองเห็นเป็นผัสสะสำคัญในการเข้าถึงความรู้ ซึ่งการเปลี่ยนของผัสสะส่งผลต่อประสบการณ์ทางผัสสะของผู้คนด้วย (McLuchan, 1962) ในการดำเนินชีวิตของคนตาบอดเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยในการเรียนรู้สภาพแวดล้อม และอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมทางสังคมหลากหลายด้าน ยกตัวอย่างเช่น เทคโนโลยีกับการเรียนรู้ การคิดค้นโปรแกรมอ่านหน้าจอ (JAWS และ ตาทิพย์) และหนังสือเสียงทำให้พวกเขาสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น พวกเขาสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ตนเองสนใจและเปิดโลกการเรียนรู้ที่กว้างขึ้นจากเดิมที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ผ่านหนังสืออักษรเบรลล์หรือรอคนตาดีมาอ่านหนังสือให้ฟัง รวมถึงการใช้คอมพิวเตอร์แทนการเขียนอักษรเบรลล์ที่สามารถย่นระยะเวลาในการจัดบันทึกข้อมูลในการเรียนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ในที่นี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอาจไม่ได้เปลี่ยนแปลงการใช้ผัสสะ แต่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้โลกผ่านช่องทางใหม่ที่สะดวกรวดเร็วและทันสมัยให้แก่พวกเขา

เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการเดินทางและเรียนรู้เส้นทางของคนตาบอด เทคนิคการเดินทางของพวกเขามีหลากหลายรูปแบบ เช่น ใช้คนนำทาง ใช้ไม้เท้าขานำทาง ใช้สุนัขในการนำทาง ร่วมกับการใช้ประสบการณ์ทางผัสสะในการนำทาง ในยุคนี้ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ในปัจจุบันมีการใช้แอปพลิเคชันในการนำทาง เช่น Google maps หรือการตรวจสอบตำแหน่งพื้นที่ของตนเองผ่านการ check in ในแอปพลิเคชัน เช่น facebook เป็นต้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนี้ถูกนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างความปลอดภัยในการเดินทางให้แก่คนตาบอด อีกทั้งยังส่งผลต่อการใช้ผัสสะและประสบการณ์ในการเดินทาง เนื่องจากในการเดินทางที่อาศัยเทคโนโลยีในการนำทาง ทำให้เกิดประสบการณ์ในการเดินทางแบบใหม่ของพวกเขาสามารถรับรู้ชื่อถนน และเรียนรู้เส้นทางใหม่ในการเดินทางได้โดยอาศัยเพียงการฟังเสียงจากแอปพลิเคชันเท่านั้น อย่างไรก็ตามคนตาบอดยังคงใช้แอปพลิเคชันและผัสสะร่วมกันในการเดินทาง

เทคโนโลยีส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ การเกิดขึ้นของโทรศัพท์มือถือช่วยในการจดจำเบอร์โทรศัพท์ของผู้คน ทำให้จากเดิมที่คนตาบอดอาศัยการจดจำเบอร์โทรศัพท์ด้วยตนเอง แต่เมื่อมีโทรศัพท์มือถือเข้ามาเป็นตัวช่วยทำหน้าที่นี้ แต่ในทางกลับกันการมีตัวช่วยเช่นนี้ส่งผลให้พวกเขาไม่สามารถจดจำเบอร์โทรศัพท์ของใครได้ด้วยตนเองต้องอาศัยการเปิดดูจากโทรศัพท์มือถือเท่านั้น ต่อมาการเกิดขึ้นของเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น facebook, line และskype เปิดโอกาสในการเรียนรู้และประสบการณ์ในการทำควมรู้จักผู้คนที่หลากหลาย นอกจากนี้การติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และธำรงความสัมพันธ์ทางสังคมกับครอบครัว เพื่อน และคนรอบข้าง รวมถึงยังเป็นการพื้นที่ที่คนตาบอดใช้ในการบอกเล่า ชี้แจง และแบ่งปันเรื่องราวในชีวิตของพวกเขาแก่ผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Viluckiene (2014) ที่พบว่า การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นหนึ่งช่องทางที่ทำให้คนพิการสามารถเอาชนะข้อจำกัดการมีส่วนร่วมในสังคมได้ อีกทั้งยังทำให้พวกเขาสามารถสร้างและธำรงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนในโลกความจริง รวมถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการค้นหาเพื่อนที่มีความพิการเหมือนกัน นอกจากนี้ผู้วิจัย พบว่า สำหรับคนตาบอดเทคโนโลยีทำลายกำแพงที่กั้นกลางระหว่างคนตาบอดและคนตาดี และเปิดโอกาสให้ต่างฝ่ายต่างรับรู้ชีวิตซึ่งกันและกัน

ดังนั้น สำหรับคนตาบอดเทคโนโลยีมีส่วนช่วยในการเปิดและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ทางสังคมผ่านช่องทางใหม่ ที่ทำให้พวกเขาสามารถเข้าถึงข้อมูลและสภาพแวดล้อมทางสังคมได้ และเป็นพื้นที่ที่พวกเขาสามารถบอกเล่าเรื่องราวของตนเองและติดตามความเคลื่อนไหวของชีวิตผู้คนในสังคมได้ รวมถึงเป็นช่องทางในการต่อรองทางสังคม

เมื่อพิจารณาถึงช่วงระยะเวลาในการสูญเสียการมองเห็นที่แตกต่างกันของคนตาบอดงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึง ระยะเวลาของการสูญเสียการมองเห็นทำให้คนตาบอดมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่แตกต่างกันทั้งได้เปรียบและเสียเปรียบในการก้าวเข้าสู่โลกที่ไม่ใช้การมองเห็น กล่าวคือ ผู้ที่สูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิดจะมีความชำนาญและความละเอียดในการใช้ผัสสะ ที่นอกเหนือจากการมองเห็นโดยเฉพาะการสัมผัส เนื่องจากพวกเขาเติบโตมาพร้อมกับการใช้ชีวิตที่ปราศจากการมองเห็น ทำให้พวกเขาอาจสร้างจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้น้อยกว่าผู้ที่เคยมองเห็นมาก่อน แต่พวกเขามีระยะเวลาในการฝึกฝนผัสสะจนเกิดความละเอียด แม่นยำ และไวต่อการรับรู้สิ่งต่าง ๆ สำหรับผู้ที่สูญเสียการมองเห็นในวัยเด็กด้วยเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ทำให้พวกเขาสามารถปรับตัวและเรียนรู้การใช้ผัสสะที่นอกเหนือจากการมองเห็นได้ค่อนข้างไว และอาจมีความละเอียดเช่นเดียวกับผู้ที่ตาบอดแต่กำเนิด ทั้งนี้การที่พวกเขาเคยมีประสบการณ์การมองเห็นมาก่อน ทำให้พวกเขาดึงเอาประสบการณ์ที่เคยมองเห็นมาประกอบสร้างจินตนาการของสี ภาพ และสิ่งรอบตัวส่งผลให้ทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็วกว่าคนตาบอดโดยกำเนิด เช่น เมื่อจับรูปปั้นช้าง พวกเขาสามารถจินตนาการภาพช้างได้อย่างรวดเร็ว เพราะพวกเขาดึงประสบการณ์ที่ตนเองเคยเห็นช้างมาเชื่อมโยง

กับสิ่งที่ตนกำลังสัมผัส หรือในการเลือกเสื้อผ้าของคนที่ตาบอดในวัยเด็กจะมีจินตนาการการสวมใส่เสื้อผ้าและความดูดี เนื่องจากพวกเขาเคยมองเห็นตนเองสวมใส่เสื้อผ้าแต่ละแบบว่าเป็นอย่างไร จำได้ว่าตนเองใส่เสื้อแบบไหนและสีใดแล้วดูดี มีภาพของความดูดีจากการมองเห็นมาก่อน เป็นต้น สำหรับผู้ที่สูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงาน การที่ใช้ชีวิตแบบมองเห็นมาเป็นระยะเวลานานกว่าครึ่งชีวิต ส่งผลให้ความละเอียดในการรับรู้และใช้ของสัมผัสอื่น ๆ โดยเฉพาะการสัมผัสของพวกเขามีไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้การปรับตัวและการใช้สัมผัสอาจต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้และฝึกฝน รวมถึงใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟูจิตใจและก้าวผ่านความกลัวในการทำกิจกรรมเมื่อมองไม่เห็น เช่น การเดินทาง เป็นต้น อย่างไรก็ตามพวกเขามีประสบการณ์การมองเห็นมามากกว่าคนตาบอดใน 2 กลุ่มแรก ซึ่งเป็นข้อดี คือ พวกเขาสามารถจินตนาการถึงสิ่งที่ผู้อื่นพูดหรืออธิบายกับพวกเขาได้ด้วยการดึงประสบการณ์ที่ตนเคยเห็นออกมาใช้ประกอบการทำความเข้าใจ เช่น การเรียนนวด การเรียนคอมพิวเตอร์ การแต่งกาย สี เป็นต้น ในท้ายที่สุด เมื่อระยะเวลาผ่านไปคนตาบอดไม่อาจจะสูญเสียการมองเห็นในช่วงระยะเวลาใด หากพวกเขาลุกขึ้นมาฝึกฝนการใช้ชีวิต พวกเขาจะสามารถใช้สัมผัสได้อย่างละเอียดเพียงพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้ ตัวอย่างเช่น การเรียนอักษรเบรลล์ เป็นสิ่งที่ยากสำหรับคนสูญเสียการมองเห็นในช่วงวัยทำงาน เพราะพวกเขาไม่สามารถแยกแยะตัวอักษรผ่านการสัมผัสได้ บางคนอาจล้มเลิกความตั้งใจในการเรียนรู้ แต่บางคนสามารถเรียนรู้ได้แต่อาศัยระยะเวลาในการฝึกฝนที่นานกว่าคนตาบอดแต่กำเนิดหรือตาบอดในวัยเด็ก เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมา การทำความเข้าใจโลกของคนตาบอดเกิดขึ้นจากการใช้สัมผัสประกอบกันในการเรียนรู้สิ่งรอบตัวและการให้ความหมายกับการเรียนรู้ผ่านสัมผัส ชุดความรู้จากผัสสนี้ได้สร้างประสบการณ์ทางสัมผัสและการดำเนินชีวิต ในท้ายที่สุด ชุดประสบการณ์เหล่านี้เปรียบเสมือนคลังความรู้ที่พวกเขานำมาใช้ในการจัดการตนเองและสถานการณ์ที่ตนเองกำลังเผชิญ ความพยายามในการฝึกฝนการใช้สัมผัสอย่างหนักของคนตาบอด ไม่ใช่เพียงแค่ทำให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง แต่ยังเป็นการต่อรองกับโลกของคนตาดีและทำให้คนตาดีเห็นว่าการที่พวกเขา มองไม่เห็น ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาไร้ความสามารถและด้อยกว่าคนตาดี

7.2 ผัสสะของคนตาบอด กับ แนวคิดสังคมวิทยาผัสสะและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้ผู้วิจัยนำคำตอบของคำถามวิจัยในครั้งนี้ มาสนทนากับแนวคิดสังคมวิทยาผัสสะและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อถกเถียงและเสนอข้อเสนองานวิจัยในครั้งนี้ ทั้งนี้เป็นการเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาผัสสะทางสังคม จากข้อมูลการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด นำมาสู่ข้อเสนอ ดังนี้

7.2.1 ผู้สละในฐานะสิ่งสร้างทางสังคม

การใช้ผู้สละของคนตาบอดไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผ่านสถาบันและพื้นที่ทางสังคม เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษา และสังคม มีส่วนในการกำหนดหล่อหลอม และขัดเกลาการใช้ผู้สละ ความหมายของการรับรู้ผ่านผู้สละ และการแสดงการกระทำทางสังคมให้เป็นไปตามบรรทัดฐาน ความคาดหวังทางสังคม และวัฒนธรรม เช่น ในพื้นที่ของครอบครัว สถาบันการศึกษาและการใช้ชีวิตร่วมกับผู้คนในสังคม ทำให้พวกเขาเรียนรู้การใช้ผู้สละและการแสดงการกระทำที่เป็นไปตามบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมกับแต่ละโอกาส มารยาทบนโต๊ะอาหาร การสัมผัสเนื้อตัวร่างกายของเพศตรงข้าม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สำหรับคนตาบอดพื้นที่ทางสังคมไม่เพียงสอนการใช้ผู้สละเท่านั้น แต่ยังสอนทักษะชีวิตและเป็นพื้นที่ฝึกฝนทักษะและประยุกต์ใช้ผู้สละ เพื่อให้เกิดความชำนาญและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ดังนั้น สังคมจึงเป็นผู้กระทำการสร้างความหมาย การใช้ผู้สละทางสังคม และวัฒนธรรมการใช้ผู้สละนี้ถูกขัดเกลาและฝังเข้าไปในตัวคนตาบอดผ่านพื้นที่ทางสังคม การใช้ผู้สละของคนตาบอดเกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกของสังคม เป็นไปตามแนวคิดสังคมวิทยาผู้สละที่เสนอว่า ผู้สละเป็นสิ่งสร้างทางสังคม สังคมสร้างวัฒนธรรมของการใช้ผู้สละที่กำหนดกฎทางร่างกาย และประสบการณ์ทางผู้สละ ด้วยเหตุนี้ ผู้สละจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนวัฒนธรรม (E.Y.Low, 201; Herzfeld, 2001; Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012)

อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า ผู้สละมิได้เป็นเพียงสิ่งสร้างหรือถูกกระทำโดยสังคม แต่สำหรับคนตาบอดผู้สละสร้างและปรับสังคมเช่นกัน กล่าวคือ การตระหนักถึงคนตาบอดในสังคม นำมาสู่การปรับเปลี่ยนทางสังคมเพื่อรองรับคนตาบอด ตัวอย่างเช่น การสร้างสิ่งปลูกสร้างที่มีการคำนึงถึงคนตาบอด เช่น การติดอักษรเบรลล์ตามสิ่งต่าง ๆ การวางแผนเบรลล์บล็อกตามท้องถนน เป็นต้น การสร้างผลิตภัณฑ์ที่คำนึงถึงคนตาบอด เช่น โทรศัพท์มือถือ ที่ถูกออกแบบมาเมื่อสัมผัสจะมีเสียงสังเคราะห์ในการอ่านหน้าจอบนโทรศัพท์ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้สละของคนตาบอดเองได้สร้างและปรับสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ทางสังคม ตัวอย่างเช่น การอยู่ร่วมกันในพื้นที่ระหว่างคนตาบอดและคนตาดีทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างห้อง เช่น การจัดวางสิ่งของที่เป็นที่เป็นทางไม่ขวางทางเดิน เมื่อเกิดการย้ายสิ่งของจะต้องบอกกล่าวกัน การติดระบบเซ็นเซอร์ที่ประตูบ้านเพื่อเตือนให้ทราบว่ามีคนเข้าออก เป็นต้น อีกทั้งผู้สละยังทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม และการกระทำของคนรอบข้าง เช่น รูปแบบการทักทาย รูปแบบการสื่อสารกับคนตาบอด จากรูปแบบการทักทายที่อาศัยการมองและเสียง เปลี่ยนเป็นการใช้เสียงและการสัมผัสในกรณีของผู้วิจัยการทักทายคนตาบอดไม่เพียงแต่การกล่าวสวัสดี แต่ต้องอาศัยการสัมผัสและการแนะนำตัว หรือในการอธิบายสิ่งของไม่สามารถทำได้โดยการยื่นของให้สัมผัสเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการอธิบายสี สถานการณ์และบริบทในการใช้สิ่งของนั้น ๆ เพื่อประกอบการทำงานความเข้าใจและสร้าง

จินตนาการของพวกเขา เป็นต้น ดังนั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้พยายามชี้ให้เห็นว่า ผู้สละมิใช่แค่เพียงสิ่งสร้างโดยสังคม แต่ผู้สละเองเป็นผู้กระทำที่สร้างและปรับสังคมเข้าหาพวกเขา ผู้สละของคนตาบอดทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคม

7.2.2 บทบาทของผู้สละในการรับรู้และสร้างตัวตน

การรับรู้และการนำเสนอตัวตนของ Mead เสนอว่า ผู้สละเข้ามาช่วยในการรับรู้และปัจเจกจะสะสมสิ่งที่ตนเองรับรู้มาใช้ในการสร้างตัวตน และ Goffman ที่เสนอว่า การรับรู้ในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคมและปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม นำมาสู่การนำเสนอตัวตนและการสร้างภาพประทับ (Vannini, Waskul and Gottschalk, 2012; Weinstein and Weinstein, 1984) นอกจากนี้การรับรู้และนำเสนอตัวตนยังขึ้นอยู่กับการนิยามสถานที่ (Feld and Basoo, 1996) สำหรับคนตาบอดอาศัยผู้สละในการรับรู้และนำเสนอตัวตน ตัวตนของพวกเขาเกิดขึ้นจากการใช้ผู้สละต่าง ๆ ในการเรียนรู้และสะสมข้อมูลเกี่ยวกับบรรทัดฐานและการให้ความหมายทางสังคมที่ถูกใส่เข้าไปในสถานที่และเครื่องแต่งกาย ไข้ตาและปฏิกิริยาของผู้คนที่มีความหมายต่อพวกเขาที่ถูกถ่ายทอดออกมาผ่านเสียงช่วยประเมินความสวยงาม รวมถึงการนิยามตนเอง แล้วนำมาสู่การตกแต่งเรือนร่างเพื่อนำเสนอตัวตนและสร้างภาพประทับทางสังคมของคนตาบอด ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผู้สละในเกิดการเรียนรู้บรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนในบริบทต่าง ๆ ที่นำไปสู่การนิยามและนำเสนอตัวตนของคนตาบอดที่ถูกสะท้อนผ่านการแต่งกายและการแสดงการกระทำทางสังคม

งานศึกษาเกี่ยวกับคนตาบอดที่มีมาก่อนหน้า พยายามชี้ให้เห็นถึงความพยายามในการต่อสู้ของคนตาบอดเพื่อหาพื้นที่ในการนำเสนอตัวตน ซึ่งในงานวิจัยในครั้งนี้ ทำให้เห็นว่าพื้นที่ในการนำเสนอตัวตนของคนตาบอดมิได้จำกัดอยู่แค่พื้นที่ทางสังคมเท่านั้น แต่เรือนร่างเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่คนตาบอดใช้ในการนำเสนอตัวตนที่ทำให้คนตาบอดเห็นว่า ชุดความคิดในเชิงลบที่คนตาบอดสร้างขึ้นให้กับคนตาบอดนั้นไม่ตรงกับความเป็นจริง พวกเขาไม่ได้ไร้ความสามารถและรอคอยความช่วยเหลือจากคนอื่น เพราะ การเลือกเครื่องแต่งกายสะท้อนให้เห็นว่า คนตาบอดมีความเข้าใจในบรรทัดฐานกาลเทศะ และความหมายทางสังคมที่ถูกใส่เข้าไปในเสื้อผ้าได้เช่นเดียวกับคนตาบอด และในการเลือกซื้อเสื้อผ้าพวกเขาสามารถทำได้ด้วยตนเองตั้งแต่การเดินทางไปยังสถานที่จำหน่ายเสื้อผ้า เลือกซื้อเสื้อผ้าและเลือกสวมใส่เสื้อผ้าได้เหมาะสมในแต่ละโอกาส ทั้งนี้ ตัวตนของคนตาบอดมิได้แข็งที่อยูในรูปแบบเดียวและไม่ได้เป็นแบบที่สังคมสร้างขึ้น แต่เรือนร่างและตัวตนของพวกเขาเป็นเหมือนงานศิลปะที่ไหลเลื่อนและเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการและการนิยามตนเองของพวกเขา

ดังนั้น การตกแต่งเรือนร่างและการแสดงการกระทำทางสังคมของคนตาบอด จึงเป็นพื้นที่ที่พวกเขาใช้นำเสนอตัวตนและต่อรองทางสังคมว่า พวกเขาไม่ใช่ผู้ไร้ความสามารถและหุ่นที่

คนตาดีจะสร้างและตกแต่งพวกเขาอย่างไรก็ได้ แม้ว่าพวกเขาจะมองไม่เห็น แต่พวกเขามีความสามารถ มีจินตนาการ และมีอำนาจในการนิยามตนเอง

7.2.3 ประสบการณ์ทางผัสสะและการให้ความหมายทางสังคม

ความเข้าใจโลกทางสังคม เกิดขึ้นจากการใช้ผัสสะและการให้ความหมายกับประสบการณ์ทางผัสสะ (Laplantine and Furniss, 2015) สำหรับคนตาบอดประสบการณ์ทางผัสสะ คือ คลังความรู้ในการจัดการสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งถูกสร้างขึ้นจากการใช้ผัสสะและการให้ความหมายทางสังคมกับสิ่งที่ตนเองรับรู้ตามที่สังคมสร้างขึ้น เช่น การสัมผัสสิ่งของที่มีรูปร่างลักษณะ ชรุขระ เป็นทรงกลมเล็ก ๆ พวกเขาเชื่อว่าสิ่งนี้ คือ มะนาว และมีรสเปรี้ยว แต่หากสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกัน คือ มีรูปทรงกลม ผิวสัมผัสไม่ชรุขระเท่ามะนาว และมีขนาดใหญ่ขึ้นมาไม่มากนัก สิ่งนี้ คือ ส้ม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสังคมวิทยาผัสสะที่เสนอว่า การเข้าใจสิ่งที่รับรู้ผ่านผัสสะ เกิดขึ้นจากการให้ความหมายต่อสิ่งนั้น และนำมาสู่การประสบการณ์ทางผัสสะ ที่ทำให้เรารับรู้ เข้าใจบางสิ่ง และสามารถแยกแยะประเภทของประสบการณ์ทางผัสสะได้

อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยครั้งนี้ พบว่า การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะเกิดขึ้นจากการดึงเอาประสบการณ์ชีวิตมาใช้ในการนิยามการรับรู้ผ่านผัสสะ ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่ซ้อนทับกัน กล่าวคือ การสร้างประสบการณ์ทางผัสสะเกิดขึ้นจากการที่คนตาบอดให้ความหมายกับการรับรู้ตามที่สังคมสร้างขึ้น และประสบการณ์ชีวิตที่พวกเขามีร่วมกัน ตัวอย่างเช่น น้ำเสียงห้วนสังคมอาจให้ความหมายว่าเป็นการแสดงออกถึงอารมณ์ไม่ดี นอกจากคนตาบอดจะยึดการให้ความหมายทางสังคมชุดนี้แล้ว พวกเขายังดึงเอาประสบการณ์ชีวิตในเชิงลบที่มีต่อคนที่น้ำเสียงห้วนมาใช้ในการให้ความหมายกับน้ำเสียงห้วน ด้วยเหตุนี้ น้ำเสียงห้วนของคนตาบอด จึงไม่ใช่คนที่อารมณ์ไม่ดี แต่หมายถึงคนไม่ดี ซึ่งประสบการณ์ทางผัสสะชุดนี้จะกลายเป็นชุดความรู้ที่คนตาบอดใช้ในการตัดสินผู้คนในสังคม เป็นต้น

ดังนั้น ประสบการณ์ทางผัสสะจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากการรับรู้ผ่านผัสสะโดยตรงและเข้าใจสิ่งนั้นตามความเป็นจริง แต่เกิดขึ้นจากการให้ความหมายต่อการรับรู้สิ่งนั้น ที่จะกลายเป็นชุดความรู้ในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด

7.2.4 ผัสสะเรียนรู้โลกและสร้างโลกทางสังคม

แนวคิดทางสังคมวิทยาผัสสะเสนอว่า ผัสสะทั้ง 5 จะเป็นสื่อกลางที่ใช้ในการเรียนรู้โลกภายนอกตัวเรา โดยการมองเห็นเป็นผัสสะที่มีอำนาจมากที่สุดในการเรียนรู้โลก (Banes and Lepecki, 2007; E.Y. Low, 2012) แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ไม่อาจกล่าวได้ว่า ผัสสะใดเป็นผัสสะที่สำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด ความสำคัญของผัสสะขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ทำ และในกิจกรรมหนึ่ง ๆ ทุกผัสสะต่างมีบทบาทประกอบเข้าด้วยกันเพื่อใช้ในการเรียนรู้และทำความเข้าใจโลก แม้ว่าในบางกิจกรรมอาจมีผัสสะที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด แต่ยังคงต้องอาศัยผัสสะอื่น ๆ เข้า

มาประกอบ เช่น การสนทนากับผู้อื่นอาจใช้เสียงในการเก็บรายละเอียดมากที่สุด ควบคู่กับกลิ่นและการสัมผัสเพื่อระบุตัวตนและประเมินตัดสินบุคคลนั้น ในขณะที่การเลือกสินค้าการสัมผัสจะเข้ามามีบทบาทควบคู่กับกลิ่น เพื่อเรียนรู้และแยกแยะประเภทของสินค้า เป็นต้น

อีกทั้งการเลือกใช้ผัสสะยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสถานที่ พื้นที่ และระยะทาง กล่าวคือ ในบางพื้นที่และสถานที่ที่มีเงื่อนไขที่กำหนดการใช้ผัสสะ ทำให้บางผัสสะถูกลดบทบาทลง และใช้ผัสสะอื่น ๆ เข้ามาประกอบ เช่น ในตลาดที่เต็มไปด้วยผู้คนจำนวนมากและสินค้าที่ห้ามสัมผัส ทำให้พวกเขาไม่สามารถใช้มือเท้าขาในการนำทาง และใช้มือในการสัมผัสกับสินค้าได้โดยตรง ในสถานการณ์นี้จำเป็นจะต้องนำเอากลิ่นและเสียงเข้ามาใช้ในการทำกิจกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ระยะทางมีผลต่อการเลือกใช้ผัสสะ เนื่องจากแต่ละผัสสะมีความสามารถในการรับรู้ไม่เท่ากัน เช่น เสียงสามารถรับรู้ได้ในระยะไกล ในขณะที่การสัมผัสเป็นการรับรู้ในระยะประชิดตัว เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาถึงความสำคัญของผัสสะในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด งานวิจัยชิ้นนี้จึงปฏิเสธการจัดลำดับช่วงชั้นของผัสสะแบบวัฒนธรรมตะวันตกที่จัดให้ผัสสะด้านการมองเห็นเป็นผัสสะที่สำคัญที่สุด รองลงมา คือการได้ยิน กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส (Synnott, 1993) โดยการมองเห็นถูกจัดเป็นผัสสะที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดและเป็นผัสสะแห่งความเป็นอารยธรรมและเหตุผล และเป็นผัสสะหลักและสำคัญที่สุดที่ใช้ในการรับรู้ เรียนรู้ สร้างประสบการณ์ และทำความเข้าใจโลก (Classen, Howes and Synnott, 1994; E.Y. Low, 2012; Herzfeld, 2001; Jacobson, 1998) เนื่องจากทุกผัสสะล้วนมีความสำคัญ และมีอำนาจในการเรียนรู้โลก และผู้คนต่างมีวิธีในการเรียนรู้โลกผ่านผัสสะที่แตกต่างกัน นอกจากนี้แม้ว่าคนตาบอดจะมองไม่เห็น (sight) แต่พวกเขามีจินตนาการหรือมโนภาพ (vision) ที่ถูกสร้างขึ้นจากการนำการรับรู้ผ่านผัสสะที่หลากหลายมาประกอบกัน

นอกจากนี้สำหรับคนตาบอดผัสสะมิได้เพียงแค่ช่องทางในการเรียนรู้และการสร้างโลกทางสังคมของคนตาบอด แต่ผัสสะเองผลักดันให้พวกเขากลายเป็นชายขอบของสังคม เนื่องจากพวกเขาอาศัยอยู่ในสังคมที่ให้อำนาจกับการมองเห็นอยู่เหนือผัสสะอื่น ๆ ทำให้พวกเขาต้องฝึกฝนการใช้ผัสสะจนเกิดความแม่นยำและชำนาญในการใช้ผัสสะเพื่อเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อม จนกระทั่งพวกเขาสามารถดำเนินชีวิตในโลกของคนตาดีได้ ในด้านหนึ่งผัสสะทำให้พวกเขาไร้อำนาจ ในอีกด้านหนึ่งผัสสะก็เป็นช่องทางในการสร้างอำนาจในการต่อรองกับสังคมแก่คนตาบอด กล่าวคือ การที่พวกเขาสามารถใช้ผัสสะอื่น ๆ ในการทำความเข้าใจโลกของคนตาดีได้ อีกทั้งคนตาบอดยังใช้ผัสสะในการประเมินและคัดเลือกคนที่เข้ามาในชีวิตทางสังคมของพวกเขาด้วย ในที่นี้จะเห็นได้ว่าคนตาบอดมิได้ศิโรราบให้กับผัสสะด้านการมองเห็น แต่การใช้ผัสสะอื่น ๆ ได้อย่างชำนาญ และสามารถรับรู้โลกได้เทียบเท่ากับการมองเห็น เป็นการพิสูจน์ให้ผู้คนในสังคมเห็นว่าพวกเขาไม่ได้ด้อยกว่าคนตาดี เพียงแต่พวกเขามีรูปแบบในการทำความเข้าใจโลกใบนี้ที่แตกต่างออกไป

7.2.5 วิธีวิทยาการศึกษาผัสสะ

จากการศึกษาผัสสะในการดำเนินชีวิตของคนตาบอด นำมาสู่ข้อเสนอทางวิธีวิทยาแบบ Sensory Ethnography ที่เสนอว่า ในการศึกษาผัสสะไม่สามารถแยกศึกษาผัสสะออกเป็นส่วน ๆ ได้ หากพิจารณาการใช้ผัสสะในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะเห็นได้ว่า ทั้งคนตาดีและคนตาบอดต่างใช้ผัสสะที่หลากหลายประกอบกันในการรับรู้ ทำความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ สถานที่ เวลา และผู้คน เพียงแต่คนตาดีมีได้ตระหนักถึงความสำคัญของผัสสะที่หลากหลายเหล่านั้น มุ่งให้ความสำคัญกับการรับรู้จากการมองเห็นเท่านั้น แต่สำหรับคนตาบอดสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผัสสะต่าง ๆ ที่ใช้ในการรับรู้และประกอบสร้างความจริงเกี่ยวกับโลกทางสังคม ทั้งนี้ในการดำเนินชีวิตประจำวันจำเป็นต้องอาศัยผัสสะประกอบกัน เพราะคนเราไม่สามารถใช้เพียงผัสสะเดียวในการทำความเข้าใจโลกทางสังคมได้ ด้วยเหตุนี้ ในการศึกษาผัสสะอาจไม่สามารถอ้างได้ว่าผัสสะใดเป็นผัสสะที่สำคัญที่สุดและอยู่เหนือผัสสะอื่น ๆ ทุกผัสสะวางอยู่ในระดับเดียวกันในการทำความเข้าใจโลก และการจะกล่าวถึงความสำคัญของผัสสะ อาจกล่าวได้เพียงว่าผัสสะใดที่ถูกนำมาใช้เป็นอันดับแรก และผัสสะใดที่ถูกนำมาใช้เป็นลำดับถัดมา ซึ่งเงื่อนไขในการใช้ผัสสะขึ้นอยู่กับการทำกิจกรรม

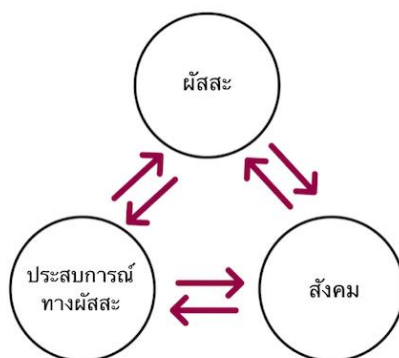
นอกจากนี้ ผัสสะอาจเป็นหนึ่งในวิธีการศึกษาหรือช่องทางในการศึกษาและทำความเข้าใจชีวิตของผู้คนทางสังคม โดยผู้วิจัย เสนอการศึกษาผู้คนผ่านผัสสะนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องเข้าไปอยู่กับผู้ถูกศึกษา ละทิ้งรูปแบบการใช้ผัสสะและมุมมองการมองโลกผ่านผัสสะของตนเอง แล้วปล่อยให้ผัสสะของเรารับรู้โลกของพวกเขา ด้วยการลองใช้ชีวิตผ่านผัสสะในรูปแบบเดียวกับพวกเขา เพื่อให้เกิดความเข้าใจการประกอบสร้างการใช้ผัสสะและการสร้างโลกแบบพวกเขา เนื่องจากแต่ละสังคมวัฒนธรรมมีความแตกต่างในการใช้ผัสสะเพื่อทำความเข้าใจโลก (Benedict, 1934; Feld and Basso, 1996) อีกทั้งการศึกษาชีวิตผู้คนโดยใช้ผัสสะจำเป็นจะต้องตระหนักถึงข้อจำกัดในการศึกษาข้อที่หนึ่ง คือ ข้อจำกัดของการใช้ภาษาเพื่ออธิบายการรับรู้ผ่านผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะ ซึ่งการถ่ายทอดชุดประสบการณ์ดังกล่าวออกมาอย่างตรงไปตรงมาเป็นเรื่องยาก และข้อที่สอง คือ ข้อจำกัดของใช้ผัสสะของผู้วิจัย เช่นเดียวกับงานศึกษาในครั้งที่ศึกษาการใช้ผัสสะของคนตาบอด โดยที่ผู้วิจัยเองยังคงใช้การมองเห็นเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้ในท้ายที่สุดผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจการใช้ผัสสะของคนตาบอดได้ส่วนหนึ่ง แต่ผู้วิจัยจะไม่สามารถกลายเป็นคนในที่ใช้ผัสสะแบบคนตาบอดในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

7.3 ผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะ และสังคม

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นการถ่ายทอดการดำเนินชีวิตประจำวันของคนตาบอด โดยใช้ผัสสะเป็นช่องทางในการเข้าถึงโลกของคนตาบอดและนำเสนอชีวิตของคนตาบอด แม้ว่าจะสามารถบอกเล่าได้เพียงบางมิติของชีวิต แต่อาจให้คนในสังคมได้เห็นว่ามีคนตาบอดจะมองไม่เห็น (sight) แต่พวกเขาจะมีโนภาพ (vision) ต่อสิ่งรอบตัว ในการดำเนินชีวิตของคนตาบอดอาศัยผัสสะการได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น การลิ้มรสที่ทำงานร่วมกัน และประสบการณ์ทางผัสสะในการทำความเข้าใจเข้าใจสังคมและทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งการใช้ผัสสะมิใช่พรจากฟ้าที่สร้างมาทดแทนการมองเห็น แต่เกิดจากเรียนรู้และฝึกฝนจนกระทั่งเกิดความชำนาญ ด้วยเหตุนี้ทำให้พวกเขาสามารถเก็บรายละเอียดผ่านผัสสะได้ละเอียดมากกว่าคนตาดี และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมที่อาศัยการมองเห็นเป็นหลักได้ด้วยตนเอง

ในชีวิตประจำวันทางสังคมของคนตาบอดประกอบด้วยผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะ การรับรู้ผ่านผัสสะเป็นการย้ำเตือนประสบการณ์ อารมณ์ความรู้สึก ความสัมพันธ์ทางสังคม และช่วงเวลา ซึ่งเป็นการดึงความทรงจำในอดีตเข้าสู่ปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น การได้ยินเสียงหวูดรถไฟ เสียงและการสัมผัสของรถไฟที่เคลื่อนไปบนรางรถไฟ รวมถึงกลิ่นของบรรยากาศที่พัดผ่านหน้าต่าง สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่นำมาซึ่งการเรียนรู้และจัดประเภทการรับรู้ แต่เสียง กลิ่น และความรู้สึกสัมผัสของรถไฟยังกระตุ้นเตือนประสบการณ์ที่พวกเขาเคยมีกับยานพาหนะประเภทนี้ เช่น ในตอนเด็กของพวกเขา นั่งรถไฟเข้ามายังกรุงเทพฯ เพื่อมารักษาตัวที่โรงพยาบาล และการเข้ามาเรียนหนังสือ เสียงรถไฟเป็นสัญญาณของการเดินทาง ย้ำเตือนความรู้สึกคิดถึงบ้านและครอบครัว หรือการลิ้มรสและกลิ่นอาหาร รูปร่าง เนื้อสัมผัส รสชาติ และกลิ่นของอาหารที่แผ่ซ่านอยู่ในปาก กระตุ้นเตือนถึงรสฝีมือการปรุงอาหารของครอบครัวที่คุ้นเคย สถานที่ และบุคคลที่ร่วมรับประทานอาหาร เป็นต้น

ผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะ และสังคมมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของคนตาบอด รวมถึงผู้คนในสังคมอาศัยผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะที่ตนเองมี ในการประกอบสร้างและทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ผัสสะเป็นสื่อกลางเข้าสู่ประสบการณ์การทำความเข้าใจและโลกของผู้คนได้ นอกจากนี้การรับรู้และการทำความเข้าใจไม่เพียงแต่อาศัยประสบการณ์ทางผัสสะเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของพื้นที่และเวลาที่กำกับการใช้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะ กล่าวคือ ผัสสะสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ในขณะที่ประสบการณ์ชี้นำมาใช้ผัสสะในพื้นที่ที่คุ้นเคย สิ่งที่คุ้นมือ เสียงที่คุ้นหู กลิ่นที่คุ้นจมูก ด้วยเหตุนี้ผัสสะและประสบการณ์ทางผัสสะต่างเป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำทางสังคม ด้วยเหตุนี้ผัสสะประสบการณ์ทางผัสสะ และสังคมต่างสร้างซึ่งกันและกันจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ภาพที่ 7.1 ภาพสรุปความสัมพันธ์ระหว่างผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะ และสังคม โดยผู้วิจัย

การเข้าไปทำความรู้จักและเรียนรู้ชีวิตของคนตาบอด ทำให้ผู้วิจัยหันกลับมาทบทวนการใช้ผัสสะของตนเอง ตั้งคำถามกับตนเองว่า หากวันนี้สังคมของเราไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมองเห็นเป็นผัสสะหลัก และทุกผัสสะตั้งอยู่ในระนาบเดียวกันมีอำนาจเท่าเทียมกันในการเรียนรู้และเข้าถึงความรู้ความจริงทางสังคม เราจะยังมีมุมมองว่าคนที่บกพร่องผัสสะใดผัสสะหนึ่งไปว่าเขามีความยากลำบากในการดำเนินชีวิตหรือไม่ หรือมุมมองที่ว่า การขาดผัสสะใดผัสสะหนึ่งไปเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตอาจเกิดขึ้นจากการที่เราใช้ผัสสะที่แตกต่างกันแต่อาศัยอยู่ในสังคมวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งในท้ายที่สุดสำหรับคนตาบอดเอง ไม่ได้คิดว่าการตาบอดเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต แต่อุปสรรคที่แท้จริง คือ มุมมองของคนในสังคมที่มีต่อพวกเขาในเชิงลบ คิดแทนพวกเขา ตัดสินพวกเขา และการปิดโอกาสให้พวกเขาได้พิสูจน์ตนเอง

“คนตาดีสามารถเข้าใจโลกของคนตาบอดได้ หากลองปิดตา เปิดหูฟังเสียง สูดกลิ่น สัมผัสบรรยากาศและความรู้สึกรอบข้าง อาจเข้าใจสุนทรีย์และความงามของโลกในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับคนตาบอด”

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- นฤมล ไชยจันทร์. (2541). *แสงสว่างในโลกมืด*. กรุงเทพฯ: แพร่รสสำนักพิมพ์.
- นฤมล ไชยจันทร์. (2547). *การต่อสู้กับชีวิตในโลกมืด: บันทึกของผู้ไม่ยอมพ่ายต่อชะตากรรม*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (2546). *สู้ชีวิต*. กรุงเทพฯ: แก้วขวัญช้าง.

วิทยานิพนธ์

- จิตติมา เจือไทย. (2551). *การสร้างอัตลักษณ์แห่งตัวตนของคนพิการ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์.
- จุฑารัตน์ อภิวัฒน์ธนกุล. (2546). *หญิงตาบอด: วิถีชีวิต การสร้างพลังอำนาจและกระบวนการต่อสู้เพื่อพัฒนาโอกาสทางสังคม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, สาขาวิชาสตรีศึกษา.
- แจ๊คเกอร์สัน เมอร์คาเตอร์. (2544). *การสื่อสารของผลิตภัณฑ์เพื่อคนตาบอด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน.
- บุษบงก์ วิเศษพลชัย. (2559). *อุปสรรคกลางไฟ: อัตวิสัย พื้นที่ และประสบการณ์ผัสสะในชีวิตประจำวันของผู้หญิงบาร์ชาวกัมพูชา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, สาขาวิชามานุษยวิทยา.
- สามารถ รัตนสาคร. (2545). *ศึกษาทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระในกลุ่มผู้ใหญ่ที่พิการทางการมองเห็นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ.
- อัจฉรา สุวรรณนาคินทร์. (2546). *การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการจำเป็นในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของคนพิการทางการมองเห็น ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). สถิติข้อมูลคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการ จำแนกตามจังหวัด ประเภทความพิการ และเพศ. สืบค้นจาก http://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=15512
- บริษัท 3ซี เมดิคัล ซัพพลายส์ จำกัด. (2560). ไม้เท้าคนตาบอด. สืบค้นจาก <http://www.3cmedical2010.net/product/37/ไม้เท้าคนตาบอด-รุ่น-ca853>
- ราชกิจจานุเบกษา. (29 พฤษภาคม 2552). ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ, เล่มที่ 126 ตอนพิเศษ 77ง, (หน้า 2-3). สืบค้นจาก http://www.person.ku.ac.th/new_personweb/per_6/per_6_4/per_6_4-6.pdf
- สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน. (2560). ตัวแสดงผลอักษรเบรลล์. สืบค้นจาก <http://www.scri.or.th/th/applications--research-highlight/2014-02-04-07-43-44.html>
- Blind Taste. (20 กรกฎาคม 2557). สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=oIY_Su6uv0g&t=75s

Books and Book Articles

- Banes, S. R., & Lepecki, A. T. (2007). *The Senses in performance*. New York: Routledge.
- Benedict, R. (1934). *Patterns of culture*. New York: Houghton Mifflin.
- Classen, C., Howes, J. D., & Synnott, A. (1994). *Aroma: the cultural history of smell*. London: Routledge.
- Classen, C. (2005). *The Book of touch*. Oxford: Berg.
- DeNora, T. (2014). *Making sense of reality: culture and perception in everyday life*. London; Thousand Oaks: Sage Publications.
- Elias, N., Jephcott, E., Dunning, E., Goudsblom, J., & Mennell, S. (2000). *The civilizing process: sociogenetic and psychogenetic investigations*. Oxford, U.K.: Blackwell.
- Feld, S. (1982). *Sound and Sentiment: Birds, Weeping, Poetics, and Song in Kaluli Expression*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Feld, S., & Basso, K. H. (1996). *Senses of Place*. New Mexico: School of American Research Press.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.
- Herzfeld, M. (2001). *Anthropology: theoretical practice in culture and society*. Malden, Mass., U.S.A.: Blackwell Pub.
- Howes, D. (1991). *The Varieties of Sensory Experience: A Sourcebook in the Anthropology of the Senses*. Toronto: University of Toronto Press.
- Howes, D. (2005). *Empire of the senses: the sensual culture reader*. Oxford: Berg
- Laplantine, F., & Furniss, P. J. (2015). *The life of the senses: introduction to a modal anthropology*. London: Bloomsbury Academic.
- McLuhan, H. M. (1962). *The Gutenberg galaxy: the making of typographic man*. Toronto: University of Toronto Press.
- Park, R. E., & Burgess, E. W. (1970). *Introduction to the science of sociology: including an index to basic sociological concepts*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pink, S. (2001). *Doing visual ethnography: images, media and representation in research*. London: Sage Publications.
- Pink, S. (2009). *Doing visual ethnography*. Los Angeles, Calif.: Sage Publications.
- Pink, S. (2012). *Situating everyday life: practices and places*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Smith, M. M. (2007). *Sensing the past: seeing, hearing, smelling, tasting, and touching in history*. Berkeley: University of California Press.
- Stoller, P. (1989). *The taste of ethnographic things: the senses in anthropology*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Synnott, A. (1993). *The body social: symbolism, self and society*. London: Routledge.
- Vannini, P., Waskul, D., & Gottschalk, S. (2012). *The senses in self, society, and culture: A sociology of the senses*. London: Routledge.
- Vyas, R. T. (1989). *Visually Handicapped in Bombay State: their Social Background and Present Status*. India: Popular Prakashan Private Limited.

Articles

- Altman, B. M. (1981). Studies of Attitudes toward the Handicapped: The Need for a New Direction. *Social Problems*, 28(3), 321-337.
- Classen, C. (1997). Engendering Perception: Gender Ideologies and Sensory Hierarchies in Western History. *Body & Society*, 3(2), 1-19.
- Green, S., Davis, C., Karshmer, E., Marsh, P., & Straight, B. (2005). Living stigma: The impact of labeling, stereotyping, separation, status loss, and discrimination in the lives of individuals with disabilities and their families. *Sociological Inquiry*, 75(2), 197-215.
- Harrison, B. (2002). Seeing health and illness worlds – using visual methodologies in a sociology of health and illness: a methodological review. *Sociology of Health & Illness*, 24(6), 856-872.
- Jacobson, R. D. (1998). Cognitive mapping without sight: Four preliminary studies of spatial learning. *Journal of Environmental Psychology*, 18(3), 289-305.
- Low, K. E. Y. (2012). The Social Life of the Senses: Charting Directions. *Sociology Compass*, 6(3), 271-282.
- Lund, K. (2005). Seeing in Motion and the Touching Eye: Walking over Scotland's Mountains. *Etnofoor*, 18(1), 27-42.
- Viluckiene Jolita. (2015). The Relationship between Online Social Networking and Offline Social Participation among People with Disability in Lithuania. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 185, 453-459.
- Waskul, D. D., & Vannini, P. (2008). Smell, Odor, and Somatic Work: Sense-Making and Sensory Management. *Social Psychology Quarterly*, 71(1), 53-71.
- Weinstein D., & Weinstein M. (1984). On the visual constitution of society: The contributions of Georg Simmel and Jean-Paul Sartre to a sociology of the senses. *History of European Ideas*, 5(4), 349-362.

Electronic Media

American Printing House for the Blind. (2016, May 19): Pocket Braille Slate. Retrieved from https://shop.aph.org/webapp/wcs/stores/servlet/Product_Pocket%20Braille%20Slate_1180517P_10001_11051

Free Icons. (2016, June 21). Thai Food Icons. Retrieved from <http://www.freeiconsweb.com/thai-food-icons-vector2.html>

Sociology thoughts. (2014, August 30): Sociology of the senses Accounting for a Sociology of the senses. Retrieved from <http://www.sociologicalthoughts.com/tag/sociology-of-the-senses>

สัมผัส

เกรซ. (9 กรกฎาคม 2559). สัมผัส.

ครูไก่. ครูสอนกีฬาโรงเรียนสอนคนตาบอด. (30 กันยายน 2559). สัมผัส

พีตัน. (3 กันยายน 2559). สัมผัส.

พีต้า. (10 มิถุนายน 2559, 25 มิถุนายน 2559). สัมผัส.

พีโต้. (18 กรกฎาคม 2559). สัมผัส.

พีโน่. บุคลากรอบรมทักษะชีวิตคนตาบอด O&M. (3 มิถุนายน 2559). สัมผัส.

พีบีก. (17 มิถุนายน 2559, 18 มิถุนายน 2559). สัมผัส.

พีบอล. (1 มิถุนายน 2559, 15 มิถุนายน 2559). สัมผัส.

พีแบงค์. (6 สิงหาคม 2559). สัมผัส.

พีปุ่นและพีปอม. คุณครูโรงเรียนสอนคนตาบอด. (18 กรกฎาคม 2559). สัมผัส

พีปิ่น. (3 มิถุนายน 2559, 4 มิถุนายน 2559, 18 มิถุนายน 2559). สัมผัส.

พีหนึ่ง. คุณครูประจำศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด. (6 สิงหาคม 2559). สัมผัส

พีใหม่. (29 พฤษภาคม 2559, 20 มิถุนายน 2559). สัมผัส.

โตนัท. (9 กรกฎาคม 2559). สัมผัส.

ป่าผึ้ง. (21 กรกฎาคม 2559). สัมผัส.

ป่ามะลิ. (3 มิถุนายน 2559, 3 กรกฎาคม 2559). สัมผัส.

ไม้. (18 กรกฎาคม 2559). สัมผัส.

หวาน. (11 มิถุนายน 2559, 20 มิถุนายน 2559). สัมผัส.

อู๊ด. (22 มิถุนายน 2559, 23 มิถุนายน 2559, 24 มิถุนายน 2559). สัมผัส.

อักษรเบรลล์ภาษาไทย

พยัญชนะไทย									
ก	ข	ช	ค	ศ	ฆ	ง	จ	ฉ	ช
ซ	ฌ	ญ	ฎ	ฏ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ	ด
ต	ถ	ท	ธ	น	บ	ป	ผ	ฝ	พ
ฟ	ภ	ม	ย	ร	ล	ว	ศ	ษ	ส
ห	ฬ	อ	ฮ						

ภาพที่ 1 อักษรเบรลล์พยัญชนะไทย จาก <http://www.slri.or.th/th/applications--research-highlight/2014-02-04-07-43-44.html>

สระและวรรณยุกต์ไทย									
ะ	า	ิ	ึ	ุ	เ	อ	เ-ะ	เ-อ	เ-อ
แ-ะ	แ-อ	โ-ะ	โ-อ	เ-าะ	-อ	เ-อะ	-อ	เ-อ	เ-อ
เ-ียะ	เ-ีย	เ-ือะ	เ-ือ	เ-ัวะ	เ-ัว	เ-ำ	ไ	ใ	เ-า
ฤ	ฤา	ฌ	ฌา						
ิ	ึ	ุ	เ	อ	เ	อ	เ	อ	เ
ั	็	ุ	เ	อ	เ	อ	เ	อ	เ
							(-)	“-”	

ภาพที่ 2 อักษรเบรลล์สระและวรรณยุกต์ไทย จาก [.http://www.slri.or.th/th/applications--research-highlight/2014-02-04-07-43-44.html](http://www.slri.or.th/th/applications--research-highlight/2014-02-04-07-43-44.html)

ภาพนิทานอักษรเบรลล์

ภาพที่ 3 ตัวอย่างนิทานอักษรเบรลล์. จากโรงเรียนสอนคนตาบอด, ถ่ายภาพโดย ผู้วิจัย

หุ่นสอนนวดสำหรับคนตาบอด

ภาพที่ 4 หุ่นสอนนวดสำหรับคนตาบอด. จากศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดชาย, ถ่ายภาพโดย ผู้วิจัย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวสร้อยญา เตรรัตน์
วันเดือนปีเกิด	19 มีนาคม 2535
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2556: สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ทุนการศึกษา	ปีงบประมาณ 2560: ทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (รุ่นที่ 13) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ผลงานทางวิชาการ

สร้อยญา เตรรัตน์. (2560). เสียง สัมผัส กลิ่น มโนภาพ: ผัสสะในโลกของคนตาบอด. ใน
มหาวิทยาลัยนเรศวร, คณะสังคมศาสตร์, การสัมมนาเครือข่ายนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ครั้งที่ 16 ประจำปีการศึกษา 2560 (น.284-304).
พิษณุโลก: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.